

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ

Віра Окорокова

Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки

(з 1945 року – початок XXI століття)

Навчальний посібник

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія)

Одеса 2025

УДК: 94 (5) + 94 (6) + 94 (7/8)

О-51

*Рекомендовано вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 6 від 27 листопада 2025 р.)*

Рецензенти:

Міронова І. С. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії Чорноморського національного університету імені Петра Могили (м. Миколаїв).

Осипенко О. В. – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін Одеського національного морського університету.

О-51 Огорокова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року – початок ХХІ століття): навчальний посібник.

Одеса: Прес-кур'єр, 2025. 235 с.

ISBN 978-617-7797-66-0

Навчальний посібник «Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року – початок ХХІ століття)» розроблено для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія). Новизна навчального посібника полягає: в його підході до викладання (поданий матеріал спрямований на полегшення та ефективність процесу засвоєння нових знань (наявність до кожної теми хронологічного переліку дат і подій, термінологічного словника, біографічні дані історичних постатей), подано свіжі дані (до 2024 року), джерельну базу, чому присвячений окремий пункт до кожної теми («Робота з історичними документами»). Слід додати і широку практичну спрямованість, що виражається в різних завданнях під час роботи з історичними документами та самоконтролю отриманих знань (питання спрямовані на усну відповідь, робота з таблицями, схемами).

В цілому навчальний посібник спрямований на поглиблення вивчення здобувачами закономірностей історичного розвитку в країнах Азії, Африки та Латинської Америки з 1945 року, аналізу подій і фактів, а також самоконтролю знань для коригування розуміння головних структурних компонентів теми.

ISBN 978-617-7797-66-0

© В. В. Огорокова, 2025.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2025

ЗМІСТ

Передмова	5
Змістовий модуль I. Розвиток країн Східної та Південної Азії після Другої світової війни	9 - 104
Тема 1. Деколонізаційні процеси в країнах Азії	9
Хронологія історичних подій	9
Терміни і поняття	12
Робота з історичними документами	13
Завдання для самоконтролю знань	22
Рекомендовані джерела інформації до Теми 1.	23
Тема 2. Японія. Економічне диво	24
Хронологія історичних подій	24
Терміни і поняття	27
Постать в історії	28
Робота з історичними документами	29
Завдання для самоконтролю знань	50
Рекомендовані джерела інформації до Теми 2.	50
Тема 3. Китай. «Соціалізм з китайською специфікою»	52
Хронологія історичних подій	52
Терміни і поняття	56
Постать в історії	58
Робота з історичними документами	60
Завдання для самоконтролю знань	69
Рекомендовані джерела інформації до Теми 3.	69
Тема 4. Індія і Пакистан.....	72
Хронологія історичних подій	72
Терміни і поняття	77
Постать в історії	79
Робота з історичними документами	82
Завдання для самоконтролю знань	102
Рекомендовані джерела інформації до Теми 4.	102

Змістовий модуль II. Країни Близького Сходу, Африки та Латинської Америки у другій половині XX – початку XXI століття	105 - 234

Тема 5. Близькосхідна проблема. Утворення Ізраїлю 105

Хронологія історичних подій	105
Терміни і поняття	109
Постать в історії	110
Робота з історичними документами	113
Завдання для самоконтролю знань	154
Рекомендовані джерела інформації до Теми 5.	155

ТЕМА 6. Ісламська революція в Ірані. «Арабська весна». Терористична діяльність 157

Хронологія історичних подій	157
Терміни і поняття	161
Постать в історії	163
Робота з історичними документами	164
Завдання для самоконтролю знань	175
Рекомендовані джерела інформації до Теми 6.	175

ТЕМА 7. Деколонізація Африки та створення незалежних країн 177

Хронологія історичних подій	177
Терміни і поняття	181
Постать в історії	182
Робота з історичними документами	183
Завдання для самоконтролю знань	203
Рекомендовані джерела інформації до Теми 7.	204

ТЕМА 8. Особливості розвитку країн Латинської Америки 205

Хронологія історичних подій	206
Терміни і поняття	208
Постать в історії	209
Робота з історичними документами	216
Завдання для самоконтролю знань	231
Рекомендовані джерела інформації до Теми 8.	232

Передмова

«Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року – початок ХХІ ст.)» є невід'ємною частиною всесвітньої історії, оскільки ці регіони пережили найважливіші процеси, що вплинули на систему міжнародних відносин в геополітичному аспекті, формування моделей економічного розвитку в залежності від історико-культурних особливостей регіону. Вивчення цього періоду необхідне для розуміння сучасного світу, включаючи соціально-економічний розвиток, культурні взаємодії та політичні процеси у цих регіонах. Тому зазначена навчальна дисципліна є необхідною завершальною частиною підготовки здобувачів спеціальності 014 Середня освіта (Історія) адже дозволяє майбутнім учителям історії формувати більш повне та об'єктивне уявлення про сучасний світ, розвивати критичне мислення та краще розуміти процеси глобалізації, які впливають на всі країни. Відтак, тематика лекційних і практичних занять побудована відповідно до програми шкільного курсу всесвітньої історії 11 класу.

Мета навчальної дисципліни:

- ознайомити студентів з головними закономірностями політичного та соціально-економічного розвитку країн зазначених регіонів, а також духовною спадщиною їх культури у період з 1945 року – початку ХХІ ст.;

- сформувати вміння у студентів критично аналізувати історичні явища і процеси у контексті світової історії; усвідомлення причин деколонізації, національно-визвольних рухів та становлення незалежних держав, моделей політичних та економічних перетворень у суспільствах.

Сформувати мотивацію щодо використання набутих знань у професійній діяльності.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН 07. Організовувати пошук, оброблення та аналіз інформації з різних джерел.

ПРН 20. Розуміти закономірності розвитку історичних процесів та конкретний фактичний матеріал з давньої історії України, країн світу.

ПРН 22. Визначати логіку розвитку тієї чи іншої події / явища в історії країн Азії, Африки та Латинської Америки; порівнювати тенденції розвитку країн

африканського та азійського континентів у часовій та просторовій перспективі.

У процесі вивчення дисципліни студенти повинні:

Знати:

- теоретичні основи сучасних наукових підходів щодо вивчення новітньої історії країн Азії, Африки та Латинської Америки;
- головні етапи та історичні умови розвитку соціально-економічних та державно-політичних систем ключових країн регіону в новітній період;
- характерні особливості та рушійні сили модернізаційних процесів ключових країн Азії, Африки та Латинської Америки;
- основну термінологію курсу та програмний фактичний матеріал в його послідовності.

Уміти:

- використовувати знання, отримані під час вивчення курсу, для аналізу сучасного стану країн регіону, їх політичного та економічного розвитку і перспектив їх подальшого впливу на тенденції світової політики;
- проводити порівняльний аналіз явищ та подій з історії країн Азії, Африки та Латинської Америки в другій половині XX – початку XXI століть;
- встановити причинно-наслідкові зв'язки в окремих подіях ключових країн Азії, Африки та Латинської Америки, пов'язаних із сьогоденням;
- самостійно поповнювати свої знання новими надбаннями історичної думки стосовно проблематики.

Здобувачі, які використовують ІІІ для допомоги у виконанні завдань, зобов'язані:

- у передмові зазначити факт використання ІІІ у роботі;
- пояснити як саме ІІІ допоміг у створенні тексту (генерація ідей, перевірка фактів, формулювання висновків);
- пояснити, які частини тексту були створені за допомогою ІІІ і в яких аспектах вносено власні корективи.

Процедура визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті. Перезарахуванню підлягають лише ті результати навчання (знання, вміння), які відповідають програмним результатам навчання або змісту навчальних тем дисципліни «Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки».

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати такі компетентності:

Загальні компетентності:

ЗК 06. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 08. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями, застосовувати їх у практичних ситуаціях.

ЗК 09. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні компетентності:

СК 14. Здатність виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації (бібліографії, документи, етнографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 15. Здатність ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства, виховувати правову свідомість та культуру в учасників освітнього процесу.

СК 16. Здатність формувати громадянську позицію, політичну культуру, національну пам'ять, провадити патріотичне виховання серед молоді.

Міждисциплінарні зв'язки: «Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки», «Новітня історія України».

Зміст навчального посібника побудовано з урахування навчально-методичних вимог щодо самостійної роботи студентів, що збільшує ефективність опрацювання навчального матеріалу, засвоєння нових знань та формування компетентностей, відповідних до спеціальності. Зокрема, до кожної лекційної теми додаються:

- перелік важливих дат та подій (сприяє формуванню у студентів усвідомлення контексту історичних подій, допомагає встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними, що є необхідним для аналізу та оцінки історичних подій);

- термінологічний словник, що є важливим для кращого запам'ятовування понять, термінів (знання термінів дозволяє студентам систематизувати та

узагальнювати історичні факти, розкриваючи їх сутність, що в купі дозволяє проведенню аналізу історичних подій);

- уривки з документів, законодавчих актів, творів відомих діячів (вивчення історичних подій з використанням документів значно розширює у студентів знання першоджерел, допомагає краще засвоїти та систематизувати історичні факти та зв'язки між ними, в кінці-кінців розширює знання отриманні під час лекції);

- завдання для перевірки та самоконтролю отриманих знань (даний пункт є особливо важливим, адже допомагає студентам своєчасно виявляти проблеми під час вивчення нової теми, оцінити ступінь оволодіння навчальним матеріалом та, головне, у випадку необхідності скоректувати своє навчання);

- біографії відомих діячів (допомагає студентам зрозуміти напрями діяльності особистості, його соціально-політичні та культурні ідеї, розкрити роль в історії держави певного періоду);

- список літератури до кожної теми, що надає можливість студентам використовувати допоміжну літературу під час вивчення теми з метою поглиблення знань.

Означені вище характеристики змісту навчального посібника вказують на широкий спектр дидактичних принципів, які складають його основу: наочність, науковість, доступність, системність і послідовність, самостійність та активність студентів (сприяє активізації діяльності студентів в процесі обговорення тем під час семінарських занять з використанням наведеного у навчальному посібнику матеріалу). Наведений перелік змістовних питань до кожної лекційної теми допоможе студентам зорієнтуватися у великому об'ємі історичної інформації, сформуванню власну оцінку історичних подій та діяльності постатей.

Змістовий модуль I. Розвиток країн Східної та Південної Азії після Другої світової війни

Тема 1. Деколонізаційні процеси в країнах Азії

Хронологія історичних подій

✓ Після Другої світової війни розпочався активний процес деколонізації, який зміцнився зі створенням ООН, яка виступала за право народів на самовизначення.

✓ 1946 р.: Були проголошені незалежними країни, такі як Сирія, Ліван та Йорданія, а також Філіппіни отримали повну незалежність від США.

✓ 1947 р.: Були утворені незалежні держави Індія та Пакистан, що стало однією зі значущих подій деколонізації, що поклала край британському пануванню в Індії.

✓ 1949 р.: Індонезія здобула незалежність після багаторічної війни з Нідерландами.

✓ 1954 р.: Завершилася Індокитайська війна, яка призвела до розпаду Французького Індокитаю і появи на карті світу нових незалежних держав: В'єтнаму, Камбоджі та Лаосу.

✓ 1950-ті роки: Цей період був відзначений здобуттям незалежності багатьма іншими азіатськими країнами, включаючи Малайзію, М'янму (Бірму) та Шрі-Ланку, внаслідок посилення національних рухів.

✓ 1960-ті роки: Деколонізація тривала, але також була відзначена конфліктами та політичною нестабільністю в деяких молодих державах.

✓ Кінець XX століття: Цей період став фінальним етапом деколонізації, коли в результаті тривалої боротьби за незалежність було звільнено останні колоніальні території в Азії.

Етапи деколонізації

Етап	Період	Ключові події
Перший	1945 р. – середина 1950-тих років	Незалежність отримали Індія, Індонезія, Бірма. Всього незалежність отримали 11 країн в Азії. Перша віха належить до повоєнного періоду до 1950 р. За цей час суверенітет набули Китай та Індія, а також Пакистан, Індонезія, Сирія, Ліван та інші.
Другий	Середина 1950-тих – середина 1970-тих	Незалежність отримали більшість країн Африки. Згодом названий роком Африки 1960 рік – ключовий момент другого етапу (1950 р. – кінець 1960-тих років), тому що цього року набули незалежності відразу сімнадцять африканських країн, у тому числі Камерун, Сенегал, Берег Слонової Кістки, Нігерія, Чад та ін.
Третій	1975 р. – 1990-ті роки	Розпад португальської колоніальної системи. Третя стадія вийшла найдовшою (1970 р. – 1990-ті рр.) і остаточно зафіксувала кінець колоніального світу, коли незалежність здобули Катар, ОАЕ, Бруней та Гонконг.

Фактори деколонізації:

- Друга світова війна завдала серйозного удару по економіці та військовому потенціалу колоніальних імперій (особливо Франції та Нідерландів).
- «Холодна війна»: СРСР та США, незважаючи на різні ідеології, були зацікавлені в ослабленні колоніальної системи та надавали підтримку національно-визвольним рухам, щоб схилити молоді держави на свій бік.
- Негативне ставлення до колоніалізму у світовій громадській думці та країнах-метрополіях створювало додатковий тиск.
- «Атлантична хартія» 1941 р.: цей документ проголошував право народів на самовизначення, що стало ідеологічною основою боротьби за незалежність.
- У колоніях активізувалися рухи за незалежність, які часто набували збройного характеру.
- Розвиток місцевого підприємництва та освіти в колоніях сприяв формуванню національної самосвідомості та прагненню до самостійності.
- Утримання колоній ставало дедалі більше витратним для метрополій, особливо мова йде про повоєнні економічні труднощі.

Позитивні результати

- Понад 80 колишніх колоній здобули незалежність і стали членами Організації Об'єднаних Націй.
- За період з 1945 року до 1989 року утворилося близько ста нових країн.
- Деколонізація стала одним із перших та найбільших успіхів ООН, оскільки багато нових країн стали членами організації, а Статут ООН заклав основу для Міжнародної системи опіки.
- Була підірвана система колоніалізму, що призвело до розпаду великих імперій та появи нових суверенних держав.

Негативні результати

- Багато новостворених держав зіткнулися з відсутністю стабільної адміністративної структури та залежністю від розвинених країн, що призвело до зростання бідності, голоду та хвороб.
- Виникла необхідність «деколонізації пам'яті» та інтеграції багатоетнічного населення, сформованого під час колонізації.
- Незважаючи на основний процес деколонізації, зберігалися такі явища, як режим апартеїду в ПАР (до 1990 року) або правління білої меншини у Південній Родезії (до 1979 року).

- Деколонізація стала невід'ємною частиною Холодної війни та сприяла формуванню нових ідеологічних протистоянь.

Терміни і поняття

Термін	Визначення
Деколонізація	1) Надання незалежності колоніальним країнам та народам. 2) Перетворення колоніальних та залежних територій на вільні та незалежні держави.
Декартелізація	законодавче обмеження з боку держави концентрації економічного потенціалу у вигляді картелів, синдикатів, трестів та інших видів монополістичних об'єднань.
Демілітаризація	роззброєння, заборона будь-якій державі зводити укріплення, мати військову промисловість та утримувати збройні сили, виведення військ та бойової техніки, конверсія військових галузей промисловості.
Демократизація	вид зміни (модернізації) політичної системи; політичний процес, що характеризується розширенням політичних прав і свобод громадян, виникненням політичного та ідеологічного плюралізму, збільшенням форм участі населення у політичному житті, децентралізацією державної влади, реалізацією принципу поділу влади, побудовою громадянського суспільства.
Колонія	країна або територія, позбавлена самостійності, яка перебуває під владою іноземної держави (метрополія).
Колоніальна система	сукупність колоній, напівколоній та напівзалежних країн, які залежать від метрополії; система управління політично самостійними та суверенними державами (метрополіями) залежних країн та територій (колонії). Для колоніальної системи звичайним є територіальний розрив між метрополіями і колоніями (розташування на різних континентах, значна віддаленість).
Метрополія	назва країни (на противагу колонії), яка зі своїх жителів, що виселилися, утворила колонію і керує нею.

Паназіатизм	ідейно-політична течія, яка пропагує ідею об'єднання, інтеграції та гегемонії азійських народів, часто з метою протистояння західному впливу. Ця ідеологія, що набула найбільшого розквіту під час Другої світової війни, використовувалася японською пропагандою для виправдання своїх територіальних завоювань під гаслом «Азія для азійців».
Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин	це модель міжнародних відносин, що склалася після Другої світової війни за підсумками конференцій у Ялті (1945 р.) та Потсдамі (1945 р.). Вона була заснована на домінуванні трьох держав-переможниць – СРСР, США та Великобританії, які розділили світ на сфери впливу, що призвело до формування біполярного світу та початку Холодної війни. Центральним елементом системи стала створена 1945 року Організація Об'єднаних Націй (ООН).

Робота з історичними документами

Прочитайте Документ 1 та дайте відповідь на наступні питання:

1. Які складові принципу рівноправності та самовизначеності народів відображено у Статуті ООН 1945 року?
2. На яких засадах ґрунтується міжнародне співробітництво країн засноване даним Статутом?

Документ 1. Статут ООН

(підписаний 26 червня 1945 року в м. Сан-Франциско після завершення Конференції Організації Об'єднаних Націй з міжнародної організації, і набув чинності 24 жовтня 1945 року)

Преамбула

МИ, НАРОДИ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ, СПОВНЕНІ РІШУЧОСТІ

позбавити майбутні покоління від лих війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе, і знову утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків і

жінок і рівність прав великих і малих націй, створити умови, за яких можуть дотримуватися зобов'язань та уваги права, та сприяти соціальному прогресу та поліпшенню умов життя за більшої свободи,

ТА З ЦІЄЮ МЕТОЮ

виявляти толерантність і жити разом, у світі один з одним, як добрі сусіди, і об'єднати наші сили для підтримки міжнародного миру та безпеки, забезпечити прийняття принципів та встановлення методів, щоб збройні сили застосовувалися не інакше, як у спільних інтересах, та використовувати міжнародний апарат для сприяння економічному та соціальному прогресу всіх народів

ВИРІШИЛИ ОБ'ЄДНАТИ НАШІ ЗУСИЛЛЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЗАЗНАЧЕНИХ ЦІЛЕЙ.

Згідно з цим, наші відповідні уряди через представників, які зібралися в місті Сан-Франциско, які пред'явили свої повноваження, знайдені в належній формі, погодилися прийняти цей Статут Організації Об'єднаних Націй і цим засновують міжнародну організацію під назвою «Об'єднані Нації».

Розділ I: Цілі та Принципи

Стаття 1. Організація Об'єднаних Націй має на меті:

1. Підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру та придушення актів агресії чи інших порушень миру та проводити мирними засобами, у відповідності до принципів справедливості та міжнародного права, залагодження чи вирішення міжнародних спорів чи ситуацій, які можуть призвести до миру;
2. Розвивати дружні стосунки між націями на основі поваги до принципу рівноправності та самовизначення народів, а також вживати інших відповідних заходів для зміцнення загального світу;
3. Здійснювати міжнародне співробітництво у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру, у заохоченні та розвитку поваги до прав людини та основних свобод для всіх, без різниці раси, статі, мови і релігії;
4. Бути центром для узгодження дій націй у досягненні цих спільних цілей.

Стаття 2. Для досягнення цілей, зазначених у статті 1, Організація та її члени діють відповідно до таких Принципів:

1. Організація заснована на принципі суверенної рівності всіх її членів;
2. Усі члени Організації Об'єднаних Націй сумлінно виконують прийняті на себе за цим Статутом зобов'язання, щоб забезпечити їм усім у сукупності права та переваги, що випливають із належності до складу Членів Організації;
3. Всі Члени Організації Об'єднаних Націй вирішують свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не наражати на міжнародний мир, безпеку і справедливість;
4. Усі Члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в їхніх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з Цілями Об'єднаних Націй;
5. Усі Члени Організації Об'єднаних Націй надають їй усіляку допомогу у всіх діях, що вживаються нею відповідно до цього Статуту, і утримуються від надання допомоги будь-якій державі, проти якої Організація Об'єднаних Націй робить дії превентивного чи примусового характеру;
6. Організація забезпечує, щоб держави, які не є її Членами, діяли відповідно до цих Принципів, оскільки це може виявитися необхідним для підтримки міжнародного миру та безпеки;
7. Цей Статут жодною мірою не дає Організації Об'єднаних Націй права на втручання у справи, що по суті входять до внутрішньої компетенції будь-якої держави, і не вимагає від Членів Організації Об'єднаних Націй подавати такі справи на дозвіл у порядку цього Статуту; однак цей принцип не стосується застосування примусових заходів на підставі Розділу VII.

Розділ II: Члени Організації

Стаття 3.

Початковими членами Організації Об'єднаних Націй є держави, які, взявши участь у Конференції у Сан-Франциско зі створення Міжнародної Організації або раніше підписавши Декларацію Об'єднаних Націй від 1 січня 1942 року, підписали та ратифікували цей Статут відповідно до статті 110.

Стаття 4

Прийом до Членів Організації відкритий для всіх інших миролюбних держав, які приймуть на себе зобов'язання, що містяться в цьому Статуті, та які, на думку Організації, можуть і бажають ці зобов'язання виконувати.

Прийом будь-якої такої держави у Члени Організації здійснюється відповідно до постанови Генеральної Асамблеї за рекомендацією Ради Безпеки.

Стаття 5

Якщо проти будь-якого Члена Організації були вжиті Радою Безпеки дії превентивного чи примусового характеру, Генеральна Асамблея має право, за рекомендацією Ради Безпеки, припиняти здійснення прав та привілеїв, що належать йому як Члену Організації. Здійснення цих прав та привілеїв може бути відновлено Радою Безпеки.

Стаття 6

Член Організації, який систематично порушує принципи, що містяться в цьому Статуті, може бути виключений з Організації Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки.

Розділ VI: Мирне вирішення суперечок

Стаття 33

Сторони, які беруть участь у будь-якій суперечці, продовження якої могло б загрожувати підтримці міжнародного миру та безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити суперечку шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів чи угод і інших мирних засобів на свій вибір.

Рада Безпеки, коли вона вважає це за необхідне, вимагає від сторін вирішення їхньої суперечки за допомогою таких засобів.

Стаття 34

Рада Безпеки уповноважується розслідувати будь-яку суперечку чи будь-яку ситуацію, яка може призвести до міжнародних суперечок, для визначення того, чи не може продовження цієї суперечки чи ситуації загрожувати підтримці міжнародного миру та безпеки.

Стаття 35

Будь-який член Організації може довести про будь-яку суперечку чи ситуацію, що має характер, зазначений у статті 34, до відома Ради Безпеки або Генеральної Асамблеї.

Держава, яка не є членом Організації, може довести до Ради Безпеки або Генеральної Асамблеї про будь-яку суперечку, в якій вона є стороною, якщо вона прийме на себе задалегідь щодо цієї суперечки зобов'язання мирного вирішення спорів, передбачені цим Статутом.

Дозвіл Генеральною Асамблеєю справ, про які доведено до її відома на підставі цієї статті, здійснюється з урахуванням положень статей 11 та 12.

Стаття 36

Рада Безпеки уповноважується в будь-якій стадії спору, що має характер, зазначений у статті 33, або ситуації такого ж характеру рекомендувати належну процедуру або методи врегулювання.

Рада Безпеки бере до уваги будь-яку процедуру для вирішення цієї суперечки, яка вже була прийнята сторонами.

Роблячи рекомендації на підставі цієї статті, Рада Безпеки також бере до уваги, що суперечки юридичного характеру повинні, як загальне правило, передаватися сторонами до Міжнародного Суду відповідно до положень Статуту Суду.

Стаття 37

Якщо сторони у спорі, що мають характер, зазначений у статті 33, не дозволять його за допомогою зазначених у цій статті засобів, вони передають його до Ради Безпеки.

Якщо Рада Безпеки вважає, що продовження цієї суперечки насправді могло б загрожувати підтримці міжнародного миру та безпеки, вона вирішує, чи діяти їй на підставі статті 36 або рекомендувати такі умови вирішення спору, які вона знайде відповідними.

Стаття 38

Без шкоди для положень статей 33–37 Рада Безпеки уповноважується, якщо всі сторони, які беруть участь у будь-якій суперечці, просять про це робити сторонам рекомендації з метою мирного вирішення цієї суперечки.

Розділ VII: Дії щодо загрози миру, порушень миру та актів агресії

Стаття 39

Рада Безпеки визначає існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру чи акту агресії та робить рекомендації або вирішує, які заходи слід вжити відповідно до статей 41 та 42 для підтримки чи відновлення міжнародного миру та безпеки.

Стаття 40

Щоб запобігти погіршенню ситуації, Рада Безпеки уповноважується, перш ніж зробити рекомендації або вирішити про вжиття заходів, передбачених статтею 39, вимагати від заінтересованих сторін виконання тих тимчасових заходів, які вона знайде необхідними чи бажаними. Такі тимчасові заходи не повинні завдавати шкоди правам, вимогам або становищу зацікавлених сторін. Рада Безпеки належним чином враховує невиконання цих тимчасових заходів.

Стаття 41

Рада Безпеки уповноважується вирішувати, які заходи, не пов'язані з використанням збройних сил, повинні застосовуватися для здійснення її рішень, і вона може вимагати від Членів Організації застосування цих заходів. Ці заходи можуть містити повну або часткову перерву економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо або інших засобів сполучення, а також розрив дипломатичних відносин.

Стаття 42

Якщо Рада Безпеки визнає, що заходи, передбачені у статті 41, можуть виявитися недостатніми або вже виявились недостатніми, вона уповноважується вживати дії повітряними, морськими чи сухопутними силами, які виявляться необхідними для підтримки або відновлення міжнародного миру та безпеки. Такі дії можуть включати демонстрації, блокаду та інші операції повітряних, морських чи сухопутних сил Членів Організації.

Стаття 43

Усі Члени Організації для того, щоб зробити свій внесок у справу підтримки міжнародного миру та безпеки, зобов'язуються надавати у розпорядження Ради Безпеки на її вимогу та відповідно до особливої угоди необхідні для підтримки міжнародного миру та безпеки збройні сили, допомогу та відповідні засоби обслуговування, включаючи право проходу.

Така угода або угоди визначають чисельність та рід військ, ступінь їхньої готовності та їх загальне розташування, характер наданих засобів обслуговування та допомоги.

Переговори про укладення угоди здійснюються у якнайкоротший термін за ініціативою Ради Безпеки. Вони укладаються між Радою Безпеки та Членами Організації або між Радою Безпеки і групами Членів Організації та підлягають ратифікації державами, що їх підписали, відповідно до їх конституційної процедури.

Стаття 44

Коли Рада Безпеки вирішила застосувати чинність, то, перш ніж вимагати від Члена Організації, не представленого в Раді, надання збройних сил на виконання зобов'язань, прийнятих ним на підставі статті 43, Рада Безпеки запрошує цього Члена Організації, якщо останній цього забажає, взяти участь у рішеннях Ради Безпеки щодо використання контингентів озброєних.

Стаття 45

З метою забезпечення для Організації Об'єднаних Націй можливості вживати термінових військових заходів, Члени Організації повинні тримати у стані негайної готовності контингенти національних військово-повітряних сил для спільних міжнародних примусових дій. Чисельність та ступінь готовності цих контингентів та плани їх спільних дій визначаються Радою Безпеки за допомогою Військово-Штабного Комітету в межах, зазначених в особливій угоді чи угодах, згаданих у статті 43.

Стаття 46

Плани застосування Збройних Сил складаються Радою Безпеки за допомогою Військово-Штабного Комітету.

Стаття 47

Створюється Військово-Штабний Комітет для того, щоб надавати поради та надавати допомогу Раді Безпеки з усіх питань, що стосуються військових потреб Ради Безпеки у справі підтримки міжнародного миру та безпеки, до використання військ, наданих у його розпорядження, і до командування ними, а також до регулювання озброєнь та можливого разу.

Військово-штабний комітет складається з начальників штабів постійних членів Ради Безпеки або їх представників. Будь-який член Організації, не представлений постійно в Комітеті, запрошується Комітетом співпрацювати з ним, якщо ефективне виконання обов'язків Комітету вимагає участі цього члена Організації у роботі Комітету.

Військово-Штабний Комітет, підпорядкований Раді Безпеки, несе відповідальність за стратегічне керівництво будь-якими збройними силами, наданими у розпорядження Ради Безпеки. Питання, які стосуються командування такими силами, мають бути розроблені пізніше.

Військово-Штабний Комітет може, з дозволу Ради Безпеки та після консультації з належними регіональними органами, засновувати свої регіональні підкомітети.

Стаття 48

Дії, які потрібні для виконання рішень Ради Безпеки з метою підтримки міжнародного миру та безпеки, здійснюються всіма Членами Організації або деякими з них, залежно від того, як це визначить Рада Безпеки.

Такі рішення виконуються членами Організації безпосередньо, а також шляхом їх дій у відповідних міжнародних установах, членами яких вони є.

Стаття 49

Члени Організації повинні об'єднуватись для надання взаємної допомоги у проведенні заходів, про які ухвалено рішення Радою Безпеки.

Стаття 50

Якщо Радою Безпеки вживаються превентивні або примусові заходи проти будь-якої держави, будь-яка інша держава, незалежно від того, чи вона є членом Організації, перед яким постають спеціальні економічні проблеми, що виникли з проведення вищезазначених заходів, має право консультуватися з Радою Безпеки щодо вирішення таких проблем.

Стаття 51

Цей Статут жодним чином не зачіпає невід'ємного права на індивідуальну або колективну самооборону, якщо відбудеться збройний напад на Члена Організації, доки Рада Безпеки не вживе заходів, необхідних для підтримки міжнародного миру та безпеки. Заходи, вжиті членами Організації при здійсненні цього права на самооборону, повинні бути негайно повідомлені Раді Безпеки і жодним чином не повинні торкатися повноважень та відповідальності Ради Безпеки, відповідно до цього Статуту, щодо здійснення в будь-який час таких дій, які він визнає необхідними для підтримки або відновлення.

Прочитайте Документ 2 та назвіть правові норми, які проголошує Декларація про надання незалежності колоніальним країнам та народам 1960 р.

Документ 2. Декларація про надання незалежності колоніальним країнам та народам

(прийнята резолюцією 1514 (XV) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1960 року)

Генеральна Асамблея, пам'ятаючи про рішучість, проголошену народами світу в Статуті Організації Об'єднаних Націй, «знов утвердити віру в основні права людини, гідність і цінність людської особистості, рівноправність чоловіків і жінок і у рівність прав великих і малих націй» та «сприяти соціальному прогресу та покращенню,

усвідомлюючи необхідність створення умов стійкості та добробуту, мирних та дружніх відносин, на основі поваги принципів рівноправності та самовизначення всіх народів, загальної поваги та дотримання прав людини, основних свобод для всіх, без відмінності раси, статі, мови та релігії,

визнаючи гаряче прагнення всіх залежних народів до свободи та вирішальну роль цих народів у досягненні своєї незалежності,

знаючи про посилення конфліктів, що викликаються відмовою у свободі або створенням перешкод на шляху до свободи таких народів, що є серйозною загрозою загальному світу,

беручи до уваги важливу роль Організації Об'єднаних Націй у сприянні руху за незалежність у підопічних та несамоврядних територіях,

визнаючи, що народи всього світу гаряче бажають покінчити з колоніалізмом у всіх його проявах,

виходячи з переконання, що подальше існування колоніалізму перешкоджає розвитку міжнародного економічного співробітництва, затримує соціальний, культурний та економічний розвиток залежних народів і йде у розріз з ідеалом Організації Об'єднаних Націй, що полягає у загальному спокої,

підтверджуючи, що народи у своїх власних інтересах можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами та ресурсами, не порушуючи будь-яких зобов'язань, що випливають із заснованого на принципі взаємної вигоди міжнародного економічного співробітництва та норм міжнародного права,

вважаючи, що процес звільнення не можна ні зупинити, ні повернути назад і щоб уникнути серйозних криз, потрібно покласти край колоніалізму і пов'язаної з ним будь-якій практиці сегрегації та дискримінації,

вітаючи досягнення протягом останніх років свободи та незалежності багатьма залежними територіями та враховуючи прагнення до свободи, що виявляється все більшою силою в тих територіях, які ще не досягли незалежності,

виходячи з переконання, що всі народи мають невід'ємне право на повну свободу, здійснення свого суверенітету та цілісність їхньої національної території,

урочисто проголошує необхідність негайно та беззастережно покласти край колоніалізму у всіх його формах та проявах;

і з цією метою заявляє, що

1. Підпорядкування народів іноземному ярму і пануванню та їх експлуатація є запереченням основних прав людини, суперечать Статуту Організації Об'єднаних Націй та перешкоджають розвитку співробітництва та встановлення миру в усьому світі;

2. Всі народи мають право самовизначення; в силу цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус та здійснюють свій економічний, соціальний та культурний розвиток;

3. Недостатня політична, економічна та соціальна підготовленість або недостатня підготовленість у галузі освіти ніколи не повинні використовуватися як привід для затримки досягнення незалежності;

4. Будь-які воєнні дії чи репресивні заходи будь-якого характеру, спрямовані проти залежних народів, повинні бути припинені, щоб надати їм можливість здійснити в умовах миру та свободи своє право на повну незалежність; а цілісність їх національних територій має поважатися;

5. У підопічних і несамоврядних територіях, а також у всіх інших територіях, що ще не досягли незалежності, повинні бути негайно вжиті заходи для передачі всієї влади народам цих територій, відповідно до вільно вираженої ними волі і бажанням, без будь-яких умов або застережень з надання можливості, незалежно від раси та релігії;

6. Будь-яка спроба, спрямована на те, щоб частково чи повністю зруйнувати національну єдність та територіальну цілісність країни, несумісна з цілями та принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй;

7. Всі держави повинні суворо та сумлінно дотримуватись положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, Загальної декларації прав людини та цієї Декларації на основі рівності, невтручання у внутрішні справи всіх держав, поваги до суверенних прав усіх народів та територіальної цілісності їх держав.

Завдання для самоконтролю знань

1. Дайте відповідь на наступні питання:

- Назвіть причини деколонізаційних процесів після Другої світової війни.

- До якого етапу деколонізації відноситься найбільша кількість незалежних країн Азії?

- Назвіть позитивні та негативні результати деколонізації країн Азії.
- Охарактеризуйте роль національно-визвольних рухів у деяких країнах Азії після Другої світової війни.

2. Заповніть схему:

Рекомендовані джерела інформації до теми 1.

Використані джерела

1. Charter of the United Nations and Statute of the International court of justice. San Francisco, 1945. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/uncharter-all-lang.pdf>
2. Декларація про надання незалежності колоніальним країнам та народам (прийнято резолюцією 1514 (XV) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1960 року). URL: https://zakononline.ua/documents/show/140573__140573

Література

1. Грубінко А., Буглай Н. Кінець епохи колоніалізму як чинник європейської політики Великобританії (1940–1950-ті рр.). *Український історичний журнал*. 2020. № 5. С. 103 – 119.
2. Зернецька О. В. Переосмислення ролі Великої Британії: від світової імперії до національної держави. *Проблеми всесвітньої історії*. 2019. № 3 (9). С. 129-145.

3. Інтеграційні процеси в Азії та Африці як складова світового історичного розвитку (кінець XX – початок XXI століття): монографія. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. 285 с.

4. Історичні витоки та трансформаційні процеси доби «холодної війни» в Європі (1947-1975 рр.): монографія. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. 347 с.

5. Кіктенко В. О. Від колоніалізму до глобалізації: методологія вивчення сприйняття західних ідей в Азії. Західні ідеї в країнах Азії: адаптація, інтерпретація, синтез : колективна монографія / Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України. Одеса: Видавництво «Азіатика», 2024. С. 17–64.

6. Корсунський С. В. Як будувати відносини з країнами Азії: економіка, дипломатія, культурні особливості. Харків: Віват, 2021. 284 с.

7. Корсунський С. В. Як нації відновлюються: досвід Східної Азії. Харків: Віват, 2023. 188 с.

Тема 2. Японія. Економічне диво

Пригадайте:

1. Які причини японської експансії в Азії напередодні Другої світової війни? Як це вплинуло на міжнародну політику в Азійсько-Тихоокеанському регіоні?
2. Які відбулися зміни у геополітиці в азійському регіоні на завершальному етапі Другої світової війни?

Хронологія історичних подій

✓ Вересень 1945 року: Японія підписує акт про беззастережну капітуляцію, починається окупація країни союзними військами під керівництвом Верховного головнокомандувача Дугласа Макартура.

✓ Реформи: проводиться демілітаризація та демократизація. Великі реформи включають:

- ліквідацію дзайбацу (монополістичних об'єднань).
- земельну реформу, яка зробила більшість селян землевласниками.
- надання жінкам виборчих прав.

✓ Нова Конституція: у 1947 році приймається нова Конституція, згідно з якою імператор позбавляється божественного статусу і стає символом нації. У статті 9 проголошується відмова від війни як суверенного права нації та від створення сухопутних, морських та військово-повітряних сил.

- ✓ Сан-Франциський мирний договір: у 1951 році підписується договір, який набирає чинності у 1952 році і формально завершує окупацію.
- ✓ Економічний розквіт (1950–1980-ті рр.): «Японське економічне диво»: завдяки активній підтримці США, наполегливій праці населення, розвитку експорту та технологій, економіка Японії показує безпрецедентні темпи зростання, стаючи однією з провідних економік світу.
- ✓ Створення Сил самооборони: незважаючи на статтю 9 Конституції, у 1954 році створюються Сили самооборони Японії, які виконують оборонні функції.
- ✓ Олімпійські ігри в Токіо (1964 р.): знакова подія, що символізує післявоєнне відродження країни.
- ✓ Економічний «міхур»: на рубежі 1980–1990-х років у Японії лопається економічний «міхур» на ринку нерухомості та акцій, що призводить до десятиліття стагнації, відомого як «втрачене десятиліття».
- ✓ Смерть імператора Хірохіто (1989 р.): на престол сходить його син Акіхіто, починається епоха Хейсей.
- ✓ Великий землетрус Хансін-Авадзі: у 1995 році відбувається руйнівний землетрус у Кобі, який забрав тисячі життів.
- ✓ Теракт у токійському метро (1995 р.): напад із застосуванням отруйного газу зарину, який стався 20 березня 1995 року. Його організувала неорелігійна секта «Аум Сінрікьо», щоб спричинити масові жертви в години пік на кількох лініях метрополітену.
- ✓ Великий землетрус і цунамі біля східного узбережжя Японії: у 2011 році відбувається катастрофічний землетрус і цунамі, що спричинило аварію на АЕС «Фукусіма-1».
- ✓ Миротворчі операції: на початку 1990-х років Сили самооборони починають брати участь у миротворчих місіях ООН.
- ✓ Зречення імператора Акіхіто: у 2019 році імператор Акіхіто зрікається престолу. На трон сходить його син Нарухіто, починається нова ера.
- ✓ Літні Олімпійські ігри 2020 року (2021 р.): через пандемію COVID-19, які мали відбутися в 2020 році, були перенесені на 2021 рік і пройшли в Токіо без глядачів.
- ✓ Податки: у 2023 році ієрогліфом року став "税" (дзеі), що означає "податок", що відображає зростання податкового навантаження та дебати навколо нього.

Фактори японського економічного дива

Зовнішні фактори

- *Американська окупація та допомога:*
  - Проведення реформ, вкладених у створення ринкової економіки.
  - Введення демократичної системи.
- *Зовнішня торгівля:*
  - Орієнтація на експорт готової продукції.
  - Контроль за зовнішньою торгівлею для захисту національних виробників.

Внутрішні фактори

- *Інвестиції та заощадження:*
  - Високий рівень заощаджень населення, що вкладається у банки та акції, забезпечував приплив капіталу.
  - Великі обсяги банківських кредитів для інвестицій у промисловість.
  - Низькі військові витрати дозволили спрямувати кошти на розвиток науки та технологій.
- *Державне регулювання:*
  - Особлива роль держави в економічному плануванні та підтримці національного виробника.
  - Управління економічним розвитком через спеціальні органи, у яких брали участь представники бізнесу.
- *Робоча сила:*
  - Дешева робоча сила у ранній період.
  - Висока продуктивність праці та відданість компанії.
- *Наука та технології:*
  - Застосування та освоєння іноземних технологій.
  - Активний розвиток власних інноваційних технологій.

Соціальні та політичні фактори

- *Політична стабільність:*
  - Відсутність серйозних внутрішньополітичних потрясінь сприяло стабільному розвитку.
- *Суспільство:*
  - Високий рівень довіри населення до банківської системи.
  - Прийняття ідей конкуренції, самовіддачі та постійного вдосконалення.

Причини спаду економічного дива

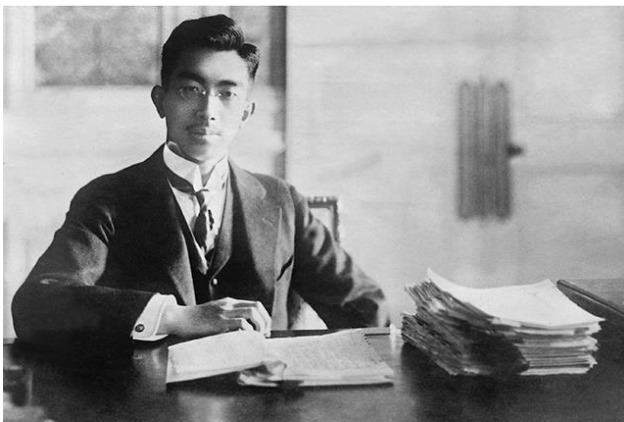
- Міжнародні та внутрішні кризи (наприклад, енергетична криза, фінансові кризи).
- Зростання інфляції та вартості робочої сили.
- Перенасичення ринків та посилення конкуренції.
- Посилення політичної нестабільності та соціальні конфлікти.
- Застаріння технологій та нездатність адаптуватися до нових умов.
- Зміна державної політики (наприклад, припинення підтримки експортерів).
- Зміцнення національної валюти.
- Спад світового попиту на експортні товари.
- Торгові війни та протекціонізм.
- Уповільнення чи скорочення темпів зростання ВВП.
- Збільшення безробіття.
- Застій у розвитку нових галузей економіки.

Терміни і поняття

Термін	Визначення
<i>Японське "економічне диво"</i>	це період надзвичайно швидкого економічного зростання Японії з середини 1950-х до початку 1970-х років, коли країна перетворилася із зруйнованої війною на другу за величиною економіку світу. Цей феномен характеризувався щорічним зростанням більш ніж 10% ніж у деякі роки, активним розвитком передових галузей, таких як електроніка, та ефективною державною підтримкою вітчизняних виробників.
<i>Кароші</i>	смерть від перепрацювання. Це явище раптової смерті, спричинене надмірним стресом, перевтомою та виснаженням, що призводить до серцево-судинних ускладнень, таких як інфаркт або інсульт. Наприклад, 42-річний охоронець із Токіо, який працював по 15 годин на день і переніс довгу дорогу до роботи, помер від інфаркту, заснувши за робочим столом.
<i>Кейрецу</i>	це тип японської корпоративної структури, що з мережі взаємозалежних компаній, які зберігають операційну

	незалежність, але мають тісні ділові відносини, зокрема перехресне володіння акціями. Кейрецу стали домінувати в японській економіці у другій половині XX століття, замінивши після Другої світової війни сімейні конгломерати, відомі як дзайбацу.
<i>Патерналізм</i>	це система взаємовідносин, де керівник (чи держава) виявляє турботу та контроль над підлеглими, беручи на себе відповідальність за їх благополуччя в обмін на лояльність та підпорядкування. У корпоративному середовищі це проявляється в опіці над кар'єрою та особистим життям співробітників, а також наданні матеріальних благ. На державному рівні це може виражатися у сильній владі, яка приймає рішення на користь народу, очікуючи від громадян дотримання законів та відмови від частини прав.

Постать в історії

Хірохіто, Імператор Сьова – (1901 – 1989 рр.), 124-й імператор Японії. Народився в палаці Аояма в Токіо 29 квітня 1901 року. Син імператора Йосіхіто. Виховання Хірохіто було довірено графу і графині Кавамура відповідно до японської традиції, що наказує виховувати імператорських синів у ній, вільної від

впливу палацу. Цьому сімейству було також довірено турботу про принца Тітібу, молодшого брата Хірохіто. Коли Хірохіто виповнилося п'ять років, він та його брат повернулися до палацу. У віці восьми років Хірохіто вирушив до Школи перів. Хірохіто виявився здібним учнем, виявивши інтерес до біології, географії та історії.

У 1912 р., після смерті діда, імператора Муцухіто, Хірохіто став спадкоємцем трону. Подальшу освіту він здобув в Інституті кронпринців. Після закінчення Інституту в 1921 р. було вирішено, що Хірохіто слід здійснити тривалу поїздку по Азії та Європі. Досі жоден майбутній імператор не відвідував

західних країн. Під час поїздки, що тривала з березня по вересень 1921 р., Хірохіто виявив себе демократичною та розумною людиною. Після повернення він дізнався, що здоров'я його батька сильно похитнулося, і в листопаді 1921 року йому як принцу-регенту були довірені справи держави.

26 січня 1924 року Хірохіто одружився на принцесі Нагако Куні. Після смерті Йосіхіто 25 грудня 1926 року Хірохіто став імператором. Офіційно він зійшов на трон у листопаді 1928 р., прийнявши ім'я Сьова, що означає «Освітлений світ».

Після капітуляції Японії під час Другої світової війни союзники дозволили імператору зберегти свій титул. 1 січня 1946 року, всього через десять років після того, як його титул було змінено на «Дай Ніппон Тейкоку Тено», що означає «Імператор, син Небес у всемогутній Японії», Хірохіто у зверненні до народу зрікся свого божественного походження.

У 1962 році він випустив першу з кількох своїх книг з біології моря, якою довго і серйозно займався. У 1971 р. Хірохіто здійснив поїздку Європою. У 1975 р. відвідав США з офіційним візитом. Помер Хірохіто в імператорському палаці в Токіо 7 січня 1989 р.

Робота з історичними документами

Прочитайте текст Документу 1 та дайте відповідь на наступне питання: «Згідно з умовами акту про капітуляцію Японії до кого перейшла верховна влада в країні?».

Документ 1. Акт про капітуляцію Японії

(підписаний у Токійській бухті 2 вересня 1945 року)

Ми, діючи за наказом і від імені Імператора, Японського Уряду та Японського імператорського генерального штабу, приймаємо умови Декларації, опублікованої 26 липня в Потсдамі Главами Урядів Сполучених Штатів, Китаю і Великобританії, до якої згодом приєднався і СРСР.

Цим ми заявляємо про беззастережну капітуляцію Союзним державам Японського імператорського генерального штабу, всіх японських збройних сил і всіх збройних сил під японським контролем незалежно від того, де вони знаходяться.

Цим ми наказуємо всім японським військам, де б вони не перебували, і японському народу негайно припинити військові дії, зберігати і не допускати пошкодження всіх суден, літаків, військового та цивільного майна, а також виконувати всі вимоги, які можуть бути пред'явлені Верховним командувачем Союзних держав або органами Японського Уряду за його вказівками.

Відтак, ми наказуємо Японському імператорському генеральному штабу негайно видати накази командувачам усіх японських військ і військ, що під японським контролем, де вони перебували, беззастережно капітулювати особисто, і навіть забезпечити беззастережну капітуляцію всіх військ, що під їх командуванням.

Усі цивільні, військові та морські офіційні особи повинні коритися і виконувати всі вказівки, накази та директиви, які Верховний командувач Союзних держав визнає необхідними для здійснення даної капітуляції і які будуть видані ним самим або за його уповноваженням; ми наказуємо всім цим офіційним особам залишатися на своїх посадах і, як і раніше, виконувати свої небойові обов'язки, за винятком тих випадків, коли їх буде звільнено від них особливим указом, виданим Верховним командувачем Союзних держав або за його уповноваженням.

Цим ми зобов'язуємося, що Японський Уряд та його наступники чесно виконуватимуть умови Потсдамської декларації, віддаватимуть ті розпорядження та вживатимуть ті дії, яких з метою здійснення цієї Декларації вимагатиме Верховний командувач Союзних держав або будь-який інший призначений Союзними державами представник.

Цим ми наказуємо Японському імператорському Уряду та Японському імператорському генеральному штабу негайно звільнити всіх союзних військовополонених та інтернованих цивільних осіб, які перебувають зараз під контролем японців, та забезпечити їх захист, утримання та догляд за ними, а також негайну доставку.

Влада імператора та Японського Уряду керувати державою буде під порядкуванням верховного командувача Союзних держав, який робитиме такі кроки, які він визнає за необхідне для здійснення цих умов капітуляції.

Підписано в Токійській Бухті, Японія, о 09.04 ранку 2 вересня 1945 року.

Прочитайте текст Документу 2 та дайте відповідь на питання:

1. Які повноваження імператора закріплено в Законі?
2. В чому полягає їх новизна по відношенню до повноважень імператора закріплених у Конституції Мейдзі?

Документ 2. Закон про Імператорський Дім (16 січня 1947 року)

(«Звичасві положення про імператорський дім»)

Я, Імператор, після консультації із Таємною Радою, даю свій Імператорський дозвіл на Закон про Імператорський Дім і проголошую цей Закон тут.

Розділ І. Успадкування Імператорського Престолу

Стаття 1.

Імператорський Престол успадковується чоловіками по чоловічій лінії Імператорського Родоводу.

Стаття 2.

1. Імператорський Престол передається членам Імператорської Родини у наступному порядку: 1) Старший син Імператора; 2) Старший онук Імператора; 3) Інші сини і онуки старшого сина Імператора; 4) Другий син Імператора та його сини і онуки; 5) Інші сини і онуки Імператора; 6) Брати Імператора та їхні сини і онуки; 7) Дядьки Імператора та їхні сини і онуки.

2. Коли зазначені у попередньому абзаці члени Імператорської Родини відсутні, то Імператорський Престол передається члену Імператорської Родини, наступному найближчому за ступенем спорідненості.

3. У випадках, передбачених двома попередніми абзацами, першість надається старшим лініям, а у межах однакових ліній – старшим членам.

Стаття 3.

Коли спадкоємець Імператора тяжко хворіє душевною чи тілесною невиліковною недугою, або коли існують інші вагомні причини, порядок успадкування Імператорського Престолу може бути змінений відповідно до рішення Ради Імператорського Дому з дотриманням порядку, визначеного попередньою статтею.

Стаття 4.

Коли Імператор відходить з цього світу, спадкоємець Імператора одразу ж сходить на Імператорський Престол.

Розділ II. Імператорська Родина

Стаття 5.

Імператриця, Велика Імператриця-матір, Імператриця-матір, Імператорські принци та їхні дружини, Імператорські принцеси, Принци і їхні дружини, а також Принцеси складають Імператорську Родину.

Стаття 6.

Шлюбні діти Імператора та шлюбні онуки Імператора по чоловічій лінії вважаються Імператорськими принцями, якщо вони чоловічої статі, та Імператорськими принцесами, якщо вони жіночої статі; шлюбні нащадки Імператора по чоловічій лінії у третьому і подальших поколіннях вважаються Принцями, якщо вони чоловічого роду, і Принцесами, якщо вони жіночого роду.

Стаття 7.

Коли принц успадковує Імператорський Престол, Принци і Принцеси, які є його братами і сестрами, в особливий спосіб стають Імператорськими принцями та Імператорськими принцесами.

Стаття 8.

Син Імператора, який є його спадкоємцем, називається Великим Сином Імператора. За відсутності Великого Сина Імператора, онук Імператора, який є його спадкоємцем, називається Великим Онук Імператора.

Стаття 9.

Імператор та Імператорська Родина не може мати названих синів.

Стаття 10.

Обрання Імператриці та одруження членів Імператорської Родини чоловічої статі потребує рішення Ради Імператорського Дому.

Стаття 11.

1. Імператорські принцеси, Принци і Принцеси п'ятнадцяти років і старше, з власної волі і відповідно до рішення Ради Імператорського Дому, полишають статус члена Імператорської Родини.

2. Крім випадків, передбачених попереднім абзацом, Імператорські принци (за винятком Великого Сина Імператора та Великого Онук Імператора), Імператорські принцеси, Принци і Принцеси, полишають статус члена Імператорської Родини за наявності якихось непереборних і особливих обставин, відповідно до рішення Ради Імператорського Дому.

Стаття 12.

Коли член Імператорської Родини жіночої статі виходить заміж за особу, що не є Імператором або членом Імператорської Родини, то вона втрачає статус члена Імператорської Родини.

Стаття 13.

Дружина Імператорського принца або Принца, який полишив статус члена Імператорської Родини, а також їхні прямі нащадки і дружини цих нащадків одночасно втрачають статус членів Імператорської Родини, за винятком осіб жіночої статі, які вийшли заміж за інших членів Імператорської Родини, і прямих нащадків цих осіб. Проте, у питанні щодо прямих нащадків і дружин цих нащадків, відповідно до рішення Ради Імператорського Дому, може бути ухвалено так, щоб вони не втрачали свій статус членів Імператорської Родини.

Стаття 14.

1. Особа жіночої статі, яка не належала до Імператорської Родини, але стала дружиною Імператорського принца, може полишити свій статус члена Імператорської Родини з власної волі, коли втратить свого чоловіка.

2. Коли зазначена у попередньому абзаці особа втратила свого чоловіка і коли, окрім випадків, передбачених тим самим абзацом, існують якісь непереборні й особливі обставини, вона полишає статус члена Імператорської Родини відповідно до рішення Ради Імператорського Дому.

3. Коли зазначена у першому абзаці особа розлучилася зі своїм чоловіком, вона втрачає статус члена Імператорської Родини.

4. Положення першого і попереднього абзацу застосовуються до осіб жіночої статі, одружених на інших членах Імператорської Родини, які зазначені у попередній статті.

Розділ III. Регентство

Стаття 16.

1. Коли Імператор неповнолітній, встановлюється Регентство.

2. Коли Імператор не може особисто виконувати дії пов'язані із державними справами через тяжку душевну чи тілесну недугу або через інші вагомні причини, тоді, відповідно до рішення Ради Імператорського Дому, встановлюється Регентство.

Стаття 17.

1. Регентом призначаються повнолітні члени Імператорської Родини у наступному порядку: 1) Великий Син Імператора або Великий Онук Імператора; 2) Імператорський принц або Принц; 3) Імператриця; 4) Імператриця-матір; 5) Велика Імператриця-матір; 6) Імператорська принцеса або Принцеса.

2. У випадку з другим номером попереднього абзацу дотримуються порядку успадкування Імператорського Престолу, а у випадку з шостим номером того ж абзацу так само застосовують порядок успадкування Імператорського Престолу.

Стаття 18.

Коли Регент або особа, на яку випадає черга ставати Регентом, тяжко хвора душевною чи тілесною недугою або коли наявні інші вагомні причини, тоді, відповідно до рішення Ради Імператорського Дому, можна поміняти Регента або чергу його призначення, дотримуючись порядку, що визначений попередньою статтею.

Стаття 19.

Коли через неповноліття або передбачені попередньою статтею негаразди члена Імператорської Родини, на якого випадає черга першим займати Регентство, посаду Регента отримує інший член Родини, то навіть за досягнення повноліття або вирішення негараздів першого члена, дійсний Регент не повинен поступатися йому посадою, за винятком випадків, що стосуються Великого Сина Імператора або Великого Онук Імператора.

Стаття 20.

Коли вирішаються негаразди Імператора, зазначені у другому абзаці шістнадцятої статті, тоді, відповідно до рішення Ради Імператорського Дому, Регентство скасовується.

Стаття 21.

Регент у період обіймання посади не може притягатися до судової відповідальності. Проте, це не шкодить праву притягнення до судової відповідальності.

Розділ IV. Повноліття, шанобливі титули, Церемонія сходження на Престол, Церемонія Великого трауру, Книга Імператорського Родоводу, а також мавзолеї і могили

Стаття 22.

Імператор, Великий Син Імператора і Великий Онук Імператора стають повнолітніми у вісімнадцять років.

Стаття 23.

1. Шанобливим титулом Імператора, Імператриці, Великої Імператриці-матері та Імператриці-матері є «Імператорська Величність».

2. Шанобливим титулом інших членів Імператорської Родини, окрім згаданих у попередньому абзаці, є «Імператорська Високість».

Стаття 24.

Коли Імператорський Престол успадкований, проводиться Церемонія сходження на Престол.

Стаття 25.

Коли Імператор відійшов у інший світ, проводиться Церемонія Великого трауру.

Стаття 26.

Питання, що стосуються статусу Імператора та членів Імператорської Родини, заносяться до Книги Імператорського Родоводу.

Стаття 27.

Місця поховання Імператора, Імператриці, Великої Імператриці-матері та Імператриці-матері називаються мавзолеями, а місця поховання інших членів Імператорської Родини називаються могилами; питання, що стосуються мавзолеїв і могил, заносяться до Реєстру мавзолеїв і Реєстру могил.

Розділ V. Рада Імператорського Дому

Стаття 28.

1. Рада Імператорського Дому складається з десяти членів.

2. Членами Ради є двоє членів Імператорської Родини, Голови і Заступники Голів Палати Представників і Палати Радників, Прем'єр-міністр Японії, Голова Відомства Імператорського Дому, а також Голова та один суддя Верховного Суду.

3. Члени Імператорської Родини, які є членами Ради, а також суддя Верховного Суду, окрім його Голови, обираються взаємним голосуванням з повнолітніх членів Імператорської Родини та з суддів Верховного Суду, окрім його Голови.

Стаття 29.

Член Ради, який обіймає посаду Прем'єр-міністра, є Головою Ради Імператорського Дому.

Стаття 30.

1. До Ради Імператорського Дому призначаються десять запасних членів.

2. До запасних членів Ради, які є членами Імператорської Родини та суддею Верховного Суду, застосовується положення третього абзацу двадцять восьмої статті.

3. На місце запасних членів Ради, яким відповідають Голови і Заступники Голов Палати Представників і Палати Радників, обираються взаємним голосуванням депутати Палати Представників і Палати Радників.

4. Кількість запасних членів Ради, які зазначені у попередніх двох абзацах, дорівнює кількості відповідних дійсних членів Ради, і порядок виконання ними обов'язків визначається під час взаємного голосування.

5. На місце запасного члена Ради, який обіймає посаду Прем'єр-міністра, відповідно до положень Закону про Кабінет Міністрів, призначається номінований державний міністр в якості тимчасово виконуючого обов'язки Прем'єр-міністра.

6. На місце запасного члена Ради, який обіймає посаду Голови Відомства Імператорського Дому, призначається службовець Відомства Імператорського Дому за номінацією Прем'єр-міністра.

7. Коли з дійсним членом Ради траплялись негаразди або коли він відсутній, відповідний запасний член виконує його обов'язки.

Стаття 31.

Члени Ради, які перебувають на посадах Голови, Заступника Голови або депутатів Палати Представників, зазначених у двадцять восьмій статті і попередній статті, у випадку розпуску Палати Представників залишаються членами Ради на посадах Голови, Заступника Голови або депутатів Палати Представників, як було на час розпуску Палати, доки не буде визначено їхніх наступників.

Стаття 32.

Термін повноважень дійсних і запасних членів Ради, призначених з членів Імператорської Родини та суддів Верховного Суду, крім його Голови, складає чотири роки.

Стаття 33.

1. Голова Ради скликає Раду Імператорського Дому.

2. У випадках, передбачених третьою статтею, другим абзацом шістнадцятої статті, вісімнадцятою статтею та двадцятою статтею, Рада Імператорського Дому повинна скликатися, коли цього вимагають не менш як чотири члени Ради.

Стаття 34.

Рада Імператорського Дому не може розглядати питання та приймати ухвали за відсутності на ній не менш як шістьох членів Ради.

Стаття 35.

1. Ухвали по справах, що розглядаються на Раді Імператорського Дому, приймаються більшістю голосів не менш як двох третин присутніх членів у випадках, передбаченими третьою статтею, другим абзацом шістнадцятої статті, вісімнадцятою статтею та двадцятою статтею; у всіх інших випадках вони приймаються більшістю голосів.

2. Коли у випадку, передбаченому останнім рядком попередньої статті, кількість голосів з обох сторін буде рівною, голос Голови Ради стає визначальним.

Стаття 36.

Члени Ради не можуть брати участь у розгляді справ, які особливо пов'язані із їхніми інтересами.

Стаття 37.

Рада Імператорського Дому має лише такі повноваження, які передбачені цим та іншими законами.

Прочитайте Документ 3 та дайте відповідь на наступні питання:

1. Які територіальні зміни передбачав Сан-Франциський мирний договір 1951 року?
2. Як було визначено суверенітет Японії?
3. На яких умовах встановлювалися договірні відносини з США?
4. Які зобов'язання покладалися на Японію по відношенню до Союзних Держав?

Документ 3. Мирний договір з Японією

(укладений у м. Сан-Франциско 8 вересня 1951 року)

Зважаючи на те, що Союзні Держави та Японія вирішують, що надалі їхні стосунки будуть відносинами між націями, які, як суверенні та рівні, співпрацюють у дружній спільноті для того, щоб сприяти їхньому спільному добробуту та підтримувати міжнародний мир і безпеку, і тому бажають укласти мирні угоди;

І що Японія зі свого боку заявляє про свій намір звернутися із заявою про прийняття її в члени Організації Об'єднаних Націй і за всіх обставин

дотримуватися принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй, прагнути до здійснення цілей Загальної Декларації Об'єднаних Націй про права людини, прагнути до створення всередині Японії умов стабільності та здійснення чого вже розпочато післявоєнним законодавством Японії; а також дотримуватися у державній та приватній торгівлі та комерції прийнятої в міжнародному масштабі справедливої практики;

Зважаючи на те, що Союзні Держави вітають наміри Японії, викладені у попередньому абзаці;

Союзні Держави та Японія погодилися укласти цей Мирний Договір і відповідно до цього призначили Повноважними Представниками, які нижче підписалися і які, за поданням своїх повноважень у належній формі та належному порядку, погодилися про такі постанови.

Розділ I. Мир

Стаття 1.

а) Стан війни між Японією та кожною з Союзних Держав припиняється з моменту набрання чинності Договору між Японією та відповідною Союзною Державою, як це зазначено у Статті 23.

б) Союзні Держави визнають повний суверенітет японського народу над Японією та її територіальними водами.

Розділ II. Територія

Стаття 2.

а) Японія, визнаючи незалежність Кореї, відмовляється від усіх прав, правопідстав і претензій на Корею, включаючи острови Квельпарт, порт Гамільтон і Дагелет.

б) Японія відмовляється від усіх прав, правопідстав і претензій на Формозу та Пескадорські острови.

с) Японія відмовляється від усіх прав, правопідстав і претензій на Курильські острови і на ту частину острова Сахалін та прилеглих до нього островів, суверенітет над якими Японія набула за Портсмутським Договором від 5 вересня 1905 року.

д) Японія відмовляється від усіх прав, правопідстав і претензій, пов'язаних з мандатною системою Ліги Націй, і приймає рішення Ради Безпеки Організації

Об'єднаних Націй від 2 квітня 1947 року, за якою система опіки поширюється на Тихоокеанські острови, що були раніше за мандатом у Японії.

е) Японія відмовляється від усіх претензій на будь-які права, правопідстави чи інтереси щодо будь-якої частини Антарктичного району, незалежно від того, чи впливали вони з діяльності японських громадян чи були отримані іншим чином.

ф) Японія відмовляється від усіх прав, правопідстав і претензій на острів Спратлі та острови Парасельські.

Стаття 3.

Японія погодиться з будь-якою пропозицією Сполучених Штатів в Організації Об'єднаних Націй про передачу під систему опіки ООН, зі Сполученими Штатами як єдину керуючу владу, островів Нансей Сето, розташованих на південь від 29 градуса північної широти (включаючи острови Рюкю і Дайто, Бонін, острів Розаріо та острови Волкано) та островів Парес Вела і Маркус. До внесення такої пропозиції та ухвалення щодо неї позитивного рішення Сполучені Штати матимуть право здійснювати всю адміністративну, законодавчу та судову владу над територією та мешканцями цих островів, включаючи їхні територіальні води.

Стаття 4.

а) Відповідно до положень параграфу "b" цієї Статті рішення щодо власності Японії та її громадян, що перебувають в районах, зазначених у Статті 2, та претензії, включаючи борги, Японії та її громадян до влади, що здійснює в даний час управління в таких районах, та до мешканців (включаючи юридичних осіб таких районів) претензії, включаючи борги, такої влади та жителів до Японії та її громадян, будуть предметом особливих угод між Японією та такою владою. Власність будь-якої з Союзних Держав або її громадян, що знаходяться в районах, зазначених у Статті 2, буде, якщо це ще не було зроблено, повернуто владою, яка здійснює управління, у тому стані, в якому вона наразі перебуває. (Термін "громадяни", що вживається в цьому Договорі, включає юридичних осіб).

б) Японія визнає законність рішень щодо власності Японії та японських громадян, прийнятих Військовою адміністрацією Сполучених Штатів або відповідно до її директив у будь-якому з районів, на які робиться посилання у Статтях 2 і 3.

с) Підводні кабелі, що належать Японії, що з'єднують Японію з територією, вилученою з-під японського контролю відповідно до цього Договору, будуть розділені порівну, причому Японія збереже японську кінцеву установку і прилеглу половину кабелю.

Розділ III. Безпека

Стаття 5.

а) Японія бере на себе зобов'язання, викладені у статті 2 Статуту Організації Об'єднаних Націй, і зокрема зобов'язання:

i) вирішувати свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не порушувати міжнародний мир, безпеку і справедливість;

ii) утримуватись у своїх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з цілями Організації Об'єднаних Націй;

iii) надавати Організації Об'єднаних Націй усіляку допомогу у всіх діях, що вживаються нею відповідно до Статуту, та утримуватись від надання допомоги будь-якій державі, проти якої Організація Об'єднаних Націй може вжити дій превентивного чи примусового характеру.

б) Союзні Держави підтверджують, що у своїх відносинах з Японією вони керуватимуться принципами Статті 2 Статуту Організації Об'єднаних Націй.

с) Союзні Держави зі свого боку визнають, що Японія, як суверенна держава, має невід'ємне право на індивідуальну або колективну самооборону, про яке йдеться у Статті 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй, і що Японія може добровільно вступати в угоди про колективну безпеку.

Стаття 6.

а) Усі окупаційні війська Союзних Держав будуть виведені з Японії у можливо короткий термін після набрання чинності цього Договору і, у всякому разі, не пізніше ніж через 90 днів після набрання його чинності. Ніщо в цьому становищі не повинно, однак, перешкоджати розміщенню або збереженню іноземних збройних сил на японській території у відповідності або внаслідок будь-яких двосторонніх або багатосторонніх угод, які укладені або можуть бути укладені між однією чи кількома Союзними державами – з одного боку, та Японією – з іншого.

б) Положення Статті 9 Потсдамської декларації від 26 липня 1945 року щодо повернення японських збройних сил на батьківщину будуть здійснені тією мірою, якою вони ще не виконані.

с) Вся японська власність, яка була надана для використання окупаційними військами і яка на час набрання чинності цим Договором продовжує залишатися у володінні цих військ і компенсація за яку ще не була виплачена, буде повернена японському уряду протягом тих же 90 днів, якщо за взаємною згодою не будуть укладені інші угоди.

Розділ IV. Політичні та економічні постанови

Стаття 7.

а) Кожна з Союзних Держав сповістить Японію протягом року після набрання чинності Договору між нею та Японією про те, які з її довоєнних двосторонніх договорів або конвенцій з Японією вона бажає зберегти в силі або відновити, і будь-які договори або конвенції, щодо яких буде зроблено таке повідомлення, будуть продовжувати залишатися такими, можуть бути необхідними для того, щоб ці договори відповідали цьому Договору. Договори та конвенції, про які буде зроблено таке повідомлення, будуть вважатися такими, що залишилися в силі або відновленими через три місяці після дати повідомлення, і будуть зареєстровані в секретаріаті Організації Об'єднаних Націй. Усі ті договори та конвенції, про які Японію не буде повідомлено вказаним чином, вважатимуться анульованими.

б) Будь-яке повідомлення, зроблене згідно з параграфом "а" цієї статті, може виключити з-під дії тих, що залишаються в силі або відновлених договору або конвенції, будь-яку територію, за міжнародні відносини якої несе відповідальність держава, що повідомляє, до закінчення трьох місяців з дня повідомлення Японії про те, що це виняток.

Стаття 8.

а) Японія визнає повну силу всіх договорів, укладених Союзними Державами в даний час або в майбутньому, для припинення стану війни, розпочатої 1 вересня 1939 року, а також будь-які інші угоди Союзних Держав, укладені для відновлення миру або у зв'язку з відновленням миру. Японія також визнає всі угоди, які стосуються припинення діяльності колишньої Ліги Націй та Постійної Палати Міжнародного Суду.

б) Японія відмовляється від усіх таких прав та інтересів, які можуть належати їй як одній з Держав, які підписали Сен-Жерменську Конвенцію від 10 вересня 1919 року та Угоду про протоки в Монтрі від 20 липня 1936 року.

с) Японія відмовляється від усіх прав, правопідстав і інтересів і звільняється від усіх зобов'язань, що випливають з Угоди між Німеччиною та Державами-кредиторами від 20 січня 1930 року та її додатків, включаючи Кредитну угоду від 17 травня 1930 року. Протягом 6 місяців з дня першого набрання чинності Договору Японія повідомить Міністерство Іноземних Справ у Парижі про свою відмову від прав, правозаснування та інтересів, зазначених у цьому параграфі.

Стаття 9.

Японія негайно розпочне переговори з Союзними державами, які бажають цього, про укладення двосторонніх або багатосторонніх угод, що передбачають заходи щодо регулювання або обмеження рибальства, консервації та розвитку рибних промислів у відкритому морі.

Стаття 10.

Японія відмовляється від усіх особливих прав та інтересів у Китаї, включаючи всі вигоди та привілеї, що випливають з умов Заключного протоколу, підписаного в Пекіні 7 вересня 1901 року, та всіх додатків, нот і документів, що належать до нього, та погоджується на скасування нот Японії.

Стаття 11.

Японія визнає вирок Міжнародного Військового Трибуналу для Далекого Сходу та вирокі інших Союзних судів з військових злочинів як усередині, так і за межами Японії і буде виконувати вирокі, винесені ними щодо японських громадян, які перебувають в ув'язненні в Японії. Право помилування, пом'якшення вироків та дострокового звільнення щодо таких злочинців не може здійснюватися інакше, як за рішенням Уряду чи Урядів, які винесли вирок у кожному окремому випадку, та за рекомендацією Японії. Щодо осіб, засуджених Міжнародним Військовим Трибуналом для Далекого Сходу, таке право не може здійснюватися інакше, як за рішенням більшості Урядів, поданих у Трибуналі, та за рекомендацією Японії.

Стаття 12.

а) Японія заявляє про свою готовність негайно розпочати переговори про укладення з кожною з Союзних Держав угод, щоб поставити на міцну та дружню основу їхні торговельні, морські та інші комерційні відносини.

б) До укладення відповідного договору Японія буде протягом чотирьох років з дня першого набрання чинності цим Договором:

1) Надавати кожній із Союзних Держав, її громадянам, товарам та судам:

I) режим найбільш сприятливої нації щодо мит, зборів, обмежень та інших правил, що застосовуються або пов'язані з імпортом та експортом товарів;

II) національний режим щодо судноплавства, навігації та імпорту, причому щодо громадян та юридичних осіб та їх інтересів такий режим буде включати всі питання, що стосуються оподаткування та зборів податків, доступу до судових органів, до укладання та виконання контрактів, до прав на власність (матеріальну та нематеріальну), участі в організаціях, що представляють та організацій, ведення різного роду комерційної та підприємницької діяльності.

2) Забезпечувати, щоб зовнішні закупівлі та продаж японськими державними торговими підприємствами ґрунтувалися виключно на комерційних міркуваннях.

с) Проте Японія повинна надавати національний режим або режим найбільш сприятливої нації Союзній Державі лише в тій мірі, в якій відповідна Союзна Держава сама надає Японії національний режим або режим найбільш сприятливої нації, залежно від того, що може мати місце щодо аналогічних питань. Щодо товарів, кораблів та юридичних об'єднань території, що не є метрополією Союзної Держави, і щодо осіб, що живуть на цій території, а також щодо юридичних об'єднань штату або провінції Союзної Держави, що мають федеральне управління, і щодо осіб, що живуть у такому штаті або провінції, взаємність, передбачена в попередній фразі території, у штаті чи провінції.

д) При застосуванні цієї Статті будь-який дискримінаційний захід не повинен розглядатися як обмеження прав, наданих на основі національного режиму, залежно від того, який режим надається, якщо такий захід заснований на виключенні, що зазвичай передбачається в комерційних договорах сторони, що застосовує її, або на необхідності забезпечення її нагальних інтересів безпеки, та за умови, що такий захід відповідає обставинам, а не застосовується одностороннім чи нерозумним чином.

е) Зобов'язання Японії відповідно до цієї статті не зачеплять здійснення права Союзних держав відповідно до статті 14 цього Договору. Так само умови цієї Статті не розглядатимуться як такі, що обмежують зобов'язання, прийняті Японією в силу Статті 15 Договору.

Стаття 13.

а) Японія почне переговори з будь-якою із Союзних Держав негайно після отримання звернення такої Держави або Держав про укладення двосторонніх або багатосторонніх угод щодо міжнародного цивільного повітряного транспорту.

б) До укладення такої угоди з Союзною Державою Японії протягом чотирьох років з дня першого набрання чинності Договору надаватиме цій Державі режим, не менш сприятливий щодо прав і привілеїв у сфері повітряних сполучень, ніж права та привілеї, що використовуються будь-якими такими Державами в день такого набрання чинності, і надаватиме повне поповнення.

с) До того, як Японія стане стороною Конвенції про міжнародну цивільну авіацію відповідно до Статті 93 Конвенції, вона введе в силу положення цієї Конвенції, що стосуються міжнародного повітряного сполучення, і введе в дію норми, практику та процедуру, прийняті у вигляді додатків до цієї Конвенції відповідно до її положень.

Розділ V. Претензії та власність

Стаття 14.

а) Визнається, що Японія повинна платити репарації Союзним Державам за шкоду та страждання, які вона завдала під час війни. Однак також визнається, що в даний час ресурси Японії недостатні для того, щоб, зберігаючи життєздатність своєї економіки, вона могла виплачувати повністю репарації за всі такі збитки та страждання і одночасно виконувати свої інші зобов'язання.

Тому:

1. Японія негайно вступить у переговори з Союзними Державами, які цього побажають і нинішні території яких були окуповані японськими збройними силами та зазнали збитків від Японії, з метою надання цим країнам допомоги у справі компенсації вартості завданих збитків, шляхом надання їм послуг. Подібні заходи усунуть покладання додаткових зобов'язань на інші Союзні Держави, і у випадках, де для виробничих процесів потрібна сировина, вона поставлятиметься цим Союзним Державам, щоб не обтяжувати Японію витратами іноземної валюти.

2. (І) Відповідно до положень нижченаведеного підпункту (ІІ), кожна з Союзних Держав матиме право конфіскувати, утримати, ліквідувати або якимось іншим чином розпорядитися всіма видами власності, правами та інтересами

а) Японії та японських громадян,
б) осіб, що діють на користь Японії чи японських громадян або від їх імені та
с) юридичних осіб, що належать Японії або японським громадянам або контролюються Японією або японськими громадянами, які до дня першого набрання чинності цим Договором були об'єктом її юрисдикції. Власність, права та інтереси, перелічені в цьому підпараграфі, включатимуть таку власність, права та інтереси, які в даний час блоковані або знаходяться у володінні або під контролем органів Союзних Держав, які здійснюють контроль над ворожою власністю, які належали, знаходилися в руках або керувалися від імені будь-яких осіб, фізичних або юридичних, момент, коли такі активи потрапили під контроль таких органів чи організацій.

(II) Право, зазначене в підпараграфі (I) вище, не поширюється на наступне:

I) власність японських фізичних осіб, які під час війни проживали з дозволу відповідного Уряду на тій території однієї з Союзних Держав, яка не була окупована Японією, крім власності, на яку були накладені обмеження в період війни та яка не була звільнена від таких обмежень на день першого набрання чинності Договору;

II) всю нерухому власність, обстановку та обладнання, що належали Уряду Японії та використовувалися для дипломатичних або консульських цілей, а також на всі особисті меблі, обладнання та іншу приватну власність, що не носить характеру інвестиції, яка була необхідна для нормального виконання дипломатичних та консульських функцій і яка належала японському дипломату;

III) власність, що належить релігійним організаціям або приватним благодійним установам і використовувалася виключно для релігійних чи благодійних цілей;

IV) власність, права та інтереси, що потрапили під юрисдикцію Японії внаслідок відновлення торговельних та фінансових відносин після 2 вересня 1945 року між заінтересованою країною та Японією, за винятком тих випадків, коли будь-які права стали результатом угод, що суперечать законам відповідної Союзної Держави;

V) зобов'язання Японії або японських громадян, будь-які права, правопідстави або інтереси щодо матеріальної власності, що знаходиться в Японії, вкладення в підприємствах, створених за законами Японії, або будь-які документальні докази цього, за умови, що цей виняток буде стосуватися лише зобов'язань Японії та її громадян, виражених у японській валюті.

III. Власність, згадана у винятках від (і) до (v) включно, буде повернена за умови утримання помірної суми за витрати на її збереження та управління. Якщо якусь зазначену власність було ліквідовано, замість неї має бути повернена сума, виручена від ліквідації.

IV. Право на конфіскацію, утримання, ліквідацію або інше розпорядження власністю, як це передбачено у підпараграфі (I) вище, здійснюватиметься відповідно до законодавства відповідної Союзної Держави, і власник матиме лише такі права, які можуть бути надані йому цим законодавством.

V. Союзні Держави згодні поводитися з японськими торговими марками і з правами власності в галузі літератури та мистецтва на основі, настільки сприятливій для Японії, наскільки це дозволяють обставини, які переважають закони цієї країни.

б) За винятком випадків, передбачених цим Договором, Союзні Держави відмовляються від усіх репараційних претензій Союзних Держав, від усіх інших претензій Союзних Держав та їхніх громадян, що виникають внаслідок будь-яких дій, вжитих Японією або її громадянами під час ведення війни, а також від претензій Союзних Держав на відшкодування.

Стаття 15.

а) За заявою, зробленою протягом дев'яти місяців після набрання чинності Договору між Японією та відповідною Союзною Державою, Японія поверне протягом шести місяців з дня подання заяви власність, матеріальну та нематеріальну, і всі права або інтереси будь-якого роду в Японії та її громадян 1941 року та 2 вересня 1945 року, якщо тільки власник не розпорядився нею з власної волі без примусу чи обману. Така власність повинна бути повернена без будь-яких заставних або оподаткування, яких вона могла б зазнати внаслідок війни, а також без стягнення будь-яких зборів у зв'язку з її поверненням. Японський Уряд може розпорядитися на власний розсуд тією власністю, заява про повернення якої протягом згаданого терміну власником або від імені власника або його урядом не робилося. У випадку, коли така власність перебувала в Японії на 7 грудня 1941 року і не може бути повернена або зазнала псування чи пошкодження в результаті війни, за неї буде видано компенсацію на умовах, не менш сприятливих, ніж умови, передбачені в проекті Закону про компенсацію власності Союзних Держав, схваленому японським кабінетом 13 липня.

б) Що стосується прав на промислову власність, пошкоджену під час війни, то Японія продовжуватиме надавати Союзним Державам та їх громадянам компенсацію в розмірах, не менших, ніж вона надавалася досі відповідно до Указів Уряду № 309 від 1 вересня 1949 року, № 12 від 28 січня 1951 р. на даний час поправками за умови, що такі громадяни повинні звернутися із заявою про таку компенсацію в межах, передбачених в указах строків.

с) (І) Японія підтверджує, що всі права на літературну і художню власність і предмети мистецтва, які існували в Японії на 6 грудня 1941 року щодо опублікованих або неопублікованих робіт Союзних Держав та їх громадян, продовжують залишатися в силі з того часу, і визнає ті права, які виникли або анульовані чи дія їх припинена до або після початку війни внутрішнім законодавством Японії чи зацікавленою Союзною Державою.

Стаття 16.

В якості прояву свого бажання компенсувати збитки, завдані військовослужбовцями збройних сил Союзних Держав, які зазнали надмірних поневірянь, будучи військовополоненими Японії, Японія передасть свої активи та активи своїх громадян, які перебувають у країнах, які були з Союзу, до Міжнародного Комітету Червоного Хреста, який реалізує такі активи та розподілить створений фонд відповідним національним органам на користь колишніх військовополонених та їхніх сімей на такій основі, яка, на його думку, буде справедливою. Категорії активів, зазначені в Статті 14 (а), 2/11 (ІІ) до (V) цього Договору, будуть виключені з передачі так само, як і активи японських фізичних осіб, які не проживають у Японії в момент першого набрання чинності Договору. Так само мається на увазі, що положення цієї Статті про передачу не застосовуватиметься до 19 770 акцій, що знаходяться в Банку Міжнародних Розрахунків, якими в даний час володіють японські фінансові установи.

Стаття 17.

а) На прохання будь-якої з Союзних Держав Японський Уряд перегляне та змінить відповідно до міжнародного права будь-яке рішення або розпорядження японських призових судів щодо справ, що стосуються прав володіння громадян цієї Союзної Держави, надасть копії всіх документів, включаючи протоколи слухання справ, прийняті рішення та видані розпорядження. У разі якщо такий перегляд або зміна покажуть, що необхідне поновлення прав, до відповідної власності застосовуватимуться положення Статті 15.

б) Японський Уряд вживе всіх необхідних заходів, щоб дати можливість громадянам будь-якої Союзної Держави у будь-який час протягом одного року з дня набрання чинності Договору між Японією та відповідною Союзною Державою передати відповідній японській владі для перегляду будь-яке судове рішення, у якому такий громадянин не зміг достатньо викласти свою справу як позивача або відповідача. Японський Уряд забезпечить, щоб у тих випадках, коли такий громадянин завдав шкоди в силу такого судового рішення, він був відновлений у тих правах, які він мав до винесення судового рішення, або щоб йому було надано таку допомогу, яка може бути справедливою за цих обставин.

Стаття 18.

а) Визнається, що виникнення стану війни не вплинуло на зобов'язання з виплати грошових боргів, що випливають з раніше існуючих зобов'язань і контрактів (включаючи борги по облігаціях), так само як і з прав, набутих до виникнення стану війни. Виникнення стану війни рівною мірою не розглядатиметься як зобов'язання розглянути належним чином претензії за збитки або за заподіяння шкоди особі чи смерті, що сталися до виникнення стану війни і які можуть бути пред'явлені знову Урядом однієї з Союзних Держав Уряду Японії. Умови цього параграфа не стосуються прав, які надаються Статтею 14.

б) Японія визнає свою відповідальність щодо довоєнного зовнішнього боргу японської держави та за боргами корпоративних організацій, які згодом були оголошені зобов'язаннями японської держави, і висловлює свій намір найближчим часом розпочати переговори зі своїми кредиторами щодо відновлення виплати за цими боргами; Японія також заохочуватиме переговори, що стосуються інших довоєнних претензій та зобов'язань, і відповідно сприятиме переказу грошових сум.

Стаття 19.

а) Японія відмовляється від усіх претензій до Союзних Держав та їх громадян, що виникли внаслідок війни, або з дій, вжитих у силу стану війни, і відмовляється від усіх претензій, що випливають з присутності, операцій або дій військ чи влади будь-якої із Союзних Держав на японській території.

б) Згадана відмова охоплює всі претензії, що випливають з дій, вжитих будь-якою Союзною Державою стосовно японських судів у період між 1 вересня 1939 року та датою набрання чинності цим Договором, а також будь-які претензії та

борги щодо японських військовополонених та інтернованих цивільних осіб, які перебувають у руках закону будь-якої Союзної Держави, прийнятого після 2 вересня 1945 року.

с) За умови взаємності Японський Уряд відмовляється також від усіх претензій (включаючи борги) щодо Німеччини та німецьких громадян від імені Японського Уряду та японських громадян, включаючи міжурядові претензії та претензії за збитки та збитки, понесені під час війни, за винятком: претензій 1939 року, та претензій, що впливають із торгових та фінансових відносин між Японією та Німеччиною після 2 вересня 1945 року. Така відмова не повинна завдавати шкоди діям, вжитим відповідно до статей 16 та 20 цього Договору.

д) Японія визнає законність усіх дій і упущень, що мали місце протягом періоду окупації на підставі або в результаті директив окупаційної влади або санкціонованих на той час японськими законами, і не вдається до жодних дій, які підлягають громадянам Союзних країн цивільній або кримінальній відповідальності, що впливають з подібних дій або упущень.

Стаття 20.

Японія вживе всіх необхідних заходів для забезпечення такого розпорядження німецькими активами в Японії, як це було або може бути визначено тими державами, які мають право, відповідно до Протоколу засідань Берлінської Конференції 1945 року, на розпорядження цими активами та до остаточного розпорядження такими активами.

Стаття 21.

Незалежно від положень статті 25 цього Договору Китай матиме право користуватися перевагами статей 10 та 14 (а) та Корея – перевагами статей 2, 4, 9 та 12 цього Договору.

Розділ VI. Вирішення спорів

Стаття 22.

Якщо, на думку будь-якої сторони цього Договору, виникла суперечка, що стосується інтерпретації або виконання цього Договору, і яка не врегульована шляхом передачі до спеціального трибуналу за претензіями або іншими

узгодженими засобами, ця суперечка буде, на прохання будь-якої сторони в ній, передана для вирішення до Міжнародному Суду.

Японія та ті Союзні Держави, які не є ще учасниками Міжнародного Суду, здадуть на зберігання в Бюро реєстрації Суду на час їх відповідних ратифікацій цього Договору і відповідно до резолюції Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй від 15 жовтня 1946 року загальну декларацію про прийняття, зазначений у цій статті.

Завдання для самоконтролю знань

1. Заповніть таблицю «Питання щодо Японії на міжнародних конференціях 1945 року: порівняльний аналіз»:

Рішення конференції	Ялтинська конференція (4 – 11 лютого 1945 року)	Потсдамська конференція (17 липня – 2 серпня 1945 року)

2. Заповніть схему «Фактори японського економічного дива»:

Рекомендовані джерела інформації до теми 2.

Використані джерела

1. Surrender of Japan (1945). Milestone Documents. URL: <https://www.archives.gov/milestone-documents/surrender-of-japan>

2. The Imperial Household Law of January 16, 1947. The Laws Concerned. URL: <https://www.kunaicho.go.jp/e-kunaicho/hourei-01.html>
3. Treaty of Peace with Japan (with two declarations). Signed at San Francisco, on 8 September 1951. United Nations – Treaty Series 1952. URL: <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20136/volume-136-i-1832-english.pdf?utm>

Література

1. Бусарєва Т. Г. Особливості розвитку нової економіки Японії. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 9. С. 16-24.
2. Бутирська Н. О. Роль Японії у збалансуванні китайського впливу на країни Азійсько-Тихоокеанського регіону. Роль Японії у сучасному світі: збірник наукових праць. За заг. ред. канд. іст. наук., доц. В. О. Шведа. К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 87-97.
3. Герасіна Л. М. Модернізація політичної системи Японії: від мілітаризму до неоліберальної демократії. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого*. 2021. № 3 (50). С. 129-138.
4. Городня Н. Д. Стан і перспективи розвитку Японсько-Американських відносин за матеріалами газети «Джепен Таймс» 2020 р. Роль Японії у сучасному світі: збірник наукових праць. За заг. ред. канд. іст. наук., доц. В. О. Шведа. К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 8-28.
5. Капранов С. В. Традиція та модерність в ідеологічних течіях Японії. Модерні ідеології Азії. Колективна монографія Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського НАНУ. К.: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 157– 203.
6. Кузьменко Ю. Феномен «Економічного дива» та японська література 1960-х років. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та література*. 2020. Вип. 1 (26). С. 58 – 65.
7. Нагорняк М. М. Участь Японії в регіональних інтеграційних процесах. Роль Японії у сучасному світі: збірник наукових праць. За заг. ред. канд. іст. наук., доц. В. О. Шведа. К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 28-41.
8. Огорокова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): Навчальний посібник (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія»). Одеса: Ун-т Ушинського, 2022. 238 с.

9. Олійник О. М. Роль Японії у міжнародному розвитку. Роль Японії у сучасному світі: збірник наукових праць. За заг. ред. канд. іст. наук., доц. В. О. Шведа. К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 132-161.

10. Супрун Н. А. Державна політика стимулювання наукових досліджень і технологічних інновацій як основа повоєнної модернізації економіки Японії. Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи: міжнародна колективна монографія. Київ: НАН України, ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", 2023. С. 96-110.

11. Тарасенко А. В. "Лінія Доджа" народжує нову Японію. Сходознавство. Актуальність та перспективи: тези доп. II Міжнар. наук.-метод. конф., Харків, 19 березня 2021 р. Харків: ХНПУ, 2021. С. 200–202.

12. Цапко О. М. Країни Центральної Азії в контексті зовнішньополітичних інтересів сучасної Японії. Роль Японії у сучасному світі: збірник наукових праць. К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 73-86.

13. Шевченко О. О. Шлях Японії до великого економічного дива. Історіосфера: матеріали Вісімнадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, (7-8 квітня, 2023 р.). Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2023. С. 102-106.

14. Удовік В. В. Україна у зовнішній політиці Японії. Роль Японії у сучасному світі: збірник наукових праць. К.: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 213-227.

ТЕМА 3.

Китай. «Соціалізм з китайською специфікою»

Пригадайте:

1. Які причини громадянської війни у Китаї напередодні Другої світової війни?
2. В чому полягала ідейна розбіжність між Гоміньданом і КПК?

Хронологія історичних подій

- ✓ 1945 р.: завершення Другої світової війни в Азії. Китайська Республіка приймає капітуляцію японських військ.
- ✓ 1945 – 1949 рр.: громадянська війна між комуністами та гоміньданівцями.
- ✓ 1 жовтня 1949 р.: Мао Цзедун проголошує створення Китайської Народної Республіки на площі Тяньаньмень. Гоміньданівці евакуюються на Тайвань.
- ✓ 1950-ті рр.: початок колективізації та індустріалізації, проведення земельної реформи.
- ✓ 1958 – 1962 рр.: «Великий стрибок» – кампанія, спрямована на прискорену індустріалізацію країни, що призвела до економічної кризи.
- ✓ 1966 – 1976 рр.: «Культурна революція» – політична кампанія, що призвела до масових репресій та хаосу.
- ✓ 1971 р.: Китайська Народна Республіка займає місце Тайваню в ООН.
- ✓ 1978 р.: Ден Сяопін починає політику «реформ і відкритості».
- ✓ 1980-ті рр.: формування особливих економічних зон та поступове впровадження ринкових механізмів.
- ✓ 15 квітня – 4 червня 1989 р.: протести на площі Тяньаньмень: масові демонстрації, головними учасниками яких були студенти. Протести завершилися жорстоким розгоном збройними силами Китаю, що призвело до численних жертв серед мирного населення. Ця подія також відома як «різанина на площі Тяньаньмень».
- ✓ 1997 р.: передача Гонконгу Китаю.
- ✓ 2001 р.: вступ Китаю до Світової організації торгівлі.
- ✓ 2008 р.: проведення літніх Олімпійських ігор у Пекіні.
- ✓ 2008 р.: Венчуанський землетрус у провінції Сичуань 12 травня, що забрав понад 87 тисяч життів. Цей потужний землетрус магнітудою 7,9 за шкалою Ріхтера відчули у багатьох містах Китаю та сусідніх країнах.
- ✓ 2012 р.: Сі Цзіньпін став Генеральним секретарем КПК, а згодом – Головою КНР, розпочавши масштабну антикорупційну кампанію.
- ✓ 2015 р.: офіційно припинено дію суворої демографічної політики, дозволено мати дві дитини.
- ✓ 2018 р.: запровадження взаємних мит і торговельних обмежень між США та Китаєм.

- ✓ 2019 р.: виявлено новий коронавірус SARS-CoV-2, що призвів до глобальної пандемії та політики "нульової терпимості до COVID" у Китаї.
- ✓ 2021 р.: КПК відзначила 100 років з моменту свого заснування.
- ✓ 2022 р.: Пекін приймає зимові Олімпійські ігри.

Реформи Мао Цзедуна

Назва реформи	Дата	Мета	Характеристика	Результати
Земельна реформа	До 1958 року	Перерозподіл землі на користь селян.	Перерозподіл землі на користь селян. Перерозподіл близько 43% земель на користь приблизно 60% сільського населення.	Збільшення наділів у бідних селян, найбільша вигода середняків.
«Великий стрибок»	1958–1962 рр.	Швидка індустріалізація та перетворення Китаю на індустріальну державу.	Створення великих народних комун із дрібних селянських господарств.	Недосягнення цілей, економічна криза, голод.
Культурна революція	1966–1976 рр.	Відродження революційних ідей та боротьба з «капіталістич	Порушення соціального та економічного порядку.	Соціальні потрясіння, збитки економіці, втрачений

		ними» елементами у суспільстві		освітній потенціал.

Реформи Ден Сяопіна

Сфера реформ	Ключові напрями	Результати
Економіка	"Політика відчинених дверей": Залучення іноземних інвестицій та технологій.	Зростання китайської економіки, підвищення її конкурентоспроможності.
	"Соціалізм з китайською специфікою": Суміш ринкових механізмів та державного контролю.	Створення змішаної економіки, підвищення гнучкості цін та розвиток сфери послуг.
	Створення вільних економічних зон: Особливі зони з пільговими умовами іноземного бізнесу.	Залучення іноземного капіталу та технологій, створення робочих місць.
Сільське господарство	Децентралізація управління сільським господарством та надання більшої свободи фермерам.	Збільшення виробництва продовольства, скорочення бідності у сільських районах.
Управління	Децентралізація управління економікою.	Підвищення ефективності управління, прискорення економічного розвитку.

Результати реформ Ден Сяопіна

- *Економічне зростання:*
  - о Китайська економіка стала однією з найшвидших у світі, що допомогло вирватися з бідності.
  - о ВВП виріс із менш ніж \$200 1980 року до \$8000 до теперішнього часу.
- *Відкриття економіки:*
  - о Китай відкрився для іноземних інвестицій та технологій, що призвело до створення мільйонів робочих місць.
  - о Підприємствам та регіонам було дозволено займатися зовнішньою економічною діяльністю.
- *Модернізація сільського господарства:*
  - о У сільському господарстві була впроваджена система сімейних підрядів, що призвело до зростання доходів та заощаджень.
- *Розвиток інфраструктури:*
  - о Були зроблені величезні зусилля для будівництва автомагістралей, гребель та іригаційних проектів.
- *Збереження контролю:*
  - о На відміну від інших країн, Китай не проводив масштабну приватизацію та зберіг державну власність на більшість підприємств, що допомогло уникнути «шокової терапії».
- *Зростання рівня життя:*
  - о У результаті реформ значно покращився рівень життя населення, особливо у містах.
  - о Відбулося значне збільшення доходів та заощаджень населення.

Терміни і поняття

Термін	Визначення
"Великий стрибок"	назва особливого курсу Китайської Народної Республіки часів Мао Цзедуна. На засіданні Політбюро ЦК Комуністичної партії Китаю у серпні 1958 р. Мао Цзедун проголосив новий політичний курс, який передбачав будівництво соціалізму, «великий стрибок» та створення народних комун. Передбачалося, що протягом 7-10 років

	Китай зможе обігнати СРСР і навіть стати світовою державою.
"Культурна революція"	це політична кампанія, ініційована лідером компартії Мао Цзедуном у 1966 році, з метою створення "нової людини". Тривала ця кампанія з 1966 по 1976 рік. Все почалося з розгромної діяльності школярів та студентів – хунвейбінів ("червоногвардійців"): сформована в загони молодь затіяла агресивну боротьбу з "чотирма пережитками". Саме це торкнулося насамперед вчителів і професорів, яких змушували до "зізнань". Квартири вчителів були розгромлені, храми, пагоди та бібліотеки – зруйновані. Незабаром до "революції" приєдналися і робітники, а також значна частина міського населення. Дедалі частіше жертвами ставали працівники партійного апарату на місцях.
Маоїзм	політична теорія та практика, основою яких є система ідеологічних установок Мао Цзедуна. На відміну від класичного марксизму, орієнтованого на робітників, маоїзм робить ставку на селянство як основну революційну силу.
Соціалізм з китайською специфікою	політика "реформ та відкритості", що проводилася китайським урядом (спочатку під керівництвом Дена Сяопіна) з 80-х років XX століття, призвела до виникнення змішаної економічної системи. Ден Сяопін вказував на те, що така країна як Китай, не може дозволити собі повноцінний соціалізм, тому що для цього просто немає необхідних матеріальних засобів. Китайські теоретичні економісти дійшли висновку, що "китайською особливістю" є наявність у країні "первинної стадії соціалізму", не згаданої Марксом, який був знайомий лише з європейськими капіталістичними країнами. Виходом стало запровадження економіки капіталістичних методів виробництва та торгівлі із країнами капіталістичного табору. Успіх економічної політики КНР безперечний, і продуктивні сили країни справді були збільшені багаторазово.

Постать в історії

Мао Цзедун (1893 – 1976 рр.) – китайський державний та політичний діяч ХХ століття, головний теоретик маоїзму, перший керівник Китайської Народної Республіки з 1 жовтня 1949 року по 9 вересня 1976 року. З 1943 р. Мао Цзедун обіймав посаду голови Секретаріату ЦК КПК, з 1945 р. – голова ЦК. Як керівник Військової ради зробив великий внесок у перемогу збройних сил Китаю в антияпонській визвольній війні (1937-1945 рр.), а також у розгром гоміньданівських військ у громадянській війні. У 1949 р. уряд Чан Кайші був змушений тікати на Тайвань. 1 жовтня 1949 р. Мао

Цзедун проголосив Китайську Народну Республіку.

У 1950-1952 рр. з його ініціативи в Китаї були проведені кампанії з ідеологічного перевиховання інтелігенції, звинуваченої у поширенні буржуазних поглядів, а також щодо припинення зловживань в адміністративному апараті. У 1958 р. Мао Цзедун проголосив політику "великого стрибка" – курс на націоналізацію іноземної власності та колективізацію сільського господарства, створення основ радянської моделі соціалізму. Форсування темпів економічного зростання у 1958-1960 рр., прорахунки у проведенні соціальних та агропромислових реформ та неврожайні роки призвели до важкої соціально-економічної ситуації.

У 1966 р. під приводами протидії "реставрації капіталізму" та "боротьби з внутрішнім та зовнішнім ревізіонізмом" їм була ініційована кампанія з дискредитації та знищення політичної опозиції. У країні почалися чистки та гоніння партійних діячів та інтелігенції. "Культурна революція" завершилася невдовзі після смерті Мао Цзедуна – він помер 9 вересня 1976 року у віці 82 років. У її ході переслідувань і цькування зазнало понад 727 тис. осіб, з яких 34,8 тис. загинули, західні дослідники оцінюють загальну кількість жертв цього періоду в 1-2 млн. У 1978 р. на пленумі ЦК КПК культ особистості колишнього керівника КНР був підданий критиці.

24 травня 1977 р. у центрі площі Тяньаньмень у Пекіні було офіційно відкрито мавзолей Мао Цзедуна. У Шаошані, на батьківщині Мао Цзедуна, знаходиться музей пам'яті китайського лідера. У 2013 р., у річницю 120-річчя

колишнього лідера країни, голова КНР Сі Цзіньпін закликав "високо нести прапор ідей Мао Цзедуна" у справі національного відродження Китаю. Він назвав Мао "великим патріотом і національним героєм", але водночас зазначив, що щодо історичних постатей слід зберігати "правильне історичне розуміння", нагадавши про "серйозні помилки" Мао Цзедуна, особливо в період "культурної революції".

Ден Сяопін (1904-1997 рр.) – у вересні 1976 року, проводжаючи в останній шлях лідера Китайської Народної Республіки (КНР), Великого керманіча Мао Цзедуна, країна прощалася з епохою «великого стрибка» та «культурної революції». Внаслідок репресій та невдалих реформ того періоду Китай втратив десятки мільйонів життів, а його економіка та соціальна сфера лежали в руїнах. У цей непростий для країни час уряд очолив герой китайської революції Ден Сяопін, який раніше був відправлений на заслання через незгоду з курсом Мао. Саме він мав вивести країну з важкої кризи, пожвавити і перебудувати її економіку і створити нову модель розвитку Китаю.

«Соціалізм із китайською специфікою» – під цим прагматичним гаслом Ден Сяопін поєднав державний контроль з елементами ринкової економіки. Він стверджував, що «не має значення, якого кольору кішка, аби вона ловила мишей». Він розпочав «Політику реформ та відкритості», що залучило іноземні інвестиції, технології та експертизу до Китаю. Були створені спеціальні економічні зони (СЕЗ), такі як Шеньчжень, для залучення іноземного капіталу. У сільському господарстві було впроваджено «Систему сімейної відповідальності», яка дозволила фермерам самим розпоряджатися надлишками врожаю. Це різко збільшило продуктивність та доходи у сільській місцевості.

Внаслідок здійснених реформ Китай збільшив свій дохід на душу населення у 25 разів – у результаті понад 800 мільйонів китайців вирвалися з бідності та злиднів. КНР досягла найшвидшого зростання великої економіки у світовій історії і показала найшвидше зростання рівня життя серед усіх великих економік планети. Він відсунув на другий план жорстку комуністичну догму на користь практичного підходу до управління, проте політичний контроль Компартії залишився непохитним.

В останні роки життя його здоров'я поступово погіршувалося, і він рідше з'являвся на публіці. Ден Сяопін помер у Пекіні 19 лютого 1997 року у віці 92 років. Причиною його смерті стали ускладнення, спричинені хворобою Паркінсона та легеневою інфекцією.

Робота з історичними документами

Прочитайте Документ 1 та дайте відповідь на питання:

1. Який термін дії зазначеного Договору?
2. Які умови передбачав Договір між СРСР та КНР 1950 р.?

Документ 1. Договір про дружбу, союз та взаємну допомогу між СРСР і КНР (1950 р.)

Стаття 1.

Обидві Договірні Сторони зобов'язуються, що вони спільно вживатимуть усіх необхідних заходів для недопущення повторення агресії та порушення миру з боку Японії або будь-якої іншої держави, яка прямо чи опосередковано об'єдналася б з Японією в актах агресії. У випадку, якщо одна з Договірних Сторін зазнає нападу з боку Японії або союзних з нею держав, і вона виявиться таким чином у стані війни, інша Договірна Сторона негайно надасть військову та іншу допомогу всіма наявними в її розпорядженні засобами.

Договірні Сторони також заявляють про свою готовність у дусі щирого співробітництва брати участь у всіх міжнародних діях, що мають на меті забезпечення миру та безпеки в усьому світі, і будуть повністю віддавати свої сили якнайшвидшому здійсненню цих цілей.

Стаття 2

Обидві Договірні Сторони зобов'язуються в порядку взаємної згоди домагатися укладання в якомога коротший строк спільно з іншими союзними державами Мирного Договору з Японією під час Другої світової війни.

Стаття 3

Обидві Договірні Сторони не укладатимуть жодного союзу, спрямованого проти іншої Сторони, а також не братимуть участі у будь-яких коаліціях, а також у діях чи заходах, спрямованих проти іншої Сторони.

Стаття 4

Обидві Договірні Сторони консультуватимуться одна з одною з усіх важливих міжнародних питань, що стосуються спільних інтересів Радянського Союзу та Китаю, керуючись інтересами зміцнення миру та загальної безпеки.

Стаття 5

Обидві Договірні Сторони зобов'язуються у дусі дружби та співробітництва та відповідно до принципів рівноправності, взаємних інтересів, а також взаємної поваги державного суверенітету та територіальної цілісності та невтручання у внутрішні справи іншої Сторони – розвивати та зміцнювати економічні та культурні відносини. можливу економічну допомогу та здійснювати необхідну економічну співпрацю.

Стаття 6

Цей Договір набуває чинності негайно з дня його ратифікації; обмін ратифікаційними грамотами буде здійснено у Пекіні.

Цей Договір залишається чинним протягом 30 років, причому, якщо одна з Договірних Сторін за рік до закінчення строку не виявить бажання денонсувати Договір, то він продовжуватиме залишатися чинним протягом 5 років і відповідно до цього правила буде пролонгуватися.

Прочитайте уривки з творів Мао Цзедун (Документи 2-5) та дайте відповідь на наступні питання:

1. Які умови економічного розвитку країни виокремлює Мао Цзедун?
2. Про які вимоги до виховання та освіти говорить діяч?
3. В чому полягає на його думку шлях стрімкого розвитку промисловості?

Документ 2.

Цзэ-дун Мао. «За корінне покращення фінансово-економічного становища країни» (6 червня 1950 року)

Китай – величезна країна з вкрай складною обстановкою і революція перемогла спочатку в окремих районах, а потім у всій країні. ... Щоб домогтися докорінного поліпшення фінансово-економічного стану, необхідні три умови:

- 1) завершення аграрної реформи;
- 2) раціональне врегулювання в існуючій промисловості та торгівлі;

3) значне скорочення витрат утримання державного апарата. На підготовку цих умов знадобиться певний час – близько трьох років чи навіть трохи більше. Вся партія та весь народ мають енергійно взятися за їхню підготовку.

Для цього вся партія і весь народ повинні згуртуватися до купи і виконати такі завдання:

1. Послідовно та організовано проводити аграрну реформу. ... Відповідно до цього необхідно внести зміни в нашу політику по відношенню до куркульства, тобто перейти від політики вилучення надлишків землі і майна у куркулів до політики збереження куркульського господарства на користь якнайшвидшого відновлення виробництва в сільських районах, а також на користь ізоляції поміщиків, захисту середняків і осіб.

2. Зміцнювати єдине управління та єдине керівництво фінансово-економічною роботою, зміцнювати баланс бюджетних доходів та видатків та стабілізацію цін. Відповідно до цього курсу врегулювати оподаткування та полегшити в міру можливості тягар населення.

3. За умови забезпечення достатніх сил для звільнення Тайваню та Тибету, для зміцнення державної оборони та придушення контрреволюції Народно-визвольна армія у 1950 році має провести часткову демобілізацію, зберігши свої головні сили.

4. Поступово та обережно здійснювати перетворення старої школи та старих суспільно-культурних установ, залучити на службу народу всю патріотично налаштовану інтелігенцію.

5. Необхідно серйозно зайнятися наданням матеріальної допомоги безробітним серед робітників та інтелігенції, допомогти їм поступово влаштуватися працювати.

6. Необхідно по-справжньому згуртуватися з демократичними діями різних кіл, допомогти їм у вирішенні питання щодо їх роботи та навчання, подолати тенденції сектантської замкнутості та пристосуванства у роботі єдиного фронту. Треба як слід проводити конференції представників усіх верств народу, які б сприяли згуртуванню різних верств населення задля спільної роботи.

7. Необхідно рішуче ліквідувати бандитів, шпигунів, місцевих деспотів та інших контрреволюційних елементів усіх, хто шкодить народу. У цьому питанні необхідно здійснювати політику поєднання придушення з великодушністю,

тобто головних злочинців – карати, які з примусу діяли – не питати, а тих, хто викупив провину заслугами, – нагороджувати, не допускаючи при цьому жодних відхилень.

8. Рішуче проводити вказівки ЦК про зміцнення та розвитку партійних організацій, про посилення зв'язку партії з народними масами, про розгортання критики і самокритики, про впорядкування стилю у всій партії. Необхідно приділяти увагу тому, щоб планомірно приймати до партій свідомих робітників і тим самим розширювати робітничий склад партійних організацій.

Документ 3.

Цзе-дун Мао. «Серйозно поставитися до обговорення кінофільму «У Сюнь» (20 травня 1951 року)

Питання, поставлене фільмом «У Сюнь», має важливий характер. У Сюнь, який жив у кінці Цинської династії, в епоху великої боротьби китайського народу проти іноземних агресорів і реакційних феодальних правителів країни, анітрохи не зазіхав на феодальний економічний базис та його надбудову, навпаки, він фанатично проповідував феодальну культуру. Понад те, вимолюючи раніше недоступне собі місце проповідника феодальної культури, він всіляко витончувався в рабському плані перед реакційними феодальними правителями. Питається, хіба таке варте нашого оспівування? Хіба можна миритися з оспівуванням цієї гидоти перед народними масами, оспівуванням, яке ведеться навіть під революційним прапором «служіння народу» і, до того ж, на тлі поразки революційної боротьби селян?

Погоджуватися чи миритися з таким оспівуванням означає погоджуватися чи миритися з реакційною пропагандою, яка ганьбить революційну боротьбу селян, історію Китаю, китайську націю, і визнавати цю пропаганду справедливою. Вихід на екран фільму «У Сюнь» і особливо поява такої маси дифірамбів на адресу самого У Сюня та фільму «У Сюнь» говорять про те, який ідейний розброд панує серед наших діячів культури! ...

В силу всього вищесказаного необхідно розгорнути обговорення кінофільму «У Сюнь» та інших творів і статей про У Сюня, щоб покласти край ідейній плутанині в цьому питанні.

Документ 4.

Цзе-Дун Мао. «Питання про інтелігенцію» (27 лютого 1957 року)

Суперечності всередині народу нашої країні проявляються також серед інтелігенції. ...Велика та важка справа соціалістичного будівництва в нашій країні вимагає, щоб йому служило якнайбільше інтелігентів. ... Останнім часом серед інтелігенції та учнівської молоді спостерігається ослаблення ідейно-політичної роботи, з'явилися деякі нездорові тенденції. В очах деяких людей, що політика, майбутнє Батьківщини та ідеали людства – все це не заслуговує на увагу. Марксизм, мовляв, якийсь час був у моді, тепер не такий вже й модний. У зв'язку з цим зараз необхідно посилити ідейно-політичну роботу. Як інтелігенція, так і молодь, яка навчається, повинні старанно вчитися. Поряд із освоєнням спеціальності треба добиватися ідеологічного та політичного прогресу, для чого необхідно вивчати марксизм та питання поточної політики. Відсутність правильних політичних поглядів рівносильна відсутності душі. Ідеологічне перевиховання, що проводилося в минулому, було необхідним і принесло позитивні результати. Однак воно велося дещо грубувато, що декого образило. Це недобре.

Надалі необхідно уникати таких недоліків. За ідейно-політичну роботу мають відповідати всі організації та установи. Цією роботою повинні займатися Комуністична партія, Спілка молоді, відповідні міністерства та відомства і, тим більше, директори та викладачі навчальних закладів. Наш курс у галузі освіти повинен забезпечити тим, хто здобуває освіту моральний, розумовий та фізичний розвиток, щоб вони стали соціалістично свідомими, культурними робітниками. Треба заохочувати працьовитість та ощадливість у будівництві країни.

Документ 5.

Цзе-Дун Мао. «Шлях індустріалізації Китаю» (27 лютого 1957 року)

Оскільки Китай є великою аграрною країною, в якій сільське населення становить понад 80 відсотків всього народу, розвиток промисловості має здійснюватись одночасно з розвитком сільського господарства. Тільки в такому разі промисловість буде забезпечена сировиною та ринком і можна накопичити більше коштів для створення потужної важкої промисловості. Всім відомо, що

легка промисловість та сільське господарство мають тісні зв'язки. Без сільського господарства не може бути легкої промисловості.

Може здатися, що темпи індустріалізації у такому разі дещо сповільняться, проте насправді вони не сповільняться і навіть, можливо, будуть вищими. За три п'ятирічки або за трохи більш тривалий період річне виробництво сталі в нашій країні все ж таки може бути збільшено з 900 з лишком тисяч тонн у 1943 році, тобто найвищого до звільнення річного рівня, до 20 мільйонів тонн або ще більше. Цьому буде радітиме і міське та сільське населення.

Прочитайте Документи 6-9 та дайте відповідь на питання:

1. Які напрями економічного розвитку країни є пріоритетними для Ден Сяопіна?
2. Що Ден Сяопін розуміє під соціалізмом з китайською специфікою? Які його складові?

Документ 6. Ден Сяопін.

Вступна промова на 12-му всекитайському з'їзді компартії Китаю (1982 р.)

... При здійсненні модернізації необхідно виходити із реальної дійсності Китаю. Як у процесі революції, так і в процесі будівництва потрібно серйозно вивчати та запозичувати досвід інших країн. Однак чуже копіювання чужого досвіду та чужих моделей ніколи до успіху не призводило. Щодо цього у нас чимало повчальних уроків.

Незалежність, самостійність та опора на власні сили були, є і будуть нашою вихідною позицією. Ми твердо та неухильно проводимо політику розширення зовнішніх відносин, на засадах рівності та взаємної вигоди активно множимо зв'язки з іншими країнами.

80-ті роки – найважливіший період історичному розвитку держави. Вони ставлять перед китайським народом три основи завдання – прискорення темпів соціалістичної модернізації, возз'єднання Батьківщини, включаючи поєднання з Тайванем, боротьбу проти гегемонізму, за збереження миру в усьому світі.

Протягом тривалого часу, щонайменше протягом останніх 20 років нинішнього століття, нам належить не послаблюючи зусиль, працювати в чотирьох напрямках: здійснювати розбудову керівного апарату та реформу

господарської системи, революціонування, омолодження, інтелектуалізацію та спеціалізацію кадрових працівників; придушення злочинної діяльності в економічній та інших галузях, що підриває основи соціалізму; упорядкування партійного стилю та партійних організацій на основі глибокого вивчення нового статуту партії. У цьому найважливіша запорука відстоювання соціалістичного шляху та мобілізації всіх сил на здійснення модернізації. ...

Документ 7.

Ден Сяопін. Робота на всіх ділянках повинна сприяти побудові соціалізму з китайською специфікою (з бесіди з працівниками Державного планового комітету, Державного економічного комітету та сільсько-господарських органів, 1983 р.)

... Збільшення річного виробництва сільсько-господарської продукції має відбуватися не за рахунок одного зерна, а за рахунок розвитку багатогалузевого господарства. Необхідно всіляко посилити науково-дослідну роботу, підготовку спеціалістів. ... Як у селі так і в місті потрібно дозволяти частині людей робитися заможними раніше за інших. Це – новий засіб. Його підтримують усі. Воно краще за старі. Я схвалюю появу великих підприємців у селі. Руки людей розв'язані ще мало. Одним словом, вся наша робота має йти на побудову соціалізму з китайською специфікою.

Документ 8.

Ден Сяопін. Ми на правильному шляху і наша політика не зміниться (з бесіди з іноземними фахівцями на Пекінському форумі з науково-технічної політики, 1983 р.)

Ми здійснюємо модернізацію китайського типу (соціалізм із китайською специфікою). Ми виходимо здебільшого зі своєї власної реальної обстановки, ... орієнтуємось на свої власні сили. Тепер ми на правильному шляху, народ цьому радий і ми впевнені у собі. Наша політика не зміниться. А якщо і зміниться то тільки на краще. Політика розширення зовнішніх відносин значно збільшить відкритість. ... До чого ми прийдемо якщо повернемо назад? Тільки до відсталості та злиднів...

Документ 9.

Ден Сяопін. Використовувати інтелектуальні ресурси розвинених країн, розширювати зовнішні відносини (з розмови всередині ЦК партії, 1983 р.)

Потрібно використовувати інтелектуальні ресурси зарубіжних країн, запрошувати іноземців до участі у будівництві найважливіших об'єктів, у роботі на різних ділянках. Для здійснення модернізації нам не вистачає досвіду та знань. Не треба боятись витрат на запрошення іноземців. ... Після запрошення потрібно стежити за тим, щоб краще виявляти їхню роль. ... потрібно налагоджувати із західноєвропейськими країнами технічну співпрацю та прискорювати тим самим нашу технічну реконструкцію. ... У деяких областях техніки їхній рівень вищий за наш. З іншого боку, їм дещо потрібне і від нас. Китай – величезний ринок. Багато країн хочуть з нами співпрацювати, торгувати і нам не заважає якнайкраще користуватися цим. Це питання стратегії.

Прочитайте Документ 10 та дайте відповідь на питання:

1. Що собою представляють особливі економічні зони та причини їх створення?
2. Яка пільгова політика передбачається на цих територіях?

Документ 10.

Цзян Цземінь. Про створення особливих економічних зон і прискорення економічного розвитку (21 серпня 1980 року)

1. Підстави для створення ОЕЗ та характер цих зон було поставлено завдання «подальшого залучення технологій, активного використання закордонного капіталу та всебічного розширення експорту». У зв'язку з цим у липні минулого року ... з метою розвитку нашої економічної співпраці та технічного обміну із закордоном, розширення експортної торгівлі та стимулювання соціалістичної модернізації в провінціях Гуандун та Фуцзянь були виділені території для ОЕЗ. У Гуандуні – Шеньчжень, Чжухай та Шаньтоу, у Фуцзяні – Сямень. Першою почала створюватися Шеньчженьська ОЕЗ. Такі економічні зони сприйняли

корисний досвід світових зон експортної обробки та загальноприйняту тут практику, але водночас мають і нашу власну специфіку. В умовах соціалізму вони є особливою формою заохочення та використання іноінвестицій, прискорення економічного розвитку у спеціально виділених районах.

ОЕЗ функціонують не такою, як у внутрішніх регіонах, системі і проводять більш відкриту політику. Вони повністю використовують зарубіжний капітал та технології, забезпечуючи розвиток промисловості, сільського господарства, тваринництва, аквакультури, туризму, житлового будівництва, виробництв, пов'язаних із вивченням високих технологій, а також інших галузей. Оскільки сфера їхньої діяльності дещо ширша, ніж у звичайних зон експортної обробки, оскільки їхня економіка носить комплексний характер, остільки вони й названі особливими економічними зонами. Різниця саме у цьому.

2. Основні засади організаційного управління ОЕЗ

Діяльність підприємств та окремих осіб на території ОЕЗ має протікати в рамках наших законів, правових актів та відповідних приписів. Іноінвестування в ОЕЗ має санкціонуватися на основі проведеної перевірки та перебувати у підпорядкуванні нашого уряду.

У кожній з обох провінцій створюється Комітет управління ОЕЗ. Він виконує урядові функції під безпосереднім керівництвом провінційного народного уряду, здійснюючи єдине управління.

3. Пільгова політика для підприємств ОЕЗ

Положення щодо особливих економічних зон передбачають досить великі пільги. Зокрема, після проходження встановленої процедури візування інокапіталу дозволяється створювати власні підприємства. Іноземним банкам та страховим компаніям дається можливість відкривати філії.

Ввезені та вивезені вантажі звільняються від мита. Податкові ставки для підприємств ОЕЗ набагато нижчі, ніж для підприємств на спільному китайському та іноземному капіталі у внутрішніх районах країни, і дещо менші за сянганські та аоменьські. Управління валютою розумно пом'якшене, і законний прибуток приїжджих комерсантів, а також оклади іноземного персоналу зі сплати податків дозволяється переказувати за кордон через банки ОЕЗ.

4. Практичні заходи щодо створення ОЕЗ

Передбачається зібрати сили насамперед для створення Шеньчженьської ОЕЗ, а потім уже Чжухайської, Сяменьської та Шаньтоуської. ... Створення всіх цих чотирьох ОЕЗ має йти поетапно на основі попередньо розробленої спільної програми. Важливо вирівняти земельні ділянки, а також налагодити

інфраструктуру, яка б забезпечувала водо- та електропостачання, автодорожнє сполучення, зв'язок тощо, тобто створити умови для залучення інокапіталу. Встановити межі між ОЕЗ та внутрішніми районами країни, звести необхідні ізоляційні споруди та здійснювати суворий контроль. Будівництво об'єктів, що інвестуються, на території ОЕЗ має відповідати вимогам програми розвитку. Належить повністю використовувати готівкову базу і починати з того, що вимагає невеликих капіталовкладень, забезпечує швидку оборотність коштів і дає великий результат. Словом, займатися як виробництвом, так і розвитком.

Завдання для самоконтролю знань

1. Заповніть таблицю: «Порівняльний аналіз соціально-економічних реформ Гоміндану і КПК»:

Реформа	Гоміндан	КПК

2. Дайте відповідь на наступні питання:

- Назвіть дату проголошення КНР.
- В чому полягала сутність ідеології маоїзму?
- На вашу думку, в чому полягали причини невдач реформ в економічній і культурній сфері у часи правління Мао Цзедуна?
- Охарактеризуйте політику «чотирьох модернізацій» Ден Сяопіна.
- Розкрийте сутність соціалізму з китайською специфікою.

Рекомендовані джерела інформації до теми 3.

Використані джерела

1. The Sino-Soviet Treaty of Friendship, Alliance and Mutual Assistance between the Union of Soviet Socialist Republics and the People's Republic of China (1950). Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/wjls/3604_665547/202405/548.html.

2. Selected Works of Mao Tse-tung: Vol. V. The Period of the Socialist Revolution and Socialist Reconstruction. Peking: First Edition 1977. 520 p.

3. Xiaoping Deng. Selected Works (1975-1982). Peking: Foreign Languages Press, 2011. 348 p.
4. Xiaoping Deng. Selected Works. Vol. 3. Peking: PPHCN, 1993. 418 p.
5. Zemin Jiang. Selected Works. Vol. 1. Peking: Foreign Languages Press, 2010. 667 p.

Література

1. Бульбенюк С. С. Геополітичні й геоекономічні амбіції та «м'яка сила» Китаю: зауваги до дискурсу про особливості просування й утвердження. *Китаєзнавчі дослідження*. 2022. № 2. С. 39–53.
2. Голянич Б. В. Концептуальні засади еволюції китайської геополітичної ідеології та її вплив на геостратегічні вектори КНР. *Політичне життя*. 2024. № 3. С. 91-97.
3. Голянич Б. В. Геополітичні та економічні стратегічні зміни Китаю. *Політичне життя*. 2024. № 2. С. 196-202.
4. Голянич Б. В., Божок Р. Ю. Основні засади формування зовнішньої політики Китаю. *Політичне життя*. 2023. № 2. С. 119-123.
5. Гольцов А. Г. Геостратегія сучасного Китаю в Євразії. Китайська цивілізація: традиції та сучасність: матеріали XVII міжнародної наукової конференції, 14 грудня 2023 р. Київ – Львів – Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 160-164.
6. Кіктенко В. О. Історія українського китаєзнавства (XVIII – початок XXI століття). Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 484 с.
7. Кіктенко В. О. Ідеологія Комуністичної партії Китаю в Період політики реформ і відкритості. Модерні ідеології Азії: монографія. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 47–124.
8. Кіктенко В. О. Західні ідеї в китайському інтелектуальному контексті: від прагматизму до фрейдомарксизму (історико-філософські нариси): монографія. Одеса: Видавництво «Азіатика», 2024. 338 с.
9. Кіктенко В. О. Від колоніалізму до глобалізації: методологія вивчення сприйняття західних ідей в Азії. Західні ідеї в країнах Азії: адаптація, інтерпретація, синтез: колективна монографія. Одеса: Видавництво «Азіатика», 2024. С. 17–64.
10. Кіктенко В. О. Ідеологія Комуністичної партії Китаю в період Політики реформ і відкритості: проблема визначення та методологія досліджень. *Китаєзнавчі дослідження*. 2020. №1. С. 27–36.
11. Кіктенко В. О. Теорія Ден Сяопіна: практична філософія та оновлена ідеологія Комуністичної партії Китаю. *Східний світ*. 2020. № 3. С. 25–36.

12. Кіктенко В. О. «Потрійне представництво» Цзян Цземіня: інкорпорування неоконсерватизму до марксизм-ленінізму. *Китаєзнавчі дослідження*. 2021. № 1. С. 56–67.
13. Кіктенко В. О. «Концепція наукового розвитку» Ху Цзіньтао: ідеологія третьої соціальної трансформації Китаю. *Східний світ*. 2021. № 3. С. 123–134.
14. Кіктенко В. О., Дроботюк О. В. Науково-освітнє співробітництво між Україною та КНР у період 2016–2020 рр. *Східний світ*. 2021. № 4. С. 33–55.
15. Кіктенко В. О. Ідеї Сі Цзіньпіна про соціалізм з китайською специфікою в нову епоху: оновлення офіційної ідеології КПК. *Китаєзнавчі дослідження*. 2021. № 4. С. 5–25.
16. Кіктенко В. О. Китаїзований феноменологічний марксизм: рецепція західних ідей та пошук власних теоретичних підходів. *Китаєзнавчі дослідження*. 2023. № 3. 21–33.
17. Кіктенко В. О. Історіографічний огляд розвитку цифрової гуманітаристики в китаєзнавчих студіях (1984–2024). *Східний світ*. 2025. № 3. С. 61–90.
18. Лікарчук Н. В. Глобалізаційний вимір зовнішньополітичної доктрини Китаю. *Китаєзнавчі дослідження*. 2021. № 1. С. 102–110.
19. Ліпкан В. А., Яковець А. В. Геостратегія сучасного Китаю: монографія. Київ: В.А. Ліпкан, 2023. 384 с.
20. Ліпкан В. А. П'яте покоління керівників КНР: приклад політичного лідерства Цінь Гана. *Регіональні студії*. 2023. № 32. С. 123–129.
21. Ліпкан В. А. Політичний зміст концепції стратегічної невизначеності: на прикладі Китаю. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 38. С. 58–64.
22. Ліпкан В. А. Політичне лідерство Сі Цзіньпіна. *Літопис Волині*. 2023. № 28. С. 261–271.
23. Михтуненко В. В., Жуков О. В. «Китайське економічне диво»: досвід соціально-економічного реформування китаю (II пол. XX – початок XXI ст.). *Китаєзнавчі дослідження*. 2021. С. 111–123.
24. Огорокова В. «Критика конфуціанства у Китаї за часів «Культурної революції». «Роль суспільних наук у забезпеченні стабільності розвитку глобальних світових процесів у XXI ст.»: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 3–4 квітня 2020 р.). К.: ГО «Київська наукова суспільнознавча організація», 2020. С. 16–22.
25. Огорокова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): Навчальний посібник (для здобувачів першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія»). Одеса: Ун-т Ушинського, 2022. 238 с.

26. Попов В. Ю., Попова О. В. Концепт світогляд в сучасному китайському соціально-політичному дискурсі. Китайська цивілізація: традиції та сучасність: матеріали XVII міжнародної наукової конференції, 14 грудня 2023 р. Київ – Львів – Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 99-104.

27. Рябець Н. М. Особливості сучасного розвитку Китаю: геоекономічні і геополітичні амбіції та інструменти їх реалізації. Китайська цивілізація: традиції та сучасність: матеріали XVII міжнародної наукової конференції, 14 грудня 2023 р. Київ – Львів – Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 189-194.

28. Сутула О. А. Транснаціональні корпорації Китаю: загальні аспекти діяльності. Китайська цивілізація: традиції та сучасність: матеріали XVII міжнародної наукової конференції, 14 грудня 2023 р. Київ – Львів – Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 206-210.

29. Теленко О. Особливості розвитку Тайваню як де-факто держави в сучасному світі. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2022. Випуск 40. С. 198–204.

30. Чупрій Л. Геополітична роль Китаю в сучасному глобалізованому світі. *Українознавство*. 2022. № 2 (83). С. 237-238.

Тема 4. Індія і Пакистан

Пригадайте:

1. Які причини та особливості національно-визвольного руху в Індії напередодні Другої Світової війни?
2. Чому Індію називали «перлиною британської корони»?

Хронологія історичних подій

- ✓ 1947 р.: Розділ Британської Індії на два незалежні домініони — Індійський Союз (Індія) та Пакистан.
- ✓ 1947–1948 рр.: Перша індо-пакистанська війна через Кашмір.
- ✓ 1948 р.: Вбивство Махатми Ганді.
- ✓ 1950 р.: Ухвалення конституції Індії, що проголосила країну республікою.

- ✓ 1956 р.: Реорганізація штатів за мовною ознакою.
- ✓ 1961 р.: Анексія Гоа.
- ✓ 1962 р.: Індокитайська війна.
- ✓ 1965 р.: Друга індо-пакистанська війна.
- ✓ 1971 р.: Третя індо-пакистанська війна, що призвела до утворення Бангладеш зі Східного Пакистану.
- ✓ 1974 р.: Перший ядерний випробувальний полігон в Індії
- ✓ 1975 р.: Надзвичайне становище у країні.
- ✓ 1984 р.: Вбивство Індіри Ганді і антисікхські заворушення.
- ✓ 1984 р.: Бхопальська катастрофа.
- ✓ 1991 р.: Початок економічних реформ, спрямованих на лібералізацію економіки.
- ✓ 1991 р.: Вбивство Раджива Ганді.
- ✓ 1992 р.: Бомбейські заворушення.
- ✓ 1998 р.: Проведення другого раунду ядерних випробувань (Покран-II).
- ✓ 2001 р.: Індія успішно запустила потужну ракету, що дозволило їй увійти до складу країн, здатних виводити великі супутники в глибокий космос.
- ✓ 2003 р.: Індія та Пакистан розпочали мирний процес для вирішення спірних питань, включаючи Кашмір.
- ✓ 2004 р.: Партія Індійський національний конгрес повернулася до влади, а Манмохан Сінгх став прем'єр-міністром.
- ✓ 2008 р.: Серія скоординованих терористичних атак у Мумбаї, здійснених бойовиками з Пакистану, призвела до численних жертв та загострення відносин між двома країнами.
- ✓ 2008 р.: Індія запустила свою першу місію на Місяць, що стало значним досягненням її космічної програми.
- ✓ 2010 р.: Високе економічне зростання
- ✓ 2012 р.: Запуск програми "Цифрова Індія"
- ✓ 2014 р.: Партія Бхаратія джаната парті (БДП) на чолі з Нарендрою Моді здобула переконливу перемогу на виборах, розпочавши нову еру в індійській політиці з акцентом на економічні реформи та націоналізм.
- ✓ 2016 р.: Грошова реформа (демонетизація)
- ✓ 2019 р.: Відбулися повітряні сутички між ВПС Індії та Пакистану після теракту в Пулвамі, що спричинило короткочасне загострення напруженості.

✓ 2020 р.: Індія зіткнулася з руйнівною пандемією COVID-19, яка сильно вдарила по системі охорони здоров'я та економіці, особливо під час другої хвилі у 2021 році.

✓ 2023 р.: Успішна місія "Чандраян-3". Індія стала четвертою країною, яка успішно посадила космічний апарат на Місяць, і першою, яка зробила це поблизу південного полюса.

Реформи Індіри Ганді

Сфера	Реформа	Результат
Економічна	Націоналізація банків (1969): 14 найбільших комерційних банків було передано під державний контроль. Метою було розширення кредитування для бідних верств населення, сільського господарства та дрібних підприємств.	Сприяла збільшенню заощаджень та інвестицій, стимулювала розвиток сільського господарства та промисловості. Критики свідчить про зниження прибутковості банків.
	Двадцятипунктна програма (1975): пакет заходів, спрямованих на боротьбу з бідністю, безробіттям та інфляцією.	Включала зниження цін на товари першої необхідності, розподіл надлишків землі, заборону на кабальну працю, заморожування боргів найбіднішого населення та створення робочих місць.
	Контроль за промисловістю: розширення державного сектора, запровадження нових вимог до ліцензування та обмежень для приватного сектору.	Привела до посилення державного контролю за економікою та протекціоністською політикою, але також сприяла зростанню

		промислової та сільськогосподарської бази.
Сільське господарство	Зелена революція: активне просування використання високоврожайних сортів насіння, добрив, пестицидів та іригації.	Дозволила Індії досягти продовольчої самодостатності та стати експортером зерна, хоча призвела до екологічних проблем.
	Земельна реформа: суворе дотримання законів про обмеження земельних володінь та перерозподіл надлишків землі на користь безземельних селян.	Незважаючи на зусилля, ефективність реформи заперечується. Деякі критики стверджують, що вона не призвела до значних змін у структурі землеволодіння.
Соціальна сфера	Програма Гарібі Хатао (Викорінити бідність): передвиборча кампанія 1971 року, центральною темою якої була боротьба з бідністю.	У її рамках було запущено програми із забезпечення житлом безземельних селян, ліквідації кабальної праці та зниження заборгованості бідняків.
	Скасування князівських привілеїв: ліквідація "Таємного гаманця", з якого колишнім правителям індійських князівств виплачувалася допомога.	Вважалося, що це відповідає принципам соціальної справедливості та рівності.
	Рівність в оплаті праці: запровадження та	Заходи були спрямовані на покращення становища жінок у суспільстві.

	забезпечення рівної оплати праці для чоловіків та жінок.	
Політична	Декларація надзвичайного стану (1975–1977): була оголошена після того, як Індіра Ганді була визнана винною у порушенні виборчого законодавства.	Період характеризувався обмеженням громадянських свобод, цензурою та арештами опозиційних політиків, що викликає багато суперечок щодо оцінки її спадщини.
	Ядерна програма: 1974 року Індія провела перше мирне ядерне випробування, що стало заявкою на технологічну та стратегічну автономію.	Це зміцнило міжнародне становище Індії, а й викликало занепокоєння світової спільноти.

**Внутрішня політика Індії
на початку XXI сторіччя**

Аспект внутрішньої політики	Характеристика
Економіка	Проведення економічних реформ для стимулювання зростання, залучення іноземних інвестицій та розвитку інфраструктури, хоча Індія залишалася переважно аграрною країною.
Соціальна сфера	Реалізація програм боротьби з бідністю, покращення доступу до освіти та охорони здоров'я, а також спроби знизити соціальну нерівність, яка була посилена кастовою системою.

Політична система	Функціонування багатопартійної системи, де домінували великі політичні сили, але зберігався вплив регіональних партій і династійних політиків.
Регіональна політика	Управління складними відносинами між різними штатами та регіонами країни, які часто мали власні інтереси та вимагали особливого підходу.
Релігійна і етнічна політика	Вирішення питань, пов'язаних з міжрелігійними конфліктами та забезпеченням прав меншин, включаючи підтримку балансу між різними релігійними групами, такими як індуїсти та мусульмани.

Терміни і поняття

Термін	Визначення
Домініон	протекторат у складі Британської імперії, окремий від метрополії, але визнавав главою держави британського монарха, представленого у домініоні генерал-губернатором.
Кастова система	це форма соціальної ієрархії, коли суспільство ділиться на замкнуті, спадкові групи (касти) з жорсткими обмеженнями на спілкування, шлюби та вибір професії з-поміж них. Вона відрізняється низьким рівнем соціальної мобільності: статус людини визначається при народженні та майже не змінюється протягом життя.
Індійський Національний Конгрес (ІНК)	часто просто званий Конгресом, є однією з найстаріших і найзначніших політичних партій Індії. Заснований у 1885 році, він відіграв ключову роль у русі за незалежність Індії від британського правління, використовуючи ненасильницьку громадянську непокору для досягнення політичного та соціального прогресу. Після того, як Індія здобула незалежність у 1947 році, Конгрес став

	домінуючою політичною силою в країні, формуючи її перші роки як суверенну державу. Цінності та ідеологія Індійського Національного Конгресу вкорінені у центристському баченні соціальної демократії. Він виступає за змішану економіку, де як держава, так і приватний сектор відіграють важливу роль у розвитку. Партія наголошує на важливості секуляризму, виступаючи за суспільство, де люди всіх релігій та віросповідань можуть мирно співіснувати. Цей принцип критичний у країні, такій різноманітній, як Індія, де співіснує безліч релігій, мов та культур. Конгрес також відстоює соціальну справедливість, націлюючись на скорочення відмінностей у доходах та багатстві через прогресивне оподаткування, соціальні програми соціального забезпечення та афірмативні дії на користь малозабезпечених груп. Освіта, охорона здоров'я та ліквідація бідності були центральними темами в політиці партії, відображаючи її відданість покращенню якості життя для всіх індійців.
«Зелена революція»	це період із 1960-х років, коли сільське господарство країни було модернізовано за допомогою впровадження нових технологій, таких як високоврожайні сорти зернових, механізація, іригація, добрива та пестициди, що призвело до значного збільшення виробництва продовольства. Ця програма допомогла Індії вирішити проблеми продовольчої безпеки та підвищити продуктивність, незважаючи на те, що вона також мала негативні екологічні та соціальні наслідки.
Сепаратизм	теорія, політика та практика, прагнення до відділення, відокремлення (сецесії). Це особливий тип політичних та інших рухів чи напрямів, заснований на ідеології, що закликає та веде до відокремлення частини території від держави.
Рух неприєднання	міжнародне об'єднання країн світу, що визнають неприєднання до військових союзів великих держав одним

(з 1961 р.)	з основних принципів своєї зовнішньої політики. Офіційно він був заснований у 1961 році на Белградській конференції. Ініціаторами руху стали лідери ключових країн, зокрема Джавахарлал Неру (Індія), Сукарно (Індонезія), Гамаль Абдель Насер (Єгипет), Йосип Броз Тіто (Югославія) та Кваме Нкрума (Гана). Основна мета: забезпечення «національної незалежності, суверенітету, територіальної цілісності та безпеки країн, що не приєдналися» в їхній боротьбі проти імперіалізму, колоніалізму, неокolonіалізму та всіх форм іноземного панування. Поступово кількість країн-учасниць зростала: з 25 держав у 1961 році до 57 у 1964 році (Каїрська конференція) та 84 у 1973 році. Рух також став ініціатором створення «Групи 77» — об'єднання країн, що розвиваються, з метою встановлення нового міжнародного економічного порядку. Після завершення Холодної війни та розпаду СРСР актуальність початкових цілей руху знизилася, але він продовжує існувати і налічує понад 100 країн-членів.

Постать в історії

незалежної Індії.

Джавахарлал Неру (1889 – 1964 рр.) – індійський державний, політичний та громадський діяч, один із найвидатніших політиків світового рівня. Був лідером лівого крила індійського національно-визвольного руху. Під керівництвом Махатми Ганді Неру став головою Індійського національного конгресу та надалі першим прем'єр-міністром

Протягом своєї боротьби за незалежність Неру неодноразово ставав об'єктом репресій з боку британської колоніальної влади, провівши ув'язнення загалом близько 10 років. Він був одним із ключових постатей у кампаніях,

ініційованих Ганді, включаючи акції неспівробітництва з колонізаторами та бойкот британських товарів.

24 серпня 1946 року Джавахарлал Неру обійняв посаду віце-прем'єра у Тимчасовому уряді Індії – Виконавчій раді при віце-королі країни. Через менше року, у червні 1947-го, він став першим прем'єр-міністром та міністром закордонних справ, а також оборони новоствореної незалежної Індії. У липні того ж року Всеіндійський комітет ІНК переважно підтримав пропозицію Великобританії про поділ Індії на дві держави: Індійський Союз і Пакистан. Дж. Неру особисто підняв прапор незалежної Індії над Червоним фортом у Делі 15 серпня 1947 року.

Лютий 1948 р. ознаменувався відходом останніх британських військ з Індії. У той же період, у 1947 – 1948 роках, між Індією та Пакистаном розгорнулася війна за контроль над Кашміром, у результаті якої третина території опинилася під владою Пакистану, а основна частина увійшла до складу Індії.

Індія була проголошена світською та демократичною республікою у січні 1950 року з ініціативи Дж. Неру. Нова Конституція країни закріпила гарантії демократичних свобод та заборону дискримінації щодо релігії, національності чи касты. У країні була встановлена президентсько-парламентська система управління, за якої основна влада була зосереджена в руках прем'єр-міністра. У 1956 році було створено 14 нових штатів та 6 союзних територій, які відрізнялися більшою етнічною однорідністю у порівнянні зі старими штатами. Запроваджено систему загального, прямого, рівного та таємного голосування з 21 року, а також мажоритарну систему представництва.

Восени 1949 року Дж. Неру здійснив візит до США, який сприяв встановленню дружніх відносин та залученню американського капіталу до Індії, зміцненню торговельно-економічних зв'язків. США бачили в Індії стратегічного партнера та противагу комуністичному Китаю. На початку 1950-х було підписано угоди зі США про економічну та технічну допомогу. Однак Дж. Неру відмовився від американської військової допомоги під час індійсько-китайського конфлікту 1962 року, вважаючи за краще зберегти нейтралітет.

Після 1962 року здоров'я Джавахарлала Неру помітно погіршувалося. Багато дослідників стверджують, що причиною цього стали його переживання з приводу китайсько-індійської війни, яку він сприймав як зраду довіри з боку Китаю.

26 травня 1964 року Дж. Неру відчув різкий біль у спині і звернувся по медичну допомогу. Під час опису своїх симптомів він раптово знепритомнів і

через добу помер. Фахівці констатували, що причиною смерті став гострий серцевий напад.

Індіра Ганді (1917 – 1984 рр.) – індійський політик та лідер політичної сили «Індійський національний конгрес». Дочка першого прем'єр-

міністра держави Джавахарлала Неру. Вона стала єдиною жінкою прем'єр-міністром в історії Індії, яка обіймала цю посаду в період 1966-1977 рр., а потім з 1980 р. аж до дня її вбивства в 1984 р.

У 1947 р. Індія здобула незалежність від Великобританії, після чого було засновано перший національний уряд. Її очолив отець Індіри – Джавахарлал Неру, який став першим прем'єр-міністром в історії країни. І. Ганді працювала особистим секретарем свого батька. Вона скрізь і всюди їздила з ним у ділові поїздки, часто даючи цінні поради. Разом із ним Індіра відвідала Радянський Союз, яким тоді керував Микита Хрущов.

Коли 1964 р. не стало Дж. Неру, І. Ганді обрали депутатом індійського парламенту, а пізніше – міністром інформації та радіомовлення. Вона представляла Індійський національний конгрес (ІНК) – найбільшу політсилу Індії. Незабаром Індіру обрали прем'єр-міністром країни, завдяки чому вона стала другою у світі жінкою, яка перебувала на посаді прем'єр-міністра.

Індіра Ганді була ініціатором націоналізації індійських банків, а також прагнула розвивати відносини із СРСР. Проте багато політиків не поділяли її поглядів, унаслідок чого у партії стався розкол. Проте більшість індійського народу підтримала свого прем'єр-міністра.

У 1971 р. І. Ганді знову здобула перемогу на парламентських виборах. У 1975 р. Верховний суд ухвалив відправити І. Ганді у відставку, звинувативши її в порушеннях виборчого законодавства в період проведення останніх виборів. У зв'язку з цим політик, посилаючись на 352 статтю індійської конституції, запровадила в країні режим надзвичайного стану. 1980 р. їй знову вдалося зайняти крісло прем'єр-міністра. У ці роки Ганді активно займалася зміцненням держави на світовій політичній арені. Невдовзі Індія очолила Рух неприєднання

– міжнародну організацію, яка сьогодні об'єднує 120 країн на принципах неучасті у військових блоках.

31 жовтня 1984 р. Індіра Ганді була вбита власними охоронцями-сікхами. На той момент їй було 66 років. Вбивство прем'єр-міністра стало відкритою помстою сикхів стосовно верховної влади. В І. Ганді було випущено 8 куль, коли вона прямувала до приймального залу для проведення інтерв'ю з британським письменником та кіноактором Пітером Устіновим. Так завершилася епоха індійської залізної леді.

Попрощатися з Індірою прийшли мільйони її співвітчизників. В Індії була оголошена жалоба, яка тривала протягом 12 днів. Згідно з місцевими традиціями, тіло політика було кремоване.

У 1999 р. І. Ганді була визнана «Жінкою тисячоліття» за версією опитування, проведеного «Бі-бі-сі». У 2011 р. у Британії відбулася прем'єра документального фільму про одну з найбільших жінок Індії.

Робота з історичними документами

Прочитайте документ 1 та дайте відповідь на наступні питання:

1. Чому, на вашу думку, План Майнбеттена 1947 р. ще іменують Законом про незалежність Індії?
2. Про яке територіальне розмежування йде мова в Документі 1 та його умови?

Документ 1. План Маунбеттена (1947 р.)

Акт, який передбачає створення в Індії двох незалежних домініонів, заміну іншими положеннями деяких положень Акту про уряд Індії 1935 року ....

Нові Домініони.

(1) З п'ятнадцятого серпня тисяча дев'ятсот сорок сьомого року в Індії будуть утворені два незалежні Домініони, іменовані відповідно Індією та Пакистаном.

(2) Зазначені Домініони далі в цьому Акті називаються «новими Домініонами», а зазначене п'ятнадцяте серпня далі у цьому Акті називається «призначеним днем».

(3) Ніщо в цьому розділі не перешкоджає включенню або виключенню будь-якої території в будь-який з нових Домініонів, однак:

(а) жодна територія, що не входить до складу територій, зазначених у підпункті (1) або, залежно від обставин, у підпункті (2) цього розділу, не може бути включена до складу будь-якого Домініону без згоди цього Домініону; і

(б) територія, яка входить до складу територій, зазначених у зазначеному підпункті (1) або, залежно від обставин, у зазначеному підпункті (2), або яка після призначеної дати була включена до складу будь-якого Домініону, не може бути виключена зі складу цього Домініону без згоди цього Домініону.

(4) Без шкоди загальному змісту положень підпункту (3) цього розділу, ніщо в цьому розділі не повинно тлумачитися як перешкода для приєднання індійських штатів до будь-якого з нових домініонів.

3. (1) Із призначеного дня

(2) Якщо до або після прийняття цього Акту, але до призначеного дня, Генерал-губернатор оголосить, що більшість дійсних голосів, поданих на референдумі, який на дату прийняття цього Акту проводиться або нещодавно проводився з цього питання під його керівництвом в окрузі Сілхет, висловилися за включення цього округу до складу нової провінції положеннями підпункту (3) цього розділу увійде до складу нової провінції Східна Бенгалія.

(3) Кордони нових вищезгаданих провінцій і, у випадку, зазначеному в підпункті (2) цього розділу, межі після призначеної дати провінції Ассам, будуть такими, які можуть бути визначені, будь то до або після призначеної дати, рішенням прикордонної комісії, призначеної або яка буде призначена генерал-губернатором у цьому відношенні, але доти

(а) бенгальські округи, зазначені в Першому додатку до цього Акту, разом з, у випадку, зазначеному в підпункті (2) цього розділу, Ассамським округом Сілхет, будуть розглядатися як території, які мають бути включені до нової провінції Східна Бенгалія; (б) решта територій, що входили на дату прийняття цього Закону до провінції Бенгалія, розглядатиметься як території, які мають бути включені до нової провінції Західна Бенгалія; і

(с) у випадку, зазначеному в підпункті (2) цього розділу, округ Сілхет виключається з провінції Ассам.

(4) У цьому розділі вираз «рішення» означає, щодо комісії зі встановлення кордону, рішення голови цієї комісії, які містяться в його доповіді генерал-губернатору після завершення роботи комісії.

4.-(1) З призначеного дня - Пенджаб. (а) Провінція Пенджаб, утворена відповідно до Закону про уряд Індії 1935 року, припиняє своє існування; і

(b) утворюються дві нові провінції, які будуть відомі відповідно як Західний Пенджаб та Східний Пенджаб.

(2) Кордони зазначених нових провінцій будуть такими, які можуть бути визначені до або після призначеного дня рішенням прикордонної комісії, призначеної або яка буде призначена Генерал-губернатором для цієї мети, але доти, доки кордони не будуть визначені таким чином, –

(a) округи, зазначені у Другому додатку до цього Закону, розглядатимуться як території, що входять до нової провінції Західний Пенджаб; і

(b) території, що залишилися, що входили на дату прийняття цього Закону до провінції Пенджаб,

будуть розглядатися як території, які мають увійти до нової провінції Східний Пенджаб.

(3) У цьому розділі вираз «рішення» означає, щодо прикордонної комісії, рішення голови цієї комісії, які містяться в його доповіді генерал-губернатору після завершення роботи комісії.

6. (1) Законодавчі збори кожного з нових домініонів мають повне право приймати закони для цього домініону, включаючи закони, що мають екстериторіальну дію.

(2) Жодний закон і жодне положення закону, прийняті законодавчими зборами будь-якого з нових домініонів, не можуть бути визнані недійсними чи недійсними на тій підставі, що вони суперечать законодавству Англії, положенням цього чи будь-якого існуючого чи майбутнього акта Парламенту Сполученого Королівства, або будь-якому наказу, правилу чи постанові, постанови чи постанови, постанови або постанови Законодавчі збори кожного домініону включають право скасовувати або змінювати будь-який такий акт, наказ, правило чи постанову тією мірою, якою вони є частиною законодавства домініону.

(3) Генерал-губернатор кожного з нових домініонів має повне право схвалювати від імені Його Величності будь-який закон Законодавчих зборів цього домініону, а також будь-яку частину будь-якого акта, що стосується скасування законів Його Величністю або збереження законів для вираження волі Його Величності з цього питання або припинення дії законів до вираження волі. Законодавчі збори будь-якого з нових домініонів.

(4) Жоден акт Парламенту Сполученого Королівства, прийнятий у призначений день або після нього, не поширюється і не вважається таким, що поширюється на якийсь із нових домініонів як частину законодавства цього

домініону, якщо він не поширюється на них законом Законодавчих зборів домініону.

(5) Жодний указ у Раді, виданий у призначений день або після нього відповідно до будь-якого закону, прийнятого до призначеного дня, і жодний наказ, правило або інший документ, виданий у призначений день або після нього відповідно до будь-якого такого закону яким-небудь міністром Сполученого Королівства або іншим органом влади, не поширюються і не вважаються розповсюдженими Домініону.

(6) Повноваження, згадані в підпункті (і) цього розділу, поширюються на ухвалення законів, що обмежують у майбутньому повноваження Законодавчих зборів Домініону.

10.-(1) Положення цього Закону, що зберігають у силі положення Закону про уряд Індії 1935 року, не зберігають у силі положення цього Закону щодо призначень на державну службу та цивільних посад, що перебувають під юрисдикцією Корони в Індії Державним секретарем, або положення цього Закону, що стосуються резерву.

(2) Кожна особа, яка:

(а) будучи призначеним Державним секретарем або Державним секретарем у Раді на державну службу Корони в Індії, продовжує служити в уряді будь-якого з нових домініонів або будь-якої провінції або її частини у призначений день та після нього;

(б) будучи призначеною Його Величністю до призначеного дня суддею Федерального суду або будь-якого суду, який є Високим судом у значенні Закону про уряд Індії 1935 року, продовжує у призначений день і після нього виконувати обов'язки судді у будь-якому з нових домініонів, має право отримувати від урядів домініонів і провінцій або частин, в яких він час від часу служить, або, залежно від обставин, що надаються судами, в яких він час від часу є суддею, ті ж умови служби щодо винагороди, відпустки та пенсії, а також ті ж права щодо дисциплінарних питань або, залежно від обставин, з ними, зміни обставин, на які ця особа мала право безпосередньо перед призначеним днем.

(3) Ніщо в цьому Законі не повинно тлумачитися як надання прав та обов'язків. будь-якої особи щодо сімейних пенсійних фондів, покладених на комісарів відповідно до розділу двісті сімдесят три Закони про уряд Індії 1935 року, які повинні регулюватися іншим чином, крім як Указами в Раді, виданими (чи то до, чи після прийняття цього Закону чи призначеної дати) Його Величністю в Раді та правилами, виданими (будь то до або після прийняття цього Закону або

призначеної дати) Державним секретарем або таким іншим міністром Корони, який може бути призначений у цьому відношенні (Передача функцій) 1946 року.

У цьому Законі, якщо контекст не вимагає іншого, посилання на Закон про уряд Індії 1935 включають посилання на будь-які нормативні акти, що змінюють або доповнюють цей Закон, і, зокрема, посилання на Закон про Індію (центральный уряд та законодавчий орган) 1946 року; «Індія», коли йдеться про стан справ, що існував до призначеної дати або яке існувало б, якби не ухвалення цього Закону, має значення, надане йому розділом триста одинадцять Закону про уряд Індії 1935 року; "Індійські збройні сили" включають всі індійські збройні сили Його Величності, що існували до призначеної дати, а також будь-які збройні сили будь-якого з нових домініонів; «пенсія» означає, стосовно будь-якої особи, пенсію, будь то зі внесками або без, будь-якого виду, що виплачується цій особі або щодо неї, і включає пенсію по старості, що виплачується таким чином, одноразова допомога, що виплачується таким чином, та будь-яку суму або суми, що виплачуються таким чином шляхом повернення, з відсотками або без них;

"Провінція" означає провінцію губернатора; «винагорода» включає оплату відпустки, надбавки та вартість будь-яких привілеїв чи пільг, що надаються у натуральній формі.

20. Цей Закон може іменуватися Законом про незалежність Індії 1947 року.

Прочитайте документ 2 та дайте відповідь на питання:

1. Яка головна мета прийняття Резолюції РБ ООН (1950 р.)?
2. Про які умови врегулювання конфлікту між штатами Джамму та Кашмір йде мова?

Документ 2.

Резолюція Ради Безпеки ООН 80

«Індо-Пакистанське питання» (14 березня 1950 року)

1) пропонує урядам Індії та Пакистану, без шкоди для їхніх прав та привілеїв та з належним урахуванням вимог підтримки правопорядку, підготувати та здійснити протягом п'яти місяців з дати прийняття цієї резолюції програму демілітаризації, засновану на принципах, викладених у пункті 2 пропозиції генерала Макнотона;

2. постановляє призначити представника Організації Об'єднаних Націй, уповноваженого виконувати свої функції в такому місці або місцях, які можуть бути прийняті, для таких цілей:

а) надавати допомогу в підготовці вищезгаданої програми демілітаризації та контролювати її здійснення, а також тлумачити угоди, цілі;

б) надавати себе в розпорядження урядів Індії та Пакистану та подавати цим урядам чи Раді Безпеки будь-які пропозиції, які, на його думку, могли б сприяти якнайшвидшому та міцнішому врегулюванню суперечки між двома урядами щодо штату Джамму та Кашмір;

в) здійснювати всі повноваження та приймати на себе всі обов'язки, покладені на Комісію Організації Об'єднаних Націй через резолюції Ради Безпеки, що діють на даний час, та угоди сторін, що містяться в резолюціях Комісії Організації Об'єднаних Націй від 13 серпня 1948 року⁵ та 5 січня;

г) вжити на відповідному етапі демілітаризації необхідні заходи, що дозволяють адміністратору плебісциту розпочати виконання функцій, покладених на нього угодами між сторонами;

е) представляти Раді Безпеки, коли вона визнає це за необхідне, доповіді, що містять її висновки та будь-які рекомендації, які вона забажає винести;

3. просить обидва уряди вжити всіх необхідних запобіжних заходів для забезпечення подальшого сумлінного дотримання їхніх угод про припинення вогню і пропонує їм вжити всіх можливих заходів для створення та підтримки сприятливої обстановки для подальших переговорів.

4. висловлює свою глибоку вдячність членам Комісії Організації Об'єднаних Націй з Індії та Пакистану та генералу А. Г. Л. Макнотону за їх напружену та плідну роботу.

5. погоджується з тим, що функції Комісії Організації Об'єднаних Націй для Індії та Пакистану припиняються, і ухвалює, що таке припинення відбудеться через місяць після того, як обидві сторони повідомлять представника Організації Об'єднаних Націй про свою згоду на передачу цьому представнику повноважень та обов'язків Комісії підпункту (е) пункту 2 вище.

Прочитайте уривки з промов індійського політичного діяча Б. Р. Амбедкара (Документ 3) та дайте відповідь на наступні питання:

1. Чому Б. Р. Амбедкар критикує кастову систему в Індії?

2. Як діяч пояснює згубність каст для суспільних відносин?

Документ 3.

Промова, підготовлена мною для Джат-Пат Тодак Мандалб у Лахорі, отримала напрочуд теплий прийом у індуїстської публіки, для якої вона була насамперед призначена. Тираж англійського видання тисячу п'ятсот екземплярів було вичерпано протягом двох місяців після публікації. Мова була перекладена на гуджараті та тамільську. В даний час вона перекладається на маратхі, хінді, пенджабі та малайялам.

... Крім пана Ганді, багато інших піддали різкій критиці мої погляди, висловлені в моїй промові. Але я відчував, що, звертаючи увагу на такі негативні коментарі, я маю обмежитися паном Ганді. Я зробив це не тому, що його слова настільки вагомі, що заслуговують на відповідь, а тому, що для багатьох індусів він – оракул, настільки великий, що, як тільки він відкриває рота, очікується, що аргумент повинен припинитися, і жодна собака не повинна гавкати.

... Дозвольте мені навести свіжіші факти. Тиранія, що чинить індусами по відношенню до балаї, недоторканої громади в Центральній Індії, послужить мені на користь. Кореспондент «Таймс оф Індія» повідомляв, що індуси вищих каст, а саме, калоти, раджпути і брахмани, включаючи пателів і паварти з сіл Канарія, Бічолі-Хапсі, Бічолі-Мардана і близько п'ятнадцяти інших сіл округу Індор (штата Індор), повідомили що балаї мають дотримуватись наступних правил:

1. Балаї не повинні носити пугри із золотою облямівкою.
2. Вони не повинні носити дхоті з кольоровою або химерною облямівкою.
3. Вони повинні повідомити про смерть будь-якого індуїста родичам покійного, незалежно від того, наскільки далеко ці родичі живуть.
4. На всіх індуїстських весіллях балаї повинні грати музику перед процесіями та під час весілля.
5. Жінки балаї не повинні носити золоті чи срібні прикраси; вони не повинні носити ошатні сукні або куртки.
6. Жінки балаї повинні бути присутніми на всіх пологах у індуїсток.
7. Балаї повинні надавати послуги, не вимагаючи винагороди, і приймати все, що індуїст визнає за потрібне дати.
8. Якщо балаї не згодні дотримуватися цих умов, вони повинні залишити села.

Балаї відмовилися підкоритися, і індуїстські елементи виступили проти них. Балаї не дозволялося брати воду з сільських колодязів; їм не дозволялося пасти

свою худобу. Балаї було заборонено проходити через землі, що належать індусам, тому якщо поле балаї було оточене полями, що належать індусам, балаї не могли отримати доступ до свого власного поля. Індуси також дозволяли своїй худобі пастися на полях балаї.

Балаї подавали петиції в Дарбар проти цих переслідувань; але оскільки вони не могли отримати своєчасної допомоги, а утиски тривали, сотні балаї з дружинами та дітьми були змушені залишити свої будинки, в яких їхні предки жили поколіннями, і переселитися до сусідніх татів: тобто до сіл у Дхарі, Девасі, Баглі, Бхопалі, Гваліорі та інших штатах. Те, що трапилося з ними в їх нових будинках, може поки що залишитися поза нашим розглядом.

Інцидент у селі Кавіта у Гуджараті стався лише торік. Індуїсти з Кавіти наказали недоторканним не наполягати на відправленні своїх дітей у звичайну сільську школу уряду. Страждання, які довелося пережити недоторканним з Кавіти за те, що вони посміли скористатися своїм цивільним правом всупереч волі індусів, дуже добре відомі, щоб потребувати детального опису. Інший випадок стався у селі Зану, в районі Ахмадабад у Гуджараті. Кілька недоторканних жінок із заможних сімей почали носити воду у металевих горщиках. Індуїсти вважали використання недоторканними металевих горщиків образою їхньої гідності і напали на недоторканних за їхню зухвалість.

Ще один нещодавній випадок стався в селі Чаквара в штаті Джайпур. Судячи з повідомлень у газетах, якийсь недоторканний із Чаквари, який повернувся з паломництва, організував вечерю для своїх побратимів-недоторканних із села на знак релігійного благочестя. Господар побажав пригостити гостей розкішною їжею, і до поданих страв входило також топлене масло (гхі). Але поки недоторкані, що зібралися, приймали їжу, сотні індусів, озброєних латами, увірвалися на місце події, пограбували їжу і побили недоторканних, які залишили їжу, і втекли, рятуючи свої життя. І чому було скоєно цей смертоносний напад на беззахисних недоторканних?

Причина полягає в тому, що господар недоторканого був досить зухвалий, щоб подати топлене масло, а його гості-недоторканні були досить дурні, щоб спробувати його. Гхі, безперечно, є розкішшю для багатих. Але ніхто не подумає, що вживання гхі було ознакою високого соціального статусу. Індуси Чаквари думали інакше і в праведному обуренні помстилися за зло, заподіяне їм недоторканними, які образили їх, звертаючись з гхі як з частиною їхньої їжі – яка, як їм слід було знати, не могла належати їм – відповідно до гідності індусів. Це

означає, що недоторканний не повинен вживати гхі, навіть якщо він може собі дозволити його купити, оскільки це акт зарозумілості по відношенню до індусів.

Виклавши факти, дозвольте мені тепер викласти аргументи на користь соціальних реформ. «Чи готові ви до політичної влади, навіть якщо ви не дозволяєте великій групі ваших співвітчизників, таких як недоторкані, користуватися державними школами? Чи гідні ви до політичної влади, навіть якщо ви не дозволяєте користуватися громадськими колодязями? Чи гідні ви до політичної влади, навіть якщо ви не дозволяєте користуватися громадськими вулицями? Чи гідні ви до політичної влади, навіть якщо ви не дозволяєте їм носити будь-який одяг чи прикраси, які їм подобаються? Чи гідні ви до політичної влади, навіть якщо ви не дозволяєте їм їсти будь-яку їжу, яку вони хочуть? Я можу поставити низку подібних питань. Але цих буде достатньо.

... Дозвольте мені тепер звернутися до соціалістів. Чи можуть соціалісти ігнорувати проблему, яка з громадського ладу? Соціалісти Індії, за своїми побратимами у Європі, прагнуть застосувати економічну інтерпретацію історії до фактів Індії. Вони стверджують, що людина – економічна істота, що її діяльність та прагнення обмежені економічними фактами, що власність є єдиним джерелом влади. Тому вони проповідують, що політичні та соціальні реформи – лише гігантські ілюзії, і що економічна реформа, заснована на вирівнюванні майна, повинна мати пріоритет над будь-яким іншим видом реформ.

Те, що соціальний статус людини сам собою часто стає джерелом влади та авторитету, ясно видно на прикладі впливу, який Махатми мали над простою людиною. Чому мільйонери в Індії підкоряються жебракам садху та факірам? Чому мільйони жебраків в Індії продають свої дрібнички, що становлять їх єдине багатство, і вирушають до Бенареса і Мекки?

Те, що релігія є джерелом влади, ілюструється історією Індії, де священик має над простою людиною часто більшу владу, ніж магістрат, і де все навіть такі речі, як страйки і вибори, так легко приймає релігійний обіг і може бути так легко витлумачено в релігійному ключі. Помилка соціалістів полягає в припущенні, що, оскільки на нинішньому етапі розвитку європейського суспільства власність як джерело влади є переважаючою, те саме справедливо і для Індії, або те саме було справедливо і для Європи в минулому. Релігія, соціальний статус та власність – все це джерела влади та авторитету, якими одна людина має, щоб контролювати свободу іншої. Один переважає одному етапі, інший – іншому. У цьому єдина різниця. Якщо свобода – це ідеал, і якщо свобода означає руйнування панування однієї людини над іншою, то, очевидно, не можна

наполягати на тому, що економічна реформа має бути єдиним видом реформи, гідним проведення.

Отже, можна критикувати доктрину економічної інтерпретації історії, прийняту соціалістами Індії. Але я визнаю, що економічна інтерпретація історії не є необхідною для обґрунтування соціалістичного твердження про те, що зрівняння власності є єдиною реальною реформою, і що вона має передувати всьому іншому. Однак я хотів би спитати соціалістів: чи можна провести економічну реформу, не провівши спочатку реформу суспільного устрою? Індійські соціалісти, схоже, не розглядали це питання. Я не хочу бути до них несправедливим. Я не вірю, що ми зможемо побудувати вільне суспільство в Індії, поки існують хоч сліди цього жорстокого поводження та придушення одного класу іншим. Вірячи в соціалістичний ідеал, я неминуче вірю в абсолютну рівність по відношенню до різних класів та груп. Я думаю, що соціалізм пропонує єдиний вірний засіб від цієї та інших проблем.

Це лише інший спосіб сказати, що, куди не повернись, каста – це монстр, який перейде тобі дорогу. Ви не зможете провести політичну реформу, ви не зможете провести економічну реформу, доки не вб'єте цього монстра. Шкода, що каста навіть сьогодні має своїх захисників. Захисників багато. Вона захищається на тій підставі, що кастова система – це лише інша назва поділу праці; І якщо поділ праці є необхідною рисою кожного цивілізованого суспільства, то стверджується, що у кастовій системі немає нічого поганого.

Цивілізоване суспільство, безсумнівно, потребує розподілу праці. Але в жодному цивілізованому суспільстві поділ праці не супроводжується цим неприродним поділом працівників на непроникні відсіки. Кастова система - це не просто поділ працівників – що зовсім відрізняється від поділу праці – це ієрархія, в якій працівники розташовуються один над одним. У жодній іншій країні поділ праці не супроводжується такою градацією працівників.

Є третій пункт критики цього погляду на кастову систему. Цей розподіл праці не є стихійним; воно не ґрунтується на природних здібностях. Соціальна та індивідуальна ефективність вимагає від нас розвитку здібностей індивіда до рівня, що дозволяє йому вибирати та будувати свою кар'єру.

Цей принцип порушується в кастовій системі, оскільки вона передбачає спробу заздалегідь призначати завдання людям, які обираються не на основі сформованих початкових здібностей, а на основі соціального статусу батьків. З іншого погляду, ця стратифікація професій, що є результатом кастової системи, безумовно згубна. Кастова система не дозволяє індусам займатися бажаною

діяльністю, якщо вона не належить їм у спадок. Якщо індуус голодує, а не шукає нових професій, які не відповідають його касті, причину слід шукати в кастовій системі. Не допускаючи переорієнтації професій, каста стає прямою причиною значної частини безробіття, яке ми спостерігаємо у країні.

... Кожна каста усвідомлює своє існування. Її виживання - це початок і кінець її існування. Каста навіть утворюють федерацію. Каста не відчуває своєї приналежності до інших каст, за винятком випадків індуїстсько-мусульманського конфлікту. У решті випадків кожна каста прагне відокремитися і від інших каст.

... Моя відповідь така: індуїстська релігія перестала бути місіонерською, коли серед індуїстів сформувалася кастова система. Каста несумісна зі зверненням. Нав'язування вірувань та догм – не єдина проблема, пов'язана зі зверненням. Знайти місце для зверненого у суспільному житті громади – інша, набагато важливіша, проблема, що виникає у зв'язку зі зверненням. Ця проблема полягає в тому, куди помістити зверненого, до якої каста? Це проблема, яка повинна спантеличувати кожного індуїста, який бажає звернути іноземців у свою релігію.

Прочитайте текст угоди (Документ 4) та дайте відповідь на питання:

1. З якою метою було підписано дану угоду?
2. Які зобов'язання було покладено на країни?

Документ 4. «Сімлійська угода»

(угода між урядами Індії та Пакистану, 2 липня 1972 р.)

(Індіра Ганді) Прем'єр-міністр Республіки Індія

(Зульфікар Алі Бхутто) Президент Ісламської Республіки Пакистан

1. Уряд Індії та уряд Пакистану сповнені рішучості покласти край конфлікту та конфронтації, які дотепер затьмарювали їхні стосунки, і працювати над розвитком дружніх і гармонійних відносин та встановленням міцного миру на субконтиненті, з тим щоб обидві країни могли надалі спрямовувати свої ресурси та енергію на не надбання своїх народів.

Для досягнення цієї мети уряд Індії та уряд Пакистану домовилися про таке:

(i) Що принципи та цілі Статуту Організації Об'єднаних Націй регулюють відносини між двома країнами;

(ii) Що обидві країни сповнені рішучості врегулювати свої розбіжності мирними засобами шляхом двосторонніх переговорів або будь-якими іншими мирними засобами, що взаємно узгоджені між ними. До остаточного врегулювання будь-якої проблеми між двома країнами жодна зі сторін не повинна в односторонньому порядку змінювати ситуацію, і обидві повинні перешкоджати організації, сприянню або заохоченню будь-яких дій, що завдають шкоди підтримці мирних і гармонійних відносин;

(iii) Що передумовою для примирення, добросусідства та міцного миру між ними є відданість обох країн мирному співіснуванню, повазі територіальної цілісності та суверенітету один одного та невтручання у внутрішні справи один одного на основі рівності та взаємної вигоди;

(iv) Що основні питання та причини конфліктів, які затьмарюють відносини між двома країнами протягом останніх 25 років, будуть врегульовані мирними засобами;

(v) Що вони завжди поважатимуть національну єдність, територіальну цілісність, політичну незалежність та суверенну рівність один одного;

(vi) що відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй вони утримуватимуться від загрози застосування сили проти територіальної цілісності чи політичної незалежності одна одну.

2. Обидва Уряди вживуть заходів у межах своїх повноважень для запобігання ворожій пропаганді, спрямованій один проти одного. Обидва Уряди заохочуватимуть поширення інформації, що сприяє розвитку дружніх відносин між ними.

3. З метою поступового відновлення та нормалізації відносин між двома країнами крок за кроком було узгоджено наступне:

(i) Буде вжито заходів для відновлення зв'язку, поштового, телеграфного, морського, сухопутного, включаючи прикордонні пункти, та повітряного сполучення, включаючи прольоти.

(ii) Буде вжито відповідних заходів для сприяння полегшенню поїздок громадян іншої країни.

(iii) Торгівля та співробітництво в економічній та інших узгоджених сферах будуть відновлені, наскільки це можливо.

(iv) Заохочуватиметься обмін у галузі науки та культури.

У зв'язку з цим делегації двох країн час від часу зустрічатимуться для опрацювання необхідних деталей.

4. З метою початку процесу встановлення міцного миру обидва уряди погоджуються, що:

(i) Індійські та пакистанські війська мають бути відведені на свій бік міжнародного кордону.

(ii) У Дхамму та Кашмірі лінія контролю, встановлена внаслідок припинення вогню від 17 грудня 1971 року, повинна дотримуватися обома сторонами без шкоди для визнаної позиції будь-якої зі сторін. Жодна із сторін не повинна намагатися змінити її в односторонньому порядку, незалежно від взаємних розбіжностей та правових тлумачень. Обидві сторони також зобов'язуються утримуватися від загрози силою або її застосування, порушуючи цю лінію.

(iii) Виведення військ розпочнеться з моменту набрання чинності цією Угодою і буде завершено протягом 30 днів з цього моменту.

5. Ця Угода підлягає ратифікації обома країнами відповідно до їх конституційних процедур і набуде чинності з дати обміну ратифікаційними грамотами.

6. Обидва уряди погоджуються, що їхні глави зустрінуться знову у взаємоприйнятний час у майбутньому і що тим часом представники обох сторін зустрінуться для подальшого обговорення умов та заходів щодо встановлення міцного миру та нормалізації відносин, включаючи питання репатріації військовополонених та цивільних інтересів, остаточного врегулювання у Дхамму та Кашмір.

Прочитайте уривок з інтерв'ю І. Ганді (Документ 5) та поясніть, що розуміє діяч під демократією та парламентською республікою.

Документ 5.

Зустріч з пресою на NBC Radio and Television Program to “NBC’S meet the press” у неділю, 24 серпня 1975 р.

Журналіст: У своєму зверненні про надзвичайний стан ви сказали: «Дії деяких діячів ставлять під загрозу права переважної більшості». Які права більшості опинилися під загрозою?

І. Ганді: Кілька людей створили ситуацію дискримінації, яка призвела до великих проблем із порядком, і якби вони продовжували діяти, ми б, напевно, не мали правосуддя у цій країні.

Журналіст: У статті Нью-Йорка-Таймс йдеться про те, що хоча ви реагуєте на загрозу внутрішньої стабільності, були деякі, хто вважав, що єдина реальна загроза – це ваша власна політична влада та майбутнє. Ви відповідаєте на це?

І. Ганді: Я не бачу жодної правди в цьому, все тому, що кожен знає, що відбувається тут торік чи близько того. Він мав рух у штаті Гуджаратт, мав рух у штаті Діхар. Члени наших місцевих законодавчих зборів зазнали погроз і залякування і були змушені піти у відставку; мало місце насильство. Студенти не могли вступати до коледжу. Ми мали страйки... Насправді, на всіх рівнях була така недисциплінованість, що навіть функціонування уряду ставало вкрай скрутним. Коли його кампанію було оголошено, вони заявили, що мотивом було бажання «розхитати центральний уряд». Раніше вони намагалися паралізувати уряд цих двох згаданих штатів. Але очевидно, що це сталося у масштабах країни, і це було те, що було вирішено. Те, що було зроблено в Індії – це не скасування демократії, а спроба її збереження.

Журналіст: Отже, як можна захистити демократію, якщо відмовитися від самої сутності демократії, вільної преси, свободи слова та права на інакодумство?

І. Ганді: У демократії є два обов'язки. Ось обов'язки уряду: він повинен повністю дотримуватися вільної преси, свободи слова та асоціацій, але це не зобов'язання для інших: дотримуватися правил. Якщо люди відчують, що їхні потреби не задовольняються, і їхнє життя постійно порушується, і я маю на увазі маси народу, це представляє дуже серйозну небезпеку для системи.

Журналіст: Пані Ганді, коли ви відновите громадянські свободи, які були припинені?

І. Ганді: Дуже важко назвати дату. Звичайно, це не постійна ситуація. У цьому беруть участь багато різних людей. Це зареєстровані політичні партії, були певні групи, з якими вони об'єдналися, які заявили, що вони не є політично активними, які ніколи не говорили, що вірять у демократію, і це було головною небезпекою. Але якщо ті, хто щиро вірить у демократію, дотримуватимуться правил демократії, то весь цей процес можна було б прискорити. Як ви знаєте, у нас цензура преси і деякі люди перебувають під арештом: вся опозиція не перебуває під арештом. Більше того, більшість із них на волі. Більшість із тих, хто перебуває у в'язниці, не є політичними людьми.

Журналіст: Пані Прем'єр-міністр приблизно 601 000 осіб у в'язниці, включаючи опозицію, та пресу, піддану цензурі! Як може бути ухвалено якесь рішення про те, коли є, а коли можуть бути цивільні права? Хіба це не залежить лише від вашого спільного рішення?

І. Ганді: Ні, це не так. Боюся, у вас зовсім неправильне уявлення про те, що тут відбувається... По-перше, число, яке ви згадали, не відповідає дійсності. Це негаразд. Людей уже звільняють майже щодня... Ці рішення ухвалюються не однією людиною, а кабінетом міністрів, різними комітетами та на різних рівнях... Все функціонує так само, як і функціонувало. У мене немає жодних проблем, окрім тих, що були раніше. Наша надзвичайна ситуація, як ви знаєте... згідно з Конституцією, і нам довелося ратифікувати її в парламенті.

Журналіст: Чи дасте ви якісь обіцянки, що фактично скасуєте надзвичайний стан?

І. Ганді: Можу вас запевнити, що я не хочу, щоб це тривало нескінченно. Насправді, я також можу запевнити вас, що я глибоко віддана демократії. Не лише тому, що це хороша ідея, а й тому, що для країни з такими величезними розмірами та великою різноманітністю, як Індія, я вважаю, що демократія, тобто участь народу, єдиний спосіб змусити її функціонувати.

Журналіст: Пані прем'єр-міністр, я думаю, одна із проблем полягає в тому, що ми досі, принаймні в цій країні, не розуміємо, з якою кризою ви зіткнулися. Ми віримо у вашу силу в Індії. Ви перевершуєте опозицію чисельністю в парламенті у співвідношенні 1:10 до 1. У наших двадцяти чотирьох штатах ви контролюєте все, окрім трьох. Більшість вашої опозиції відкрито заявляє про своє ненасильство. Джай Пракаш Нарайн каже, що він ненасильницький. Ви самі кажете, що це меншість. Чому вам справді потрібно було дійти до крайнощів, але ви це зробили? Ми просто не бачимо, що це був надзвичайний стан у країні. Цікаво, чи не могли б ви докладніше розповісти про це.

І. Ганді: Що ж, можливо, ви просто надто далекі. Я намагалася пояснити, що, хоча кількість людей, які брали участь у хвилюваннях, була невелика, всі знають, що, хоча робота з творення вимагає важкої праці і вимагає: часу і людей, робота із руйнування вимагає дуже, дуже мало часу, людей чи енергії.

Ось що відбувалося. У парламенті існували перешкоди, урядові справи було неможливо продовжувати, і будь-які важливі питання – економіка, освіта тощо просто не могли бути обговорені, тому що дуже небагата жменька людей, заважали цьому. Але так сталося, що в цих двох штатах сталося набагато гірше, як, наприклад, Гуджаратський парламент був розпущений у результаті рішення

деяких людей. І в якийсь момент вони заявили, що у них має бути право відкликання. Тепер я не вірю, що Конгрес має таке право.

І хто із депутатів просив про відкликання? Не ті, хто обрали республіканця, деякі студенти з міста не мали жодного уявлення про його виборчий округ, про його роботу, про його репутацію. Якщо це так, саме це й відбувалося. Усі казали, що це спроба отримати те, що вони можуть для себе, і ніхто в окрузі не переймався.

Тепер у країні, що розвивається, просто неможливо продовжувати діяти в тому ж дусі. І саме оголошення про надзвичайний стан принесло ясність. Можу припустити, що якби ви були на місці, ви побачили б, що люди займаються своїми справами більш ефективно, студенти, які кидали навчання, які боролися, тепер мирно навчаються. Це свого роду демократія. Що люди повинні відчувати, що керування країною – не просто справа уряду, а їхня справа.

Особисто я вірю у велику децентралізацію, але потрібний також сильний центр, який скріплюватиме країну. Головний обов'язок прем'єр-міністра – зберігати єдність та цілісність країни.

Журналіст: Одна з речей, яку ваша партія зробила у цій надзвичайній ситуації, це суттєве скорочення влади судів... Ви кажете, що в якийсь момент ви маєте намір скасувати надзвичайний стан. Ви коли-небудь відновите ситуацію, за якої суди відіграватимуть ту саму роль, що й до цієї ситуації?

І. Ганді: Всім країнам довелося змінити свої конституції з часом, включаючи Сполучені Штати Америки. Між судовою владою та парламентом немає конфлікту. Вони мають бути рівними. Виконавча влада належить парламенту у парламентській системі, як і відбувається.

Журналіст: Пані прем'єр-міністр, ви кажете, що все ще віддані парламентській демократії. Вибори мають відбутися у першому числі року, у лютому. Чи відбудуться вони?

І. Ганді: Я не можу дати певної відповіді на даний момент, тому що, звичайно, багато залежить від ситуації. Ми маємо забезпечити чесні вибори.

Журналіст: У нас залишилося лише дві хвилини. Пані прем'єр-міністр, нещодавно деякі з ваших прихильників партії Конгресу перебували за межами США. Чи знаєте ви про якісь дії урядових агентств, які створили вам ці труднощі, або які ви можете витлумачити як спробу підірвати ваш уряд?

І. Ганді: Можу лише сказати, що те, що з'являлося у вашій старій пресі та засобах масової інформації, стривожило багатьох. У вашій країні та багатьох інших країнах, включаючи Індію іноді є присутність, яку ви не можете виявити.

Журналіст: Пані прем'єр-мініstre, як ви думаєте, що було досягнуто завдяки вашій надзвичайній ситуації, яку не можна було б досягти таким радикальним чином?

І. Ганді: Люди зазнали шоку і зрозуміли, що у них є певні зобов'язання перед собою, бо це не для нас, для уряду, а для них самих.

Журналіст: Вибачте, що перериваю, мініstre, але наш час минув. Дякую, за те, що були з нами сьогодні.

Прочитайте уривок з відомої промови Р. Ганді у 1985 р.

та назвіть які він наводить ключові етапи шляху Індії до свободи. Яка роль ІНК в цьому процесі?

Документ 6.

Вступна промова президента Конгресу Шрі Раджива Ганді на ювілейній сесії Конгресу (Індіра Нагар (стадіон Брабурн), Бомбей, 28 грудня 1985 р.

Сесія Конгресу, присвячена сторіччю, Бомбей, 27-29 грудня 1985 р.

Це момент, освячений історією. Минуло сто років з того часу, як Індійський національний конгрес вперше зібрався у цьому великому місті. З того часу Індія та весь світ стали свідками глибоких історичних змін – змін, які вплинули на саму структуру людської думки та дій. Сьогодні він прокладає шлях до величчя Індії.

Ми радіємо цьому моменту. ...Але наша радість змішана зі смутком. Індіраджі мала бути тут сьогодні і говорити з вами своїм м'яким, пристрасним голосом. Єдина з безсмертним духом Бхарати, вона тепер сяє як дороговказ не тільки для нас, але і для всього людства.

... Дозвольте мені подякувати динамічному Бомбею та його великодушним і гостинним мешканцям за те, що вони прийняли нас, як вони прийняли наших батьків-засновників у 1885 році? У мене, звичайно, з Бомбеєм сентиментальні почуття. Я народився тут. Це Індія у мікрокосмі.

... Як сталося диво відродження Індії до свободи? І що Індія зробила з цим новим життям? Відповіді можна знайти в історії індійського національного конгресу.

Як ми пам'ятатимемо Махатму Ганді, цього вічного паломника свободи? Народжений у душі Індії, просочений традиціями, піснями, легендами нашої стародавньої землі, він був революціонером. Ганді-революціонер був стурбований ні багато ні мало повною перебудовою нашого суспільства. Він

бачив, як соціальна система Індії була перекручена несправедливими практиками – пригніченням хариджанів, жінок та бідних.

Для Махатми Ганді ключем до прогресу Індії було розвиток її сіл. У його єдиному баченні освіта, сільське господарство, сільська промисловість, соціальні реформи – все це об'єдналося, щоб забезпечити основу для процвітаючого сільського суспільства, вільного від експлуатації та пов'язаного з міськими центрами на рівних – наше планування включає це основне розуміння.

Рух за свободу перетворив становище жінок. Жінки боролися разом із чоловіками як товариші. У ході цього процесу кайдани, що сковували їх, впали. Правові гарантії та обмеження з'явилися пізніше, але Махатма Ганді звільнив жінок від рабства та гноблення.

Ознака справжнього революціонера — це встановлення нових стандартів та цінностей. Ганді це зробив. Згадаймо його слова: «Я дам вам талісман. Щоразу, коли ви сумніваєтеся або коли ваше «я» стає занадто сильним, застосуйте наступний тест: згадайте обличчя найбіднішої і найслабшої людини, яку ви, можливо, бачили, і запитаєте себе, чи принесе їй якусь користь задуманий вами крок. Чи принесе він щось цим? Чи поверне він контроль над своїм життям та долею? Іншими словами, чи приведе це до свараджів для голодних і духовно зголоднілих мільйонів? Тоді ви виявите, що ваші сумніви та ваше «я» розчиняються».

Махатма Ганді називав Джавахарлала Неру «перлиною Індії». Джавахарлал Неру зруйнував будинок імперіалізму. Бо він знав, що перед ним важливіше завдання – побудувати нове суспільство. Він був справжнім будівельником. Він надав Індії міцну структуру демократичних парламентських інститутів, підкріплених верховенством закону. Основні права, керівні принципи державної політики та гарантії для зареєстрованих каст та племен – все це робить нашу Конституцію однією з найбільших хартій свободи та рівності людства.

Неру з любов'ю та турботою створював інфраструктуру науки та техніки. Атомна енергія і космос є символами цього досягнення, але жодна область не залишилася незачепленою. Не забуватимемо, що саме Неру заснував величезні лабораторії, гігантські іригаційні греблі, заводи з виробництва добрив та сільськогосподарські університети. Це було основою нашої самодостатності.

У державному секторі нові технології засвоювалися та розвивалися. Нові навички здобули ті, хто ніколи не працював на простому токарному верстаті. Центри сучасної промисловості розквітли у відсталих та віддалених районах.

Завдяки державному сектору Джавахарлал Неру рішуче покінчив із колоніальною деіндустріалізацією та застоєм в Індії.

Він розвинув філософію неприєднання. ... Все це та багато іншого – спадщина Джавахарлала Неру, його неминучий заповіт нам, Індійському національному конгресу.

... Індіра Ганді, що ніколи не уникала труднощів, стала на захист інтересів індійських мас. Вона поставила боротьбу зі злиднями в центр процесу планування. Націоналізація банків, скасування системи особистих гаманців, захоплення вугільних шахт, проведення радикальних земельних реформ і створення конституційних механізмів соціального захисту для них, розробка системи гарантованих цін для фермерів, створення загальнонаціональної системи державного розподілу, широкомасштабне впровадження сучасних технологій у сільське господарство, створення Комісії з монополій влади, потужний імпульс зростання державного сектора, мирні випробування в Покхарані, космічна програма та запуск масштабної Програми з 20 пунктів та Програми гарантованої зайнятості безземельних сільських робітників – все це розбурхало країну.

Індіраджі перетворила Конгрес із партії, де корисливі інтереси поступово набирали сили, у партію, яка повністю поділяла надії та сподівання бідняків. З безприкладною завзятістю вона переконала мільйони конгресменів та конгресменів стати на шлях соціалізму та прогресу. Тріумф Конгресу на виборах 1971 став серйозним ударом під силу, які перешкоджали соціальним змінам всередині партії. Вони мали перегрупуватися і знову кинути їй виклик.

Щоб протистояти безпрецедентній загрозі стабільності країни, 1975 року було оголошено надзвичайний стан. Процес соціально-економічних перетворень набрав обертів з оприлюдненням сміливої та динамічної програми з 20 пунктів. Будучи демократкою до мозку кісток, Індіраджі призначила вибори 1977 року. Вона прийняла вердикт народу, який переміг її та Конгрес. У 1980 році вони проголосували за неї, висловивши свою безмежну любов до неї та віру в її відданість справі соціальної справедливості.

Індіра Ганді мала унікальні відносини з відданою своїй справі науковою спільнотою Індії. Декілька днів тому я був у Калпаккамі на церемонії відкриття випробувального реактора на швидких нейтронах. Індія – сьома країна у світі, яка має такий реактор. Значна праця Індіраджі з розвитку вітчизняної науки та технологій значно зміцнила основу для самозабезпечення.

... Що ж нас чекає у майбутньому? Куди ми підемо?

Нам немає спокою. Як сказав Джавахарлал Неру: «Ми не можемо заспокоїтись, бо спокій – це зрада тих, хто пішов і, пішовши, передав нам смолоскип свободи, щоб ми не гасли; це зрада справи, якій ми вірні, і клятви, що ми дали; це зрада мільйонів, які ніколи не знають спокою». Ми не можемо заспокоїтись.

Ми цінували нашу демократію. Демократія – наша сила. У 1984 році народ Індії віддав партії найбільшу за її історію більшість. Ми застосували уроки виборів 1984 року до вирішення складних та важких проблем у Пенджабі та Ассамі.

... Ми проголошуємо та святкуємо єдність Індії. ... Ми цінуємо нашу вільну пресу. Вона зробила величезний внесок у нашу боротьбу за свободу. Після здобуття незалежності національні ЗМІ сприяли зміцненню нашої єдності та сприяли соціально-економічним змінам.

У сфері освіти країні є чим пишатися. Доступ до освіти значно розширився. Індійські вчені перебувають у перших лавах творчих діячів у найкращих навчальних закладах світу. Але школи, університети та академії Республіки, які мають вселяти у нас надію на завтрашній день, викликають у нас серйозне занепокоєння. Вчителі рідко навчають, а студенти рідко навчаються. Страйки, масове копіювання, агітація – привабливіші альтернативи. Мільйони дітей ніколи не ходили до школи.

Махатма Ганді представляв Конгрес як бойову машину. Ми не раз демонстрували свої бойові якості – у великих рухах неспівробітництва двадцятих і тридцятих років, у русі «Покиньте Індію» у 1942 році, у п'ятдесяті та шістдесяті, коли ми несли ідеї соціалізму в кожну двері, в 1969–1971 рр. в судах і на вулицях, і в 1977–1979 роках, коли на переслідування та наклеп по всій країні відповідали тисячі відважних сатьяграх. Це наша традиція.

Відродження нашої організації – історична потреба. У цей критичний момент немає іншої політичної партії, здатної захистити єдність та цілісність країни. Немає іншої партії, здатної вести країну до прогресу та процвітання. Усі інші партії пронизані внутрішніми протиріччями.

... Наш спосіб життя має змінитися. Вульгарне, показне споживання має піти у минуле. Простота, ефективність та відданість національним цілям – ключ до самодостатності. Міністри партії Конгрес, члени парламенту, депутати зборів штатів, партійні функціонери та лідери всіх рівнів мають надати приклад. Сьогодні общинні, кастові та регіональні сили, що підтримуються зовнішніми факторами, підривають нашу єдність. Ми маємо бути напоготові.

Нам доведеться працювати заради величі Індії. Велика країна – це не та, що має просто велике минуле. З цього минулого має виникнути славне майбутнє. Давайте збудуємо Індію. Ми повинні присвятити себе найскладнішій задачі перетворення Індії на могутню державу світу, використовуючи всю силу та співчуття її великої культури. Цій справі я присвячую себе.

Завдання для самоконтролю знань

1. Заповніть таблицю «Головні етапи розвитку ІНК»:

Період	Характеристика
1947-1967 рр.	
1967-1989 рр.	
1989-2014 рр.	
2014-дотепер	

2. Заповніть схему «Релігійні конфлікти в Індії у другій половині XX століття»:

Рекомендовані джерела інформації до теми 4.

Використані джерела

1. Indian Independence Act 1947. URL:
http://www.opsi.gov.uk/RevisedStatutes/Acts/ukpga/1947/cukpga_19470030_en_1

2. United Nations. Security Council Resolution 80 (1950). The Indo-Pakistan Question. URL: [https://docs.un.org/en/S/RES/80\(1950\)](https://docs.un.org/en/S/RES/80(1950))
3. Ambedkar B. R. Annihilation of Caste. Writings and speeches. New Delhi. 1979. Pp. 23-99.
4. Agreement between the Government of India and the Government of the Islamic Republic of Pakistan (Simla Agreement), July 02, 1972. Ministry of External Affairs Government of India. URL: <https://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/5541/Simla+Agreement>
5. Meet the Press Sunday, August 24, 1975 on NBC Radio and Television Program to “NBC’S meet the press”. URL: https://www.fordlibrarymuseum.gov/sites/default/files/pdf_documents/library/document/0151/1672401.pdf
6. Let the comparisons begin: Let the comparisons begin: Full text of Rajiv Gandhi's famous 1985 speech. URL: <https://www.indiatoday.in/india/story/full-text-of-rajiv-gandhis-famous-1985-speech-152145-2013-01-20>

Література

1. Асатуров С. К., Мартинов А. Ю. Тенденції міжнародних відносин в Індійсько-Тихоокеанському регіоні. *ScienceRise. Juridical Science*. 2022. № 1. С. 70-76.
2. Борділовська О. Принципи і пріоритети зовнішньої політики Республіки Індія на сучасному етапі. *Гілея: Науковий вісник*. 2025. № 203-204 (1-2). С. 42-54.
3. Горбачик О. Зовнішня політика Індії в контексті Палестинсько-Ізраїльського конфлікту ХХІ століття. *Українські історичні студії*. 2025. № 17/59. С. 197-202.
4. Кисіль С. Роль Китаю у відносинах Індії та Пакистану. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2021. № 2 (10). С. 78-90.
5. Лукаш О. І. Сучасна Індія на шляху успішних перетворень: модель розвитку. *Проблеми всесвітньої історії*. 2023. № 4 (24). С. 148-171.
6. Лукаш О. І., Тихоненко І. В. Вплив цивілізаційних чинників на зовнішню політику Індії та її роль у сучасних міжнародних відносинах. *Політичне життя*. № 1. 2025. С. 154-163.
7. Нестеренко І. О. Зовнішня політика Індії (2001-2020). *Соціально-політичні студії*. 2020. № 4. С. 66–71.
8. Огорокова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): Навчальний посібник (для здобувачів першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія»). Одеса: Ун-т Ушинського, 2022. 238 с.

9. Республіка Індія: потуга, що зростає. Перспективи розвитку українськоіндійських відносин: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2022. 88 с.

10. Руденко А. О. Причини Індо-Пакистанського конфлікту. Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти та молодих учених : збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. С. 75-78.

11. Теленко О. «М'яка сила» у зовнішній політиці Індії. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2025. Вип. 58. С. 418–424.

12. Тулінова Д. Індо-пакистанський конфлікт 1947 р. – наш час. Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини. Збірник матеріалів V Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених. 2 травня 2024 р. Вип. 9. Вінниця: ДНУ ім. В. Стуса, 2024. С. 289-291.

13. Boni F. Sino-Pakistani Relations: Politics, Military and Regional Dynamics. *Journal of Chinese Political Science*. 2020. Vol. 26 (1). https://www.researchgate.net/publication/347253946_SinoPakistani_Relations_Politics_Military_and_Regional_Dynamics_Filippo_Boni

14. Nye J. S. Soft power and great-power competition. *Shifting sands in the balance of power between the United States and China*. Singapore: Springer. 2023. 208 p.

15. Das S. K., Borah A. Ch., Mallick Sh. Playing cricket: India's soft power, nation branding and future prospects. *India Quarterly*. 2024. April. Pp. 1–14.

16. Okorokova V. The Origins of the Saty prohibition Law in India. Recent Trends in Science: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference, May 4-5, 2023. Dnipro: FOP Marenichenko V.V., 2023. Pp. 85-86.

Змістовий модуль II.

Країни Близького Сходу, Африки та Латинської Америки

у другій половині XX – початку XXI століття

ТЕМА 5. Близькосхідна проблема. Утворення Ізраїлю

Пригадайте:

1. Назвіть головні риси британської політики у зазначеному регіоні.
2. Які тенденції сіоністського руху були вираженими у першій половині XX століття?

Хронологія історичних подій

- ✓ 1945–1948 рр.: Друга хвиля єврейської імміграції, організована в рамках операції «Бриха», допомагає євреям, які пережили Голокост, переселитися до Палестини.
- ✓ 1947 р.: Після завершення Другої світової війни та закінчення британського мандату на Палестину ООН у 1947 році ухвалила резолюцію про поділ території на арабську та єврейську держави.
- ✓ 14 травня 1948 р.: Давид Бен-Гуріон оголошує про створення незалежної Держави Ізраїль.
- ✓ 15 травня 1948 року: Починається перша арабо-ізраїльська війна, відома як «Війна за незалежність».
- ✓ 21 травня 1948 року: Засновано Військово-повітряні сили Ізраїлю.
- ✓ 28 травня 1948 року: Створено Армію оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ).
- ✓ 1948–1949 рр.: Завершення війни за незалежність, збільшення території Ізраїлю.
- ✓ 1956 р.: Суецька війна.
- ✓ 1967 р.: Шестиденна війна, внаслідок якої Ізраїль захоплює Синайський півострів, Сектор Газа, Юдею та Самарію та Голанські висоти.
- ✓ 1967-1970 рр.: Війна на виснаження.
- ✓ 1973 р.: Війна Судного дня.
- ✓ 1982 р.: Перша Ліванська війна.

- ✓ 1980-1990-ті рр.: Активний період мирних переговорів та укладання угод з сусідніми арабськими країнами, такими як Єгипет та Йорданія.
- ✓ 1993 р.: Підписання Угоди в Осло між Ізраїлем та ОВП, яке заклало основу для мирного процесу.
- ✓ 2000 р.: Друга Інтіфада. Візит Аріеля Шарона на Храмову гору спровокував другу хвилю насильства та протистоянь між палестинцями та ізраїльськими силами безпеки, що тривала до 2005 року.
- ✓ 2005 р.: Ізраїль в односторонньому порядку вивів усі єврейські поселення та військовий персонал із Сектора Гази, зберігаючи при цьому контроль над повітряним простором, узбережжям та прикордонними переходами.
- ✓ 2006 р.: Друга Ліванська війна. Після захоплення бойовиками "Хезболли" двох ізраїльських солдатів Ізраїль розпочав військову операцію в Лівані, що переросла у повномасштабну війну.
- ✓ 2008-2009 рр.: Операція «Литий свинець» у Секторі Газа. Ізраїль розпочав велику військову операцію в Секторі Гази у відповідь на ракетні обстріли з боку ХАМАС.
- ✓ 2014 р.: Операція «Непорушна скеля» у Секторі Газа. Ще один великий військовий конфлікт у Секторі Гази після викрадення та вбивства трьох ізраїльських підлітків.
- ✓ 2017 р.: Президент США Дональд Трамп офіційно визнав Єрусалим столицею Ізраїлю, а в 2018 році посольство США було перенесено з Тель-Авіва до Єрусалима.
- ✓ 2018 – 2022 рр.: Період значної внутрішньої політичної нестабільності, протягом якого в Ізраїлі відбулося п'ять парламентських виборів за чотири роки.
- ✓ 2020 р.: Ізраїль нормалізував відносини з Об'єднаними Арабськими Еміратами, Бахрейном, Суданом і Марокко за посередництва США.
- ✓ 2023 р.: Бойовики ХАМАС здійснили несподіваний масштабний напад на Ізраїль, що призвело до початку операції "Залізні мечі" та поточної війни в Секторі Гази.

Арабо-Ізраїльський конфлікт (1948 – 2023 рр.)

Назва конфлікту	Роки	Учасники	Підсумки
Війна за незалежність (1948-1949 рр.)	1948 – 1949 рр.	Ізраїль проти коаліції арабських	Ізраїль відстояв свою незалежність, розширив свою територію. Сотні

		держав: Єгипет, Ірак, Трансіорданія (нині Йорданія), Сирія та Ліван.	тисяч палестинських арабів було переміщено, що стало початком проблеми палестинських біженців.
Суецький криза (Синайська війна) (1956 р.)	1956 р.	Ізраїль, Великобританія та Франція проти Єгипту.	Ізраїль зайняв сектор Газа та Синайський півострів, але змушений був відступити під тиском США та СРСР.
Шестиденна війна (1967 р.)	1967 р.	Ізраїль проти Єгипту, Сирії та Йорданії.	Ізраїль завдав рішучої поразки арабським арміям і захопив значні території: Східний Єрусалим, Західний берег річки Йордан, сектор Газа, Синайський півострів та Голанські висоти.
Війна на виснаження (1967-1970 рр.)	1967–1970 рр.	Ізраїль проти Єгипту та його союзників (СРСР, ОВП, Йорданія).	Військовий конфлікт низької інтенсивності, який не призвів до значних територіальних змін.
Війна Судного дня (1973 р.)	1973 р.	Єгипет та Сирія проти Ізраїлю.	Єгипет і Сирія досягли початкових успіхів, але Ізраїль контратакував і відновив контроль над втраченими позиціями. У результаті почався процес мирного врегулювання, який привів до укладання мирного договору між Єгиптом та Ізраїлем у 1979 році.

Перша ліванська війна (1982 р.)	1982 р.	Ізраїль проти Організації звільнення Палестини (ООП) в Лівані.	Ізраїль вторгся до Лівану, щоб вигнати звідти сили ОВП. Війна призвела до виведення сил ОВП та тривалої ізраїльської окупації південного Лівану.
Друга ліванська війна (2006 р.)	2006 р.	Ізраїль проти «Хезболли» у Лівані.	Військовий конфлікт призвів до масштабних руйнувань у Лівані, але не приніс вирішальної перемоги жодній із сторін.
Війна Ізраїлю з ХАМАСом (з 2023 р.)	З 2023 року	Ізраїль проти ХАМАС та інших палестинських угруповань, а також пов'язаних із конфліктом сил у Лівані, Ємені та Ірані.	Триває конфлікт.

Внутрішня і зовнішня політика Ізраїлю (1945 – початок ХХІ століття)

Період	Внутрішня політика	Зовнішня політика
1945–1948 рр.	Підготовка до державотворення, посилення сіоністського руху, формування збройних сил.	Боротьба з британським мандатом, створення союзів із єврейськими організаціями.
1948–1949 рр.	Створення Держави Ізраїль, формування уряду, ухвалення першого закону.	Війна за незалежність із арабськими державами, розширення території.

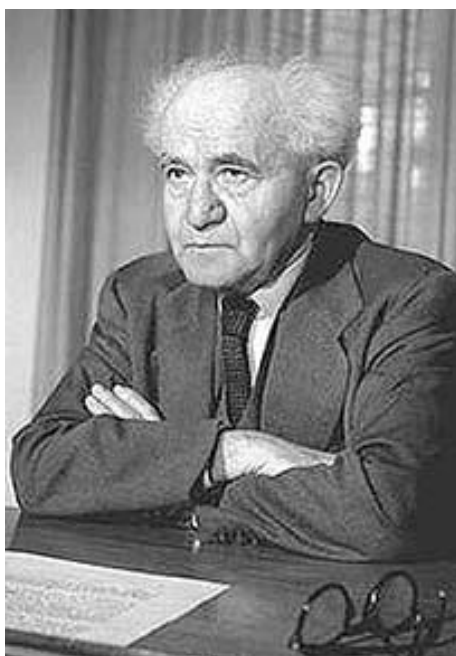
1949–1967 рр.	Зміцнення демократичних інститутів, надходження іммігрантів, розвиток економіки.	Встановлення кордонів, захист від арабських нападів, отримання військової допомоги США.
1967–1973 рр.	Зміцнення безпеки, розвиток економіки, соціальні зміни.	Шестиденна війна, окупація Західного берега, Гази, Голанських висот.
1973–1990 рр.	Політична нестабільність, економічні кризи, зростання націоналізму.	Війна Судного дня, мирний договір із Єгиптом, зростання міжнародної ізоляції.
1990-ті–дотепер	Реформи економіки, зростання політичної поляризації, соціальні та релігійні зміни.	Підписання Ословських угод, спроби мирного врегулювання з палестинцями, зміцнення відносин із США, Китай, Індією.

Терміни і поняття

Термін	Визначення
<i>Близький Схід</i>	це історично сформований регіон, розташований на стику Європи, Азії та Африки, що включає країни Західної Азії і частково Північної Африки. Це регіон із давньою історією, відомий своїми цивілізаціями, торговими шляхами та значними запасами нафти.
<i>Ліга арабських держав</i>	це регіональна міжурядова організація, яка об'єднує арабські держави. Вона була створена у 1945 році з метою зміцнення співробітництва, координації політичних стратегій та захисту суверенітету держав-членів. Штаб-квартира знаходиться у Каїрі.
<i>Зелена лінія</i>	це демаркаційна лінія припинення вогню, що встановилася після Арабо-ізраїльської війни 1948–1949

	років між Ізраїлем та його сусідами (Єгиптом, Йорданією, Ліваном та Сирією). Після Шестиденної війни 1967 року вона почала також розділяти суверенну територію Ізраїлю та окуповані ним території (Західний берег Йордану, Сектор Газа та Голанські висоти).
<i>Палестина</i>	(назва походить від слова «філістимляни», місця їхнього розселення; після Юдейської війни, у 73 р. н. е. римський імператор Тит наказав усю територію між Середземним морем і річкою Йордан називати Палестиною) – історична область на Близькому Сході. З початку XX ст. від слова «Палестина» було утворено назву «палестинці», так англійці називали усіх жителів регіону – євреїв та арабів. Після Шестиденної війни 1967 р. палестинцями почали називати арабів, що жили на захоплених Ізраїлем територіях

Постать в історії

Давід Бен Гуріон (1886-1973 рр.) - Державний діяч, лідер партії МАПАЙ та глава уряду з 1948 по 1954 рік і з 1955 по 1963 рік. З раннього віку Давид викладав іврит та готував молодь до репатріації. Бен-Гуріон бачив у сіонізмі практичну ідею, реалізація якої проходила через репатріацію та єврейську працю.

Бен-Гуріон прагматично ставився до соціалізму і, на відміну від багатьох своїх товаришів, вважав, що реалізація політичного сіонізму важливіша за марксистську діалектику.

Після закінчення Першої Світової Війни Бен-Гуріон поставив за мету створити на землі Ізраїлю незалежну єврейську структуру, яка стане оплотом для єврейського поселення. На основі цієї структури мав скластися образ національної батьківщини та "держави в дорозі". Бен-Гуріон був активістом об'єднання партій трудящих.

1930-го року партії Ахдут ха-Авода і ха-Поель ха-Цаїр об'єдналися, створивши трьома роками пізніше партію трудящих землі Ізраїлю – МАПАЙ. У 1933 році робочі партії отримали близько половини голосів на виборах до Сіоністського Конгресу. 1935-го року Бен-Гуріон був обраний на посаду голови виконавчого сіоністського комітету Єврейського Агентства.

Після початку Другої світової війни він закликав єврейське поселення протистояти нациській Німеччині. За політичною опорою та підтримкою Бен-Гуріон звернувся до США. Він стояв за Білтморською програмою від 12 травня 1942 року, що закликає до негайного заснування держави, і продовжував підтримувати її, незважаючи на невдоволення всередині своєї партії, пов'язане з територіальними питаннями.

У вирішальні два роки – з 1946 по 1948 рік – Бен-Гуріон присвятив себе будівництву єврейської захисної сили (армії) та міжнародної дипломатичної діяльності. 14 травня 1948 року Бен-Гуріон проголосив установу держави і сформував тимчасовий уряд, який діяв аж до виборів, що відбулися 25 січня 1949 року.

Після виборів його було обрано на посаду глави уряду та міністра безпеки. Бен-Гуріон очолив молоду державу, яка бореться за своє існування, безпеку, абсорбцію масової репатріації, економіку, закликаючи до реалізації потенціалу громадян та першопрохідницького поселення, особливо в Негеві. Політика Бен-Гуріона була заснована на безпартійній та аполітичній армії та системі освіти. Бен-Гуріон не поступався цими принципами, незважаючи на те, що часом вони стикалися з вузькими інтересами його партії.

За довгі роки на посаді глави уряду і до своєї остаточної відставки у 1963 році Бен-Гуріон кілька разів залишав свою посаду через коаліційні кризи або внутрішньопартійну боротьбу. 1953-го року Бен-Гуріон пішов у відставку на "рік чи два" і оселився в кібуці Сде Бокер у Негеві. Главою уряду став Моше Шарет, на посаді міністра безпеки Бен-Гуріона змінив Пінхас Лавон. У лютому 1955-го року, після відставки Пінхаса Лавона внаслідок провалу операції в Єгипті (справа Лавона), Бен-Гуріон повернувся в уряд на посаду міністра безпеки. Після виборів у липні 1955-го року його знову було обрано на посаду глави уряду.

Бен-Гуріон був архітектором домовленостей із Францією. У жовтні 1956-го Ізраїль уклав із Британією та Францією договір про військове співробітництво проти Єгипту. Пізніше Бен-Гуріон налагодив дружні стосунки із президентом Франції Шарлем де Голлем.

Між 1955 і 1963 роками Бен-Гуріон ініціював кілька спроб домовитися з арабськими лідерами, але безуспішно. 1963-го року Бен-Гуріон пішов у відставку, пояснивши свої дії "особистими причинами". За рекомендацією Бен-Гуріона Леві Ешколь був обраний на посаду глави уряду та міністра безпеки. Незважаючи на це, Бен-Гуріон незабаром очолив внутрішньопартійну опозицію Ешколю на ґрунті розбіжностей щодо Лавона. З цієї причини в червні 1965 року Бен-Гуріон разом із групою молодих лідерів, до якої входили Шимон Перес і Моше Даян, залишив партію МАПАЙ і заснував партію РАФІ, яка отримала на виборах до Кнесету 6-го скликання 10 парламентських місць.

У червні 1970-го року у віці 84 років Бен-Гуріон залишив політику і повернувся до Сде Бокер, присвятивши себе мемуарам. Давид Бен-Гуріон опублікував десятки книг, більша частина яких - збірки промов і статей, а також листи, історичні дослідження єврейського поселення в Ерецї Ізраелі, історія держави Ізраїль.

Голда Меїр (1898 – 1978 рр.) - державний діяч, лідер партії Маарах, депутат Кнесету, міністр і глава уряду (1969-1974). У молодості приєдналася до організації "Поалей Ціон" і 1921-го року репатріювалася до Ізраїлю. У 1934 році була обрана на посаду члена виконавчого комітету Профспілки і з 1936 року обіймала посаду голови

відділу взаємодопомоги. З 1940 року виконувала обов'язки Дова Хоза в державному відділі профспілки.

У наступні роки Голда Меїр відігравала ключову роль у партії МАПАЙ і була залучена до політичної боротьби за репатріацію, самооборону та незалежність. 1946-го року, після того, як Моше Шарет був заарештований британцями, Меїр виконувала його обов'язки на посаді голови державного відділу Єврейського Агентства. Перед вторгненням йорданського Арабського Легіону Голда Меїр таємно зустрілася з королем Йорданії Абдуллою, намагаючись прийти з ним до мирної угоди.

1966-го року Голда Меїр була обрана на посаду генерального секретаря партії МАПАЙ. 1968-го року Меїр відіграла ключову роль у формуванні партії Авода. Після смерті Леві Ешколя в лютому 1969 року очолила уряд національної

єдності. У липні 1970-го року партія ГАХАЛ залишила уряд через ухвалення Голдою Меїр пропозицій "програми Роджерса".

Слідом за виборами до Кнесету восьмого скликання, що відбулися після припинення боїв Війни Судного Дня, Меїр сформувала уряд на чолі з партією Маарах, але незабаром подала у відставку через публікацію проміжних висновків комісії Агранату.

Багато хто вважав, що Голда Меїр поверхово і жорстко ставилася до арабо-ізраїльського конфлікту та соціальних проблем Ізраїлю (Меїр не визнавала існування палестинського народу, а щодо членів руху протесту "Чорні пантери" сказала, що вони – неприємні люди). Водночас, в Ізраїлі та за його межами Голду Меїр цінували за її особистісні та лідерські якості. 1972-го року її було обрано на посаду заступника голови "Соціалістичного Інтернаціоналу" - міжнародної організації, що об'єднує соціал-демократичні партії. Голда Меїр перебувала на цій посаді, поки не залишила посаду голови партії Авода.

Робота з історичними документами

Прочитайте Документ 1 та дайте відповідь на питання:

1. Про створення яких держав йде мова у Резолюції ГА ООН 181 (II)?
2. Які зобов'язання було покладено на країну – мандаторій?
3. Як було розмежовано територію між двома країнами?
4. Надайте характеристику політичного устрою на території держав згідно з умовами Резолюції.
5. Який правовий статус отримали Святі Місця? Назвіть правові норми якими визначався статус Єрусалиму.
6. Які наводяться норми релігійних прав та прав меншин?
7. Охарактеризуйте правові ознаки громадянства, про якій йде мова у Декларації.

Документ 1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 181 (II)**«Майбутнє Палестини» (від 29 листопада 1947 р.)**

Генеральна Асамблея,

зібравшись на спеціальну сесію на прохання про те держави-мандаторію для заснування Спеціальної комісії з дорученням йому підготувати на розгляд Генеральної Асамблеї на її другій черговій сесії питання про майбутнє управління в Палестині;

заснувавши Спеціальну комісію та доручивши їй вивчити всі питання, що стосуються палестинської проблеми, та виробити пропозиції для вирішення цієї проблеми; і

отримавши та розглянувши доповідь Спеціальної комісії (документ А/364107), що включає ряд одностайних рекомендацій, а також План розділу на основі економічного союзу, схвалений більшістю членів Спеціальної комісії;

вважає, що існуюче в Палестині становище може завдати шкоди загальному добробуту та зашкодити дружнім відносинам між державами;

бере до уваги заяву, зроблену державою-мандатарієм, про намір закінчити евакуацію Палестини до 1 серпня 1948;

рекомендує Сполученому Королівству, як державі-мандаторію для Палестини, а також всім іншим державам-членам Організації Об'єднаних Націй прийняття ними та виконання у питанні про майбутнє управління в Палестині нижчевикладеного плану розділу на основі економічного союзу;

пропонує,

а) щоб Рада Безпеки вжила необхідних заходів, передбачених у плані, з метою проведення її в життя;

б) щоб Рада Безпеки визначила, якщо обставини під час перехідного періоду вимагатимуть цього, чи є становище в Палестині загрозою миру. Якщо він вирішить, що така загроза існує, то, з метою підтримки міжнародного миру та безпеки, Рада Безпеки повинна доповнити повноваження, дані Генеральною Асамблеєю, вжиттям заходів, на підставі статей 39 і 41 Статуту, що мають на увазі надання Комісії Організації Об'єднаних Націй, передбаченої цією Резолюцією, справжньою резолюцією;

с) щоб Рада Безпеки визначила як загрозу миру, порушення миру або акт агресії, згідно зі статтею 39 Статуту, будь-яку спробу змінити силою те рішення, яке проводиться у життя цією резолюцією;

d) щоб Рада з питань опіки була обізнана про відповідальність, яка покладається на неї цим планом;

закликає населення Палестини зі свого боку вжити всіх заходів, які можуть виявитися необхідними для приведення в дію цього плану;

звертається із закликом до всіх урядів і всіх народів, просячи їх утримуватися від будь-яких дій, які можуть утруднити чи затримати виконання цих рекомендацій; і

уповноважує Генерального Секретаря відшкодувати дорожні витрати та добові членам Комісії, згаданої нижче у пункті 1 розділу У частині I, на тих підставах та в тій формі, які він визнає найбільш підходящими у цих обставинах, та надати Комісії необхідний персонал для сприяння їй у виконанні функцій, покладених на неї ГА.

ПЛАН РОЗДІЛУ НА ОСНОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ СПІЛКИ

Частина I

Майбутній устрій та уряд Палестини

A. ПРИПИНЕННЯ МАНДАТУ, РОЗДІЛ I НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

1. Дія мандата на Палестину припиняється у можливо короткий термін, але не пізніше 1 серпня 1948 року.

2. Збройні сили країни-мандаторію повинні бути поступово виведені з Палестини і цей висновок повинен закінчитися в можливий короткий термін, але принаймні не пізніше 1 серпня 1948 року.

Країна-мандатарій повідомляє Комісію наскільки можна заздалегідь про намір припинити дію мандата і евакуювати кожен окремий район.

Країна-мандатарій повинна вжити всіх заходів до того, щоб на території Єврейської держави, по можливості раніше і принаймні не пізніше 1 лютого 1948 р., був очищений район, що включає морський порт і за розмірами достатній для розміщення значної кількості іммігрантів.

3. Незалежні Арабська та Єврейська держави та спеціальний міжнародний режим Міста Єрусалиму, як це зазначено в частині III цього плану, повинні бути створені в Палестині через два місяці після закінчення евакуації збройних сил країни-мандаторію, але в жодному разі не пізніше 1 жовтня 1948 р. Кордони Арабської держави. та III.

4. Період часу між прийняттям Генеральною Асамблеєю своїх рекомендацій з палестинського питання та встановленням незалежності Арабської та Єврейської держав є перехідним періодом.

В. ПОПЕРЕДНІ КРОКИ З ВСТАНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

1. Заснується Комісія, до якої входить по одному представнику від кожної з п'яти держав, обраних її членами. Члени Організації, представлені в Комісії, обираються Генеральною Асамблеєю на основі можливо ширшого географічного та іншого розподілу.

2. Управління Палестиною, у міру виведення військ держави-мандаторію, має поступово передаватися Комісії, яка діє відповідно до рекомендацій Генеральної Асамблеї та під керівництвом Ради Безпеки. Держава-мандатарій, можливо, повніше узгодить свої плани щодо виведення військ з планами Комісії щодо прийняття нею на себе управління евакуйованими областями.

Під час виконання цих адміністративних функцій Комісія має право видавати необхідні обов'язкові положення та вживати інших заходів, що відповідають обставинам.

Держава-мандатарій не повинна здійснювати жодних дій, які б перешкоджали виконанню Комісією заходів, рекомендованих Генеральною Асамблеєю, ускладнювали або затримували це виконання.

3. Після прибуття до Палестини, Комісія розпочинає заходи щодо встановлення кордонів Арабської та Єврейської держав та Міста Єрусалиму відповідно до положень рекомендацій Генеральної Асамблеї щодо розділу Палестини. Тим не менш, кордони, як вони описані в частині II цього плану, повинні бути дещо уточнені так, щоб, як загальне правило, аємлі окремих сіл не ділилися прикордонною лінією між державами, якщо це не диктується настійними міркуваннями.

4. По консультації з демократичними партіями та іншими громадськими організаціями Арабської та Єврейської держав, Комісія, по можливості невідкладно, обирає та засновує Тимчасову раду з управління. Діяльність як арабської, і єврейської Тимчасової ради протікає під загальним керівництвом Комісії.

Якщо Тимчасова рада з управління будь-якої з двох держав не може бути обрана до 1 квітня 1948 р. або якщо, вибрана, така Рада не може виконувати своїх функцій, Комісія повідомляє про це Раді Безпеки для прийняття щодо цієї держави такого рішення, Яка Рада Безпеки знайде відповідним, а також повідомляє Генерального Секретаря для обізнань.

5. Під час перехідного періоду Тимчасові ради з управління, діючи під керівництвом Комісії та з дотриманням положень зазначених рекомендацій,

мають повну владу в керованих ними територіях, у тому числі щодо імміграції та земельного питання.

6. Тимчасова рада з управління кожної з держав, діючи під керівництвом Комісії, поступово приймає від неї повну відповідальність за управління цією державою в період між припиненням дії мандата та встановленням незалежності держави.

7. Комісія дає вказівки Тимчасовим радам з управління як Арабської, так і Єврейської держав, після їх сформування, приступити до заснування адміністративних органів уряду як центральних, так і місцевих.

8. Тимчасові ради з управління кожної держави набирають у найкоротший термін збройну міліцію з числа жителів цієї держави, достатню за своєю чисельністю для підтримки внутрішнього порядку та запобігання прикордонним зіткненням.

Ця збройна міліція кожної держави в оперативному відношенні підпорядковується єврейським та арабським офіцерам-жителям цієї держави, але право загального, політичного та військового контролю, включаючи право вибору вищого командування міліції, здійснюється Комісією.

9. Тимчасова рада з управління кожної держави, не пізніше двох місяців після відведення військ країни-мандаторію, проводить вибори до Установчих зборів, які мають бути проведені на демократичних засадах.

Положення про вибори в кожній державі має бути складено її Тимчасовою радою з управління та затверджено Комісією, Виборчим правом на виборах у кожній державі користуються особи, які досягли 18 років, а саме: а) палестинські громадяни, які проживають у даній державі та б) араби та євреї, які проживають у цій державі, хоча вони не є стати громадянами цієї держави.

Араби та євреї, які мешкають у Місті Єрусалимі, які підписали заяву про своє бажання стати громадянами, араби Арабської держави та євреї Єврейської держави мають право голосувати відповідно в Арабській та Єврейській державах.

Жінки мають право голосувати і можуть обиратися до Установчих зборів.

Під час перехідного періоду жоден єврей не може встановити своє місце проживання на території передбачуваної Арабської держави і жоден араб не може встановити своє місце проживання на території передбачуваної Єврейської держави, за винятком випадків, коли на це надається спеціальний дозвіл Комісії.

10. Установчі збори кожної держави виробляють демократичну конституцію цієї держави та обирають тимчасовий уряд, який має замінити Тимчасова рада з

управління, призначена Комісією. Конституції цих держав повинні включати глави 1 і 2 Декларації, наведеної нижче в розділі С, і містити в собі, серед інших, такі положення:

а) про заснування у кожній державі законодавчого органу, обраного з дотриманням принципу загального виборчого права секретним голосуванням на основі пропорційного представництва та виконавчого органу, відповідального перед законодавчим;

б) регулювання всіх міжнародних суперечок, в яких ця держава може виявитися залученою, мирними шляхами і таким чином, щоб не створювати загрози міжнародному миру та безпеці та справедливості.

с) про прийняття на себе даною державою зобов'язання утримуватись у своїх міжнародних відносинах від загроз та застосування сили щодо територіальної недоторканності та політичної незалежності будь-якої держави, або від інших дій, що не відповідають завданням Організації Об'єднаних Націй;

д) надання всім особам рівних і вільних від дискримінації прав у цивільній, політичній, економічній та релігійній сферах та можливості користуватися правами людини та основними свободами, включаючи свободу релігії, мови, слова та друку, освіти, зборів та спілок;

е) про збереження за всіма жителями та громадянами іншої держави в Палестині та Міста Єрусалиму права вільного пересування та відвідування за умови дотримання вимог національної безпеки; вищевикладене передбачає, що кожна держава здійснює контроль щодо права місця проживання в межах її території.

11. Комісія створює підготовчу економічну комісію у складі трьох членів для укладення всіх можливих угод щодо економічного співробітництва з метою започаткування, у можливо короткий термін, Економічного союзу та Об'єднаної економічної ради, як це передбачено нижче в розділі D.

12. У період між прийняттям Генеральною Асамблеєю рекомендацій з питання про Палестину та припиненням дії мандату, країна-мандатарій у Палестині несе повну відповідальність за управління в тих областях, звідки ще не виведені її війська. Комісія допомагає країні-мандаторію у здійсненні цих функцій. Також країна-мандатарій співпрацює з Комісією у виконанні функцій цієї останньої.

13. З метою забезпечення безперервного функціонування адміністративного обслуговування, і для того, щоб, за виведенням військ держави-мандатарія, весь адміністративний апарат був переданий відповідно до ведення Тимчасових рад

та Об'єднаної економічної ради, що діють під керівництвом Комісії, країна-мандатарій поступово передає Комісії відповідальність за здійснення усіх функцій району, включаючи підтримку законів у підтримці законів, включаючи підтримку законів країни-мандататорія.

14. Комісія у своїй діяльності керується рекомендаціями Генеральної Асамблеї та тими вказівками, які знайде за необхідне дати їй Раді Безпеки.

Заходи, вжиті Комісією за рекомендаціями Генеральної Асамблеї, набувають обов'язкового характеру негайно, за винятком тих випадків, коли Комісія до того отримала від Ради Безпеки інші вказівки.

Щомісяця, а якщо це потрібно, то й частіше Комісія представляє Раді Безпеки доповідь про хід своєї роботи.

15. Комісія надасть свою остаточну доповідь Генеральній Асамблеї на наступній черговій сесії, а також Раді Безпеки.

С. ДЕКЛАРАЦІЯ

Тимчасовий уряд кожної з намічених держав до того, як вони стануть незалежними, має надати Організації Об'єднаних Націй Декларацію.

Ця Декларація повинна містити, в числі інших положень, такі статті:

ЗАГАЛЬНЕ ПОЛОЖЕННЯ

Умови, що містяться в цій Декларації визнаються як основні закони цієї держави і жодний закон, обов'язкова постанова чи дія уряду не може мати більшої сили, ніж ці умови та вимоги.

РОЗДІЛ 1

Святі Місця, будівлі та місцевості релігійного значення

2. Щодо святих місць свобода доступу, відвідування та проїзду забезпечується, відповідно до існуючих прав, всім жителям та громадянам іншої держави та Міста Єрусалиму, а також іноземцям, незалежно від їхньої національності, за умови дотримання вимог національної безпеки, громадського порядку та благочиння.

Так само вільне відправлення богослужіння гарантується відповідно до існуючих прав, за умови дотримання громадського порядку та благочиння.

3. Святі Місця, будівлі та місцевості релігійного значення зберігаються у тому вигляді, як вони є зараз. Ніякі дії, які можуть будь-якою мірою порушити священний характер цих місць, не допускаються. Якщо, на думку уряду, будь-який і в Святих Місць, будівель або місцевостей релігійного значення

потребують термінового ремонту, уряд може звернутися до зацікавленої громади або громад з пропозицією провести цей ремонт. Якщо у відомий термін не буде дії з боку цієї громади, чи громад, то уряд може сам зробити зазначений ремонт, віднісши його на рахунок цієї громади чи громад.

4. Ніякий податок не може бути встановлений щодо святих місць, будівель та місцевостей релігійного значення, які були звільнені від податкового оподаткування до дня створення незалежної держави.

5. Губернатор Міста Єрусалиму має право вирішувати, чи правильно застосовуються положення конституції окремої держави щодо Святих Місць, будівель та місцевостей релігійного значення, що знаходяться на території цієї держави, і чи виконуються та поважаються вимоги щодо дотримання, що стосуються їх релігійних прав, а також приймати рішення на підставі існуючих прав, у підставі існуючих прав, приладдя або користування такими місцями, будинками та місцевостями.

РОЗДІЛ 2

Релігійні права та права меншин

1. Свобода совісті та свобода відправлення всіх видів релігійного культу, за єдиної умови дотримання громадського порядку та вимог моралі, забезпечуються всім.

2. Не допускається жодна дискримінація щодо населення за ознакою раси, релігії, мови чи статі.

3. У межах юрисдикції цієї держави усі мають однакове право на захист законом.

4. Сімейне право та особистий статус членів різних меншин, як і їхні релігійні інтереси, включаючи внески на релігійні потреби, повинні поважатися.

5. За винятком того, що потрібне для підтримання громадського порядку та законності, не допускаються жодні заходи, які порушують чи ускладнюють діяльність релігійних чи благодійних установ усіх віросповідань, або які проводять дискримінацію щодо представників та членів цих установ на підставі їхньої релігії чи національності.

6. Держава забезпечує достатню початкову та середню освіту, відповідно для арабської та єврейської меншини, їхньою власною мовою та дотримуючись їх культурних традицій.

Право кожної громади містити свої власні школи, в яких члени цих громад можуть отримувати освіту своєю власною мовою, хоч і зумовлено дотримання таких вимог загального характеру в галузі освіти, встановлених цією державою,

не може бути скасовано або порушено. Іноземні навчальні заклади продовжують функціонувати виходячи з прав, наданих їм нині.

7. Не повинно бути встановлено жодних обмежень для вільного користування всіма громадянами цієї держави будь-якою мовою у приватних зносинах, торгівлі, релігії, пресі та будь-яких друкованих виданнях або на публічних зборах.

8. Не допускається відчуження землі, якою володіють араби в Єврейській державі (або євреї в Арабській державі), за винятком тих випадків, коли це потрібно громадськими інтересами. У всіх випадках відчуження видається повна винагорода, яка визначається Верховним судом і виплачується до того, як земля відібрана.

РОЗДІЛ 3

Громадянство, міжнародні конвенції та фінансові зобов'язання

1. Громадянство. Палестинські громадяни, які живуть у Палестині поза містом Єрусалиму, а також ті араби та євреї, які не є палестинськими громадянами, але живуть у Палестині поза межами міста Єрусалима, повинні після визнання незалежності стати громадянами тієї держави, в якій проживають, і користуватися всіма цивільними та політичними. Громадяни віком від 18 років можуть протягом одного року з дня визнання незалежності держави, в якій вони проживають, прийняти громадянство іншої держави, за умови, що араб, який проживає на території, наміченій до включення до Арабської держави, не має права заявляти про належність до громадянства наміченої єврейської держави, а також єврей, що проживає на приналежності до громадянства наміченої Арабської держави. Вибір, зроблений на підставі цього права, розуміється так, що він включає дружин і дітей віком до 18 років, які належать до сім'ї, глава якої заявляє про такий вибір.

Араби, які проживають на території припущеної Єврейської держави, та євреї, які проживають на території припущеної Арабської держави, які підписали заяву про свій намір обрати громадянство іншої держави, мають право брати участь у виборах до Установчих зборів цієї держави, але не у виборах до Установчих зборів держави, в якій вони проживають.

2. Міжнародні конвенції.

а) Держава зобов'язана виконувати всі міжнародні угоди та конвенції як загального, і спеціального характеру, стороною у яких була Палестина. Такі угоди та конвенції повинні дотримуватися державою на весь період часу, на який вони були укладені, за винятком випадків, коли передбачено право денонсації.

б) Будь-яка суперечка щодо застосовності та знаходження в силі міжнародних конвенцій та договорів, підписаних мандатарієм від імені Палестини, або до яких мандатарій приєднався в тому самому порядку, має передаватися до Міжнародного Суду відповідно до положень Статуту Суду.

3. Фінансові зобов'язання: а) Держава повинна визнати та виконувати всі фінансові зобов'язання будь-якого характеру, які були прийняті від імені Палестини країною-мандатарієм під час здійснення нею мандата та були визнані цією державою. Це положення включає права державних службовців на пенсії, компенсації та нагороди.

б) Зобов'язання ці повинні виконуватися в тому, що стосується зобов'язань, що стосуються Палестини в цілому, шляхом участі в Об'єднаній економічній раді, а в тому, що стосується окремих держав, безпосередньо самими державами за можливо справедливою розкладкою.

с) Створюється Камера з розгляду скарг, що перебуває при Об'єднаній економічній раді, у складі одного члена за призначенням Організації Об'єднаних Націй, одного представника Сполученого Королівства та одного представника від держави, яка має скаргу. Будь-яка суперечка між Сполученим Королівством та окремою державою щодо претензій, не визнаних останнім, передається до зазначеної Камери.

F. ПРИЙОМ У ЧЛЕНИ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

Коли незалежність Арабської або Єврейської держави, як вона передбачена цим планом, буде визнана і Декларація та Зобов'язання, як передбачено цим планом, будуть підписані однією зі сторін, співчутливе ставлення має бути виявлено до заяв цих держав про прийняття до членів Об'єднаних Націй відповідно до статті 4 Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Частина II

Кордони

А. АРАБСЬКА ДЕРЖАВА

Територія Арабської держави у Західній Галілеї межує на заході Середземним морем, а на півночі кордоном Лівану від Рас ен Накура до пункту на північ від Саліха. Звідти кордон йде в південному напрямку, включаючи район навколо Саліха до складу Арабської держави, і триває до південного пункту цього села. Потім вона йде вздовж західної прикордонної лінії села Алма, Ріханья і Тейтаба, потім уздовж північної прикордонної лінії села Мейрун до кордону підрайону Акр-Сафад. Вона збігається з цією лінією до пункту на захід від Ес Самму'ї і

підходить до неї знову в північному пункті Фаррадія. Потім вона збігається із прикордонною лінією підрайону до головної дороги Акр-Сафад. Звідти вона йде західним кордоном села Кафр Г'наї до прикордонної лінії підрайону Тіберіас-Акр, проходячи на захід від перетину доріг Акр-Сафад та Любія-Кафр-Ц'наї. Починаючи від південно-західного кута села Кафр Г'наї кордон слідує вздовж західного кордону підрайону Тіберіас до пункту поблизу прикордонної лінії між селами Магхар і Ейлбун, потім видуючись на захід, з тим щоб включити східну частину рівнини Баттуф, як це необхідно для спорудження резервуара, та схід від цього місця.

В. ЄВРЕЙСЬКА ДЕРЖАВА

Північно-східний сектор Єврейської держави (Східної Галілеї) з півночі та із заходу межує з Ліваном, а на сході — із Сирією та Трансїорданією. До нього входять весь басейн озера Хуле, Тіверіадське озеро, весь підрайон Бейсан, і кордон доходить до вершин масиву Гільбоа та Ваді Маліха. Від цієї місцевості Єврейська держава тягнеться на північний захід, вздовж кордону, зазначеного вище у зв'язку з Арабською державою.

МІСТО ЄРУСАЛИМ

Межі Міста Єрусалиму визначено у рекомендаціях щодо Міста Єрусалиму. (Див. нижче розділ у частині III).

Частина III

Місто Єрусалим

А. СПЕЦІАЛЬНИЙ РЕЖИМ

Місто Єрусалим засновується як окрема одиниця (*corpus separatum*), що користується спеціальним міжнародним режимом, і буде керуватися Організацією Об'єднаних Націй. На Раді з опіки буде покладено здійснення від імені Організації Об'єднаних Націй адміністративної влади.

В. КОРДОНИ МІСТА

У межі Міста Єрусалима входять нинішнє місто Єрусалим разом з сусідніми селами і містами, з яких найбільш віддаленим на схід є Абу Діс, найбільш віддаленим на південь - Віфлеєм, найбільш віддаленим на захід - Ейн Карім (включаючи також забудований район Моца) і найбільш віддаленим на північ - Шуфа.

С. СТАТУТ МІСТА

Не пізніше п'яти місяців з моменту затвердження цього проекту Рада з Опіки повинна виробити та затвердити докладний статут Міста, який, поряд з іншими, включатиме положення, що передбачають:

1. Урядовий апарат; особливі завдання. При виконанні своїх адміністративних обов'язків керуюча влада переслідує такі спеціальні цілі:

а) захищати та охороняти єдині у своєму роді, пов'язані з Містом духовні та релігійні інтереси трьох великих монотеїстичних релігій у світі: християнської, єврейської та мусульманської; з цією метою забезпечувати підтримання порядку та спокою в Єрусалимі, особливо релігійного світу;

б) сприяти співпраці між жителями міста, як у них. власних інтересах, так і для того, щоб заохочувати мирний розвиток взаємовідносин між обома палестинськими народами у всій Святій Землі та сприяти йому; сприяти безпеці та благополуччю, а також заохочувати будь-які творчі заходи, спрямовані на процвітання місцевого населення, враховуючи при цьому особливі обставини, в яких мешкають ці різні народності та громади та їх звичаї.

2. Губернатор та адміністративний персонал. Губернатор Міста Єрусалима призначається Радою з опіки та відповідальний перед цим органом. Він обирається на основі спеціальних кваліфікацій, незалежно від його національності. Проте губернатор не повинен бути громадянином однієї з двох палестинських держав.

Губернатор представляє у Місті Організацію Об'єднаних Націй та користується всією повнотою влади з управління, включаючи ведення зовнішніх зносин. На допомогу йому надається адміністративний персонал зі статусом міжнародних посадових осіб у тому сенсі, як це встановлено у статті 100 Статуту; цей персонал, по можливості, повинен складатися з жителів Міста, призначених на основі, що виключає можливість дискримінації. Губернатор представляє детальний план організації управління Міста Раді з опіки, який належним чином затверджує цей план.

3. Місцеве самоврядування,

а) Єдині на території Міста одиниці місцевого самоврядування (села, селища та містечка) користуються широкими правами місцевого управління та адміністрації.

б) Губернатор вивчає та подає на розгляд та затвердження Ради з Опіки проект освіти особливих міських одиниць, які будуть складатися відповідно з

єврейських та арабських частин нового міського району Єрусалиму. Ці нові міські одиниці продовжуватимуть входити до нинішнього міста Єрусалима.

4. Заходи щодо безпеки, а) Місто Єрусалим демілітаризується; він буде оголошений нейтральним і його нейтралітет підтримуватиметься; на його території не буде дозволено жодних організацій, вправ та видів діяльності напіввоєнного характеру.

б) У випадку, якщо управління Міста Єрусалиму зустріне серйозні труднощі або виявиться неможливим через відсутність співпраці з боку однієї або декількох груп населення або через їх втручання, губернатор має право вживати таких заходів, які можуть виявитися необхідними для відновлення ефективного функціонування адміністрації.

с) Для підтримки законності та порядку на території Міста, а особливо для охорони Святих Місць та будівель та земель, що належать релігійним організаціям, губернатор організовує спеціальні поліцейські частини відповідної сили, які будуть набрані поза Палестиною. Губернатор уповноважується вимагати включення до бюджету таких асигнувань, які необхідні змісту цих поліцейських частин.

5. Законодавча структура. Створюється Законодавча рада, яку обирають дорослі жителі Міста, без різниці національної належності, на основі загального та таємного голосування та пропорційного представництва, яка матиме право видавати закони та оподатковувати. Проте законодавчі заходи не повинні бути в протиріччі з положеннями, які будуть включені до статуту Міста, або порушувати їх. Жоден закон, положення чи офіційний захід не повинні мати більшої сили, ніж положення статуту. За статутом губернатору надається право вето щодо законопроектів, несумісних із щойно згаданими положеннями. Статут також надає губернатору повноваження видавати тимчасові положення у тих випадках, коли Рада не ухвалює своєчасно законопроекти, які вважаються необхідними для нормального функціонування управління.

6. Відправлення правосуддя. У статуті передбачається започаткування незалежної судової системи, включаючи апеляційну інстанцію. Усі мешканці міста підпорядковані його юрисдикції.

7. Економічний союз та економічний устрій. Місто Єрусалим входить до складу Економічного союзу Палестини та дотримується всіх положень Зобов'язання та всіх договорів, укладених відповідно до нього, а також усіх постанов Об'єднаної економічної ради. Головне управління Економічної ради знаходиться на території міста.

У статуті передбачаються правила, що регулюють економічні питання, що не підлягають веденню Економічного союзу, на основі рівного ставлення до всіх членів Організації Об'єднаних Націй та їхніх громадян і відсутності дискримінації щодо них.

8. Свобода проїзду та відвідування; контроль за населенням. У межах, що допускаються вимогами забезпечення безпеки та економічного благополуччя, що визначаються губернатором згідно з вказівками Ради з опіки, мешканцям та громадянам Арабської та Єврейської держав гарантується свобода в'їзду в межі міста та проживання в ньому. Імміграція на територію Міста та проживання у Місті громадян інших держав контролюється губернатором згідно з вказівками Ради з Опіки.

9. Відносини з Арабською та Єврейською державами. Представники Арабської та Єврейської держав повинні бути акредитовані при губернаторі Міста і їм доручається захист інтересів держав і громадян останніх, які вони представляють, у зв'язку з міжнародним управлінням Міста.

10. Офіційні мови. Арабська та давньоєврейська мови будуть офіційними мовами Міста. Це не перешкоджає прийняттю, у разі потреби, однієї чи кількох інших робочих мов.

11. Громадянство. Усі жителі, в силу самого факту проживання в межах Міста Єрусалима, стають його громадянами, якщо вони не заявлять про свій намір зберегти громадянство тієї держави, громадянами якої вони досі були, або якщо вони, будучи арабами або євреями, не подадуть заяви про свій намір стати громадянами, відповідно, Арабської або Єврейської держав відповідно до пункту 7.

Рада з опіки вживає заходів щодо забезпечення громадянам Міста консульського захисту поза межами території Міста.

12. Громадянські свободи, а) За єдиної умови дотримання вимог громадського порядку та моралі, мешканцям Міста забезпечується користування правами людини та основними свободами, включаючи свободу совісті, віросповідання та відправлення богослужінь, мови, освіти, слова та друку, зборів та асоціацій та подачі петицій.

б) Між мешканцями не проводиться жодної дискримінації та ознаки раси, віросповідання, мови чи статі.

с) Усі особи, які проживають у Місті, користуються рівним захистом перед законом

d) Сімейне право та особистий статус окремих осіб та громад та їх релігійні інтереси, включаючи благодійні фонди, мають захист.

e) За винятком випадків, коли цього вимагає підтримка громадського порядку та доброго управління, не вживаються жодних заходів, які можуть перешкоджати роботі релігійних чи благодійних установ усіх віросповідань або ведуть до втручання у їхні справи, або ж є дискримінацією щодо їх представників чи членів цих установ на підставі їх релігії чи національності.

f) Місто забезпечує як арабам, так і євреям можливість отримання достатньої освіти, початкової та середньої, відповідно, їх рідними мовами та відповідно до їх культурних традицій.

У праві кожної громади утримувати свої власні школи для освіти своїх членів їхньою рідною мовою не може бути відмовлено і тому не будуть ускладнюватися, за умови дотримання встановлених Містом освітніх норм загального характеру. Іноземні навчальні заклади продовжують свою діяльність на основі наданих їм прав.

g) Не можуть бути запроваджені жодні обмеження щодо вільного користування жителями Міста будь-якою мовою в їх приватних відносинах, торгових справах, у зв'язку з релігією, у пресі або в будь-яких виданнях, або на громадських зборах.

13. Святі Місця,

a) Вже існуючі права щодо святих місць або будівель і місць, призначених для релігійних цілей, не підлягають скасуванню і не можуть бути обмежені.

b) Вільний доступ до Святих Міст або до будівель і ділянок, призначених для релігійних цілей, і вільне відправлення богослужіння забезпечуються відповідно до існуючих прав за умови дотримання вимог щодо підтримки громадського порядку та пристойності.

c) Святі Місця та будівлі та ділянки, призначені для релігійних цілей, підлягають охороні. Не дозволяється жодних дій, які можуть порушити їх священний характер. Коли губернатор вважає, що ті чи інші Святі Місця, будівлі або ділянки, призначені для релігійних цілей, потребують термінового ремонту, губернатор може звертатися до відповідної громади або громад, пропонуючи їм провести ремонт. Коли його пропозиція не виконується без надмірної затримки, губернатор може зробити його на свій розсуд за рахунок відповідної громади або громад.

Прочитайте Документ 2 та дайте відповідь на питання:

1. Яке історичне обґрунтування зв'язку єврейського народу із Землею Ізраїлю (Ерец-Ісраель) наводиться у Декларації?
2. На які документи міжнародного права спирається Декларація?
3. Охарактеризуйте принципи державного устрою які наводяться у документі.
4. До кого наводяться заклики і з якою метою?

Документ 2. Декларація Незалежності Ізраїлю

(урочисто проголошена 14 травня 1948 р. в Тель-Авіві)

У Ерец-Ісраель народився єврейський народ. Тут сформувався його духовний, релігійний та політичний вигляд. Тут він жив у своїй суверенній державі, тут створив національні та загальнолюдські культурні цінності та заповів світові вічну Книгу Книг.

Після того, як був насильно вигнаний зі своєї батьківщини, народ зберігав їй вірність у всіх країнах розсіяння, не залишив молитви та надії на повернення на свою землю та на відродження в ній своєї свободи та державності.

Цей історичний зв'язок, що передається з покоління в покоління, надихав євреїв знову і знову намагатися знову знайти свою стародавню батьківщину, а нинішні покоління стали повертатися в рідну країну масами. Піонери-засновники, ті, хто прибув сюди всупереч заборонам, і ті, хто захищав країну, вдихнули життя в пустелю, відродили єврейську мову, побудували міста і села і створили суспільство, що розвивається, самостійне економічно і культурно, прагне до миру і здатне захистити себе, що приносить благословення незалежності.

У 1897 році на заклик Теодора Герцля, провісника ідеї єврейської Держави, зібрався перший Сіоністський Конгрес, який проголосив право євреїв на національне відродження у своїй країні.

Це право було визнано у Декларації Бальфура від 2 листопада 1917 року та підтверджено мандатом Ліги Націй, тим самим ознаменувавши міжнародне визнання історичного зв'язку між єврейським народом та Країною Ізраїлю та права єврейського народу відтворити своє національне вогнище.

Катастрофа, що обрушилася зовсім недавно на єврейський народ, в ході якої були винищені мільйони євреїв у Європі, знову невпинно довела необхідність вирішення проблеми єврейського народу, позбавленого батьківщини та

незалежності, шляхом відновлення єврейської держави в Ерец-Ізраель, яка б відчинила ворота батьківщини перед ним. рівноправної нації у сім'ї народів світу.

Жменьки євреїв, які дивом уціліли від жахливої нацистської бійні в Європі, і євреї інших країн світу продовжували пробиватися в Країну Ізраїлю всупереч усім труднощам, перешкодам і небезпекам, і не переставали вимагати права на гідне існування, свободу і чесну працю на Батьківщині.

Під час Другої світової війни єврейське населення Країни Ізраїлю зробило свій повноважний внесок у справу боротьби волелюбних і миролюбних націй проти нацистського Зла, і кров'ю бійців своїх та своїм військовим героїзмом євреї набули права числитися серед народів, що заснували союз Об'єднаних Націй.

29 листопада 1947 року Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй ухвалила резолюцію про створення єврейської держави в Ерец-Ізраель. Асамблея поклала на жителів країни обов'язок самим зробити всі необхідні кроки для здійснення цієї резолюції. Це визнання з боку ООН права єврейського народу створення своєї держави непорушно.

Це – природне право єврейського народу, як і будь-якого іншого народу, бути господарем своєї долі у своїй суверенній державі.

Тому зібралися ми, члени Народної Ради, представники єврейського населення країни та сіоністського руху, у день закінчення британського мандату на Ерец-Ізраель, і в силу нашого природного та історичного права, а також на підставі рішення Генеральної Асамблеї ООН цим ми проголошуємо створення Єврейської Держави в Ерец-Ізраель.

Ми ухвалюємо, що з моменту закінчення терміну мандату, сьогодні вночі, напередодні суботи, 6 січня 5708 року, 15 травня 1948 р. і до утворення виборних і регулярних державних органів, відповідно до конституції, яка буде встановлена обраними Установчими Зборами не пізніше 1 жовтня 19 його виконавчий орган - Народне правління - буде Тимчасовим урядом єврейської Держави, яку буде названо Ізраїль.

Держава Ізраїль буде відкрита для єврейської репатріації та збирання вигнанців; воно докладе зусиль до розвитку держави для всіх її жителів; воно ґрунтуватиметься на принципах свободи, справедливості та миру, відповідно до настанов єврейських пророків; здійснить повну громадянську та політичну рівноправність всіх своїх громадян без різниці релігії, раси чи статі; забезпечить свободу віросповідання, совісті, вибору мови, освіти та культури; охоронятиме святі місця всіх релігій і буде вірно принципам Хартії ООН.

Держава Ізраїль буде готова співпрацювати зі структурами та представниками ООН для здійснення резолюції Генеральної Асамблеї від 29 листопада 1947 р. і ухвалить кроки для економічної єдності всієї Ерець-Ісраель.

Ми закликаємо ООН протягнути руку допомоги єврейському народу у будівництві його держави та прийняти Державу Ізраїль до Співдружності Націй.

Ми закликаємо – навіть посеред кривавої агресії, яка ведеться проти нас ось уже кілька місяців – синів арабського народу, які проживають у Державі Ізраїль, зберегти мир, зробити свій внесок у будівництво Держави на основі повної громадянської рівноправності та на основі відповідного представництва у всіх її структурах, тимчасових та постійних.

Ми простягаємо руку миру та добросусідства всім сусіднім державам та їхнім народам і закликаємо їх до співпраці та взаємодопомоги з незалежним єврейським народом у його країні. Держава Ізраїль готова зробити свій внесок у спільні зусилля на благо прогресу всього Близького Сходу.

Ми закликаємо єврейський народ у всіх країнах розсіяння згуртуватися навколо євреїв Ерець-Ісраель у справі репатріації в країну та її будівництві, та підтримати Ізраїль у великій боротьбі за здійснення прагнення сотень поколінь єврейського народу до визволення.

Покладаючись на Твердиню Ізраїлю, ми скріплюємо своїми підписами наше свідчення на цій Декларації на засіданні Тимчасової Державної Ради, у місті Тель-Авів, сьогодні, напередодні Суботи, 5 липня 5708 року, 14 травня 1948 року.

Прочитайте Документ 3 та дайте відповідь на питання:

1. Яку мету підписання угоди зазначено в Документі?
2. Що собою представляли лінії перемир'я та мета їх встановлення?
3. Як було розподілено контроль на територіями між Йорданією та Ізраїлем? Що означає делімітація кордону?

Документ 3. Угода про перемир'я між Хашемітським королівством Йорданії та Ізраїлем від 03 квітня 1949 року

Стаття I

З метою сприяння відновленню постійного миру в Палестині та визнання значення для цього взаємних гарантій, що стосуються подальших військових дій,

цим підтверджуються такі принципи, яких обидві сторони повинні дотримуватись протягом перемир'я:

1. Заборона Ради Безпеки вдаватися до збройної сили у вирішенні палестинського питання має надалі з усією точністю дотримуватися.

2. Збройні сили тієї чи іншої сторони — чи наземні, морські чи повітряні — не повинні робити агресивних дій, ні підготовляти їх або користуватися ними як загрозою проти населення та збройних сил іншої сторони, причому вираз «підготовляти» не відноситься в цьому випадку до нормальної підготовчої роботи штабів у військових частинах та з'єднаннях.

3. Право тієї чи іншої сторони на власну безпеку та відсутність побоювання наступальних дій протилежної сторони має повністю визнаватися.

4. Встановлення перемир'я між збройними силами обох сторін приймається як необхідний щабель для вирішення збройного конфлікту та відновлення миру в Палестині.

Стаття II

Підтверджуються такі принципи та цілі, спеціально спрямовані на проведення резолюції Ради Безпеки від 16 листопада 1948 року:

1. Визнається принцип, що виключає можливість досягнення будь-яких військових чи політичних переваг шляхом використання тимчасового перемир'я, передбаченого Радою Безпеки.

2. Визнається також, що жодне з положень цієї угоди не повинно жодною мірою торкнутися прав, вимог і позицій тієї та іншої сторони при остаточному мирному вирішенні палестинського питання, оскільки ця угода ґрунтується виключно на військових міркуваннях.

Стаття III

1. Відповідно до вищевказаних принципів і виходячи з резолюція Ради Безпеки від 16 листопада 1948 р., цим встановлюється загальне перемир'я між наземними, морськими і повітряними збройними силами обох сторін.[2]

2. Жодна частина наземних, морських і повітряних військових або напіввійськових сил тієї чи іншої сторони, включаючи іррегулярні частини, не має права вдаватися до будь-яких дій військового або ворожого характеру по відношенню до військових або напіввоєнних сил протилежної сторони або по відношенню до цивільного населення, яке було б переходити на території підземного демаркаційні лінії, встановлені на час перемир'я статтями V і VI цієї угоди, та проникати в повітряний простір протилежної сторони або її перетинати.

3. Ніякі дії військового чи ворожого характеру не повинні вживатися з території, керованої однією зі сторін, проти іншої сторони.

Стаття IV

1. Лінії, зазначені у статтях V та V I цієї угоди звуться «демаркаційних ліній перемир'я» та прокреслені відповідно до цілей та намірів резолюції Ради Безпеки від 16 листопада 1948 року.

2. Основним призначенням демаркаційних ліній перемир'я є встановлення ліній, які збройні сили сторін немає права переходити.

3. Правила та розпорядження збройних сил сторін, які забороняють цивільним особам переходити через бойові лінії або проникати у смугу між цими лініями, залишаються чинними після підписання цієї угоди щодо демаркаційних ліній перемир'я, описаних у статтях V та V I.

Стаття V

1. Демаркаційні лінії перемир'я на всіх ділянках, за винятком ділянки, яку займає сила Іраку, мають накреслення, зазначене на картах³ у додатку I до цієї угоди, і проходять таким чином:

а) На ділянці Х Дейр Араб (MR 1510-1574) до північного кінця ліній, встановлених угодою від 30 листопада 1948 р. про припинення вогню в єрусалимському районі, демаркаційні лінії перемир'я збігаються з лініями тимчасового перемир'я..

б) На єрусалимській ділянці демаркаційні лінії перемир'я збігаються з лініями, встановленими угодою від 30 листопада 1948 року про припинення вогню в єрусалимському районі.

с) На ділянці Хеврон-Мертве море демаркаційна лінія перемир'я встановлюється, як зазначено на карті 1, і позначається буквою В у додатку I до цієї угоди.

д) На ділянці від відомої точки на Мертвому морі (MR 1925-0958) до південного краю Палестини демаркаційна лінія перемир'я визначається існуючими позиціями, відповідно до зйомки, зробленої в березні 1949 року спостерігачами Організації Об'єднаних Націй, і проходить з півночі на південь I, як зазначено.

1. Сторони погодилися про те, що збройні сили Хашемітського Королівства Йорданії змінять сили Іраку на ділянці, що нині займається останніми, через повідомлення 20 березня урядом Іраку і. о. Посередника через міністра закордонних дід Іраку, що делегація Хашемітського королівства Йорданії уповноважується вести переговори від імені збройних сил Іраку і що ці останні будуть відкликани.

2. Демаркаційна лінія перемир'я на ділянці, що нині займається силами Іраку, встановлюється як зазначено на карті 1 у додатку I до цієї угоди та позначається літерою А.

3. Демаркаційна лінія перемир'я, передбачена пунктом 2 цієї статті, встановлюється в нижчезазначеній поступовості, з тим що, до остаточного її встановлення, лінії існуючих позицій можуть бути збережені:

а) в районі на захід від дороги з Баки до Джальджулі та звідти на схід від Кафр Касім - у п'ятитижневий термін з дня підписання цієї угоди про перемир'я;

б) в районі Ваді Ара на північ від лінії, що йде від Баки до Зубейби - у семитижневий термін з дня підписання цієї угоди та перемир'я;

с) у всіх інших районах іракської ділянки – у п'ятнадцятиденний термін з дня підписання цієї угоди про перемир'я.

4. Демаркаційна лінія перемир'я на ділянці Хеврон-Мертве море, згадана в пункті зі статті V цієї угоди і позначена літерою В на карті 1 у додатку I, яка лінія представляє значне відхилення від існуючих позицій на користь збройних сил Хашемітського королівства Йорданії, розрахована на статті зміни існуючих позицій на ділянці Іраку

5. У вигляді відшкодування за придбану Ізраїлем дорогу між Тулкаремом і Калькілією, уряд Ізраїлю погоджується сплатити уряду Хашемітського королівства Йорданії суму, що дорівнює вартості проведення двадцяти кілометрів нової першокласної дороги.

6. Населення сіл, порушених встановленням демаркаційної лінії перемир'я, передбаченої пунктом 2 цієї статті, продовжує користуватися всіма своїми правами, що повністю охороняються, щодо місця проживання, власності та свободи. Якби хтось із мешканців вирішив виселитися зі свого села, він має право взяти з собою свою домашню худобу та інше рухоме майно і отримати негайно повну винагороду за залишену землю. Військам Ізраїлю забороняється входити в ті села і розташовуватися в тих населених місцях, де формуватиметься і розквартируватиметься новонабрана арабська поліція для забезпечення внутрішньої безпеки.

7. Хашемітське королівство Йорданії бере на себе відповідальність за всі військові сили Іраку в Палестині.

8. Положення цієї статті не підлягають тлумаченню як остаточні політичні угоди Договірних Сторін.

9. Демаркаційні лінії перемир'я, зазначені у статтях V та VI цього документа, становлять предмет угоди обох сторін, незалежно від майбутнього врегулювання питань про території та кордони та без шкоди для відповідних вимог тієї чи іншої сторони.

10. Крім випадків, особливо зазначених, демаркаційні лінії перемир'я встановлюються у десятиденний строк з дня підписання цієї угоди, включаючи відведення назад збройних сил, якщо така буде необхідна.

11. Демаркаційні лінії перемир'я, зазначені в цій статті та в статті V, можуть, за згодою сторін, бути піддані деяким виправленням і всі такі виправлення

матимуть ту саму силу і те саме значення, начебто вони були повністю внесені до цієї загальної угоди про перемир'я.

Стаття VII

1. Збройні сили сторін цієї угоди не повинні своєю чисельністю перевищувати складу чисто оборонних сил у смузі шириною в десять кілометрів по обидва боки демаркаційних ліній перемир'я, за винятком тих місць, де цього не допускають географічні умови, як-от у крайньому південному краю Палестини і в прибережній смузі. Дозволені оборонні сили на кожній ділянці визначаються додатком II до цієї угоди. При обчисленні скорочення збройних сил на ділянці, що займається в даний час силами Іраку, повинна бути прийнята до уваги чисельність сил Іраку, що знаходяться на цій ділянці.

2. Скорочення збройних сил до складу суто оборонних сил, згідно з попереднім пунктом, має бути закінчено у десятиденний строк з дня встановлення демаркаційних ліній перемир'я, передбачених цією угодою. Також, розгородження мінованих доріг і районів, що евакуюються обидві сторони, так само як і обмін планами із зазначенням місцезнаходження мінних полів повинні бути закінчені в той же термін.

3. Чисельність сил, які Договірні Сторони можуть зберегти по той і іншій бік демаркаційних ліній перемир'я, підлягає періодичній перевірці з метою подальшого скорочення цих сил за взаємною згодою сторін.

Стаття VIII

1. Засновується Спеціальний комітет у складі двох представників від кожної сторони, за призначенням відповідного уряду, для спільного вироблення планів та заходів з метою розширення цієї угоди та покращення методів її виконання.

2. Спеціальний комітет організовується негайно після набрання чинності цією угодою і звертає свою увагу на формулювання прийнятних для обох сторін планів і вироблення заходів з запропонованих будь-якою з договірних сторін питань, включаючи принаймні ті, за якими угода в принципі вже досягнута, а саме: вільне пересування по важливим дорогам Єрусалим, відновлення нормальної роботи культурно-освітніх та гуманітарних установ на горі Скопус та вільний доступ туди, вільний доступ до Святих Місць та культурно-освітніх установ, а також користування цвинтарем на Олійній горі, відновлення роботи станції водопостачання у Латруні, постачання електричної енергією Єрусалим.

3. Спеціальному комітету надається виняткова компетенція з питань, що направляються йому на вирішення. Прийняті за згодою між його членами плани та вироблені ними заходи можуть вимагати здійснення Змішаною комісією з перемир'я, що засновується на підставі статті XI, своїх спостережних функцій.

Стаття IX

Угоди, досягнуті сторонами після підписання цієї угоди про перемир'я, що стосуються таких питань як подальше скорочення збройних сил, передбачене пунктом 3 статті V I I , або майбутні виправлення демаркаційних ліній перемир'я, або ж плани та заходи, вироблені Спеціальним комітетом, заснованим згідно зі статтею V I I I , матимуть таку саму силу і обов'язкові для обох сторін.

Стаття X

Зважаючи на те, що обмін військовополоненими був здійснений на підставі особливої угоди між сторонами ще до підписання цього документа, жодних подальших заходів з цього питання не потрібно, крім того, що Змішана комісія з перемир'я повинна перевірити, чи не залишилося військовополонених тієї чи іншої сторони, які не були включені до раніше обмінених. Якщо їх буде знайдено. Змішана комісія з перемир'я розпорядиться обміном у найкоротший термін цими військовополоненими. Сторони цієї угоди зобов'язуються надати Змішаній комісії з перемир'я своє повне сприяння при виконанні нею цього обов'язку.

Стаття XI

1. Виконання положень цієї угоди, за винятком питань, що входять до компетенції Спеціального комітету, заснованого згідно зі статтею V I I I , поставлено під нагляд Змішаної комісії з перемир'я з п'яти членів — по два від кожної сторони — з головою, яким є начальник штабу органу Об'єднаних Націй зі спостереження за виконанням умов тимчасового спостерігачів цього органу, призначений начальником штабу з консультації з тією та іншою стороною у цій угоді.

2. Змішана комісія з перемир'я матиме своє місцезнаходження в Єрусалимі і засідатиме, коли і де знайде це необхідним для успішного виконання своєї роботи.

3. Змішану комісію з перемир'я буде скликано на своє перше засідання начальником штабу органу Об'єднаних Націй зі спостереження за виконанням умов тимчасового перемир'я не пізніше як через тиждень після підписання цієї угоди.

4. Рішення Змішаної комісії з перемир'я повинні прийматись, оскільки це можливо, на підставі принципу одностайності. За відсутності одноголосності рішення приймається більшістю голосів членів Комісії, присутніх та голосуючих.

5. Змішана комісія з перемир'я встановлює власні правила процедури. Засідання відбуваються лише за повідомленням голови членів Комісії. Кворум для засідання визначається наявністю більшості членів Комісії.

6. Комісії надається право користуватися спостерігачами зі складу військових органів Договірних Сторін, або з військовослужбовців органу Об'єднаних Націй зі спостереження за виконанням умов тимчасового перемир'я, або нарешті з осіб обох категорій у такій кількості, яка буде визнана необхідною для виконання покладених на Комісію функцій. У разі застосування цієї мети спостерігачів Організації Об'єднаних Націй ці останні залишаються під командою начальника штабу органу Об'єднаних Націй зі спостереження за виконанням умов тимчасового перемир'я. Завдання загального та особливого характеру, що покладаються на спостерігачів Організації Об'єднаних Націй, які відряджені до Змішаної комісії з перемир'я, підлягають затвердженню начальника штабу або призначеного ним до Комісії свого представника, залежно від того, хто з них несе обов'язки голови Комісії.

7. Заяви та скарги щодо виконання цієї угоди, подані однією зі сторін, направляються негайно до Змішаної комісії з перемир'я через її голову. За цими заявами та скаргами Комісія вживає, за допомогою свого апарату для спостереження та розслідування, таких заходів, які вважає за необхідне з метою справедливого та для обох сторін задовільного вирішення питання.

8. У тих випадках, коли тлумачення сенсу будь-якого з положень цієї угоди, за винятком преамбули та статей I та II, стоїть під питанням, приймається тлумачення самої Комісії. Комісія на свій розсуд і по виникненню потреби може час від часу рекомендувати сторонам ті чи інші зміни в положеннях цієї угоди.

9. Змішана комісія з перемир'я представляє обом сторонам доповіді про свою діяльність так часто, як вважатиме це за потрібне. Примірник кожної такої доповіді надсилається Генеральному секретарю Об'єднаних Націй для передачі належному органу або установі Організації Об'єднаних Націй.

10. Членам Комісії та її спостерігачам надається свобода пересування та доступу до районів, згаданих у цій угоді, в тій мірі, якою це буде визнано Комісією необхідним, проте, що у тих випадках, коли відповідне рішення прийнято більшістю голосів, будуть застосовуватися виключно спостерігачі Організації Об'єднаних Націй.

11. Витрати Комісії розподіляються порівну між сторонами цієї угоди за винятком витрат, що належать до відрядження спостерігачів Організації Об'єднаних Націй.

Прочитайте Документ 4 та дайте відповідь на питання:

1. Яка головна концепція була зазначена в Резолюції?
2. Назвіть умови реалізації двох головних правових імперативів Резолюції («виведення» та «безпека») та як вони взаємопов'язані?

Документ 4. Резолюція Ради Безпеки ООН 242
(22 листопада 1967 р.)

- Рада Безпеки,
висловлюючи свою тривогу з приводу серйозного становища на Близькому Сході,
підкреслюючи неприпустимість придбання території шляхом війни та необхідність домагатися справедливого та міцного миру, за якого кожна держава в даному районі може жити у безпеці,
наголошуючи на тому, що всі держави-члени Організації Об'єднаних Націй, приймаючи Статут Організації Об'єднаних Націй, взяли на себе зобов'язання діяти відповідно до статті 2 Статуту,
1. стверджує, що виконання принципів Статуту вимагає встановлення справедливого та міцного миру на Близькому Сході, який повинен включати застосування обох нижченаведених принципів:
    - i) виведення ізраїльських збройних сил із територій, окупованих під час недавнього конфлікту;
    - ii) припинення всіх претензій або станів війни та повага та визнання суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності кожної держави в даному районі та їх права жити у світі у безпечних та визнаних кордонах, не наражаючись на загрози силою або її застосування;
  2. стверджує далі необхідність:
    - a) забезпечення свободи судноплавства міжнародними водними шляхами в даному районі;
    - b) досягнення справедливого врегулювання проблеми біженців;
    - c) забезпечення територіальної недоторканності та політичної незалежності кожної держави у цьому районі за допомогою заходів, що включають встановлення демілітаризованих зон;
  3. просить Генерального секретаря призначити Спеціального представника, який має виїхати на Близький Схід для встановлення та підтримки контактів із заінтересованими державами з метою сприяння досягненню угоди та підтримки зусиль, спрямованих на досягнення мирного та прийнятного врегулювання відповідно до положень та принципів цього резолюції;
  4. просить Генерального секретаря якнайшвидше повідомити Раду Безпеки про перебіг зусиль Спеціального представника.

Прочитайте Документ 5 та дайте відповідь на питання:

1. Назвіть мету підписання зазначеної угоди.
2. Яку було встановлено демаркацію кордону між Ізраїлем та Йорданією?
3. Охарактеризуйте умови врегулювання територіальних суперечок між країнами.
4. Який було визначено правовий статус Святих Мсїць?
5. Про яку співпрацю між країнами йде мова в угоді?

Документ 5. Ізраїльсько-Йорданська мирна угода (26 жовтня 1994 р.)

Стаття 2 – Загальні принципи

Сторони застосовуватимуть між собою положення Статуту Організації Об'єднаних Націй та принципи міжнародного права, що регулюють відносини між державами в мирний час. Зокрема:

1. Вони визнають та поважатимуть суверенітет, територіальну цілісність та політичну незалежність одна одної;
2. Вони визнають та поважатимуть право одна одної жити в мирі в межах безпечних та визнаних кордонів;
3. Вони розвиватимуть добросусідські відносини співробітництва між собою для забезпечення тривалої безпеки, утримуватимуться від погрози силою або її застосування одна проти одної та вирішуватимуть усі спори між собою мирними засобами;
4. Вони поважають та визнають суверенітет, територіальну цілісність та політичну незалежність кожної держави в регіоні;
5. Вони поважають та визнають ключову роль розвитку людського потенціалу та гідності в регіональних та двосторонніх відносинах;
6. Вони також вважають, що в межах їхнього контролю не повинно допускатися примусове переміщення осіб таким чином, щоб це негативно зашкодило безпеці будь-якої зі Сторін.

Стаття 3 – Міжнародний кордон

1. Міжнародний кордон між Йорданією та Ізраїлем делімітується з посиланням на визначення кордону згідно з Мандатом, як показано в Додатку I

(а), на картографічних матеріалах, що додаються до нього, та з координатами, зазначеними в ньому.

2. Кордон, як зазначено в Додатку I (а), є постійним, безпечним та визнаним міжнародним кордоном між Йорданією та Ізраїлем без шкоди для статусу будь-яких територій, що перейшли під контроль військового уряду Ізраїлю в 1967 році.

3. Сторони визнають міжнародний кордон, а також територію, територіальні води та повітряний простір одна одної недоторканими та поважатимуть їх та дотримуватимуться їх.

4. Демаркація кордону відбудеться, як зазначено в Додатку (I) до Додатка I, і буде завершена не пізніше ніж через 9 місяців після підписання Договору.

5. Домовлено, що там, де кордон проходить вздовж річки, у разі природних змін течії річки, як описано в Додатку I (а), кордон проходить вздовж нового русла течії. У разі будь-яких інших змін кордон залишається незмінним, якщо не домовлено про інше.

6. Негайно після обміну ратифікаційними грамотами цього Договору кожна Сторона розгорне на своїй стороні міжнародного кордону, як визначено в Додатку I (а).

7. Сторони після підписання Договору розпочнуть переговори щодо укладення протягом 9 місяців угоди про делімітацію свого морського кордону в Акабській затоці.

8. Беручи до уваги особливі обставини району Бакура/Нахараїм, який знаходиться під суверенітетом Йорданії, з правами приватної власності Ізраїлю, Сторони погоджуються застосовувати положення, викладені в Додатку I (b).

9. Щодо району Аль-Гамр/Зофар застосовуватимуться положення, викладені в Додатку I (c).

Стаття 4 – Безпека

1. Обидві Сторони, визнаючи, що взаєморозуміння та співпраця з питань безпеки становитимуть значну частину їхніх відносин та сприятимуть подальшому зміцненню безпеки регіону, беруть на себе зобов'язання базувати свої відносини у сфері безпеки на взаємній довірі, просуванні спільних інтересів та співпраці, а також прагнути до регіональних рамок партнерства в мирі.

Для досягнення цієї мети Сторони визнають досягнення Європейського Співтовариства та Європейського Союзу у розвитку Наради з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЕ) та зобов'язуються створити на Близькому Сході Конференцію з безпеки та співробітництва на Близькому Сході (КБСПБ).

Це зобов'язання передбачає прийняття регіональних моделей безпеки, успішно впроваджених у повоєнному регіоні (за зразком Гельсінського процесу), що завершиться створенням регіональної зони безпеки та стабільності.

2. Зобов'язання, зазначені в цій статті, не завдають шкоди невід'ємному праву на самооборону відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй.

3. Сторони зобов'язуються відповідно до положень цієї статті:

Утримуватися від погрози застосуванням сили або зброї, звичайної, нетрадиційної або будь-якого іншого виду, одна проти одної, або від інших дій чи діяльності, які негативно впливають на безпеку іншої Сторони;

Утримуватися від організації, підбурювання, провокації, сприяння або участі в актах чи погрозах воєнних дій, ворожнечі, підривної діяльності чи насильства проти іншої Сторони;

Вживати необхідних та ефективних заходів для забезпечення того, щоб акти чи погрози воєнних дій, ворожнечі, підривної діяльності чи насильства проти іншої Сторони не виходили з їхньої території та не здійснювалися в її межах, через неї або над нею (далі термін "територія" включає повітряний простір та територіальні води).

4. Відповідно до зони миру та зусиль щодо побудови регіональної безпеки, а також уникнення та запобігання агресії та насильству, Сторони також погоджуються утримуватися від наступного:

Вступу або будь-якої допомоги, сприяння чи співпраці з будь-якою коаліцією, організацією чи альянсом військового чи безпекового характеру з третьою стороною, цілі або діяльність яких включають здійснення агресії або інших актів військової ворожості проти іншої Сторони, що суперечить положенням цього Договору;

Дозвіл на в'їзд, розміщення та діяльність на своїй території або через неї військових сил, персоналу або матеріалів третьої сторони за обставин, які можуть негативно зашкодити безпеці іншої Сторони.

5. Обидві Сторони вживатимуть необхідних та ефективних заходів і співпрацюватимуть у боротьбі з тероризмом усіх видів. Сторони зобов'язуються:

Вживати необхідних та ефективних заходів для запобігання актам тероризму, підривної діяльності або насильства з їхньої території або через неї та вживати необхідних та ефективних заходів для боротьби з такою діяльністю та всіма її виконавцями;

Без шкоди для основних прав на свободу вираження поглядів та об'єднань, вживати необхідних та ефективних заходів для запобігання в'їзду, присутності та

діяльності на своїй території будь-якої групи чи організації, а також їхньої інфраструктури, яка загрожує безпеці іншої Сторони шляхом використання насильницьких засобів або підбурювання до них;

Співпрацювати у запобіганні та боротьбі з транскордонним проникненням.

6. Будь-яке питання щодо виконання цієї статті буде вирішуватися через механізм консультацій, який включатиме систему зв'язку, перевірку, нагляд та, за необхідності, інші механізми, а також консультації вищого рівня. Деталі механізму консультацій будуть міститися в угоді, яка буде укладена Сторонами протягом 3 місяців після обміну ратифікаційними грамотами цього Договору.

7. Сторони зобов'язуються працювати в пріоритетному порядку та якомога швидше в контексті Багатосторонньої робочої групи з контролю над озброєннями та регіональної безпеки, а також спільно, над наступним:

Створення на Близькому Сході регіону, вільного від ворожих союзів та коаліцій;

Створення Близького Сходу, вільного від зброї масового знищення, як звичайної, так і нетрадиційної, в контексті всеохоплюючого, міцного та стабільного миру, що характеризується відмовою від застосування сили, примиренням та доброю волею.

Стаття 6 – Вода

З метою досягнення всебічного та довгострокового врегулювання всіх водних проблем між ними:

1. Сторони погоджуються взаємно визнати законний розподіл водних ресурсів річок Йордан та Ярмук, а також ґрунтових вод Араби/Арави відповідно до узгоджених прийнятних принципів, кількостей та якості, викладених у Додатку II, які повинні повністю поважатися та дотримуватися.

2. Сторони, визнаючи необхідність знайти практичне, справедливе та узгоджене рішення своїх водних проблем та вважаючи, що питання води може стати основою для розвитку співробітництва між ними, спільно зобов'язуються забезпечити, щоб управління та розвиток їхніх водних ресурсів жодним чином не завдавали шкоди водним ресурсам іншої сторони.

3. Сторони визнають, що їхніх водних ресурсів недостатньо для задоволення їхніх потреб. Більше води повинно постачатися для їх використання різними методами, включаючи проекти регіонального та міжнародного співробітництва.

4.3 огляду на пункт 3 цієї статті, з розумінням того, що співробітництво з питань, пов'язаних з водними ресурсами, буде на користь обох Сторін та допоможе зменшити їхній дефіцит води, а також що водні проблеми вздовж усього їхнього кордону повинні вирішуватися в їх сукупності, включаючи можливість транскордонного перекидання води, Сторони погоджуються шукати шляхи зменшення дефіциту води та співпрацювати в таких сферах:

Розвиток існуючих та нових водних ресурсів, збільшення доступності води, включаючи співпрацю на регіональній основі, за потреби, та мінімізація втрат водних ресурсів через ланцюг їх використання;

Запобігання забрудненню водних ресурсів;

Взаємна допомога у пом'якшенні дефіциту води;

Передача інформації та спільні дослідження та розробки з питань, пов'язаних з водними ресурсами, а також огляд потенціалу для покращення розвитку та використання водних ресурсів.

5. Виконання зобов'язань обох сторін за цією статтею детально описано в Додатку II.

Стаття 7 – Економічні відносини

1. Розглядаючи економічний розвиток та процвітання як основи миру, безпеки та гармонійних відносин між державами, народами та окремими людьми, сторони, враховуючи досягнуті між ними домовленості, підтверджують своє взаємне бажання сприяти економічній співпраці між собою, а також у рамках ширшого регіонального економічного співробітництва.

2. Для досягнення цієї мети сторони погоджуються на наступне:

Усунути всі дискримінаційні бар'єри для нормальних економічних відносин, припинити економічні бойкоти, спрямовані проти іншої Сторони, та співпрацювати у припиненні бойкотів проти будь-якої Сторони з боку третіх сторін;

Визнаючи, що принцип вільного та безперешкодного потоку товарів та послуг має керувати їхніми відносинами, сторони розпочнуть переговори з метою укладення угод про економічне співробітництво, включаючи торгівлю та створення зони або зон вільної торгівлі, інвестиції, банківську справу, промислове співробітництво та трудові відносини, з метою сприяння вигідним економічним відносинам, заснованим на принципах, які будуть узгоджені, а також на міркуваннях розвитку людського потенціалу на регіональній основі. Ці

переговори будуть завершені не пізніше ніж через 6 місяців з моменту обміну ратифікаційними грамотами цього Договору;

Співпрацювати на двосторонній основі, а також на багатосторонніх форумах, з метою розвитку своїх відповідних економік та сусідських економічних відносин з іншими регіональними сторонами.

Стаття 8. Біженці та переміщені особи

Визнаючи величезні людські проблеми, спричинені обом Сторонам конфліктом на Близькому Сході, а також їхній внесок у полегшення людських страждань, сторони прагнутимуть подальшого полегшення цих проблем, що виникають на двосторонньому рівні.

1. Визнаючи, що вищезазначені людські проблеми, спричинені конфліктом на Близькому Сході, не можуть бути повністю вирішені на двосторонньому рівні, Сторони прагнутимуть вирішити їх на відповідних форумах відповідно до міжнародного права, включаючи такі:

У випадку переміщених осіб, у чотиристоронньому комітеті разом з Єгиптом та палестинцями;

У випадку біженців,

(i) У рамках Багатосторонньої робочої групи з питань біженців;

(ii) У переговорах, у рамках, що будуть узгоджені, двосторонні чи інші, разом з переговорами про постійний статус, що стосуються територій, зазначених у статті 3 цього Договору, та одночасно з ними;

Шляхом реалізації узгоджених програм Організації Об'єднаних Націй та інших узгоджених міжнародних економічних програм щодо біженців та переміщених осіб, включаючи допомогу в їхньому розселенні.

Стаття 9. Місця історичного та релігійного значення та міжконфесійні відносини

1. Кожна Сторона забезпечить вільний доступ до місць релігійного та історичного значення.

2. У цьому відношенні, відповідно до Вашингтонської декларації, Ізраїль поважає нинішню особливу роль Йорданського Хашимітського Королівства у мусульманських святинях Єрусалиму. Коли відбудуться переговори щодо

постійного статусу, Ізраїль надасть першочергового значення історичній ролі Йорданії в цих святинях.

3. Сторони діятимуть разом для сприяння міжконфесійним відносинам між трьома монотеїстичними релігіями з метою сприяння релігійному порозумінню, моральним зобов'язанням, свободі релігійного культу, толерантності та миру.

Стаття 10. Культурний та науковий обмін

Сторони, бажаючи усунути упередження, що виникли в періоди конфлікту, визнають бажаність культурного та наукового обміну в усіх галузях та погоджуються встановити нормальні культурні відносини між собою. Таким чином, вони якомога швидше, але не пізніше ніж через 9 місяців з моменту обміну ратифікаційними грамотами цього Договору, завершать переговори щодо культурних та наукових угод.

Стаття 11. Взаєморозуміння та добросусідські відносини

1. Сторони прагнутимуть сприяти взаєморозумінню та толерантності на основі спільних історичних цінностей, і відповідно зобов'язуються:

Утримуватися від ворожої або дискримінаційної пропаганди одна проти одної та вживати всіх можливих правових та адміністративних заходів для запобігання поширенню такої пропаганди будь-якою організацією чи особою, що присутні на території будь-якої Сторони;

Якомога швидше, але не пізніше ніж через 3 місяці з моменту обміну ратифікаційними грамотами цього Договору, скасувати всі негативні або дискримінаційні посилання та вираження ворожнечі у своєму відповідному законодавстві;

Утримуватися у всіх урядових публікаціях від будь-яких таких посилань або виразів;

Забезпечити взаємне користування громадянами одне одного належним правом на правову процедуру в рамках їхніх відповідних правових систем та в судах.

2. Пункт 1 (а) цієї статті не завдає шкоди праву на свободу вираження поглядів, як це передбачено Міжнародним пактом про громадянські та політичні права.

3. Створюється спільний комітет для розгляду випадків, коли одна Сторона стверджує про порушення цих статей.

Стаття 12. Боротьба зі злочинністю та наркотиками

Сторони співпрацюватимуть у боротьбі зі злочинністю, з акцентом на контрабанду, та вживатимуть усіх необхідних заходів для боротьби та запобігання такій діяльності, як виробництво, а також незаконний обіг наркотиків, та притягуватимуть до відповідальності винних у таких діях. У зв'язку з цим вони беруть до уваги досягнуті між ними домовленості у вищезазначених сферах відповідно до Додатка III та зобов'язуються укласти всі відповідні угоди не пізніше ніж через 9 місяців з дати обміну ратифікаційними грамотами цього Договору.

Стаття 13. Транспорт та дороги

Беручи до уваги досягнутий прогрес у сфері транспорту, Сторони визнають взаємну зацікавленість у добросусідських відносинах у сфері транспорту та домовляються про такі засоби для сприяння відносинам між ними в цій сфері:

1. Кожна сторона дозволить вільне пересування громадян та транспортних засобів іншої сторони на свою територію та в межах своєї території відповідно до загальних правил, що застосовуються до громадян та транспортних засобів інших держав. Жодна зі Сторін не запроваджуватиме дискримінаційних податків чи обмежень на вільне пересування осіб та транспортних засобів зі своєї території на територію іншої сторони.

2. Сторони відкриватимуть та підтримуватимуть у належному стані дороги та прикордонні переходи між своїми країнами, а також розглядатимуть питання подальшого розвитку автомобільних та залізничних сполучень між ними.

3. Сторони продовжать переговори щодо взаємних транспортних угод у вищезазначених та інших сферах, таких як спільні проекти, безпека дорожнього руху, транспортні стандарти та норми, ліцензування транспортних засобів, наземні перевезення, перевезення товарів та вантажів, а також метеорологія, які мають бути завершені не пізніше ніж через 6 місяців з моменту обміну ратифікаційними грамотами цього Договору.

4. Сторони погоджуються продовжити переговори щодо будівництва та обслуговування автомагістралі між Єгиптом, Йорданією та Ізраїлем поблизу Ейлата. Стаття 14 – Свобода судноплавства та доступ до портів

1. Без шкоди для положень пункту 3, кожна сторона визнає право суден іншої Сторони на мирний прохід через її територіальні води відповідно до норм міжнародного права.

2. Кожна сторона надаватиме нормальний доступ до своїх портів для суден та вантажів іншої сторони, а також суден та вантажів, що призначені для іншої сторони або надходять з неї. Такий доступ буде надано на тих самих умовах, що й загальнозастосовні для суден та вантажів інших держав.

3. Міжнародні водні шляхи будуть відкриті для всіх держав для безперешкодної та невідкладної свободи судноплавства та прольоту. Сторони поважатимуть право одна одної на судноплавство та проліт для доступу до будь-якої зі Сторін через Тиранську протоку та Акабську затоку.

Стаття 15. Цивільна авіація

1. Сторони визнають застосовними одна до одної права, привілеї та обов'язки, передбачені багатосторонніми авіаційними угодами, сторонами яких вони є, зокрема Конвенцією про міжнародну цивільну авіацію 1944 року (Чиказька конвенція) та Угодою про транзит міжнародних повітряних сполучень 1944 року.

2. Будь-яке оголошення надзвичайного стану в країні однією зі Сторон відповідно до статті 89 Чиказької конвенції не застосовуватиметься до іншої Сторони на дискримінаційній основі.

3. Сторони беруть до уваги переговори щодо міжнародного повітряного коридору, який буде відкрито між ними відповідно до Вашингтонської декларації. Крім того, Сторони після обміну ратифікаційними грамотами цього Договору розпочнуть переговори з метою укладення Угоди про цивільну авіацію. Усі вищезазначені переговори мають бути завершені не пізніше ніж через 6 місяців з моменту обміну ратифікаційними грамотами цього Договору. Стаття 26 - Законодавство

Протягом 3 місяців з моменту обміну ратифікаційними грамотами цього Договору Сторони зобов'язуються прийняти будь-яке законодавство, необхідне для виконання Договору, а також припинити будь-які міжнародні зобов'язання та скасувати будь-яке законодавство, що суперечить Договору.

Стаття 27. Ратифікація та додатки

1. Цей Договір ратифікується обома Сторонами відповідно до їхніх національних процедур. Він набуває чинності після обміну ратифікаційними грамотами.

2. Додатки, доповнення та інші доповнення до цього Договору вважаються його невід'ємними частинами.

Стаття 29 - Врегулювання спорів

Спори, що виникають із застосування або тлумачення цього Договору, вирішуються шляхом переговорів. Будь-які такі спори, які не можуть бути врегульовані шляхом переговорів, вирішуються шляхом примирення або передаються на арбітраж.

Стаття 30. Реєстрація

Цей Договір передається Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй для реєстрації відповідно до положень статті 102 Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Прочитайте Документ 6 та дайте відповідь на питання:

1. Охарактеризуйте умови Палестинської автономії, про якій йде мова в угоді.
2. Як було визначено територіальний поїдл Західного берегу?
3. Про які правові механізми управління та безпеки в Секторі Газа йде мова в угоді?

**Документ 6. Тимчасова угода щодо Західного Берега та Сектору Газа:
Угода «Осло II» (1995 р.)**

Глава 2. Заходи з передислокації і забезпечення безпеки

Стаття X

Передислокація ізраїльських збройних сил

1. Перший етап передислокації ізраїльських збройних сил охоплюватиме населені зони на Західному березі — міста, селища, села, табори біженців та

селища, як викладено у додатку I, і завершитися на початок періоду підготовки до палестинських виборів, тобто за 22 дні до дня виборів.

2. Подальша передислокація ізраїльських збройних сил у встановлені місця військового призначення розпочнеться після формування Ради і поступово здійснюватиметься паралельно з зусиллями палестинської поліції щодо взяття на себе відповідальності за підтримання громадського порядку та забезпечення внутрішньої безпеки, щоб завершитися протягом 18 місяців з дати формування XIII (X) та X) (Безпека) та у додатку I.

3. Палестинська поліція розгортає свої сили і бере на себе відповідальність за підтримання громадського порядку та забезпечення внутрішньої безпеки для палестинців поетапно відповідно до статті XIII (Безпека) нижче та додатку I.

4. Ізраїль продовжує нести відповідальність за зовнішню безпеку, а також за загальну безпеку ізраїльтян з метою забезпечення їхньої внутрішньої безпеки та підтримання громадського порядку.

5. Для цілей цієї Угоди термін "ізраїльські збройні сили" включає ізраїльську поліцію та інші ізраїльські сили безпеки.

Стаття XI

Земля

1. Обидві сторони розглядають Західний берег і сектор Газа як єдину територіальну одиницю, цілісність та статус якої зберігатимуться протягом перехідного періоду.

2. Обидві сторони погоджуються з тим, що територія Західного берега та сектору Газа, за винятком тих питань, які будуть узгоджені на переговорах про постійний статус, перейде під юрисдикцію Палестинської ради поетапно, щоб цей процес завершився протягом 18 місяців з дати формування Ради, як зазначено нижче.

1. Земля в населених зонах (зони А та В), включаючи державну та вакуфну землю, перейде під юрисдикцію Ради протягом першого етапу передислокації.

2. Усі цивільні повноваження та обов'язки, викладені у додатку III, включаючи планування та зонування, у зонах А та В будуть передані Раді та будуть взяті на себе Радою протягом першого етапу передислокації.

3. У зоні протягом першого етапу передислокації Ізраїль передасть Раді цивільні повноваження та обов'язки, не пов'язані з територією, як викладено в додатку III.

4. Подальша передислокація ізраїльських збройних сил у встановлені місця військового призначення здійснюватиметься поступово відповідно до Декларації

принципів у три етапи, причому кожен етап розпочинатиметься після інтервалу у шість місяців з моменту формування Ради, щоб весь процес завершився протягом 18 місяців з дати формування Ради.

е. У ході подальших етапів передислокації, які мають завершитися протягом 18 місяців з дати формування Ради, повноваження та обов'язки, пов'язані з територією, поступово передаватимуться під палестинську юрисдикцію, яка [15] охоплюватиме територію Західного берега та сектору Газа, за винятком тих питань, які будуть погоджені.

6. Встановлені місця військового призначення, зазначені у пункті 2 статті Х вище, будуть визначені в ході подальших етапів передислокації протягом зазначеного терміну, який завершиться не пізніше ніж через 18 місяців з дати формування Ради, та будуть погоджені на переговорах про постійний статус.

3. Для цілей цієї Угоди та до завершення першого етапу подальшої передислокації:

1. "зона А" означає населені зони, окреслені червоною лінією і заштриховані коричневими лініями на картці № 1, що додається;

2. "зона В" означає населені зони, окреслені червоною лінією і заштриховані жовтими лініями на картці № 1, що додається, а також забудовану зону селищ, перелічених у додаванні 6 до додатка І;

3. "зона С" означає зони Західного берега за межами зон А та В, які, за винятком питань, що підлягають погодженню на переговорах про постійний статус, поступово передаватимуться під палестинську юрисдикцію відповідно до цієї Угоди.

Стаття XII

Заходи щодо забезпечення безпеки та громадського порядку

1. З метою забезпечення громадського порядку та внутрішньої безпеки для палестинців на Західному березі та в секторі Газа Рада створює сильну поліцію, як викладається у статті XIV нижче. Ізраїль продовжує нести відповідальність за оборону від зовнішніх загроз, у тому числі відповідальність за охорону кордону з Єгиптом та Йорданією, і за оборону від зовнішніх загроз з моря та повітря, а також відповідальність за загальну безпеку ізраїльтян та поселень з метою забезпечення їх внутрішньої безпеки та підтримання громадського порядку, і матиме всі повноваження на прийняття.

2. Узгоджені заходи щодо забезпечення безпеки та механізми координації обумовлені у додатку І.

3. Цим засновуються Спільний комітет з координації та співробітництва з метою забезпечення взаємної безпеки (далі - СКБ), спільні регіональні комітети

безпеки (далі - РКБ) і спільні районні координаційні відділення (далі - РКО), як передбачено в додатку І.

4. Заходи безпеки, передбачені цією Угодою та додатком І, можуть бути переглянуті на прохання будь-якої зі Сторін та можуть бути доповнені за взаємною згодою Сторін. Конкретний порядок перегляду викладається у додатку І.

5. Для цілей цієї Угоди термін "поселення" означає на Західному березі - поселення в зоні С, а в секторі Газа - зони поселень Гуш-Катіф і Ерец, а також інші поселення в секторі Газа, як показано на карті, що додається. № 2.

Стаття XIII

Безпека

1. Після завершення передислокації ізраїльських збройних сил у кожному районі, як зазначено у додатку 1 до додатка І, Рада братиме на себе повноваження та обов'язки щодо забезпечення внутрішньої безпеки та громадського порядку в зоні А в цьому районі.

2. Ізраїльські збройні сили будуть повністю передислоковані із зони В. Ізраїль передасть Раді, а Рада візьме на себе обов'язки щодо підтримки громадського порядку для палестинців. Ізраїль несе головну відповідальність за забезпечення безпеки для захисту ізраїльтян і боротьби з загрозою тероризму.

3. У зоні В палестинська поліція бере на себе відповідальність за підтримання громадського порядку для палестинців та розгортає свої сили для задоволення палестинських потреб та потреб наступним чином:

а. палестинська поліція створює 25 поліцейських дільниць та постів у містах, селах та інших місцях, перерахованих у додатку 2 до додатка І, як зазначено на карті № 3. РКБ на Західному березі можуть дати свою згоду на створення додаткових поліцейських дільниць та постів, якщо це необхідно;

б. палестинська поліція відповідає за підтримку громадського порядку у разі виникнення інцидентів, у яких причетні лише палестинці;

с. палестинська поліція вільно функціонує в населених місцях, де розташовані поліцейські ділянки та пости, як сказано у пункті b (1) вище;

д. тоді як рух палестинських поліцейських у формі в зоні В за межами місць, де є палестинський поліцейський ділянку або пост, буде здійснюватися після координації та отримання підтвердження через відповідне РКО — через три місяці після завершення передислокації із зони, РКО можуть вирішити, що пересування палестинських поліцейських з поліцейських дорогам, які використовуються лише палестинськими транспортними засобами, відбуватиметься після повідомлення РКО;

е. координація такого планового пересування до отримання підтвердження через відповідне РКО включає складання плану, що вказує, зокрема, кількість поліцейських, а також типи та кількість озброєнь і транспортних засобів, які будуть при цьому задіяні; вона включає також опис заходів щодо забезпечення подальшої координації за допомогою відповідних засобів зв'язку, точний графік пересування в зону запланованої операції, включаючи пункт призначення та маршрути пересування, позначення передбачуваної тривалості операції та графік повернення в поліцейську дільницю або пост; після отримання запиту щодо пересування поліцейських відповідно до цього пункту ізраїльська сторона РКО повідомлятиме палестинську сторону свою відповідь за нормальних та звичайних обставин протягом одного дня, а за надзвичайних обставин не пізніше ніж через дві години;

6. палестинська поліція та ізраїльські збройні сили провадитимуть спільну діяльність із забезпечення безпеки на основних дорогах, як зазначено у додатку І;

7. палестинська поліція доводитиме до відома РКБ на Західному березі прізвища поліцейських, номерні знаки поліцейських автомобілів та серійні номери озброєнь по кожній поліцейській ділянці та посту в зоні В;

8. Подальша передислокація із зони С і передача відповідальності палестинської поліції за забезпечення внутрішньої безпеки в зонах і з будуть проводитися в три етапи, причому кожен етап буде починатися після інтервалу в шість місяців, так, щоб весь процес завершився через 18 місяців з дати формування Ради, за винятком питань, що входять до порядку денного ізраїльтян та кордонів;

9. протягом шести місяців після завершення першого етапу передислокації буде проведено огляд процедур, викладених у цьому пункті.

Стаття XIV

Палестинська поліція

1. Рада створює сильну поліцію. Обов'язки, функції, структура, дислокація та склад палестинської поліції, положення щодо її оснащення та діяльності, а також правила поведінки викладаються у додатку І.

2. Палестинські поліцейські сили, створені відповідно до Угоди щодо Гази та Єрихону, будуть повністю інтегровані в палестинську поліцію, і на них поширюватимуться положення цієї Угоди.

3. Жодні інші збройні сили, за винятком палестинської поліції та ізраїльських Збройних сил, не будуть створюватися і не діятимуть на Західному березі та в секторі Газа.

4. За винятком озброєнь, боєприпасів та оснащення палестинської поліції, які описані в додатку І, та цих же засобів, що знаходяться у розпорядженні

ізраїльських Збройних сил, жодна організація чи група та жодна особа на Західному березі та в секторі Газа не має права виробляти, продавати, купувати та купувати, володіти, імпортувати жодні види вогнепальної зброї, боєприпаси, озброєння, вибухові речовини, порох чи пов'язані з ними предмети, крім тих випадків, які передбачені у додатку І.

Стаття XV

Запобігання ворожим актам

1. Обидві сторони вживають усіх заходів, необхідних для запобігання терористичних, злочинних чи бойових дій, спрямованих одна проти одної, проти приватних осіб, на яких поширюється юрисдикція іншої сторони, та проти їхньої власності, та вживають передбачених законом заходів проти правопорушників.

2. Конкретні положення щодо здійснення цієї статті викладаються у додатку І.

Стаття XVI

Заходи зміцнення довіри

З метою створення в суспільстві позитивної атмосфери, що сприятиме здійсненню цієї Угоди, та закладання міцної основи для взаємної довіри та доброї волі, а також для того, щоб сприяти очікуваній співпраці та новим відносинам між двома народами, обидві Сторони домовляються вжити таких заходів зміцнення довіри:

1. Ізраїль звільнить або передасть палестинській стороні палестинських затриманих та ув'язнених, мешканців Західного берега та сектору Газа. Перший етап звільнення цих ув'язнених та затриманих буде одразу після підписання цієї Угоди, а другий етап буде перед датою проведення виборів. Матиме місце також третій етап звільнення затриманих та ув'язнених. Затримані та ув'язнені звільнятимуться зі складу тих категорій, які перераховані у додатку VII (Звільнення палестинських ув'язнених та затриманих). Звільнені будуть вправі повернутися у свої будинки на Західному березі та в секторі Газа.

2. Палестинці, які підтримували контакти з ізраїльською владою, не будуть піддаватися актам залякування, насильства, помсти чи переслідування. Для забезпечення їх захисту будуть вжиті відповідні оперативні заходи щодо координації з Ізраїлем.

3. Палестинці із-за кордону, в'їзд яких на Західний берег і в сектор Газа дозволяється відповідно до цієї Угоди та до яких застосовуються положення цієї статті, не будуть підлягати судовому переслідуванню за правопорушення, вчинені до 13 вересня 1993 року.

Глава 5. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття XXXI

Заключні положення

1. Ця Угода набирає чинності в день її підписання.
2. Угоду щодо Гази та Єрихону, за винятком статті XX (Заходи зміцнення довіри), Угоду про підготовчу передачу повноважень та обов'язків та Протокол про подальшу передачу повноважень та обов'язків будуть замінені цією Угодою.
3. Після свого формування Рада замінює собою Палестинський орган і бере на себе всі зобов'язання та обов'язки Палестинського органу, що впливають із Угоди про Газу та Єрихону, Угоди про підготовчу передачу повноважень та обов'язків та Протоколу про Подальшу передачу повноважень та обов'язків.
4. Обидві сторони ухвалюють все необхідне законодавство для здійснення цієї Угоди.
5. Переговори між Сторонами про постійний статус розпочнуться якомога раніше, але не пізніше 4 травня 1996 року. Досягнуто розуміння того, що ці переговори повинні охоплювати невирішені питання, включаючи такі питання: Єрусалим, біженці, поселення, заходи безпеки, кордони, відносини та співпраця з іншими сусідами та інші питання, що становлять взаємний інтерес.
6. Ніщо в цій Угоді не визначає і не вирішує результати переговорів про постійний статус, які будуть проведені відповідно до Декларації принципів. Факт укладання цієї Угоди будь-яка із Сторін не розглядається як її відмова від будь-яких своїх існуючих прав, претензій чи позицій.
7. Жодна зі сторін не ініціює і не робить жодних кроків, які б змінили статус Західного берега і сектора Газа до переговорів про постійний статус.
8. Обидві Сторони розглядають Західний берег і сектор Газа як єдину територіальну одиницю, цілісність та статус якої зберігатимуться протягом перехідного періоду.
9. ООП дає зобов'язання, що протягом двох місяців з дати формування Ради Палестинська національна рада збереться та офіційно затвердить необхідні зміни до Палестинської хартії відповідно до зобов'язання, яке було викладено в листах Голови ООП від 9 вересня 1993 року та 4 травня 1994 року на ім'я Прем'єр-Мі.
10. Відповідно до статті IX додатка I до цієї Угоди Ізраїль підтверджує, що постійні контрольно-пропускні пункти на дорогах, що ведуть в район Єрихону та з району Єрихона (за винятком доріг, пов'язаних з під'їзною дорогою, яка веде з Муса-Аламі до мосту Алленбі), будуть ліквідовані.
11. Ув'язнені, які відповідно до Угоди щодо Гази та Єрихону були передані Палестинському органу з тією умовою, що вони залишатимуться в районі Єрихону протягом решти встановленого у вироку терміну, мають право повернутися до своїх будинків на Західному березі та в секторі Газа після завершення першого етапу передислок.

12. Щодо відносин між Ізраїлем та ОВП, то, не завдаючи шкоди зобов'язанням, що містяться в листах від 9 вересня 1993 року та 4 травня 1994 року, які були підписані Прем'єр-міністром Ізраїлю та Головою ОВП та якими вони обмінялися, обидві сторони будуть застосовувати до змін.

14. Хоча зона Джефтік перейде під функціональну та особисту юрисдикцію Ради протягом першого етапу передислокації, питання про передачу цієї зони під територіальну юрисдикцію Ради буде розглянуто ізраїльською стороною під час першої фази подальших етапів передислокації.

Завдання для самоконтролю знань:

1. Дайте відповідь на наступні питання:

- В чому на вашу думку полягали причини Арабо-Ізраїльського конфлікту?
- В чому полягала сутність Суецької кризи 1956 р.?
- Які арабські країни були включені у Арабо-Ізраїльський конфлікт і на яких його етапах?
- Назвіть мирні угоди, які були прийняті в процесі врегулювання Арабо-Ізраїльського конфлікту?

2. Заповнити таблицю «Основні напрями зовнішньої політики Ізраїлю у другій половині XX ст. – початку XXI ст»:

Напрями	Основні цілі і політика
Палестинське питання	
Відносини з арабськими державами	
Відносини з Іраном	
Відносини з США	
Відносини з ЄС	
Відносини з Україною	

Рекомендовані джерела інформації до теми 5.

Використані джерела

1. UNGA (Palestine Partition) Resolution 181, 1947. Official Records of the General Assembly, Second Session Supplement No. 11. Vol. I-IV. URL: https://israeled.org/unga-resolution-181/?gad_source=1&gad_campaignid=5_5soaAqjXEALw_wcB
2. Declaration of Independence. Provisional Government of Israel Official Gazette: Number 1; Tel Aviv, 5 Iyar 5708, 14.5.1948 Page 1. URL: <https://main.knesset.gov.il/en/about/pages/declaration.aspx>
3. Hashemite Jordan Kingdom-Israel General Armistice Agreement (1949). United Nations. <https://peacemaker.un.org/en/node/9439>
4. Resolution 242 (1967). Adopted by the Security Council at its 1382nd meeting, of 22 November 1967. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/90717?v=pdf>
5. Treaty of Peace Between the Hashemite Kingdom of Jordan And The State of Israel October 26, 1994. URL: <http://www.kinghussein.gov.jo/peacetreaty.html>
6. Oslo II Agreement Between Israel and the Palestinian Authority, 1995. Center for Israel Education. https://israeled.org/oslo-ii-agreement-between-israel-and-the-palestinian-authority/?gad_source=1&gad_IQaAowaEALw_wcB

Література

1. Горбачик О. Арабо-Ізраїльський конфлікт і виникнення проблеми палестинських біженців. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2023. № 12/54. С. 237-250.
2. Захарченко А. М. «Авраамські угоди» та перспективи врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту. *Регіональні студії*. 2022. № 28. С. 97-102.
3. Захарченко А.М. «Хизбалла» в регіональних процесах на Близькому Сході після «Арабської весни». XXIV Сходознавчі читання А. Кримського: матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 30-річчю Інституту сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України (Київ, 21 грудня 2021 р.) Київ, 2021. С. 145-149.

4. Захарченко А.М. Політика адміністрації Джо Байдена на Близькому Сході. *Вісник Львівського університету. Серія філософськополітологічні студії*. 2022. № 43. С. 255-263.
5. Захарченко А.М. Відносини між США та ЄС в контексті проблем безпеки Близького Сходу в період президентства Д. Трампа. *Політичне життя*. 2020. № 1. С. 96-101.
6. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Мегатренди в близькосхідному регіоні. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2020. № 143. С. 4-14.
7. Магден А. І., Фротвейт М. М. До питання історіографії Арабо-Ізраїльського конфлікту. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені В. Стуса*. 2020. С. 81-84.
8. Моцак С., Токаренко І. Угоди Осло та саміт у Кемп-Девіді 2000 р.: спроба президента США Б. Клінтона та його адміністрації мирно врегулювати арабо-ізраїльський конфлікт у 1993-2001 рр. *Консенсус*. 2023. № 3. С. 61-69.
9. Огорокова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): Навчальний посібник (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія»). Одеса: Ун-т Ушинського, 2022. 238 с.
10. Парахонський Б.О., Яворська Г.М. Близький Схід як простір глобальної невизначеності: виклики для України. *Східний світ*. 2020. № 3. С. 87-108.
11. Пашков В., Міщенко В. Близький Схід на перетині геополітичних інтересів великих держав. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 1(9). С. 18-33.
12. Священко З., Скрипник О. Участь ООН у врегулюванні Арабо-Ізраїльського конфлікту 1948 – 1949 рр. *European Philosophical and Historical discourse*. 2019. Vol. 5. Issue 4. С. 39-44.
13. Al-Ketbi E. The Best Way for Palestinians to Become Winners from the Abraham Accords. *The Emirates Policy Center Brief*. 2021. May 18. URL: <https://epc.ae/en/details/brief/the-best-way-for-palestinians-to-becomewinners-from-the-abraham-accords>
14. Ferziger J. It's Been One Year since the Abraham Accords. Gulf-Israel Ties are still Far from Normal. *The Atlantic Council*. 2021. August 13. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/its-been-one-year-sincethe-abraham-accords-gulf-israel-ties-are-still-far-from-normal/>

15. Frantzman S. Abraham Accords, One Year Later: the Inside Story. *The Jerusalem Post*. 2021. August 21. URL: <https://www.jpost.com/middle-east/abraham-accords-one-year-later-the-inside-story-676440>
16. Guzansky Y., Feuer S.J. The Abraham Accords at One Year: Achievements, Challenges, and Recommendations for Israel. *The Institute for National Security Studies*. 2021. November 1. URL: <https://www.inss.org.il/publication/abraham-accords-one-year-insights/>
17. Norlen T., Sinai T. The Abraham Accords – Paradigm Shift or Realpolitik? *Marshall Center Security Insight*. 2020. N 64. URL: <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/abraham-accords-paradigmshift-or-realpolitik>
18. Telhami Sh. Biden's Bungled Response on the Israeli-Palestinian Conflict. *Brookings Institution*. 2021. May 20. URL: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2021/05/20/bidens-bungled-response-on-theisraeli-palestinian-conflict/>

ТЕМА 6. Ісламська революція в Ірані.

«Арабська весна». Терористична діяльність

Пригадайте:

1. Яка форма правління була в Ірані до завершення Другої світової війни?
2. Які риси соціально-економічного та політичного розвитку були притаманні країні у першій половині ХХ століття?

Хронологія історичних подій

1978 рік: демонстрації та посилення протестів

✓ Січень: У газеті "Еттelaат" було опубліковано статтю з образливими зауваженнями на адресу аятоли Хомейні, який перебував у вигнанні. У відповідь у священному місті Кум почалися студентські демонстрації, які були жорстоко придушені шахськими силами безпеки.

✓ «Цикл жалоби»: Вбивство протестувальників у Кумі викликало хвилю траурних походів. У традиції шіїта траур дотримується на 40-й день після смерті людини, і наступні за Кумом сороковини в Тебрізі також призвели до

кровопролиття. Це спровокувало "цикл жалоби", коли кожна нова загибель протестувальників призводила до ще більш масових демонстрацій на сороковий день.

✓ Вересень: У "Чорну п'ятницю" 8 вересня 1978 року урядові війська відкрили вогонь по протестувальникам на площі Жалі в Тегерані, вбивши багато людей. Ця подія різко посилила гнів населення та зміцнила антишахські настрої.

1979 рік: падіння монархії та встановлення ісламської республіки

✓ Січень: В умовах загального страйку та масових демонстрацій, які паралізували країну, шах Мохаммед Реза Пехлеві разом із сім'єю покинув Іран 16 січня 1979 року. Перед від'їздом він передав владу регентській раді.

✓ Лютий: Після 15-річного вигнання аятола Хомейні 1 лютого 1979 року триумфально повернувся до Тегерана, де його зустріли мільйони прихильників.

✓ Лютий: 11 лютого, після збройних зіткнень між прихильниками революції та шаховою гвардією, монархія була остаточно повалена. Іранська армія оголосила про "нейтралітет", що означало остаточний крах династії Пехлеві.

✓ Березень: 30–31 березня в Ірані було проведено референдум, на якому переважна більшість проголосувала за створення Ісламської Республіки. 1 квітня Іран був офіційно проголошений Ісламською Республікою.

✓ Листопад: 4 листопада 1979 року ісламські студенти захопили посольство США в Тегерані та взяли до заручників понад 50 американців. Загарбників підтримав Хомейні, і вони вимагали видачі шаха в обмін на звільнення заручників. Криза із заручниками тривала 444 дні і загострила відносини Ірану зі США.

✓ Грудень: 2–3 грудня на конституційному референдумі було схвалено нову Конституцію, яка закріплювала теократичну форму правління. Аятола Хомейні було проголошено верховним лідером країни.

1980 р.: консолідація влади

✓ Культурна революція: У березні 1980 року розпочалася "Ісламська культурна революція", в рамках якої відбувалася ісламізація державних інститутів, включаючи університети.

▪ Криза із заручниками: Спроба озброєного звільнення заручників у квітні 1980 року, відома як операція "Орлиний кіготь", закінчилася провалом. Заручників було звільнено лише у січні 1981 року.

▪ Ірано-іракська війна (до 1988 р.): Хоча конфлікт розпочався у 1980 році, його завершення у 1988 році є однією з ключових подій періоду.

✓ Смерть Хомейні (1989 р.): Після смерті лідера Ісламської революції відбувається боротьба за владу, яка призвела до посилення ролі президента та перерозподілу повноважень між духовним лідером та президентом.

✓ 1989-1997 рр.: Президентство Хашемі Рафсанджані. У цей період Іран спробував провести економічну модернізацію та налагодити відносини з іншими країнами.

✓ Нова конституція, прийнята у 1990 році, формалізувала зміни у системі державного управління, зміцнивши владу президента.

✓ 1997-2005 рр.: Президентство Мохаммада Хатамі, який ініціював політичні та соціальні реформи та спробував налагодити відносини із Заходом.

✓ 2002 р.: Початок міжнародного скандалу навколо ядерної програми Ірану.

✓ 2005-2013 рр.: Президентство Махмуда Ахмадінежада. Період загострення напруженості із Заходом через ядерну програму, а також посилення внутрішньої поляризації.

✓ 2006 р.: Іран зіткнувся з першими санкціями ООН через свою ядерну програму.

✓ 2010 р.: Початок посилення міжнародних санкцій, які завдали серйозної шкоди економіці Ірану.

✓ 2011-2013 рр.: Розвиток арабської весни, що посилювало внутрішню напругу в Ірані, але не призвело до його дестабілізації.

✓ 2013-2017 рр.: Президентство Хасана Рухані. Початок процесу нормалізації відносин із Заходом та спроб зняти санкції.

✓ 2015 р.: Підписання ядерної угоди (Спільний всеосяжний план дій) між Іраном та шістьма світовими державами, яка передбачала зняття санкцій в обмін на обмеження в ядерній програмі.

✓ У 2014–2017 роках відбувалися великі битви, такі як Битва за Байджі та Битва за Тикріт.

✓ Поразка ІДІЛ: Поступово міжнародна коаліція та іракські сили відвоювали території ІДІЛ. У 2017 році було оголошено про поразку ІДІЛ в Іраку.

✓ 2017 р. Повстанський рух: Незважаючи на втрату територій, ІДІЛ продовжує вести повстанську діяльність в Іраку.

✓ 2018 р.: Вихід США з ядерної угоди та поновлення санкцій, що призвело до погіршення економічної ситуації в Ірані.

2019-2020 рр.:

✓ Продовження напруженості зі США та іншими країнами, а також зростання внутрішніх проблем, таких як економічна криза та пандемія COVID-19.

✓ ІДІЛ розпочав масштабний наступ на півночі Іраку, захопивши Самарру.

✓ Падіння Мосула:

✓ У червні 2014 року, після кількох днів боїв, ІДІЛ захопило друге за величиною місто Іраку - Мосул. Це стало великим успіхом угруповання, дозволивши йому отримати доступ до військової техніки та ресурсів.

✓ 29 червня 2014 року ІДІЛ оголосило про створення «Ісламської держави» (халіфату) на контрольованих територіях в Іраку та Сирії.

✓ 2015 р.: Іранська ядерна угода (Спільний всеосяжний план дій). Іран та світові держави (США, Велика Британія, Франція, Німеччина, Китай, Росія) досягли історичної угоди щодо обмеження ядерної програми Ірану в обмін на зняття міжнародних санкцій.

✓ 2018 р.: Президент США Дональд Трамп оголосив про односторонній вихід США з ядерної угоди та відновлення жорстких санкцій проти Ірану.

✓ 2019 – 2020 рр.: Період високої напруженості, що включав атаки на нафтові об'єкти, захоплення танкерів, збиття американського безпілотної та вбивство іранського генерала Касема Сулеймані американським ударом.

✓ 2020 р.: Іранські військові помилково збили пасажирський літак авіакомпанії МАУ невдовзі після зльоту з Тегерана, в результаті чого загинули всі 176 людей на борту.

✓ 2022 р.: Смерть молодої жінки, затриманої поліцією моралі за неправильне носіння хіджабу, викликала хвилю масштабних протестів під гаслом "Жінка, життя, свобода", які тривали кілька місяців.

Внутрішня і зовнішня політика Ірану (1945 – 2023 рр.)

Період	Внутрішня політика	Зовнішня політика
1945-1979 рр. (Монархія)	Збереження влади шаха Пехлеві. Економічна модернізація, найчастіше за підтримки США. Посилення репресій проти опозиції,	Спроби балансувати між США та СРСР, що зрештою призвели до тісного зближення зі США. Підтримка «нафтового пакту» та інших угод, які

	включаючи ісламістів та лівих.	зміцнили позиції Заходу у регіоні.
1979-2023 рр. (Ісламська республіка)	Створення Ісламської Республіки Іран після Ісламської революції. Встановлення теократичного правління на чолі із Вищим керівником. Запеклі внутрішні конфлікти між різними політичними угрупованнями, такими як принципіалісти та реформісти. Придушення опозиційних виступів та посилення контролю над суспільством.	Напружені відносини зі США після революції. Участь у ірано-іракській війні. Протистояння з Ізраїлем та підтримка палестинських угруповань. Розвиток ядерної програми, що призвело до міжнародного тиску.

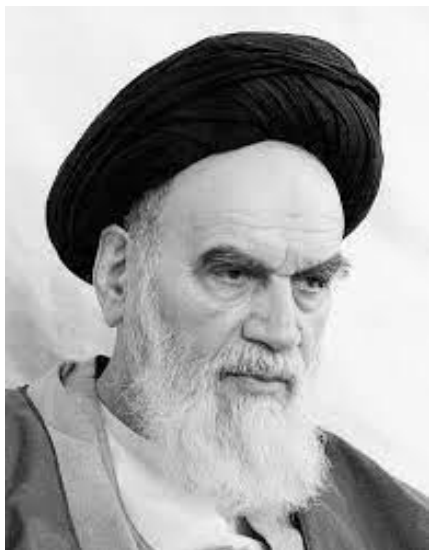
Терміни і поняття

Термін	Визначення
Аятола	(з перс. – Знак Аллаха) – вищий духовний титул шийтських богословів, які мають право виносити рішення з питань ісламського права. Авторитет аятоли є незаперечним серед шийтів, а його фетви (приписи) обов’язкові для виконання у всіх шийтських громадах і обговоренню не підлягають.
«Арабська весна»	масові протести, революції в арабських країнах Північної Африки та Близького Сходу, що розпочалися в грудні 2010 р. в Тунісі. Внаслідок «Арабської весни» відбуваються демократичні перетворення в ряді країн регіону; значно посилив свій вплив радикальний ісламізм.
Єзиди (язиди)	етнічна група, представники якої живуть у низці країн Близького та Середнього Сходу, а також на Кавказі. Єзиди сповідують єзидизм — різновид давньої перської релігії зороастризму. З точки зору радикальних ісламських

	угруповань єзиди є «невірними». Від 2014 р. ІДІЛ проводить послідовну геноцидальну політику щодо цієї групи
<i>Ісламська революція</i>	радикальні перетворення, внаслідок яких встановлюється ісламський режим, норми ісламу утверджуються в усіх сферах суспільного життя. Ісламська революція в Ірані 1979 р. на чолі з аятолою Хомейні стала важливою подією XX ст. Загострила протиборство між шиїзмом (панівна течія ісламу в Ірані та в окремих регіонах Іраку й ін.) та сунізмом (панівна течія в більшості арабських країн на чолі із Саудівською Аравією).
<i>Ісламська республіка</i>	це форма державного правління, яка поєднує принципи республіки з ісламським шаріатом, де роль ісламського духовенства є значною, а ісламські норми впливають на законодавство та управління. Найвідоміші приклади таких країн — Іран, Пакистан та Мавританія.
<i>Ісламський фундаменталізм</i>	релігійно-політична течія, пов'язана з поверненням до «основ ісламу», впровадженням патріархальних положень ісламу в усі сфери життя суспільства, рішуче відкидання будь-якої «неісламської» та світської ідеології. Часто використовується для прикриття діяльності терористичних та інших злочинних організацій.
<i>Суніти</i>	це послідовники сунізму, найбільшої течії в ісламі, які вважають, що лідером мусульманської громади має бути обраний лідер, а не нащадок пророка Мухаммада. Термін «суніти» походить від слова «сунна», що означає традиції та приклади життя пророка Мухаммада. Вони дотримуються вчення пророка і вважають халіфами перших чотирьох лідерів (Абу Бакра, Умара, Усмана та Алі).
<i>Шиїти</i>	це послідовники другої за чисельністю течії в ісламі, що визнають законними наступниками пророка Мухаммеда його двоюрідного брата і зятя Алі ібн Абу Таліба та його нащадків (імамів). Цей розкол в ісламі виник незабаром після смерті пророка Мухаммеда, коли частина мусульман виступила за збереження духовної та політичної влади в

	сім'ї пророка, а не в його найближчих сподвижників. Шиїти становлять 10–20% світового мусульманського населення і більшість у таких країнах, як Іран, Ірак, Бахрейн та Азербайджан.
<i>Ісламська держава Іраку і Леванту (ІДІЛ)</i>	воєнізована група та водночас невизнана квазідержава, офіційною ідеологією якої є радикальна салафітська доктрина ісламу. Попередниця ІДІЛ — угруповання «Ісламська держава Ірак», утворена в 2006 р. шляхом злиття радикальних ісламістських угруповань на чолі з місцевим підрозділом «Аль-Каїди». ІДІЛ досяг піку свого розвитку у 2014 р., коли її воєнізовані формування взяли під свій контроль значну територію Сирії та Іраку.
<i>Організація країн експортерів нафти (ОПЕК)</i>	міжурядова організація, заснована у 1960 році з метою стабілізації цін на нафту шляхом узгодження квот на її видобуток. Штаб-квартира розташована у Відні. До складу ОПЕК входять країни, чия економіка залежить від експорту нафти, і на сьогоднішній день до неї входять 12 держав: Алжир, Венесуела, Габон, Ірак, Іран, Конго, Кувейт, Лівія, Об'єднані Арабські Емірати, Нігерія, Саудівська Аравія, Екваторіальна Гвінея.

Постать в історії

Аятола Рухолла Хомейні (1900 – 1989 рр.) – іранський політичний та релігійний діяч, лідер Ісламської революції 1979 року, яка скинула монархію шаха та призвела до встановлення Ісламської Республіки. Обіймав посаду Верховного керівника Ірану з 1979 по 1989 рік.

Народився в місті Кохмейні, здобув вищу релігійну освіту. У 1930-х роках його лекції були заборонені, але він продовжував викладати та готувати послідовників, пов'язуючи проблеми країни з монархією.

Як відомо, у період правління шаха Мухаммеда Реза Пехлеві (1941-1979 рр.) Іран проводив послідовний курс, орієнтований переважно на Захід, і мав непрості стосунки з багатьма мусульманськими країнами, насамперед із сусідніми арабськими державами. На відміну від зовнішньополітичних переваг шаха, ісламська республіка оголосила своїм пріоритетом зміцнення взаємин і співпраця з мусульманським світом, а також ідеологічна, економічна та військово-політична протидія Заходу, в якому ідеологи ісламської держави бачили поневолювача та ворога ісламу, а також основному союзнику Західного світу на Близькому Сході – Ізраїлю, з яким і досі у Ірана конфлікти.

Наприкінці 1950-х років отримав титул аятоли. 1963 року його арешт викликав великі хвилювання і призвів до висилки з країни. А. Хомейні був опозиційно налаштований до режиму шаха, що призвело до його арештів та висилки з країни, але в результаті він очолив революційний рух і після його перемоги повернувся до Ірану.

Після арешту був висланий до Туреччини, потім до Іраку, а 1978 року – до Парижу. 1979 року, після повалення шаха, повернувся до Ірану і очолив революційний рух.

11 лютого 1979 року призначив тимчасовий уряд, а після ухвалення нової конституції обійняв посаду Верховного керівника Ісламської Республіки Іран. Помер 3 червня 1989 року у Тегерані.

Робота з історичними документами

Прочитайте Документ 1 та дайте відповідь на питання:

1. В контексті зростання якої міжнародної загрози була прийнята Резолюція?
2. Які заходи боротьби з тероризмом було визначено?

Документ 1. Резолюція Ради Безпеки ООН 2178

(24 бересня 2014 р.)

Рада Безпеки, знову підтверджуючи, що тероризм у всіх його формах і проявах являє собою одну з найсерйозніших загроз миру і безпеці і що будь-які акти тероризму є злочинними і не мають виправдання діяннями, незалежно від їх мотивації, коли б і ким би вони не здійснювалися, і зберігаючи рішучість і далі сприяти підвищенню глобальному рівні,

із занепокоєнням наголошуючи, що загроза тероризму стає все більш розосередженою і що в різних регіонах світу зростає кількість терористичних актів, у тому числі мотивованих нетерпимістю та екстремізмом, і заявляючи про свою рішучість боротися з цією загрозою,

особливо наголошуючи, що тероризм не може і не повинен асоціюватись ні з якою релігією, національністю чи цивілізацією,

визнаючи, що міжнародне співробітництво та будь-які заходи, що вживаються державами-членами щодо запобігання тероризму та боротьби з ним, повинні повністю відповідати Статуту Організації Об'єднаних Націй,

знову заявляючи про свою повагу до суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності всіх держав відповідно до Уставу,

висловлюючи серйозне занепокоєння щодо гострої і посилюється загрози, яку представляють іноземні бойовики-терористи, тобто. особи, які вирушають до держави, яка не є державою їхнього проживання чи громадянства, для цілей вчинення, планування, підготовки або участі у вчиненні терористичних актів або для підготовки терористів або проходження такої підготовки, у тому числі у зв'язку із збройним конфліктом, та ухвалюючи боротися з цією загрозою,

висловлюючи серйозне занепокоєння щодо осіб, які намагаються здійснити поїздки, щоб стати іноземними бойовиками-терористами,

будучи стурбований тим, що іноземні бойовики-терористи роблять конфлікти більш інтенсивними, тривалими і важкорозв'язними, а також можуть становити серйозну загрозу для держав їх походження, держав, через які вони йдуть транзитом, і держав, в які вони прямують, а також держав, що сусідять з районами збройного конфлікту, в яких іноземні значний тягар у плані безпеки, і відзначаючи, що загроза, яку становлять іноземні бойовики-терористи, може зачіпати всі регіони та держави-члени, навіть ті, що знаходяться далеко від районів конфлікту, і висловлюючи серйозне занепокоєння у зв'язку з тим, що іноземні бойовики-терористи використовують свою екстремістську ідеологію,

висловлюючи стурбованість з приводу створення терористами та терористичними організаціями міжнародних мереж, до яких залучені держави походження, транзиту та призначення та за допомогою яких іноземні бойовики-терористи та засоби їх підтримки переправляються з країни до країни

висловлюючи особливе занепокоєння з приводу того, що такі організації, як Ісламська держава Іраку та Леванту (ІДІЛ), Фронт «Ан-Нусра» (ФАН) та інші осередки, філії, групи, що відкололися, або відгалуження «Аль-Каїди», зазначені Комітетом, встановленим 999 (2011), займаються вербуванням іноземних бойовиків-терористів і залучають їх до своїх лав, визнаючи, що загроза, яку становлять іноземні бойовики-терористи, виходить, зокрема, від осіб, які

підтримують акти або діяльність «Аль-Каїди» та її осередків, філій, які відкололися в групі чи відгалуженні груп діяльності або відгалужень організацій, і наголошуючи на нагальній необхідності усунення цієї конкретної загрози,

визнаючи, що усунення загрози, яку являють собою іноземні бойовики-терористи, вимагає усунення всіх основоположних факторів, у тому числі шляхом запобігання радикалізації до рівня, що породжує тероризм, припинення вербування, утруднення поїздок іноземних бойовиків-терористів, протидії насильницькому екстремізму, який недопущення підбурювання до вчинення терористичних актів, мотивованих екстремізмом та нетерпимістю, заохочення політичної та релігійної толерантності, економічного розвитку та соціальної згуртованості та інтеграції, припинення та врегулювання збройних конфліктів та сприяння реінтеграції та відновленню,

визнаючи також, що тероризм неможливо перемогти лише за допомогою військової сили, правозастосовних заходів та розвідувальних операцій, та наголошуючи на необхідності усунення умов, які сприяють поширенню тероризму і про які йдеться у розділі I Глобальної контртерористичної стратегії Організації Об'єднаних Націй (резолуція 60/28)

висловлюючи занепокоєння щодо активізації використання терористами та їх прихильниками комунікаційних технологій для цілей доведення радикалізації до рівня, що породжує тероризм, вербування та підбурювання інших до здійснення терористичних актів, у тому числі з використанням Інтернету, а також для фінансування та полегшення поїздок та подальших дій. дій держав-членів, спрямованих на недопущення використання терористами технологій, засобів комунікації та ресурсів для мобілізації підтримки терористичних актів, при повазі до прав людини та основних свобод та відповідно до інших зобов'язань з міжнародного права,

з вдячністю відзначаючи зусилля Інтерполу щодо протидії загрозі, яку становлять іноземні бойовики-терористи, у тому числі за допомогою глобального обміну інформацією між правоохоронними органами, що стало можливим завдяки використанню захищених комунікаційних мереж, баз даних та системи сповіщень та процедур відстеження викрадених та підроблених документів, контртерористичним форумам Інтерполу та його програмі боротьби з іноземними бойовиками-терористами,

беручи до уваги і особливо наголошуючи на ситуації з особами, які мають більше одного громадянства і направляються в державу громадянства для цілей вчинення, планування, підготовки або участі у вчиненні терористичних актів або для підготовки терористів або проходження такої підготовки, і наполегливо

закликаючи держави вживати належних заходів для виконання своїх обов'язків згідно з нормами внутрішнього

знову звертаючись до всіх держав із закликом якнайшвидше стати учасниками міжнародних конвенцій та протоколів про боротьбу з тероризмом, незалежно від того, чи є вони учасниками регіональних конвенцій з цього питання, та повністю виконувати свої зобов'язання за тими документами, учасниками яких вони є,

постановляє, що держави-члени повинні відповідно до міжнародних стандартів у галузі прав людини та норм міжнародного біженського права та міжнародного гуманітарного права запобігати та припиняти вербування, організацію, перевезення та екіпірування осіб, які прямують до держави, яка не є державою їх проживання чи громадянства, для цілей вчинення, планування, підготовки терористів чи проходження такої підготовки, а також фінансування їх поїздок та їх діяльності;

закликає держави-члени вимагати, щоб авіаційні компанії, що діють на їх території, завчасно подавали відповідній національній владі інформацію про пасажирів для виявлення випадків виїзду з їх території або спроб в'їзду на їх територію або транзитного проїзду через неї на борту повітряних суден цивільної авіації, (1999) та 1989 (2011) («Комітет»), і надалі закликає держави-члени повідомляти Комітету про будь-які такі випадки виїзду з їхньої території або спроби в'їзду на їхню територію або транзиту через неї таких осіб, а також надсилати цю інформацію державі проживання чи громадянству, відповідно до обставин;

закликає держави-члени зміцнювати міжнародне, регіональне та субрегіональне співробітництво — за необхідності на основі двосторонніх угод — з метою запобігання поїздкам іноземних бойовиків-терористів з їхньої території або їхнього проїзду через їхню територію, у тому числі шляхом розширення обміну інформацією з метою виявлення іноземних бойовиків-терористів,

нагадує своє рішення, що міститься в резолюції 1373 (2001), про те, що держави-члени повинні надавати одна одній всіляке сприяння у зв'язку з кримінальними розслідуваннями або кримінальним переслідуванням, які мають відношення до фінансування або підтримки терористичних актів, включаючи сприяння в отриманні таких досліджень, до них і до них; виконання цього зобов'язання щодо таких розслідувань та переслідувань, що стосуються іноземних бойовиків-терористів;

пропонує Інтерполу активізувати зусилля щодо протидії загрози, що створюється іноземними бойовиками-терористами, та рекомендувати виділити

або самостійно виділити додаткові ресурси для підтримки та заохочення національних, регіональних та міжнародних заходів з контролю за переміщенням іноземних бойовиків-терористів або запобігання таким переміщенням; повідомлення Інтерполу;

рекомендує державам-членам взаємодіяти з відповідними місцевими громадами та неурядовими структурами у розробці стратегій протидії поширенню ідей насильницького екстремізму, які можуть підштовхувати до вчинення терористичних актів, усувати умови, що сприяють поширенню насильницького екстремізму, який може слугувати питатель можливостей молоді, сімей, жінок, лідерів у сферах релігії, культури та освіти та представників усіх інших відповідних груп громадянського суспільства, та виробити цілеспрямовані підходи до протидії вербуванню прихильників такого насильницького екстремізму та заохоченню соціальної інтеграції та єдності;

просить Групу з аналітичної підтримки та спостереження за санкціями у тісній співпраці з іншими контртерористичними органами Організації Об'єднаних Націй подати протягом 180 днів доповідь Комітету, заснованому резолюціями 1267 (1999) та 1989 (попередній про загрозу, що створюється іноземними бойовиками-терористами, яких вербують або приймають до своїх лав ІДІЛ, ФАН та всі групи, підприємства та організації, пов'язані з «Аль-Каїдою».

Прочитайте Документ 2 та дайте відповідь на питання:

1. Що собою представляє Спільний всеосяжний план дій (СВПД)?
2. Яку зміну санкцій запровадила Резолюція?
3. Як визначився у документі правовий механізм "snap-back" (поновлення санкцій)?

Документ 2. Резолюція Ради Безпеки ООН 2231

(20 липня 2015 р.)

Рада Безпеки, посилаючись на заяву свого Голови S/PRST/2006/15 та свої резолюції 1696 (2006), 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008), 1835 (2008) і 19

знову підтверджуючи свою відданість Договору про нерозповсюдження ядерної зброї та необхідність повного дотримання всіма державами — учасниками цього Договору своїх зобов'язань та нагадуючи про право держав-учасниць,

керуючись статтями I та II цього Договору, розвивати дослідження, виробництво та використання ядерної енергії в мирних цілях без дискримінації, наголошуючи на важливості політичних та дипломатичних зусиль з пошуку рішення на основі переговорів, що гарантує, що ядерна програма Ірану переслідує виключно мирні цілі, та наголошуючи, що таке рішення сприятиме ядерному нерозповсюдженню

відзначаючи із задоволенням підтвердження Іраном у СВПД того, що він за жодних обставин не прагнучиме отримати, розробити чи придбати ядерну зброю,

підтверджуючи, що підписання СВПД знаменує собою корінний зрушення у розгляді цього питання, і заявляючи про своє прагнення побудувати нові відносини з Іраном на основі здійснення СВПД та довести розгляд цього питання до задовільного завершення,

підтверджуючи, що здійснення СВПД у повному обсязі сприятиме зміцненню впевненості у виключно мирному характері іранської ядерної програми,

рішуче підтримуючи істотно важливу і незалежну роль Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) у перевірці дотримання угод про гарантії, включаючи неперемикання заявленого ядерного матеріалу на незаявлені цілі та відсутність незаявленого ядерного матеріалу та незаявлених видів ядерної діяльності, і, у зв'язку з цим, у забезпеченні виключно мирного характеру іранської ядерної програми, у тому МАГАТЕ 11 листопада 2013 року, та «Дорожньої карти з прояснення минулих та справжніх невирішених питань», та визнаючи важливу роль МАГАТЕ у сприянні здійсненню СВПД у повному обсязі,

закликаючи держави-члени співпрацювати з Іраном, у тому числі через підключення МАГАТЕ, в рамках здійснення СВПД у галузі використання ядерної енергії в мирних цілях та брати участь у здійсненні взаємно узгоджених проектів у цивільній ядерній сфері відповідно до Додатку III до СВПД,

просить Генерального директора МАГАТЕ регулярно надавати оновлену інформацію Раді керуючих МАГАТЕ і, у відповідних випадках, одночасно Раді Безпеки про виконання Іраном своїх зобов'язань по СВПД і також доповідати Раді керуючих МАГАТЕ і одночасно Раді Безпеки в будь-який момент, коли у Генерального директора будуть мати підстави вважати, що виникають тельств по СВПД.

Прочитайте Документ 3 та дайте відповідь на питання:

1. Назвіть головну мету Резолюції.
2. Які правові елементи збройового ембарго вводить Резолюція?
3. Які заборони та правові обмеження вводить зазначений документ?

Документ 3. Резолюція Ради Безпеки ООН 2610 (2021 р.)

знову підтверджуючи, що тероризм у всіх його формах і проявах є однією з найсерйозніших загроз миру і безпеці і що будь-які акти тероризму є злочинними і не мають виправдання діями, незалежно від їх мотивації, коли б, де б і ким би вони не відбувалися, і знову заявляючи про своє беззастережне засудження також відомого як ДАШ), «Аль-Каїди» та пов'язаних з ними осіб, груп, підприємств та організацій за безперервні та численні злочинні терористичні акти, що скоюються з метою викликати загибель ні в чому не винних цивільних осіб та інші жертви, знищити майно та значною мірою підірвати стабільність,

визнаючи, що тероризм становить загрозу міжнародному миру та безпеці та що для протидії цій загрозі потрібно докладати колективних зусиль на національному, регіональному та міжнародному рівнях при дотриманні міжнародного права та Статуту Організації Об'єднаних Націй,

знову підтверджуючи, що тероризм не може і не повинен асоціюватись ні з якою релігією, національністю чи цивілізацією,

висловлюючи найсерйозніше занепокоєння з приводу присутності, бойовничої екстремістської ідеології та дій ІДІЛ та «Аль-Каїди» і зростаючої присутності їх філій по всьому світу,

знову підтверджуючи свою прихильність до суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності всіх держав відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй,

нагадуючи про важливість виконання державами-членами всіх своїх зобов'язань за Статутом Організації Об'єднаних Націй,

акцентуючи важливу роль Організації Об'єднаних Націй, особливо Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, у сприянні міжнародному співробітництву у справі боротьби з тероризмом,

підкреслюючи, що держави-члени несуть головну відповідальність за протидію терористичним актам та насильницькому екстремізму, що породжує тероризм,

посилаючись на заяви Голови Ради Безпеки про загрози міжнародному миру та безпеці, що створюються терористичними актами, від 15 січня 2013 року (S/PRST/2013/1), 28 липня 2014 року (S/PRST/2014/14), 19 листопада 2014 травня 2015 року (S/PRST/2015/11), 28 липня 2015 року (S/PRST/2015/14), 11 травня 2016 року (S/PRST/2016/6), 13 травня 2016 року (S/PRST/2016/7), 1 та 12 січня 2021 року (S/PRST/2021/1),

знову підтверджуючи необхідність боротися всіма засобами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй та міжнародного права, включаючи застосовні норми міжнародного права прав людини, міжнародного біженського права та міжнародного гуманітарного права, з загрозами міжнародному миру та безпеці, що створюються терористичними актами, а також грає у керівництві цими зусиллями та їх координації,

настійно закликаючи всі держави, включаючи держави, в яких ІДІЛ присутній, припиняти будь-які торговельні, економічні та фінансові зв'язки з ІДІЛ, «Аль-Каїдою» та пов'язаними з ними особами, групами, підприємствами та організаціями, у тому числі шляхом активізації зусиль щодо забезпечення безпеки кордонів, підкреслюючи, що тероризм можна перемогти. та співробітництво всіх держав та міжнародних та регіональних організацій з метою блокувати, послабити, ізолювати та знешкодити терористичну загрозу,

особливо наголошуючи, що відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй санкції є важливим інструментом у справі підтримки та відновлення міжнародного миру та безпеки, у тому числі у справі підтримки протидії тероризму, та наголошуючи на цьому на необхідності енергійного здійснення заходів, зазначених у пункті 1 цієї резолюції,

нагадуючи, що ІДІЛ спочатку була групою, що відкололася від «Аль-Каїди», і нагадуючи далі, що будь-які особи, групи, підприємства та організації, що надають підтримку ІДІЛ або «Аль-Каїді», підлягають включенню в санкційний перелік, засуджуючи терористичні напади, що часто чиняться в терористичних нападах, що часто скоюють в терористичні напади, що часто вчиняють в терористичні напади. численні жертви, а також тривкі грубі, систематичні та масові утиски прав людини та порушення норм міжнародного гуманітарного права з боку ІДІЛ, визнаючи необхідність застосування санкцій з урахуванням існуючих загроз та посилаючись у зв'язку з пунктом 7 резолюції 2249 (2015),

настійно закликаючи всі держави-члени брати активну участь у віданні та поновленні санкційного переліку щодо ІДІЛ (ДАШ) та «Аль-Каїди» шляхом подання додаткової інформації, що стосується існуючих у переліку позицій, направлення в належних випадках прохань про виключення з цього переліку, а також шляхом виявлення додаткових осіб, 1 цієї резолюції, щодо їх включення до переліку при одночасному забезпеченні фактологічного обґрунтування таких заявок на включення до санкційного переліку,

визнаючи необхідність вжиття заходів щодо запобігання та припинення фінансування тероризму, терористичних організацій та окремих терористів навіть у відсутності зв'язку з конкретним терористичним актом, у тому числі за рахунок доходів від організованої злочинної діяльності, включаючи незаконне виробництво та обіг наркотиків та їх хімічних прекурсорів² та 5 (2002),

рішуче засуджуючи приплив зброї, що продовжується, включаючи стрілецьку зброю і легкі озброєння, безпілотних авіаційних систем та їх компонентів, компонентів саморобних вибухових пристроїв і військового майна, у тому числі переносних зенітних ракетних комплексів (ПЗРК), для ІДІЛ, «Аль-Каїди», груп та злочинних елементів та потоки вищезазначених предметів між ними та рекомендуючи державам-членам запобігати та припиняти діяльність мереж із закупівлі такої зброї, систем та компонентів для ІДІЛ, «Аль-Каїди» та пов'язаних з ними осіб, груп, підприємств та організацій, у тому числі шляхом внесення на розгляд відповідних заяв,

висловлюючи занепокоєння з приводу того, що в глобалізованому суспільстві терористи та їх прихильники все ширше використовують нові інформаційно-комунікаційні технології, зокрема Інтернет, для сприяння терористичним актам, а також з приводу того, що такі технології використовуються з метою підбурювання, вербування, фінансування або планування терористів. ІДІЛ, «Аль-Каїдою» та пов'язаними з ними особами, групами, підприємствами та організаціями своєї пропаганди для підбурювання та вербування інших осіб з метою вчинення терористичних актів та посиляючись далі у цьому зв'язку на резолюцію 2354 (2017) та «Всеосяжну дію міжнародну» (S/2017/375) з викладенням рекомендованих керівних принципів та передової практики,

висловлюючи занепокоєння з приводу міжнародного вербування нових членів до лав ІДІЛ, «Аль-Каїди» і пов'язаних з ними груп і масштабів цього явища і посиляючись на свою резолюцію 2178 (2014), якою Рада ухвалила, що держави-члени повинні відповідно до норм міжнародного права та прав людини.

запобігати та припиняти вербування, організацію, перевезення та екіпірування іноземних бойовиків-терористів, а також фінансування їх поїздок та їх діяльності або надання сприяння у їх скоєнні та здійсненні,

знову нагадуючи державам-членам про їх обов'язок запобігати в'їзду на їх територію або транзит через неї будь-якої особи, щодо якої такі держави мають достовірну інформацію, що дає розумні підстави вважати, що ця особа прагне в'їхати на їх територію або проїхати через неї транзитом для цілей, описаної в пункті 6 резолюції 2178 (2014), і знову нагадуючи державам-членам про їх обов'язок запобігати, згідно з застосовним міжнародним правом, переміщення терористичних груп, у тому числі шляхом здійснення ефективного прикордонного контролю, і у зв'язку з цим оперативно обмінюватися інформацією та зміцнювати співробітництво між терористів та терористичних груп на свою територію або зі своєї території, постачання зброї терористам та фінансування, спрямоване на підтримку терористів,

засуджуючи будь-яку участь у прямій та непрямій торгівлі, зокрема нафтою та нафтопродуктами, блочними нафтоперегінними установками та пов'язаними з ними матеріальними засобами, включаючи хімікати та мастильні матеріали, з ІДІЛ, Фронтом «Ан-Нусра» (ФАН) та пов'язаними з ними особами, групами, підприємствами та організаціями заявляючи, що така участь означала б надання підтримки таким особам, групам, підприємствам та організаціям і може спричинити включення Комітетом додаткових позицій до такого переліку, засуджуючи руйнування, особливо ІДІЛ, «Аль-Каїда» і ФАН, культурної спадщини в Іраку та Сирії, включаючи цілеспрямоване утримання. своє рішення про те, що всі держави-члени повинні вжити належних заходів для недопущення торгівлі культурними цінностями Іраку та Сирії та іншими

предметами археологічного, історичного, культурного, наукового чи релігійного значення, які були незаконно вивезені з Іраку після 6 серпня 1990 року та з Сирії після 15 березня 2011 року, у тому числі шляхом заборони транскордонної торгівлі такими предметами, що створить можливість для їх подальшого безпечного повернення народам Іраку,

засуджуючи найрішучішим чином викрадення жінок і дітей ІДІЛ, «Аль-Каїдою», ФАН та пов'язаними з ними особами, групами, підприємствами та організаціями та посиляючись на резолюцію 2242 (2015), висловлюючи обурення з приводу їх експлуатації та наруги над ними, включаючи насилля рабство, що здійснюються цими організаціями, рекомендуючи всім державним і недержавним суб'єктам, які мають відповідні докази, доводити їх до відома Ради

разом з будь-якою інформацією про те, що така торгівля людьми і пов'язані з нею форми експлуатації та наругу можуть бути додатковим джерелом фінансування осіб, винних у вчиненні таких

посилаючись на свою резолюцію 2331 (2016), в якій Рада засудила всі акти торгівлі людьми, і заявляючи далі про свій намір запросити спеціальних представників Генерального секретаря з питання про сексуальне насильство в умовах конфлікту та з питання про дітей та збройні конфлікти для проведення брифінгу для членів Комітету інформації, у тому числі, якщо це доречно, імен та прізвищ причетних до торгівлі людьми фізичних осіб, які можуть відповідати критеріям Комітету для включення до санкційного переліку,

Заходи

Заморожування активів

а) негайно заморозити кошти та інші фінансові активи або економічні ресурси цих осіб, груп, підприємств та організацій, включаючи кошти, одержувані завдяки майну, що перебуває, прямо чи опосередковано, у їхній власності або під їх контролем або у власності чи під контролем осіб, які діють від їхнього імені, або за їх вказівкою, економічні ресурси не використовувалися, прямо чи опосередковано, на користь таких осіб їх громадянами чи будь-якими особами, які перебувають у тому території;

Заборона на поїздки

б) не допускати в'їзду на свою територію або транзиту через неї цих осіб, за умови, що ніщо в даному пункті не зобов'язує жодну державу відмовляти у в'їзді на свою територію своїм власним громадянам або вимагати від них залишити її і що цей пункт не застосовується, коли в'їзд чи транзит необхідний, коли в'їзд або транзит в'їзд чи транзит обґрунтовано;

Ембарго щодо зброї

с) не допускати прямого або непрямого постачання, продажу або передачі цим особам, групам, підприємствам та організаціям – зі своєї території, або своїми громадянами поза їх територією, або з використанням суден або літальних апаратів під їх прапором – озброєнь та пов'язаних з ними матеріальних засобів усіх видів, включаючи зброю та техніку. спорядження та запасні частини для всього вищезгаданого, та надання технічних консультаційних послуг, допомоги або послуг з навчання, пов'язаних з військовими діями.

Завдання для самоконтролю знань:

1. Дайте відповіді на наступні питання:
  - Назвіть особливості ісламської революції в Ірані.
  - Поясніть проголошене ісламським духовенством гасло: «Не Захід, не Схід, а іслам».
  - Які причини «Арабської весни»? В чому полягають її особливості?
  - Назвіть головні причини конфлікту в Сирії.
  - Поясніть, що собою представляє тероризм та в чому полягають причини появи та розвитку терористичних організацій на Близькому Сході.

2. Заповніть таблицю «Ключові події «Арабської весни»:

Країна	Події	Результати	Статус нині

Рекомендовані джерела інформації до теми 6.

Використані джерела

1. UN Security Council Resolution 2178 (2014). United Nations. URL: <https://main.un.org/securitycouncil/en/s/res/2178-%282014%29>
2. UN Security Council Resolution 2231 (2015) on Iran Nuclear Issue. United Nations. URL: <https://main.un.org/securitycouncil/en/content/2231/background>
3. UN Security Council Resolution 2610 (2021). United Nations. URL: <https://main.un.org/securitycouncil/en/content/sres26102021>

Література

1. Досвід Ради співробітництва арабських держав Перської затоки у процесах історичного поступу близькосхідного регіону. Збірник наукових праць. Київ. 2022. 160 с.

2. Дубінський В. Основні напрями зовнішньої політики Ірану в контексті сучасних геополітичних викликів: підходи та перспективи. *Старожитності Лукомор'я*. 2023. № 4. С. 76-85.

3. Дудка Р. А. Ісламська республіка Іран в сучасній системі міжнародних відносин. *Література та культура Полісся*. 2020. № 99. С 144-152.

4. Завада Я. І., Цебенко О. О. Ірано-Іракські відносини в контексті регіональної безпеки. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2022. Вип. 1 (53). С. 60-64.

5. Кіяниця В. Еволюція відносин Ісламської Республіки Іран та Республіки Ірак у Саддамівську та Постсаддамівську епохи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Міжнародні відносини*. 2022. Вип. 1 (55). С. 46-53.

6. Замікула М. О. Криза навколо ядерної угоди з Іраном: інтереси та позиції ключових акторів. *Стратегічні пріоритети*. 2019. № 3-4. С. 38- 45.

7. Захарченко А.М. Реконфігурація регіональних альянсів на Близькому та Середньому Сході після «Арабської весни». *Політикус*. 2022. № 1. С. 140-147.

8. Климчук І., Михальчук І. Наслідки подій Арабської весни в контексті регіональної та глобальної безпеки. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2024. Вип. 1 (73). С. 29-33.

9. Огорокова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): Навчальний посібник (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія»). Одеса: Ун-т Ушинського, 2022. 238 с.

10. Пророченко Н. О. Іран: від «білої революції» до ісламської антишахської революції (аналіз суспільно-політичних трансформацій). *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. 2020. Вип. 28–29. С. 251–260

11. Пророченко Н. О. Середній Схід в інтеграційних процесах: Іран, Пакистан, Афганістан. Інтеграційні процеси в Азії та Африці як складова світового історичного розвитку (кінець XX – початок XXI століття): монографія. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 134–155

12. Паламар А. Вплив релігії на політичну ситуацію в Єгипті у 2011–2013 рр.: «політичний іслам» та «ісламський фундаменталізм». *Грані*. 2021. № 1. С. 58-68.

13. Сімоненко О. О. Історико-політичний аспект генезису спеціальних служб Ісламської Республіки Іран. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 500-505.

14. Сіновець П. А., Гергієва В. Еволюція політики США до ядерної програми Ірану у XXI столітті: від Буша до Трампа. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2020. № 144. С. 23-33.

15. Frisch H. Rethinking the Arab Spring: Winners and Losers. *Middle East Quarterly*. 2021. № 2. Р. 42-50. URL: <https://www.meforum.org/middleeast-quarterly/pdfs/62397.pdf>

16. Zarytska O., Shynkaruk N. Determination of Iran's power factors based on the basic concepts of regional leadership. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2023. № 5. Рр. 34-45.

ТЕМА 7. Деколонізація Африки та створення незалежних країн

Пригадайте:

1. Назвіть головні риси колоніального управління на території Африки у першій половині XX століття.
2. Який вплив мали світові війни на політичне та економічне становище регіону?
3. Що собою представляв рух panafricanismу?

Хронологія історичних подій

✓ Кінець 1940-х – 1950-ті рр.: Початок деколонізації Північної Африки. Країни Північної Африки почали активно здобувати незалежність. Лівія (1951 р.), Судан (1956 р.), Марокко (1956 р.) та Туніс (1956 р.) стали суверенними державами.

✓ 1954 – 1962 рр.: Жорстока війна між Францією та алжирськими націоналістами призвела до здобуття Алжиром незалежності.

✓ 1957 р.: Гана (колишній Золотий Берег) стала першою країною Чорної Африки, яка здобула незалежність від Великої Британії, що дало поштовх визвольним рухам на континенті.

✓ 1960 р.: Цей рік увійшов в історію як "рік Африки", оскільки 17 африканських країн (включаючи Нігерію, Конго, Сенегал, Мадагаскар, Сомалі) отримали суверенітет.

✓ 1963 р.: Створення Організації Африканської Єдності (ОАЄ). Створена для сприяння єдності, солідарності та співпраці між новими незалежними державами континенту (згодом перетворена на Африканський Союз).

✓ 1960-ті – 1990-ті рр. У Південно-Африканській Республіці діяла жорстка система расової сегрегації та дискримінації чорношкірого населення, що викликала міжнародне засудження та санкції.

✓ 1975 р.: Після Революції гвоздик у Португалії її африканські колонії отримали незалежність, що спричинило громадянські війни в цих країнах, які підтримувалися наддержавами часів Холодної війни.

✓ 1990 р.: Лідер Африканського національного конгресу (АНК) Нельсон Мандела був звільнений після 27 років ув'язнення, що стало початком кінця апартеїду.

✓ 1994 р.: Масове вбивство представників етнічної групи тутсі членами етнічної більшості хуту; одна з найкривавіших подій кінця ХХ століття.

✓ 2011 р.: Після десятиліть громадянської війни Південний Судан відокремився від Судану, ставши наймолодшою державою світу.

✓ 2012 р.: Повстання туарегів призвело до захоплення півночі Малі ісламістськими бойовиками, що викликало військову інтервенцію Франції та інших африканських країн.

✓ 2014 р.: Велика епідемія Еболи охопила Гвінею, Ліберію та Сьєрра-Леоне, ставши найсмертоноснішим спалахом хвороби на той час.

✓ 2015 р.: Було підписано угоду про створення найбільшої у світі зони вільної торгівлі за кількістю країн-учасниць, що має на меті стимулювати внутрішньоафриканську торгівлю.

✓ 2018 р.: Призначення Абія Ахмеда прем'єр-міністром призвело до значних реформ та мирної угоди з Еритреєю, за що він отримав Нобелівську премію миру.

✓ 2020 р.: Країни Африки зіткнулися з глобальною пандемією, яка спричинила серйозні виклики системам охорони здоров'я та економікам, попри відносно меншу кількість зафіксованих випадків порівняно з іншими континентами.

✓ 2021 р.: Ефіопський уряд розпочав військову операцію проти місцевої влади в регіоні Тиграї, що спричинило гуманітарну кризу.

✓ 2023 р.: Серія військових переворотів у регіоні Сахель. Спостерігалася низка успішних військових переворотів у Західній та Центральній Африці, зокрема у Нігері та Габоні, що підкреслило регіональну нестабільність.

Деколонізація країн Африки

Держава	Метрополія	Дата незалежності	Особливості
Ліберія	Американське колонізаційне суспільство	26 липня 1847 р.	Єдина держава, яка ніколи не була колонією європейської держави. Засноване для колишніх рабів із США.
Єгипет	Великобританія	28 лютого 1922 р.	Незалежність було проголошено, але британська військова присутність зберігалася до 1950-х років.
Лівія	Італія, потім Великобританія та Франція	24 грудня 1951 р.	Після поразки Італії у Другій світовій війні перейшла під управління союзників, згодом здобула незалежність.
Судан	Великобританія та Єгипет	1 січня 1956 р.	Здобув незалежність від англо-єгипетського кондомініуму.
Гана	Великобританія	6 березня 1957 р.	Перша держава в Чорній Африці, що здобула незалежність від європейської держави.
Гвінея	Франція	2 жовтня 1958 р.	Відмовилася від членства у Французькому співтоваристві, що призвело до негайного виводу французької адміністрації.
Камерун	Франція та Великобританія	1 січня 1960 р.	Камерун здобув незалежність як від Франції, так і від

			Великобританії у 1960–1961 роках.
ДР Конго	Бельгія	30 червня 1960 р.	Після здобуття незалежності в країні почалася Конголезька криза.
Мозамбік	Португалія	25 червня 1975 р.	Незалежність була здобута в результаті війни.
Ангола	Португалія	11 листопада 1975 р.	Незалежність стала наслідком війни та революції гвоздик у Португалії.
Намібія	ПАР (раніше Німеччина)	21 березня 1990 р.	Довгий час перебувала під керуванням ПАР.

Причини деколонізації Африки після 1945 року включають^

- ослаблення європейських метрополій після Другої світової війни,
- зростання національно-визвольних рухів, викликане посиленням самосвідомості та утворенням еліт,
- економічні та політичні чинники, такі як брак коштів у колоніальних державах та зростання вартості підтримки контролю над колоніями.

Внутрішні фактори

• Зростання націоналізму та самосвідомості:

Розвиток африканських національних рухів, посилення самосвідомості африканців та формування еліти, яка здобула освіту в колоніальних чи західних установах.

• Організована боротьба:

Створення та зміцнення структур громадянського суспільства, включаючи профспілки, релігійні громади та організації, а також проведення конгресів, таких

як 5-й Всеафриканський конгрес у 1945 році, де була потрібна ліквідація колоніалізму.

- **Економічна експлуатація:**

Усвідомлення африканцями несправедливої економічної експлуатації, коли прибуток від експлуатації ресурсів та праці не покращував життя місцевого населення.

- **Урбанізація та розвиток промисловості:**

Зростання міст та розвиток локальної промисловості сприяли формуванню нового суспільного та культурного середовища, де посилювалися ідеї про самовизначення.

Зовнішні фактори

- **Ослаблення метрополій:**

Друга світова війна призвела до економічного та військового ослаблення європейських держав, включаючи Великобританію та Францію, які стали менш здатними та зацікавленими у підтримці своїх колоніальних володінь.

- **Відсутність політичної підтримки:**

У метрополіях знизилася підтримка колоніальної політики серед населення та політиків.

- **Вплив нових світових систем:**

Виникнення ООН, заснованої на принципі самовизначення народів, та посилення протистояння між блоками в період Холодної війни сприяли деколонізації, оскільки нові наддержави підтримували антиколоніальні рухи у своїх інтересах.

Терміни і поняття

Термін	Визначення
Апартеїд	це офіційна державна політика расової дискримінації, сегрегації та гноблення, яка існувала в Південно-Африканській Республіці (ПАР) з 1948 по 1994 рік. Ця система була визнана міжнародною спільнотою злочином проти людства.
Збройний конфлікт	це протистояння з використанням військової сили між державами чи соціальними групами всередині держави, спрямоване на вирішення політичних, економічних,

	етнічних чи інших протиріч. Відмінною рисою є обмежене застосування військової сили, що відрізняє його від повномасштабної війни. Конфлікти можуть бути як міжнародними (між державами), так і неміжнародними (всередині однієї держави, наприклад, між урядом та повстанцями).
«Рік Африки»	це 1960 рік, який отримав таку назву через те, що протягом нього незалежність здобули одразу 17 африканських держав. Ця хвиля деколонізації стала ключовим моментом в історії континенту, ознаменувавши початок нової епохи для багатьох країн.
Південно-Африканська Республіка (ПАР)	це Південно-Африканська Республіка, держава, розташована на південному краю Африканського континенту. Країна межує з Намібією, Ботсваною, Зімбабве, Мозамбіком та Есватині, а також повністю оточує незалежну державу Лесото.
Трайбалізм	це ідеологія та поведінка, засновані на сильній лояльності до своєї соціальної групи («племені») та ворожості по відношенню до інших груп. Термін спочатку описував племінний лад та пов'язані з ним архаїчні інститути. Однак у сучасному світі він набув ширшого значення і може виявлятися у різних сферах: від політики до повсякденного життя.

Постать в історії

Нельсон Мандела (1918 – 2013 рр.) – південноафриканський політичний діяч, революціонер, борець проти апартеїду, який став першим чорношкірим президентом ПАР (1994–1999). Його життя – символ боротьби за рівність, справедливість та мирне примирення.

Нельсон Роліхлахла Мандела народився 18 липня 1918 року в селі Мвезо (ПАР) у знатній родині народу тембу, що входить до етнічної групи коса. Ім'я «Роліхлахла» мовою коса означає «зривник гілок з дерева», чи, у переносному значенні, «пустуна». Коли Манделі було дев'ять років, помер батько, і хлопчика взяв під опіку регент Джонгінтаба.

Мандела став першим у своїй сім'ї, хто здобув формальну освіту. Він навчався в Університетському коледжі Форт-Хер, де вивчав англійську, антропологію, політику та право.

У 1940 році Мандела був виключений з Форт-Хера за участь у студентському страйку.

В 1944 Мандела вступив в Африканський національний конгрес, організацію, що виступала проти апартеїду - системи расової сегрегації в ПАР. У 1952 році разом з Олівером Тамбо він відкрив першу юридичну фірму, керовану чорношкірими.

Після заборони АНК у 1960 році та розстрілу протестувальників у Шарпівелі Мандела почав підтримувати збройний опір, ставши співзасновником військового крила АНК — «Умконто ве Сізві» («Спис нації»). У 1962 Мандела був заарештований, а в 1964 засуджений до довічного ув'язнення за звинуваченням у змові з метою повалення уряду. Мандела провів у в'язниці 27 років. Більшість терміну він відбував на острові Роббен. Весь цей час він залишався символом боротьби за свободу.

У 1993 році він спільно з президентом ПАР Фредеріком Віллемом де Клерком отримав Нобелівську премію миру за переговори, які допомогли покласти край апартеїду. Мандела було звільнено з в'язниці 11 лютого 1990 року, що ознаменувало початок переходу ПАР до демократії. 1994 року він став першим демократично обраним президентом Південної Африки. Його уряд зосередився на демонтажі спадщини апартеїду та сприянні расовому примиренню.

Після звільнення з посади президента в 1999 році Мандела брав активну участь у філантропічній діяльності, виступав за мир і боровся з ВІЛ/СНІДом. Нельсон Мандела помер 5 грудня 2013 року.

Робота з історичними документами

Прочитайте Документ 1 та дайте відповідь на питання:

1. Чому, на вашу думку, даний Закон являвся основою системи апартеїду у ПАР?
2. Які расові категорії було визначено у Законі?

Документ 1.

Закон про реєстрацію населення

(ПАР, 22 червня 1950 року)

Його Величністю, Сенатом та Палатою Асамблеї Південно-Африканського Союзу постановляється наступне:

Визначення

1. У цьому Законі, якщо контекст не вказує на інше –
  - (i) «іноземець» означає іноземця, як визначено в розділі перший Закону про іноземців 1937 року (Закон № 1 від 1937 року);
  - (ii) «рада» означає раду, створену відповідно до розділу одинадцять;
  - (iii) «кольорова особа» означає особу, яка не є білою особою або корінним населенням;
  - (iv) «етнічна або інша група» означає групу, призначену та визначену Генерал-губернатором відповідно до підрозділу (2) розділу п'ять;
  - (v) «фіксована дата» означає дату проведення перепису населення у 1951 році відповідно до розділу три Закону про перепис населення 1910 року (Закон № 2 від 1910 року);
  - (vi) «посвідчення особи» означає посвідчення особи, зазначене у розділі тринадцять, але не включає посвідчення особи, термін дії якого закінчився згідно з будь-яким нормативним актом;
  - (vii) «ідентифікаційний номер» означає ідентифікаційний номер, присвоєний особі відповідно до розділу шість;
  - (ix) «Міністр» означає Міністра внутрішніх справ;
  - (viii) «корінний житель» означає особу, яка фактично є або загальноновизнано вважається членом будь-якої корінної раси чи племені Африки;
  - (ix) «встановлений» означає встановлений нормативним актом;
  - (x) «реєстр» означає реєстр, зазначений у розділі два;
  - (xi) «нормативний акт» означає нормативний акт, прийнятий відповідно до розділу двадцять;
  - (xii) «цей Закон» включає положення;
  - (xiii) «біла особа» означає особу, яка за зовнішнім виглядом очевидно є білою особою або яку загалом визнають білою особою, але не включає особу, яка,

хоча за зовнішнім виглядом очевидно є білою особою, загалом визнається кольоровою особою.

2. Директор має якомога швидше після встановленої дати скласти та згодом вести реєстр населення Союзу.

Дані, з яких має складатися реєстр

3. Відомості, необхідні для складання реєстру щодо населення Союзу станом на встановлену дату, мають бути вилучені Директором з форм та звітів, отриманих ним відповідно до Закону про перепис населення 1910 року (Закон № 2 від 1910 року), у зв'язку з переписом, проведеним у встановлену дату, та з інших записів, які можуть бути доступні Директору.

Які особи мають бути включені до реєстру

4. До реєстру мають бути включені, у трьох окремих частинах, імена:

(a)

(i) усіх громадян Південної Африки, які перебувають у Союзі на встановлену дату;

(ii) усіх громадян Південної Африки, які в'їжджають або народжуються в Союзі після встановленої дати; та

(iii) усіх осіб, які стають громадянами Південної Африки в Союзі після встановленої дати;

(b)

(i) всі особи, які не є громадянами Південної Африки та перебувають у межах Союзу на встановлену дату, та були до встановленої дати народжені в будь-якій частині Південної Африки, що входить до Союзу, або допущені до Союзу на постійне проживання; та

(ii) всі особи, які не є громадянами Південної Африки та після встановленої дати народилися в Союзі або допущені до Союзу на постійне проживання; та

(c)

(i) всі особи, які не є громадянами Південної Африки та перебувають у межах Союзу на встановлену дату з тимчасовою метою; та

(ii) всі особи, які не є громадянами Південної Африки та допущені до Союзу з тимчасовою метою після встановленої дати.

Класифікація осіб, імена яких включено до реєстру

5. (1) Кожна особа, ім'я якої включено до реєстру, класифікується Директором як біла особа, кольорова особа або корінний житель, залежно від обставин, і кожна кольорова особа та кожен корінний житель, ім'я якого включено таким чином, класифікуються Директором відповідно до етнічної або іншої групи, до якої вона належить.

(2) Генерал-губернатор може шляхом оголошення у Віснику призначити та визначити етнічні або інші групи, до яких слід класифікувати кольорових осіб та корінних жителів відповідно до підрозділу (1), і може аналогічним чином внести зміни або відкликати будь-яке таке оголошення.

(3) Якщо Директору будь-коли здається, що класифікація особи відповідно до підрозділу (1) є неправильною, він може, з урахуванням положень підрозділу (7) розділу одинадцять та після повідомлення цієї особи, а якщо вона неповнолітня, також її опікуна, із зазначенням, у якому відношенні класифікація є неправильною, та наданням такій особі та такому опікуну (якщо такий є) можливості бути вислуханими, змінити класифікацію цієї особи в реєстрі.

Ідентифікаційний номер, що присвоюється кожній особі, ім'я якої внесено до реєстру.

6. Директор присвоює ідентифікаційний номер кожній особі, ім'я якої внесено до реєстру.

7. (1) Щодо кожної особи, ім'я якої внесено до реєстру, окрім корінного жителя, до реєстру вносяться такі дані та жодні інші, а саме:

- (a) її повне ім'я, стать та звичайне місце проживання;
- (b) її класифікація згідно з розділом п'ять;
- (c) дата та місце її народження;
- (d) її громадянство або національність, а у випадку іноземця – зазначення того факту, що вона є іноземцем;
- (e) її сімейний стан;
- (f) у випадку зареєстрованого виборця – виборчий округ та виборчий округ, у якому вона зареєстрована як виборець відповідно до Закону про консолідацію виборчих округів 1946 року (Закон № 46 від 1946 року);
- (g) дата її прибуття до Союзу, якщо вона не народилася в частині Південної Африки, що входить до складу Союзу; (h) нещодавня фотографія себе, за винятком випадків, коли особа ще не досягла шістнадцяти років або була прийнята до Союзу з тимчасовою метою; та

(i) її ідентифікаційний номер.

10. (1) Кожна особа (крім корінного жителя), ім'я якої внесено до реєстру, та опікун будь-якої такої особи, яка не досягла шістнадцяти років, повинна протягом чотирнадцяти днів або, в окремому випадку, протягом такого тривалішого періоду, який може дозволити Директор, після будь-якої постійної зміни звичайного місця проживання цієї особи або її підопічного віком до шістнадцяти років, залежно від обставин, повідомити Директора у встановленому порядку про таку зміну місця проживання.

11. (1) Будь-яка особа, яка вважає себе незадоволеною своєю класифікацією Директором відповідно до розділу п'ятого, та будь-яка особа, яка заперечує проти класифікації будь-якої іншої особи відповідно до зазначеного розділу, може будь-коли письмово заперечити Директору проти такої класифікації.

(2) Кожне таке заперечення подається у двох примірниках та супроводжується письмовою заявою під присягою у двох примірниках, в якій повністю викладено підстави для заперечення, а якщо заперечення стосується класифікації особи, відмінної від заявника, копія заперечення та письмової заяви має бути передана Директором особі, до класифікації якої стосується заперечення.

(3) Кожне заперечення, отримане Директором відповідно до підпункту (2), має бути передано ним на розгляд колегії, що складається не менше ніж з трьох осіб, включаючи голову, створеної для цієї мети Міністром, під головуванням особи, призначеної Міністром, яка є або була суддею Верховного суду Південної Африки, або магістратом: За умови, що жодне заперечення, яке стосується класифікації особи, відмінної від заявника, не буде передано на розгляд, якщо заявник не сплатив депозит, зазначений у підпункті (4).

(4) Кожна особа, яка подає заперечення Директору відповідно до підрозділу (2) проти класифікації будь-якої іншої особи, повинна внести Директору суму в розмірі десяти фунтів стерлінгів, яка має бути:

(a) якщо заперечення підтримано радою, до якої його було передано на розгляд відповідно до підрозділу (3), повернута заявнику; або

(b) якщо заперечення відхилено радою, конфіскована на користь штату.

(7) Рішення ради є остаточним та обов'язковим для всіх осіб, включаючи Директора: За умови, що будь-яка особа, яка вважає себе незадоволеною рішенням ради щодо її власної класифікації, може протягом тридцяти днів після винесення рішення ради оскаржити це рішення шляхом подання заяви з повідомленням про клопотання до провінційного або місцевого відділення

Верховного суду Південної Африки, що має юрисдикцію в районі, де така особа зазвичай проживає.

(8) Відділення вищезгаданого Верховного Суду, до якого подається апеляція, розглядає справу та підтверджує, змінює або скасовує рішення колегії, або виносить таке інше рішення, яке, на її думку, колегія мала б винести, а також може винести таке розпорядження щодо судових витрат, яке вважає за потрібне.

Посвідчення особи

13. (1) Директор повинен якомога швидше після включення до реєстру імені будь-якої особи, яка досягла шістнадцяти років, або після того, як будь-яка особа, ім'я якої було включено таким чином, досягне шістнадцяти років, та з урахуванням наступних положень цього розділу, видати цій особі посвідчення особи.

(2) Якщо особа, зазначена в підрозділі (1), є білою особою або кольоровою особою та не є іноземцем або особою, зазначеною в підрозділі (4), посвідчення особи, видане цій особі, повинно містити такі дані та жодні інші дані щодо цієї особи, а саме:

- (a) її ім'я та стать;
- (b) класифікацію згідно з розділом п'ять;
- (c) громадянство або національність;
- (d) ідентифікаційний номер;
- (e) нещодавня фотографія; та
- (f) дата видачі посвідчення особи.

(3) Якщо особа є іноземцем і народилася в будь-якій частині Південної Африки, що входить до Союзу, або допущена до Союзу на постійне проживання, посвідчення особи, видане цій особі, повинно містити, окрім відомостей, зазначених у підрозділі (2), такі відомості та жодні інші відомості щодо цієї особи, а саме:

- (a) дату його прибуття до Союзу (якщо він не народився в частині Південної Африки, що входить до Союзу);
- (b) зазначення того факту, що він є іноземцем; та
- (c) його підпис або, якщо він не може підписати своє ім'я, його відбитки пальців.

(4) Якщо особа не є громадянином Південної Африки та була допущена до Союзу з тимчасовою метою, посвідчення особи, видане цій особі, повинно

містити всі дані, передбачені для іноземця підрозділом (3), за винятком фотографії цієї особи.

(5) Якщо особа є корінним жителем, посвідчення особи, видане їй, повинно містити такі дані та жодні інші дані, що стосуються її, а саме:

(а) її ім'я та стать;

(б) етнічну чи іншу групу та плем'я, до якого вона належить, а у випадку корінного жителя, який не є громадянином Південної Африки, її громадянство або національність;

(с) її ідентифікаційний номер;

(д) її нещодавню фотографію, а у випадку корінного жителя, який не є громадянином Південної Африки, її відбитки пальців; та

(е) дату видачі посвідчення особи.

Штрафи

18. Будь-яка особа, яка –

(а) для цілей цього Закону свідомо робить або спричиняє зроблення заяви, яка є неправдивою в суттєвій частині;

(б) отримавши посвідчення особи, що належить іншій особі, видає його за своє власне;

(с) з наміром обдурити, імітує, змінює, псує, знищує або пошкоджує будь-яке посвідчення особи;

(д) дозволяє будь-якій іншій особі отримати посвідчення особи, що належить їй;

(е) без законної причини не виконує або відмовляється виконувати запит Директора відповідно до розділу дванадцять або п'ятнадцять;

(ф) без законної причини не виконує або відмовляється виконувати будь-яке з положень підрозділу (1) розділу десять або підрозділу (2) розділу чотирнадцять;

(г) порушує будь-яке з положень підрозділу (1) розділу сімнадцять, винна у правопорушенні та підлягає покаранню після засудження.

Докази та презумпція

19. (1) Особа, яка за зовнішнім виглядом явно є білою особою, для цілей цього Закону вважається білою особою, доки не буде доведено протилежне.

(2) Не може бути виправданням від звинувачення згідно з пунктом (f) розділу вісімнадцять за невиконання положень підрозділу (2) розділу

чотирнадцять той факт, що ім'я обвинуваченого не було включено до реєстру або що йому не було видано посвідчення особи, якщо він не доведе, що це не сталося через будь-яку недбалість або недбалість з його боку.

Скорочена назва

24. Цей Закон називатиметься Законом про реєстрацію населення 1950 року.

Прочитайте текст знаменитої промови П. Лумумби (Документ 2) та поясніть, на вашу думку, чому вона вважається одним із найважливіших документів в історії африканського національно-визвольного руху та деколонізації.

Документ 2. Патріс Лумумба. Промова на церемонії проголошення незалежності Конго 30 червня 1960 р.

Чоловіки та жінки Конго,
Переможні борці за незалежність,
Я вітаю вас від імені уряду Конго.

Я прошу всіх вас, мої друзі, хто невпинно боровся в наших лавах, відзначити цей день 30 червня 1960 року як знаменну дату, яка назавжди залишиться у ваших серцях, дату, значення якої ви з гордістю поясните своїм дітям, щоб вони, у свою чергу, могли розповісти своїм онукам і правнукам.

Хоча ця незалежність Конго проголошується сьогодні за угодою з Бельгією, дружньою країною, з якою ми знаходимося на рівних, жоден конголезець ніколи не забуде, що незалежність була завойована в боротьбі, завзятій і натхненній боротьбі, яка велася з дня в день, боротьбі, в якій сил, ані крові.

Вона була сповнена сліз, вогню та крові. Ми глибоко пишаємося нашою боротьбою, тому що вона була справедливою, благородною і необхідною для припинення принизливого рабства, нав'язаного нам.

Такою була наша доля протягом вісімдесяти років колоніального правління, і наші рани надто свіжі та надто болючі, щоб їх забути.

Ми піддавалися примусовій праці в обмін на оплату, яка не дозволяла нам вгамувати голод, одягатися, мати пристойне житло або виховувати наших дітей як коханих.

Вранці, вдень і ввечері ми піддавалися глузуванням, образам та побоям лише тому, що ми були «неграми». Хто забуде, що до чорного зверталися на «ти» не тому, що він був другом, а тому, що ввічливе «ви» було призначене для білого?

Ми бачили, як наші землі були захоплені в ім'я нібито справедливих законів, які визнавали лише право сильного.

Ми не забули, що закон ніколи не був однаковим для білих і чорних, що він був поблажливий до одних і жорстокий і нелюдський до інших.

Ми пережили жахливі страждання, переслідування за політичні переконання та релігійні переконання, вигнання з рідної землі: наша доля була гіршою за саму смерть.

Ми не забули, що в містах особняки були для білих, а старі хатини для чорних; що чорних не пускали до кінотеатрів, ресторанів і магазинів, відведених для «європейців»; що чорні подорожували у трюмах, під ногами білих у їхніх розкішних каютах.

Хто колись забуде розстріли, внаслідок яких загинуло так багато наших братів, чи камери, в які безжально кидали тих, хто більше не бажав підкорятися режиму несправедливості, придушення та експлуатації, що використовувався колонізаторами як інструмент свого панування?

Все це, брати мої, принесло нам незліченні страждання.

Але ми, обрані голосами ваших представників, представників народу, щоб керувати нашою рідною землею, ми, котрі страждали душею і тілом від колоніального гніту, ми говоримо вам, що відтепер з усім цим покінчено.

Республіка Конго проголошена, і майбутнє нашої улюбленої країни тепер перебуває у руках її власного народу.

Брати, давайте разом почнемо нову боротьбу, піднесену боротьбу, яка приведе нашу країну до миру, процвітання та величі.

Разом ми встановимо соціальну справедливість і забезпечимо кожній людині справедливу винагороду за її працю.

Ми покажемо світові, на що здатна чорна людина, працюючи на волі, і зробимо Конго гордістю Африки.

Ми подбаємо про те, щоб землі нашої рідної країни справді приносили користь її дітям.

Ми переглянемо всі старі закони і перетворимо їх на нові, які будуть справедливими та благородними.

Ми припинимо переслідування свободи думки. Ми подбаємо про те, щоб усі громадяни повністю користувалися основними свободами, передбаченими Декларацією прав людини.

Ми викоринимо будь-яку дискримінацію, хоч би як було її походження, і забезпечимо кожному місце в житті, що відповідає його людській гідності і гідне його праці та відданості країні.

Ми встановимо в країні світ, заснований не на рушницях і багнетах, а на злагоді та добрій волі.

І в усьому цьому, мої дорогі співвітчизники, ми можемо покладатися не тільки на наші власні величезні сили та величезні багатства, а й на допомогу численних іноземних держав, співпрацю яких ми приймемо, коли вона не матиме на меті нав'язування нам чужої політики, а буде здійснюватися в дусі дружби.

Навіть Бельгія, яка нарешті засвоїла урок історії і більше не має потреби перешкоджати нашій незалежності, готова надати нам допомогу та дружбу; з цією метою між нашими двома рівноправними та незалежними країнами щойно підписано угоду. Я впевнений, що ця співпраця принесе користь обома країнам. Зі свого боку, ми, зберігаючи пильність, намагатимемося дотримуватися добровільно взятих на себе зобов'язань.

Таким чином, як у внутрішній, так і зовнішній сферах, нове Конго, створюване моїм урядом, буде багатим, вільним і процвітаючим. Але для якнайшвидшого досягнення нашої мети я прошу всіх вас, законодавців та громадян Конго, надати нам усю можливу допомогу.

Я прошу вас усіх припинити ваші племінні чвари: вони послаблюють нас і можуть стати причиною зневаги до нас за кордоном.

Я прошу вас усіх не зупинятися ні перед якими жертвами задля успіху нашої великої справи.

Нарешті, я прошу вас беззастережно шанувати життя та майно співгромадян та іноземців, які оселилися в нашій країні; якщо поведінка цих іноземців залишає бажати кращого, наше правосуддя негайно надішле їх з території республіки; якщо ж, навпаки, їхня поведінка хороша, їх слід дати спокій, бо вони також працюють на благо нашої країни.

Незалежність Конго є вирішальним кроком на шляху до звільнення всього африканського континенту.

Наш уряд, уряд національної та народної єдності, слугуватиме своїй країні.

Я закликаю всіх громадян Конго, чоловіків, жінок і дітей, рішуче розпочати виконання завдання створення національної економіки та забезпечення нашої економічної незалежності.

Вічна слава борцям за національне визволення!

Хай живе незалежність та африканська єдність!

Хай живе незалежне та суверенне Конго!

Прочитайте Документ 3. та дайте відповідь на питання:

1. Чому дана Конвенція вважається першим регіональним інструментом в Африці, спрямованим на боротьбу з тероризмом?
2. Яке визначення терористичного акту надає Конвенція?
3. Які напрями міжнародної співпраці розглядаються?

Документ 3. Конвенція Організації африканської єдності про запобігання тероризму та боротьбу з ним (14 липня 1999 р.)

Держави – члени Організації африканської єдності, беручи до уваги цілі та принципи, втілені в Статуті Організації африканської єдності, зокрема у статутних положеннях щодо безпеки, стабільності, розвитку дружніх відносин та співробітництва між її державами-членами;

посилаючись на положення Декларації про кодекс поведінки у міжафриканських відносинах, яка була прийнята на тридцятій черговій сесії Асамблеї глав держав та урядів Організації африканської єдності, що відбулася у місті Тунісі (Туніс) 13–15 червня 1994 року;

усвідомлюючи необхідність пропаганди гуманних та моральних цінностей, заснованих на терпимості та відмові від усіх форм тероризму, незалежно від їх мотивації;

вірячи в принципи міжнародного права, положення Статутів Організації африканської єдності та Організації Об'єднаних Націй та відповідних резолюцій Організації Об'єднаних Націй про заходи, спрямовані на боротьбу з міжнародним тероризмом, і зокрема резолюції 49/60 Генеральної Асамблеї⁹ Декларацією про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму, а також резолюції 51/210 Генеральної Асамблеї від 17 грудня 1996 року та доданої до неї Декларації, яка

доповнює Декларацію про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму 1994 року;

будучи глибоко стурбовані масштабністю та серйозністю феномену тероризму та небезпеками, які він створює для стабільності та безпеки держав;

бажаючи посилити співпрацю між державами-членами у запобіганні тероризму та боротьбі з ним;

підтверджуючи законне право народів на самовизначення та незалежність відповідно до принципів міжнародного права та положень Статутів Організації африканської єдності та Організації Об'єднаних Націй, а також Африканської хартії прав людини та народів;

будучи стурбовані тим, що тероризм вкрай негативно позначається на житті ні в чому не винних жінок та дітей; переконані, що тероризм є серйозним порушенням прав людини, і особливо прав на фізичну недоторканність, життя, свободу і безпеку, і заважає соціально-економічному розвитку через дестабілізацію держав;

будучи також переконані, що тероризм не може бути виправданий за жодних обставин і що тому необхідно боротися з усіма його формами та проявами, у тому числі такими, до яких прямо чи опосередковано причетні держави, незважаючи на його походження, причини та цілі; усвідомлюючи зростаючий змикання тероризму з організованою злочинністю, включаючи незаконний обіг зброї та наркотиків, а також відмивання грошей;

будучи сповнені рішучості ліквідувати тероризм у всіх його формах та проявах, домовилися про наступне:

Частина I. Сфера застосування

Стаття 1

Для цілей цієї Конвенції:

1.«Конвенція» означає Конвенцію ОАЄ про запобігання тероризму та боротьбу з ним.

2. «Держава-учасниця» означає будь-яку державу — член Організації африканської єдності, яка ратифікувала цю Конвенцію або приєдналася до неї і депонувала грамоту про ратифікацію або приєднання Генеральному секретареві Організації африканської єдності.

3. «Терористичний акт» означає:

а) будь-яке діяння, яке є порушенням кримінальних законів держави-учасниці і яке може загрожувати життю, фізичній недоторканності чи свободі будь-якої особи, деякої кількості осіб чи групи осіб або заподіяти їм серйозні травми чи смерть або заподіяти або може заподіяти шкоду державній культурній спадщини, а також спрямовано або розраховане на те, щоб:

i) залякати, залякати, змусити, змусити або спонукати будь-який уряд, орган, установу, населення в цілому або якийсь його сегмент вчинити якусь дію або утриматися від її вчинення, або ж зайняти якусь позицію або відмовитися від неї; або

ii) порушити функціонування будь-якої державної служби, надання будь-яких насущно необхідних послуг населенню або створити надзвичайну ситуацію для населення; або

iii) викликати загальний заколот у державі;

б) будь-який вплив на будь-яку особу з наміром на вчинення будь-якого зі згаданих у підпунктах i)–iii) пункту а) діянь, що виявляється у заохоченні, спонсоруванні, пособництві, наказі, допомозі, підбурюванні, спонуканні, спробі, загрозі, змові, організації.

Стаття 2

Держави-учасниці зобов'язуються:

а) провести огляд своїх національних законів та кваліфікувати як кримінальні злочини терористичні акти, як вони визначені в цій Конвенції, та передбачити за подібні акти належні заходи покарання, що враховують тяжкий характер таких злочинів;

б) розглянути у пріоритетному порядку питання про підписання перелічених у додатку міжнародних документів, їх ратифікацію чи приєднання до них, якщо вони ще не підписали їх, не ратифікували їх або не приєдналися до них; та

с) здійснити певні дії, зокрема вжити законодавства та кваліфікувати як кримінальні злочини деякі діяння, як того вимагають положення міжнародних документів, згаданих у пункті б), якщо держави ратифікували їх або приєдналися до них, та передбачити за подібні акти належні такі заходи;

д) повідомити Генерального секретаря ОАЄ про всі законодавчі заходи, вжиті ними, та заходи покарання, введені за терористичні акти, протягом одного року з моменту ратифікації Конвенції або приєднання до неї.

Стаття 3

1. Незважаючи на положення статті 1, боротьба, що ведеться народами відповідно до принципів міжнародного права за своє звільнення або самовизначення, включаючи збройну боротьбу проти колоніалізму, окупації, агресії та панування іноземних сил, не розглядається як терористичні акти.

2. Політичні, філософські, ідеологічні, расові, етнічні, релігійні чи інші мотиви не є підставою, що виправдовує терористичний акт.

Частина II. Сфери співпраці

Стаття 4

1. Держави-учасниці зобов'язуються утримуватися від будь-яких дій, прямо чи опосередковано спрямованих на організацію, підтримку, фінансування, вчинення або підбурювання до вчинення терористичних актів або на надання притулків терористам, включаючи постачання зброї та документи про запаси та запаси.

2. Держави-учасниці вживають будь-яких законних заходів, спрямованих на попередження терористичних актів та боротьбу з ними відповідно до положень цієї Конвенції та їх власного внутрішнього законодавства, і зокрема:

а) не допускають використання їх території як бази для планування, організації або виконання актах у будь-якій формі;

б) розробляють та зміцнюють методи відстеження та виявлення планів або заходів, спрямованих на незаконне транскордонне перевезення, ввезення, вивезення, накопичення запасів та застосування зброї, боєприпасів та вибухових речовин та інших матеріалів та засобів вчинення терористичних актів;

с) розробляють та зміцнюють методи контролю та спостереження за сухопутними, морськими та повітряними кордонами, а також митні та імміграційні контрольно-пропускні пункти, щоб не допускати жодного проникнення осіб або груп, які займаються плануванням, організацією та виконанням терористичних актів;

д) зміцнюють захист та безпеку осіб, дипломатичних та консульських представництв, приміщень регіональних та міжнародних організацій, акредитованих у державі-учасниці, відповідно до відповідних конвенцій та норм міжнародного права;

е) сприяють обміну інформацією та досвідом щодо терористичних актів та створюють бази даних для збору та аналізу інформації та відомостей про терористичні елементи, групи, рухи та організації;

ф) вживають усіх необхідних заходів для запобігання створенню мереж підтримки терористів у будь-якій формі; g) при наданні притулку засвідчуються в тому, що особа, яка домагається притулку, не причетна до жодного терористичного акту;

h) заарештовують осіб, які вчинили терористичні акти, і судять їх відповідно до національного законодавства або видають їх відповідно до положень цієї Конвенції або договорів про видачу, укладених між державою, що запитує та запитується, а за відсутності договору розглядають питання про полегшення видачі осіб, підозрюваних у скоєнні; та

і) налагоджують ефективну співпрацю між відповідними співробітниками та службами внутрішньої безпеки та громадянами держав-учасниць, прагнучи підвищити усвідомлення суспільством того зла, яке несуть терористичні акти, та необхідності боротися з такими актами шляхом створення гарантій та стимулів, які спонукали б населення повідомляти про терористів. розкриття таких актів та арешт тих, хто їх здійснює.

Стаття 5

1. Держави-учасниці зобов'язуються розширювати взаємний обмін інформацією:

а) про діяння і злочини, вчинені терористичними групами, їх керівників і кадрів, їх штаб-квартирах і навчальних таборах, кошти і джерела їх фінансування та придбання ними зброї, які використовуються і інших засобах, які вони мають;

б) про методи та прийоми зв'язку та пропаганди, що використовуються терористичними групами, поведінку цих груп, пересування їх керівників та кадрів, а також їх проїзні документи.

2. Держави-учасниці зобов'язуються обмінюватися будь-якою інформацією, яка веде:

а) до арешту будь-якої особи, яка звинувачується в терористичному акті проти інтересів держави-учасниці або проти її громадян, або вчинила замах на вчинення такого акта, або учасника, що брав участь у ньому як співника або підбурювача;

б) до вилучення та конфіскації будь-якого типу зброї, боєприпасів, вибухових речовин, пристроїв або фінансових засобів або інших знарядь

злочинної діяльності, які використовуються для здійснення терористичного акту або призначених для цієї мети.

3. Держави-учасниці зобов'язуються дотримуватися конфіденційності інформації, що є предметом обміну між ними, і не надавати таку інформацію іншій державі, яка не бере участі в цій Конвенції, або третій державі-учасниці без попередньої згоди держави, від якої виходить така інформація.

4. Держави-учасниці зобов'язуються розвивати співпрацю між собою та допомагати один одному щодо процедур, пов'язаних з розслідуванням діяльності та арештом осіб, підозрюваних у терористичних актах, звинувачених у таких актах або засуджених за них, з дотриманням національного законодавства кожної держави.

5. Держави-учасниці співпрацюють один з одним при проведенні та обміні результатами досліджень та пошуків, присвячених способам боротьби з терористичними актами та обміну досвідом протидії терористичним актам.

6. Держави-учасниці по можливості співпрацюють один з одним у справі надання будь-якої наявної технічної допомоги при складанні програм або організації, коли це необхідно і якщо це корисно для їх персоналу, спільних навчальних курсів (із залученням однієї або кількох держав-учасниць) у сфері протидії терористичним актам, щоб удосконалювати свій науковий ними.

Частина IV. Видача

Стаття 8

1. З дотриманням положень пунктів 2 і 3 цієї статті держави-учасниці зобов'язуються видавати будь-яку особу, яка звинувачується або засуджена у зв'язку з будь-яким терористичним актом, вчиненим на території іншої держави-учасниці, і видача якої вимагається однією з держав-учасниць, відповідно до правил та умов державами-учасницями, та в межах, встановлених їх національними законами.

2. Будь-яка держава-учасниця може в момент депонування своєї грамоти про ратифікацію або приєднання повідомити Генерального секретаря ОАЄ мотиви, за якими у видачі може бути відмовлена, і при цьому вона вказує, яку правову підставу в її національному законодавстві або міжнародних конвенціях, у яких вона бере участь, виключає таку. Генеральний секретар повідомляє ці мотиви державам-учасницям.

3. У видачі особи відмовляється, якщо компетентний орган запитуваної держави виніс їй остаточний вирок у справі про терористичний акт або акти, у зв'язку з якими запрошена видача. У видачі може бути також відмовлено, якщо компетентний орган запитуваної держави вирішив або не порушувати, або припинити провадження у справі про цей акт або акти.

4. Держава-учасниця, якщо на її території знаходиться передбачуваний злочинець і вона його не видає, зобов'язана незалежно від того, чи скоєно злочин на її території чи ні, передати справу без необґрунтованої затримки своїм компетентним органам на предмет кримінального переслідування.

Частина VI. Заключні положення

Стаття 20

1. Ця Конвенція набирає чинності через тридцять днів після депонування Генеральному секретареві Організації африканської єдності п'ятнадцятої ратифікаційної грамоти.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цю Конвенцію або приєднується до неї, вона набирає чинності через тридцять днів з дати депонування цієї державою-учасницею своєї грамоти про ратифікацію або приєднання.

Стаття 22

1. Ніщо в цій Конвенції не повинно тлумачитися як відступ від загальних принципів міжнародного права, зокрема принципів міжнародного гуманітарного права, а також Африканської хартії прав людини та народів.

2. Будь-яка суперечка, яка може виникнути між державами-учасницями у зв'язку з тлумаченням або застосуванням цієї Конвенції, підлягає дружньому врегулюванню шляхом прямої угоди між ними. Якщо таке врегулювання не досягається, будь-яка з держав-учасниць може передати суперечку до Міжнародного Суду відповідно до Уставу Суду або на арбітраж інших держав — учасниць цієї Конвенції.

Прочитайте текст Документу 4 та дайте відповідь на питання:

1. Чому, на вашу думку, зазначену Конвенцію вважають доповненням до загальноафриканської Конвенції ОАЄ 1999 року?
2. Який заклик до держав-учасниць зроблено в Конвенції?

Документ 4.

Конвенція про боротьбу з тероризмом у Центральній Африці

Узгоджено в Лібревілі 27 травня 2004 року

Набуття чинності: відповідно до статті 7

Рада міністрів, беручи до уваги Договір про заснування Центральноафриканського економічного та валютного співтовариства (СЕМАК) від 16 березня 1994 року та Доповнення до нього від 26 липня 1996 року, що стосується правової та інституційної системи Співтовариства,

беручи до уваги Конвенцію, що регулює Центральноафриканський економічний союз,

беручи до уваги Додатковий акт СЕМАК № 9 від 14 грудня 2000 року, згідно з яким Комітет начальників поліції країн Центральної Африки (КНВЦА) стає спеціалізованим органом Співтовариства,

вважаючи, що співробітництво з питань кримінальної поліції між державами Центральної Африки допоможе забезпечувати досягнення цілей СЕМАК в умовах безпеки,

враховуючи міжнародну обстановку, загрози тероризму, що періодично виникають, і необхідність запобігати феномену тероризму і боротися з ним у всіх його формах і проявах у Центральній Африці,

спираючись на пропозицію Виконавчого секретаря, проконсультувавшись із Міждержавним комітетом, на своєму засіданні 5 лютого 2005 року цим приймає наступний Регламент:

Стаття 1 Цим приймається Конвенція, що додається до цього, між державами — членами Комітету начальників поліції країн Центральної Африки про боротьбу з тероризмом. Стаття 2 Цей Регламент набирає чинності з дати його підписання та публікується в Офіційному бюлетені Співтовариства.

КОНВЕНЦІЯ МІЖ ДЕРЖАВАМИ – ЧЛЕНАМИ КОМІТЕТУ НАЧАЛЬНИКІВ ПОЛІЦІЇ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ АФРИКИ ПРО БОРТЬБУ З ТЕРОРИЗМОМ

Глава 2. Контртерористичні заходи та заходи співробітництва

Стаття 3

Заходи боротьби з терористичними злочинами З метою скоординованої та ефективної боротьби з терористичною загрозою держави-учасниці:

1) використовують усі засоби для запобігання тому, щоб на їх території здійснювалися підготовка, фінансування та вчинення терористичних актів або впроваджувалися організації, які Організація Об'єднаних Націй визнає;

2) забороняють на своїй території всі форми пропаганди або апології злочинності в цілому та тероризму зокрема, а також усі форми сприяння терористичним організаціям, зазначені у підпункті 1 вище;

3) виконують Регламент СЕМАК про запобігання та припинення відмивання грошей та фінансування тероризму в Центральній Африці;

4) створюють у кожній державі-учасниці спеціальні оперативні підрозділи та посилюють, відповідно до своїх процедур контролю та охорони кордонів, існуючий режим дорожньої мережі, а також національного морського та повітряного простору;

5) у разі держав, які ще не зробили цього, адаптують своє внутрішнє законодавство до сучасного контексту міжнародної злочинності, враховуючи феномен тероризму, який все сильніше загрожує поширенням в Африці;

6) організують програми спеціалізованого навчання для персоналу відомств, які відповідають за боротьбу з тероризмом;

7) ініціюють ті чи інші заходи, які можуть сприяти ефективному здійсненню цієї Конвенції.

Стаття 4

Співробітництво у боротьбі з терористичними злочинами

Щоб ефективно боротися з терористичними злочинами, держави-учасниці відповідно до своїх внутрішніх законів і процедур:

1) надають одна одній через свої компетентні відомства всі види допомоги, передбачені в Угоді СЕМАК про взаємну поліції між державами Центральної Африки та будь-яких інших правових актах, що діють у відносинах між ними;

2) створюють по лінії Комітету начальників поліції країн Центральної Африки (КНВЦА) спільний банк даних про осіб, які переслідуються за тероризм, та про терористичні групи, рухи та організації, що підпадають під статтю 2 вище;

3) затримують та передають своїм компетентним судам осіб, які вчинили або намагалися вчинити терористичні злочини, як вони визначені вище;

4) видають запитуючій державі осіб, які вчинили терористичні злочини, відповідно до Угоди СЕМАК про видачу або будь-які інші угоди, в яких беруть участь запитувана та запитувана держави;

5) за згодою компетентних судових відомств передають з однієї поліцейської структури в іншу осіб, затриманих за тероризм, а також предмети (зброя, боєприпаси, вибухові речовини, транспортні засоби, процесуальні матеріали або документи, судові акти або рішення), вилучені в рамках застосованої при цьому процедури, відповідно до питань кримінальної поліції між державами Центральної Африки та положеннями Угоди про видачу між державами-членами СЕМАК та Угоди про судове співробітництво між державами-членами СЕМАК;

6) налагоджують ефективну співпрацю між контртерористичними відомствами та населенням;

7) гарантують право на захист, передбачаючи обов'язковість надання допомоги підозрюваним;

8) заохочують політику та культуру сприяння жертвам тероризму;

9) обмінюються усією інформацією про терористичні злочини, які скоєні або готуються на території держави-учасниці;

10) проводять дослідження та дослідження з проблеми тероризму, діляться їх результатами та обмінюються досвідом роботи над попередженням цієї форми злочинності.

Стаття 5

Видача злочинців

1. Відповідно до пункту 2 статті 4 кожна держава-учасниця видає будь-яку особу, яка розшукується за терористичний злочин і видача якої запитується будь-якою іншою державою-учасницею.

2. Видача осіб, які переслідуються за тероризм, провадиться відповідно до Угоди СЕМАК про видачу, багатосторонні або двосторонні угоди та відповідні внутрішні правила та процедури кожної держави, що торкається. Однак видача може не відбутися:

а) якщо особа, що розшукується, є громадянином запитуваної держави. У таких випадках запитувальна держава може вимагати, щоб ця особа була піддана кримінальному переслідуванню в державі, яку запитують;

б) якщо до подання запиту про видачу запитувана держава вже розпочала слідство або судовий розгляд у тій же справі;

с) якщо у запитуваній державі або в іншій державі-учасниці у цій справі вже відбувся розгляд та винесено судові рішення, яке підлягає виконанню;

д) якщо на момент передачі запиту про видачу запитуваній державі розшукувана особа засуджена та відбуває покарання у іншій справі. У таких випадках ця особа не піддається видачі, доки не відбуде призначене покарання;

е) якщо інкриміноване діяння не є злочином у державі, яку запитують;

ф) якщо особа, яка вчинила один або кілька злочинів у державі, що запитує, була амністована.

Завдання для самоконтролю знань:

1. Дайте відповіді на наступні питання:

- Назвіть головні етапи деколонізації в зазначеному регіоні.
- Охарактеризуйте процес здобуття незалежності країнами Африки.
- Які можна виокремити спільні та відмінні риси процесу деколонізації африканських і азійських країн?
- Які зовнішні фактори впливали на процес деколонізації?
- Назвіть головні проблеми постколоніальних африканських країн.
- В чому полягають причини збройних конфліктів на території Африки у другій половині XX – початку XXI ст.?

2. Заповніть таблицю «Участь миротворчих місій ООН в урегулюванні збройних конфліктів в Африці»:

Назва операції	Дата та місце проведення	Основні завдання	Результати

Рекомендовані джерела інформації до теми 7.

Використані джерела

1. Population Registration Act, 1950 enacted by the Parliament of South Africa. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Population_Registration_Act,_1950
2. Patrice Lumumba. Speech at the ceremony of the Proclamation of the Congo's Independence. June 30, 1960. Lumumba P. The Truth about a Monstrous Crime of the Colonialists. URL: <https://www.marxists.org/africa/lumumba/1960/independence.htm>
3. OAU Convention on the Prevention and Combating of Terrorism. African Union. URL: https://convention_on_the_prevention_and_combating_of_terrorism.pdf
4. The Convention on the Suppression of Terrorism in Central Africa. International Instruments related to the Prevention and Suppression of International Terrorism. UNITED NATIONS. 2019. Vol. I. URL: https://legal.un.org/cod/books/english/terrorism_handbook_vol1.pdf

Література

1. Гуцало С. Є. Північна Африка: уроки минулого та проблеми інтеграції Магрибу. Інтеграційні процеси в Азії та Африці як складова світового історичного розвитку (кінець XX – початок XXI століття): монографія. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 199–214.
2. Інтеграційні процеси в Азії та Африці як складова світового історичного розвитку (кінець XX – початок XXI століття) : монографія. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. 285 с.
3. Кравченко М. В. Інтеграційний розвиток регіону Субсахарської Африки. Інтеграційні процеси в Азії та Африці як складова світового історичного розвитку (кінець XX – початок XXI століття) : монографія. Київ : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 237–258.
4. Лановюк Л. Ключові аспекти становлення державності у країнах Африканського континенту в XX-XXI ст. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. № 4. С. 19-27.
5. Лукаш О. І., Прип'як Є. О. Африка – Індія у контексті інтеграційних тенденцій та перспектив співробітництва. Інтеграційні процеси в Азії та Африці як складова світового історичного розвитку (кінець XX – початок XXI століття) : монографія. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. С. 215–236.

6. Майборода О. М. Етнічні пастки деколонізації: африканський досвід: монографія. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 216 с.

7. Огорокова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): Навчальний посібник (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія»). Одеса: Ун-т Ушинського, 2022. 238 с.

8. Alaye A. Anti-Colonial Struggles and Decolonization: Strategies for Departure from Imperial Powers in Africa. *Acta Universitatis Danubius. Juridica*. 2024. № 20 (3). Pp. 7–16.

9. Benoît H. Decolonizing African history: Authenticité, cosmopolitanism and knowledge production in Zaire, 1971–1975. *Journal of Eastern African Studies*. 2022. Vol. 16. Issue 2. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2022.2135245>

10. Larmer M. Decolonising the ‘Long Boom’: New Histories of the Global South, 1945–1990. *The Journal of Imperial and Commonwealth History*. 2024. Vol. 52. Issue 6: Decolonising the ‘Long Boom’: New Histories of the Global South, 1945–1990. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/03086534.2025.2451275#d1e126>

11. Milford I. Another World? East Africa, Decolonisation, and the Global History of the Mid-Twentieth Century. *The Journal of African History*. 2021. Vol. 62. Issue 3. Pp. 394 – 410.

12. Peo H. Decolonization and the spectre of the nation-state. WILEY. 2022. № 73. Pp. 35-49.

ТЕМА 8.

Особливості розвитку країн Латинської Америки

Пригадайте:

1. Які країни відносяться до регіону Латинської Америки?
2. Які риси соціально-економічного та політичного розвитку були притаманні країнам Латинської Америки у першій половині XX століття?
3. Які події, на вашу думку, стали визначальними для регіону в першій половині XX століття?

Хронологія історичних подій

✓ *Період холодної війни (1945 – 1991 рр.)*

- Економічна модернізація: Багато країн проводили політику імпортозаміщення та індустріалізації, що призвело до економічного зростання, а також залежностей від імпорту та зовнішніх ринків.

- Політична нестабільність: цей період характеризувався частими військовими переворотами, встановленням диктатур (часто за підтримки США), громадянськими війнами та політичними репресіями.

- Соціальні потрясіння: Зростання міського населення та міграція із сільських районів призвели до соціальних проблем, таких як бідність, нерівність та злочинність.

✓ 1945 р.: Кінець Другої світової війни та початок нової геополітичної ери, яка сильно вплинула на Латинську Америку.

✓ 1959 р.: Кубинська революція, яка стала символом опору диктатурам і вплинула на інші країни регіону.

✓ 1973 р.: Військовий переворот у Чилі та встановлення диктатури Аугусто Піночета.

✓ 1991 р.: Розпад Радянського Союзу та закінчення холодної війни, що сприяло демократизації в регіоні.

Перехід до демократії та нові виклики (1990 – 2023 рр.)

- Демократизація: До 1990-х років більшість країн перейшли від диктатур до демократичних режимів, але проблеми, такі як корупція, бідність та нерівність, збереглися.

- Економічні реформи: Багато країн почали проводити ринкові реформи та лібералізацію економіки, що призвело до зростання в деяких секторах, але також збільшило соціальну нерівність.

- Боргові кризи та економічна нестабільність: У різні періоди регіон стикався з борговими кризами та іншими економічними шоками, які сповільнювали розвиток та посилювали соціальну напруженість.

- Соціальні та екологічні проблеми: У XX і XXI століттях країни Латинської Америки стикалися з такими викликами, як зростання злочинності, наркоторгівля, міграція та екологічні проблеми, пов'язані з промисловим розвитком та зміною клімату.

✓ 2008 р.: Глобальна фінансова криза, яка істотно вплинула на економіку країн Латинської Америки.

✓ 2010 – 2020 рр.: період політичних зрушень, включаючи прихід до влади лівих і правих партій, а також загострення соціальних та економічних проблем.

Внутрішня і зовнішня політика країн Латинської Америки (1945 – 2023 рр.)

Період	Внутрішня політика	Зовнішня політика
1945–1959 рр.	Період демократії, але з участю військових.	Посилення ролі лівих партій. Посилення впливу США. Соціальні та політичні конфлікти.
1959–1970-ті рр.	Кубинська революція. Посилення авторитарних режимів. Зростання воєнного впливу.	Холодна війна та протистояння між соціалістичними та капіталістичними режимами.
1970–1980-ті рр.	"Брудні війни" в Аргентині, Чилі, Бразилії. Військові диктатури. Соціальна напруга.	Вплив США та СРСР, боротьба між ідеологіями.
1990–2000-ті рр.	Перехід до демократії, економічні реформи. Соціальні проблеми.	Посилення регіональної інтеграції (наприклад, МЕРКОСУЛ). Зростання впливу США на економіку регіону.
2000–2023 рр.	Поява лівоцентристських урядів. Зростання соціальних рухів та популізму.	Посилення китайського впливу, торговельні та політичні розбіжності. Регіональні інтеграційні ініціативи

Терміни і поняття

Термін	Визначення
Латифундія	це велике приватне землеволодіння, яке історично використовувалося для інтенсивного товарного сільськогосподарського виробництва. У Південній Америці латифундії були і залишаються значним соціально-економічним явищем, яке сформувалося в колоніальну епоху. Вони є великими приватними земельними володіннями, які домінують в аграрному ландшафті регіону. Найчастіше їх називають <i>хасієндами</i> (в іспаномовних країнах) або <i>фазендами</i> (в Бразилії), а в Аргентині та Чилі – <i>естансіями</i>. У регіоні склалася дуалістична структура землекористування, де латифундії, що займали великі площі, співіснували з <i>мініфундіями</i> – крихітними ділянками, на яких працювали селяни для власного прожитку. Ця система створювала глибоку соціальну нерівність.
Імпортозамінна індустріалізація	це економічна стратегія, яку використовують країни, що розвиваються, аби зменшити свою залежність від імпортованих товарів і розвинути власну промислову базу. Вона передбачає заміну іноземних товарів вітчизняним виробництвом.
Військова хунта	це форма авторитарного правління, коли владу в країні захоплює група високопоставлених військових чиновників унаслідок державного перевороту. На відміну від одноосібної військової диктатури, хунта є колегіальним органом, тобто владу здійснює не одна особа, а комітет військових лідерів.
Організація Американських держав	це міжнародна регіональна організація, що об'єднує 35 незалежних держав Північної та Південної Америки. Вона була заснована в 1948 році на Дев'ятій Міжамериканській конференції в Боготі (Колумбія).

Постать в історії

Ернесто Че Геварра (1900 – 1987 рр.)

– аргентинський революціонер, лікар, теоретик партизанської війни та одна з ключових постатей Кубинської революції. Його біографія викликає суперечки: для одних він – символ боротьби за свободу та соціальну справедливість, для інших – безжальний вбивця.

Ернесто Гевара де ла Серна народився 14 червня 1928 року в Росаріо, Аргентина, у сім'ї вищого середнього класу. З дитинства він страждав на астму, але, незважаючи на хворобу, активно займався спортом. Вивчав медицину в Університеті Буенос-Айреса. Під час навчання багато читав марксистську літературу та мандрував країнами Латинської Америки. У 1951-1952 роках разом з другом здійснив велику подорож Південною Америкою. Саме тоді він побачив злидні та несправедливість, що панували в регіоні, що остаточно сформувало його антикапіталістичні та антиімперіалістичні погляди.

У 1955 році в Мексиці він познайомився з Фіделем і Раулем Кастро і приєднався до їх повстанського руху, що боровся проти кубинського диктатора Фульхенсіо Батісти. Че Гевара зіграв ключову роль революції, проявивши себе як талановитий командир і організатор. У 1958 році він провів вирішальну кампанію із захоплення міста Санта-Клара, яка завдала останнього удару по режиму Батисти. Після перемоги революції в 1959 Че отримав кубинське громадянство і зайняв високі посади в новому уряді, в тому числі міністра промисловості і президента Національного банку.

Че Гевара вірив у необхідність експорту революції до інших країн. У 1965 році він залишив усі свої посади на Кубі та таємно залишив країну. Спочатку він вирушив до Конго, де намагався організувати партизанський рух, але ця спроба виявилася невдалою. Після невдачі в Конго Че Гевара прибув до Болівії, де 1966 року розпочав новий етап партизанської боротьби проти місцевого уряду.

8 жовтня 1967 року його загін був оточений і захоплений болівійською армією за підтримки ЦРУ. Наступного дня, 9 жовтня 1967 року, Че Гевара був страчений.

У 1997 році на честь тридцятих роковин від дня смерті Че Гевари його тіло було повернуто на Кубу і поховано в бронзовому мавзолеї в Санта-Кларі.

Для мільйонів людей, які розділяють його ідеї, він став не просто легендою ХХ століття, а реально близькою, рідною людиною. Він мав залізну волю і умів цінувати щодня прожитого життя, людину величезного серця, повного бажання допомогти людям, співчущаючого та милосердного. Він любив книги, спорт, умів цінувати прекрасне, готовий був жертвувати собою, був ідеалістом і мав почуття гумору. Людина дії, він знаходив час для роздумів та письменницької праці.

8 жовтня на Кубі відзначають день Героїчного Партизана, таким чином згадуючи команданте Гевару та його подвиги. У 2013 році, 85-річчя від дня народження Ернесто Че Гевари, його рукописи були включені до реєстру документальної спадщини програми ЮНЕСКО «Пам'ять світу».

Фідель Алехандро Кастро Рус (1926 – 2016 рр.) — видатний кубинський революціонер, державний, політичний та партійний діяч, який стояв біля керма Куби з 1959 по 2008 рік.

Протягом своєї кар'єри він обіймав ключові посади у державному управлінні: 1959-1976 рр. – Прем'єр-міністр, 1976-2008 рр. – Голова Ради міністрів, 1976-2008 рр. – Голова Державної ради Куби.

Фідель Кастро стояв біля витоків Руху 26 липня, який став головною силою кубинської революції і згодом трансформувався до Комуністичної партії Куби (КПК). Він обіймав посаду першого секретаря цієї партії до 2011 року.

Під його керівництвом Куба перетворилася на однопартійну соціалістичну державу, було націоналізовано промисловість та приватну власність, проведено масштабні реформи. На міжнародному рівні Фідель Кастро двічі обіймав посаду Генерального секретаря Руху неприєднання: у 1979-1983 рр. та 2006-2009 рр. Будучи сином великого землевласника, Фідель Кастро ще під час навчання на юридичному факультеті Гаванського університету почав формувати свої ліві та антиімперіалістичні погляди.

Після участі в заколотах проти правих урядів у Домініканській Республіці та Колумбії він спробував повалити військову хунту президента Фульхенсио Батісти. У 1953 році він спробував здійснити невдалий напад на військове містечко Монкада, але зазнав поразки.

Через рік, після виходу на волю, Кастро вирушив до Мексики, де разом із Ернесто Че Геварою та своїм братом Раулем заснував революційний Рух 26 липня. Повернувшись на Кубу, він очолив партизанську війну проти режиму Батисти, яка почалася з висадки на узбережжя та переходу в гори Сьєрра-Маестра. У міру того, як становище Батисти погіршувалося, Кастро поступово завоював авторитет вождя кубинської революції. У 1959 році це призвело до повалення Батисти та приходу до влади революціонерів.

Адміністрація США, стурбована дружніми відносинами Фіделя Кастро з СРСР, організувала кілька невдалих замахів на нього та ввела економічне ембарго проти Куби. Кульмінацією протистояння стала військова операція, організована ЦРУ з метою його повалення у 1961 році, яка також закінчилася провалом.

Щоб протистояти цим загрозам, Фідель Кастро уклав військовий та економічний союз із СРСР. Він дозволив СРСР розмістити ядерні ракети на Кубі, що стало одним із факторів, що призвели до Карибської кризи 1962 року.

Кубинська модель розвитку ґрунтувалася на ідеях марксизму. Було проведено реформи соціалістичного характеру, встановлено централізовану економіку, а також вжито заходів щодо розвитку освіти та охорони здоров'я. Однак ці досягнення супроводжувалися встановленням ідеологічного контролю за ЗМІ та придушенням інакодумства.

Фідель Кастро був прихильником активного експорту революції. Він підтримував ліві революційні організації за кордоном та соціалістичні уряди в Чилі, Нікарагуа та Гренаді. Також він відправляв кубинські експедиційні війська на ефіопо-сомалійську війну та громадянську війну в Анголі.

Ці дії, поряд з активною роботою в рамках Руху неприєднання, призвели до того, що Куба стала лідером серед країн, що розвиваються. Після розпаду Радянського Союзу та Ради Економічної Взаємодопомоги економіка Куби зіштовхнулася із серйозною кризою. У цей час було введено так званий «особливий період», у рамках якого в економіку було обмежено ринкові механізми. На міжнародній арені були встановлені тісні відносини з низкою лівих лідерів Латинської Америки, включаючи Уго Чавеса.

Фідель Кастро помер від природних причин у віці 90 років 25 листопада 2016 року, переживши більшість із тих, хто планував його усунення.

Аугусто Хосе Рамон Піночет Угарте (1915–2006 рр.) – чилійський генерал та диктатор, який керував Чилі з 1973 по 1990 рік. Він прийшов до влади внаслідок військового перевороту, який скинув демократично обраного президента-соціаліста Сальвадора Альєнде.

Піночет народився 25 листопада 1915 року у Вальпараїсо, Чилі. 1936 року закінчив військову академію в Сантьяго. Присвятив себе військовій кар'єрі, поступово просуваючись по службі. Він викладав у військових академіях та займався військовою географією.

До 1971 р. він отримав звання генерала, а в серпні 1973 р., всього за кілька тижнів до перевороту, президент Сальвадор Альєнде призначив його головнокомандувачем армією. 11 вересня 1973 року Піночет очолив військовий переворот за підтримки інших офіцерів та за мовчазною згодою США. В результаті перевороту Сальвадор Альєнде загинув, імовірно наклавши на себе руки. Піночет очолив військову хунту, яка швидко придушила ліберальну опозицію.

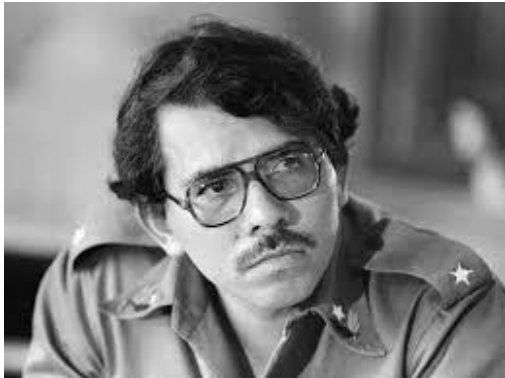
З 1974 до 1990 року він правив як президент і диктатор. Правління Піночета характеризувалося жорстокими репресіями та масовими порушеннями прав людини. За оцінками, тисячі політичних опонентів було вбито, десятки тисяч зазнали тортур або зникли безвісти.

За Піночета проводилися масштабні економічні реформи в дусі неолібералізму, відомі як "економічне диво Чилі". Ці реформи включали приватизацію та лібералізацію ринків, що призвело до зростання економіки, але посилило соціальну нерівність. 1988 року Піночет програв референдум, на якому чилійці відмовилися продовжити його повноваження.

1990 року Піночет пішов з посади президента, передавши владу обраному цивільному уряду. Проте до 1998 року він залишався головнокомандувачем армії. У 1998 році Піночет був заарештований у Лондоні на запит Іспанії, де його хотіли судити за злочини проти іспанських громадян. У 2000 році він був звільнений за станом здоров'я і повернувся до Чилі, де був позбавлений недоторканності та звинувачувався у численних злочинах. Аугусто Піночет помер 10 грудня 2006 року, так і не постав перед судом.

Фігура Піночета викликає у Чилі та світі гострі суперечки. Для одних він – жорстокий диктатор, винний у масових вбивствах та тортурах. Для інших лідер, який врятував країну від хаосу і забезпечив економічну стабільність. Його диктатура залишається однією з найпохмуріших сторінок в історії Чилі.

Ортега Сааведра Даніель (1945 р. н.), політичний діяч Нікарагуа, один із лідерів Сандіністичної революції 1979 року, яка скинула режим А.

Сомоси, президент Нікарагуа в 1985-1990 рр. Народився 11 листопада 1945 р. у місті Ла-Лібертад. У віці 15 років був уперше заарештований "за революційну діяльність" (листопад 1960 р.). Після закінчення середньої школи навчався на факультеті права Центральноамериканського університету Манагуа. У 1962 вступив до лав

Сандіністського Фронту Національного Визволення. У грудні 1963 був заарештований у Гватемалі та депортований до Нікарагуа.

З 1965 року 20-річний Даніель Ортега увійшов до складу Національного керівництва СФНО. У 1966-1967 рр. – командувач Центрального фронту СФНО. Брав участь у скоєнні терористичного акту 23 жовтня 1967 року, внаслідок якого було вбито одного з керівників сомосовської "Національної гвардії" Г. Лакайо. Після арешту в Манагуа (18 листопада 1967 р.) протягом 7 років перебував у суворому ув'язненні у в'язниці "Тіпітапі". 30 грудня 1974 р. був звільнений в результаті збройної акції СФНО і виїхав на Кубу. 1976-го р. нелегально повернувся до Нікарагуа, очолював збройну боротьбу проти режиму А. Сомоси в ряді районів країни. У 1979 р. увійшов до Керівної ради уряду Національного відродження.

Після перемоги Сандіністської революції очолив уряд Національної реконструкції (20 липня 1979 року), який з 1980 року, спираючись на допомогу СРСР і Куби, розпочав будівництво соціалізму в Нікарагуа. Від СРСР Даніель Ортега отримав 50 танків Т-54, 250 військових радників та 125 млн. доларів. СРСР також надав сандіністам дипломатичну підтримку після того, як 1980 року їхні агенти застрелили Анастасіо Сомосу в Асунсьйоні, столиці Парагваю. З березня 1981 р. Даніель Ортега обраний координатором Керівної ради СФНО. У 1982 у зв'язку з активізацією діяльності антисандіністичних партизанів (т.зв.

"контрас"), підтримуваних США, уряд Ортеги ввів у країні надзвичайний стан, що діяв до 1988 року.

У листопаді 1984 Ортега був обраний президентом Нікарагуа і офіційно вступив на цю посаду 10 січня 1985 року. У 1987 уряд Д. Ортегі зіткнувся з серйозними економічними труднощами і був змушений згорнути майже всі соціальні програми. У лютому-березні 1989 р., після припинення допомоги від СРСР, сандиністичний уряд почав шукати шляхи припинення громадянської війни, провів ряд демократичних реформ і призначив президентські та парламентські вибори на лютий 1990 р. На виборах 25 лютого 1990 р. блок партій Союз національної опозиції. В. Чаморро отримала 55% голосів, тоді як Д. Ортега – 40%. Рівно через два місяці, 25 квітня, Даніель Ортега поступився посадою президента Віолетте Чаморро.

Після поразки сандиністів Д. Ортега висловив задоволення тим, що "сандиністична революція не стала механічною копією радянської чи кубинської моделі", а використала "змішану економіку та політичний плюралізм для відновлення та розвитку країни, створення багатств для того, щоб згодом їх усуспільнити". Балотувався у президенти на виборах у 1996 та 2002, але обидва рази програв кандидатам від правих сил. У ході передвиборної кампанії 2002 року вітав приватну власність і великий капітал, заявивши: "Я змінився і вивчив уроки з минулого. ... Команданте Ортега більше не існує".

Сальвадор Альєнде (1908 – 1973 рр.)

– президент Чилі у 1970 році. Він був першим у світі марксистським президентом, обраним демократичним шляхом, але був повалений у результаті військового перевороту під керівництвом Аугусто Піночета 11 вересня 1973 року, під час якого він загинув в процесі штурму президентського палацу.

Народився 26 червня 1908 року у Вальпараїсо, Чилі, у сім'ї аристократів-лібералів. 1932 року закінчив медичний факультет Чилійського університету. Через рік брав участь у заснуванні Соціалістичної партії Чилі. Був заарештований, провів наприкінці півроку. У 1937 році Альєнде був обраний депутатом до Національного Конгресу, де працював до 1945 року, коли був обраний сенатором. У 1938-1942 роках обіймав

посаду міністра охорони здоров'я і досяг того, щоб чилійські бідняки вперше в історії Чилі отримали доступ до охорони здоров'я. 1942 року Альєнде став генеральним секретарем Соціалістичної партії Чилі – тоді опозиційної, оскільки з 1941 року через підтримку комуністами договору про ненапад між Німеччиною та СРСР соціалісти вийшли з правлячої коаліції, а залишилися в ній радикали та комуністи.

1948 року соціалісти, не зважаючи на думку Альєнде, увійшли в коаліцію з радикалами і підтримали рішення про заборону комуністичної партії. Альєнде порвав із колишніми однодумцями та створив Народну соціалістичну партію. Коли на президентських виборах 1952 року остання підтримала кандидатуру екс-диктатора генерала Карлоса Ібаньєса, Альєнде вийшов із цієї партії та повернувся до Соціалістичної партії. Зблизився з комуністами, які обіцяли йому підтримку у разі його висування у президенти. Соціалісти прийняли пропозицію, і дві партії утворили альянс - Фронт «Народна дія», який висував Альєнде на президентську посаду у 1952, 1958 та 1964 роках. З 1966 по 1969 рік Альєнде був президентом Сенату Чилі. У 1969 році Фронт «Народна дія» був перетворений на «Народну єдність» - коаліцію соціалістів, комуністів, членів Радикальної партії та фракції християнських демократів, що відкололася.

24 жовтня 1970 року Сальвадор Альєнде був офіційно проголошений новим президентом Чилі. У своїй економічній програмі Альєнде заявив про проведення аграрної реформи та націоналізації найбільших приватних компаній та банків. Нова система передбачала самоврядування компаній під контролем держави. Відбулося різке прискорення проведення земельної реформи, розпочатої під час правління консерваторів. Якщо адміністрації Алессандрі та Фрея експропріювали приблизно 15 % землі, то адміністрація Альєнде – ще 25 %.

Уряд Альєнде вперше у світі спробував створення загальної комп'ютеризованої системи управління економікою – Кіберсін. Система (Cybernet) об'єднала 500 підприємств, центр управління системою знаходився у президентському палаці. Планувалося, що система дозволить робітникам брати участь у управлінні підприємствами. Також підприємства надсилали уряду зауваження та пропозиції. За допомогою системи Кіберсін було організовано обмін інформацією між працюючими підприємствами під час страйку налаштованих проти уряду Альєнде консервативних підприємців у жовтні 1972 року. Після піночетівського перевороту Кіберсін був визнаний непотрібним

новому уряду через його егалітаристську спрямованість, і система була зруйнована.

11 вересня 1973 року в столиці Чилі було здійснено військовий переворот. Під час штурму президентського палацу Альєнде загинув. За однією версією, його розстріляли нападники. За версією уряду Піночета, яка пізніше отримала підтвердження за результатами експертизи останків у 2011 році, Альєнде покінчив життя самогубством (двома пострілами), застрелившись з автомата Калашнікова, подарованого йому Фіделем Кастро. Версію про самогубство підтвердила і племінниця президента Ісабель Альєнде.

Робота з історичними документами

Прочитайте Документ 1 та дайте відповідь на питання:

1. Яку зазначено мету укладення Договору Тлателолко?
2. Що собою представляє, згідно з угодою, без'ядерна зона?
3. Який передбачено механізм контролю за дотриманням умов угоди державами-учасниками?

Документ 1. Договір про заборону ядерної зброї в Латинській Америці та Карибському басейні (Договір Тлателолко, 1968 р.)

Преамбула

Від імені своїх народів і вірно висловлюючи їхні надії та сподівання, уряди держав, які підписали Договір про заборону ядерної зброї в Латинській Америці та Карибському басейні,

Бажаючи сприяти в міру своїх можливостей припиненню гонки озброєнь, особливо ядерних, та зміцненню миру в усьому світі, заснованого на суверенній рівності держав, взаємній повазі та добросусідстві;

Нагадуючи, що Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй у своїй резолюції 808 (IX) одноголосно прийняла як один із трьох пунктів скоординованої програми роззброєння «повну заборону застосування та виробництва ядерної зброї та всіх видів зброї масового знищення»;

Нагадуючи, що створення без'ядерних у військовому відношенні зон не є самоціллю, а скоріше засобом досягнення загального і повного роззброєння більш пізньому етапі;

Посилаючись на резолюцію 1911 (XVIII) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, в якій встановлено, що заходи, які мають бути узгоджені для створення без'ядерної зони в Латинській Америці та Карибському басейні, повинні вживатись «у світлі принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй та регіональних угод»;

Посилаючись на резолюцію 2028 (XX) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, яка встановлює принцип прийнятного балансу взаємних зобов'язань та відповідальності для ядерних та неядерних держав та

Нагадуючи, що Статут Організації американських держав встановлює як її основну мету зміцнення миру та безпеки в Західній півкулі;

Переконані, що:

Незліченна руйнівна сила ядерної зброї зумовила необхідність суворого дотримання на практиці правової заборони війни, якщо ми хочемо забезпечити виживання цивілізації та самого людства;

Ядерна зброя, жахливі наслідки якої незворотно і безконтрольно зачіпають як військові сили, так і громадянське населення, є, зважаючи на збереження радіоактивності, яка вона генерує, атаку на цілісність людського роду і може навіть у кінцевому підсумку зробити всю Землю непридатною для життя;

Загальне та повне роззброєння під ефективним міжнародним контролем є життєво важливим питанням, якого однаково вимагають усі народи світу;

Поширення ядерної зброї, яка є неминучим, якщо держави, здійснюючи свої суверенні права, не утримаються від неї, вкрай ускладнить укладання будь-якої угоди про роззброєння та збільшить небезпеку ядерної пожежі;

Створення військових без'ядерних зон тісно пов'язане з підтриманням миру та безпеки у відповідних регіонах;

Військова денуклеаризація великих географічних територій, прийнята суверенним рішенням держав, що входять до їх складу, благотворно вплине на інші регіони, де існують аналогічні умови;

Привілейоване становище держав-підписантів, території яких повністю вільні від ядерної зброї, покладає на них неминучий обов'язок зберігати це становище як заради власної вигоди, так і заради блага людства;

Наявність ядерної зброї в будь-якій країні Латинської Америки та Карибського басейну зробила б її мішенню для потенційних ядерних атак і

фатально спровокувала б згубну гонку ядерних озброєнь у всьому регіоні, що спричинило б невиправдане відволікання обмежених ресурсів, необхідних для економічного та соціального розвитку, на військові цілі;

Викладені причини та традиційне пацифістське покликання країн Латинської Америки та Карибського басейну зумовлюють неминучу необхідність використання ядерної енергії в цьому регіоні виключно з мирною метою, а також реалізацію країнами Латинської Америки та Карибського басейну свого права на максимально можливий і справедливий доступ до цього нового джерела енергії для прискорення економічного та соціального;

Переконавшись у висновку, що:

Військова денуклеаризація Латинської Америки та Карибського басейну, яка розуміється як міжнародне зобов'язання, прийняте в цьому Договорі, зберігати свої території назавжди вільними від ядерної зброї, буде мірою, яка не дозволить їх народам витрачати свої обмежені ресурси на ядерну зброю і яка захистить їх від можливих ядерних нападів; істотний внесок у запобігання поширенню ядерної зброї та цінний елемент на користь загального та повного роззброєння, і що

Країни Латинської Америки і Карибського басейну, вірні своїм універсалістським традиціям, повинні не тільки прагнути до викорінення лиха ядерної війни, але і присвятити себе боротьбі за благополуччя і прогрес своїх народів, паралельно співпрацюючи в реалізації ідеалів людства, тобто в зміцненні постійного світу, заснованого на рівні Принципами та цілями, закріпленими у Статуті Організації Об'єднаних Націй та Статуті Організації американських держав.

Вони домовилися про таке:

Зобов'язання

Стаття 1

Договірні Сторони зобов'язуються використовувати ядерні матеріали та об'єкти, що знаходяться під їх юрисдикцією, виключно з мирною метою і забороняти і не допускати на своїх територіях:

а) Випробування, використання, виготовлення, виробництво чи придбання будь-якими засобами будь-якої ядерної зброї, чи то самотужки, прямо чи опосередковано, за наказом третіх осіб чи якимось іншим чином, та

б) одержання, зберігання, встановлення, розгортання або будь-яка форма володіння будь-якою ядерною зброєю, прямо чи опосередковано, самотійно, за наказом третьої сторони або якимось іншим чином.

2. Договірні Сторони також зобов'язуються утримуватися від здійснення, заохочення або дозволу, прямо чи опосередковано, випробування, застосування, виготовлення, виробництва, володіння або освоєння будь-якої ядерної зброї або від участі у цьому будь-яким чином.

Визначення договірних сторін

Стаття 2

Для цілей цього Договору Договірними Сторонами є Сторони, для яких Договір набув чинності.

Визначення території

Стаття 3

Для всіх цілей цього Договору термін «територія» розуміється як такий, що включає територіальне море, повітряний простір та будь-яку іншу територію, над якою держава здійснює суверенітет відповідно до свого законодавства.

Область застосування

Стаття 4

Район застосування цього Договору є сумою територій, на які цей Документ має силу.

2. При виконанні умов, передбачених у пункті 1 статті 29, районом застосування цього Договору додатково є територія, розташована у Західній півкулі у таких межах (за винятком частини континентальної території та територіальних вод Сполучених Штатів Америки).

Визначення ядерної зброї

Стаття 5

Для цілей цього Договору «ядерна зброя» означає будь-який пристрій, який здатний вивільняти ядерну енергію неконтрольованим чином і має певні характеристики, що сприяють його військовому застосуванню. Засіб, який може бути використаний для доставки або руху пристрою, не охоплюється цим визначенням, якщо він може бути відокремлений від пристрою і не є його невід'ємною частиною.

Зустріч тих, хто підписав

Стаття 6

На прохання будь-якої з держав, що підписали, або за рішенням Агентства, заснованого відповідно до статті 7, може бути скликана нарада всіх держав, що підписали, для спільного розгляду питань, які можуть вплинути на саму істоту цього документа, включаючи будь-які поправки. В обох випадках нарада скликається Генеральним секретарем.

Організація

Стаття 7

З метою забезпечення дотримання зобов'язань за цим Договором Договірні Сторони створюють міжнародний орган під назвою «Агентство із заборони ядерної зброї в Латинській Америці та Карибському басейні», яке називається цим Договором «Агентство». Його рішення можуть стосуватися лише Договірних Сторін.

Агентство несе відповідальність за проведення періодичних або позачергових консультацій між державами-членами щодо цілей, заходів та процедур, викладених у цьому Договорі, а також за контроль за дотриманням зобов'язань, що випливають із нього.

Договірні Сторони погоджуються надавати Агентству повне та оперативне сприяння відповідно до положень цього Договору та угод, які вони можуть укласти з Агентством, а також угод, які останнє може укласти з будь-якою іншою міжнародною організацією чи агентством.

Штаб-квартира Агентства розташовуватиметься у Мехіко.

Органи

Стаття 8

Основними органами Організації є Генеральна конференція, Рада та Секретаріат.

Допоміжні органи можуть бути створені відповідно до положень цього Договору, якщо Генеральна конференція визнає це за необхідне.

Генеральна конференція

Стаття 9

1. Генеральна конференція, вищий орган Агентства, складається з усіх Договірних Сторін та проводить чергові сесії кожні два роки. Вона може також проводити позачергові сесії, коли це передбачено цим Договором або коли цього вимагають обставини, на думку Ради.

2. Генеральна конференція:

а. Воно може розглядати та вирішувати в межах цього Договору будь-яке питання чи справу, що підпадає під дію цього Договору, включаючи ті, що належать до повноважень та функцій будь-якого органу, передбаченого цим Договором.

б. Воно встановлює процедури Системи моніторингу за дотриманням цього Договору відповідно до його положень.

с. Воно обирає членів Ради та Генерального секретаря.

d. Вона може звільняти Генерального секретаря з посади, коли цього вимагає належне функціонування Агентства.

e. Воно отримує та розглядає дворічні або спеціальні доповіді, які подаються Радою та Генеральним секретарем.

f) Воно сприяє проведенню та розглядає дослідження, спрямовані на більш ефективну реалізацію цілей цього Договору, при цьому це не перешкоджає Генеральному секретареві у проведенні аналогічних досліджень окремо та подання результатів на розгляд Конференції.

g) воно є компетентним органом, що дозволяє укласти угоди з урядами та іншими міжнародними організаціями та установами.

3) Генеральна конференція затверджує бюджет Агентства та встановлює шкалу фінансових внесків, що вносяться державами-членами, беручи до уваги системи та критерії, що використовуються для тієї ж мети Організацією Об'єднаних Націй.

4. Генеральна конференція обирає своїх посадових осіб на кожну сесію і може засновувати такі допоміжні органи, які вона вважатиме за необхідне для виконання своїх функцій.

5. Кожен член Організації має один голос. Рішення Генеральної конференції з питань, що стосуються Системи нагляду та заходів, згаданих у статті 21, прийняття нових членів, виборів та відкликання Генерального секретаря, а також затвердження бюджету та пов'язаних з цим питань приймаються більшістю у дві третини голосів присутніх та голосуючих членів. Рішення з інших питань, включаючи процедурні питання та визначення питань, що потребують вирішення більшістю у дві третини, приймаються простою більшістю присутніх та голосуючих членів.

6. Генеральна конференція приймає свої правила процедури.

Рада

Стаття 10

1. Рада складається з п'яти членів, які обираються Генеральною конференцією з числа Договірних Сторін з належним урахуванням справедливого географічного представництва.

2. Члени Ради обираються терміном чотири роки. Однак на перших виборах троє обираються на два роки. Члени, що вибувають, не мають права на переобрання на наступний термін, за винятком випадків, коли це допускається кількістю держав, для яких Договір набув чинності.

3. Кожен член Ради має представника.

4. Рада має бути організована таким чином, щоб вона могла функціонувати безперервно.

5. Крім повноважень, наданих йому цим Договором та Генеральною конференцією Рада через Генерального секретаря забезпечує належне

функціонування Системи нагляду відповідно до положень цього Договору та рішення, прийняті Генеральною конференцією.

6. Рада подає Генеральній конференції щорічний звіт про свою діяльність, а також спеціальні звіти, які він визнає необхідними або які запросить Генеральна конференція.

7. Рада обирає своїх посадових осіб кожне засідання.

8. Рішення Ради приймаються простою більшістю голосів її членів, присутніх та беруть участь у голосуванні.

9. Рада ухвалює свої правила процедури.

Секретаріат

Стаття 11

1. Секретаріат складається з Генерального секретаря, який є найвищою адміністративною посадовою особою Агентства, та необхідного йому персоналу. Генеральний секретар займає посаду протягом чотирьох років і може бути переобраний ще на один термін. Генеральний секретар може бути громадянином країни перебування Агентства. У разі повної відсутності Генерального секретаря проводяться нові вибори на частину строку, що залишилася.

2. Персонал Секретаріату призначається Генеральним секретарем відповідно до Директив Генеральної конференції.

3. Крім повноважень, наданих йому цим Договором, та повноважень, які можуть бути доручені Генеральною конференцією, Генеральний секретар відповідно до пункту 5 статті 10 забезпечує належне функціонування Системи контролю, створеної цим Договором, відповідно до положень цього Договору та рішень, прийнятих Генеральною конференцією.

4. Генеральний секретар діє в цій якості на всіх сесіях Генеральної конференції та Ради та подає їм щорічний звіт про діяльність Агентства, а також такі спеціальні звіти, які можуть бути запитані у нього Генеральною конференцією або Радою або які сам Генеральний секретар визнає за необхідне.

5. Генеральний секретар встановлює методи поширення серед усіх Договірних Сторін інформації, отриманої Агентством з урядових або неурядових джерел, за умови, що останні становлять інтерес для Агентства.

6. При виконанні своїх обов'язків Генеральний секретар і співробітники Секретаріату не повинні запитувати або отримувати вказівки від будь-якого уряду або органу за межами Агентства і повинні утримуватися від будь-яких дій, несумісних із їхнім статусом міжнародних цивільних службовців, відповідальних виключно перед Агентством; з урахуванням їх обов'язків перед Агентством вони не повинні розголошувати будь-які комерційні таємниці або іншу конфіденційну інформацію, яка стає їм відома під час виконання ними своїх офіційних обов'язків в Агентстві.

7. Кожна Договірна Сторона зобов'язується поважати виключно міжнародний характер функцій Генерального секретаря та персоналу Секретаріату і не намагатися впливати на них під час виконання ними своїх функцій.

Система управління

Стаття 12

1. З метою перевірки дотримання зобов'язань, прийнятих Договірними Сторонами відповідно до положень статті 1, створюється Система контролю, яка застосовується відповідно до положень статей 13–18 цього Договору.

2. Система контролю буде розроблена для перевірки, зокрема:

а) що пристрої, послуги та установки, призначені для мирного використання ядерної енергії, не будуть використовуватись при випробуванні та виробництві ядерної зброї;

б) що на території Договірних Сторін не провадиться жодна діяльність, заборонена статтею 1 цього Договору, пов'язана з ядерними матеріалами або зброєю, ввезеними з-за кордону, та

с) вибухи з мирною метою повинні відповідати положенням статті 18 цього Договору.

Гарантії МАГАТЕ

Стаття 13

Кожна Договірна Сторона проводить переговори з Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ) щодо укладення угод – багатосторонніх чи двосторонніх – щодо застосування гарантій Агентства до своєї ядерної діяльності. Кожна Договірна Сторона розпочинає переговори протягом ста вісімдесяти днів з дати здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти. Ці угоди набувають чинності для кожної Сторони не пізніше ніж через вісімнадцять місяців з дати початку таких переговорів, за винятком непередбачених обставин чи форс-мажору.

Звіти сторін

Стаття 14

1. Договірні Сторони надають Агентству та Міжнародному агентству з атомної енергії для їхньої інформації піврічні звіти, в яких зазначається, що на їх територіях не здійснюється жодна діяльність, заборонена положеннями цього Договору.

2. Договірні Сторони одночасно надсилають Агентству копії доповідей, що надсилаються Міжнародному агентству з атомної енергії у зв'язку з питаннями, охопленими цим Договором, які стосуються роботи Агентства.

3. Інформація, надана Договірними Сторонами, не може бути розкрита або передана третім особам, повністю або частково, одержувачами повідомлень, за винятком випадків, коли вони прямо дали на це згоду.

Спеціальні доповіді на прохання Генерального секретаря

Стаття 15

1. На прохання будь-якої Сторони та з дозволу Ради Генеральний секретар може запитати у будь-якої Сторони надання Агентству додаткової або додаткової інформації щодо будь-якої надзвичайної події чи обставини, що впливає на дотримання цього Договору, з поясненням причин такого запиту. Договірні Сторони зобов'язуються негайно та повною мірою співпрацювати з Генеральним секретарем.

2. Генеральний секретар негайно інформує Раду та Сторони про такі запити та відповіді на них.

Спеціальні перевірки

Стаття 16

1. Міжнародне агентство з атомної енергії має право проводити спеціальні інспекції відповідно до статті 12 та угод, зазначених у статті 13 цього Договору.

2. На прохання будь-якої Сторони та відповідно до процедур, встановлених у статті 15 цього Договору, Рада може подати на розгляд Міжнародного агентства з атомної енергії запит щодо початку необхідних заходів щодо проведення спеціальної інспекції.

3. Генеральний секретар просить Генерального директора МАГАТЕ негайно передавати йому інформацію, яку він надсилає Раді керуючих МАГАТЕ для відомості щодо завершення такої спеціальної інспекції. Генеральний секретар негайно інформує Раду про таку інформацію.

4. Рада через Генерального секретаря передає таку інформацію всім Договірним Сторонам.

Мирне використання ядерної енергії

Стаття 17

Ніщо в цьому Договорі не завдає шкоди правам Договірних Сторін використовувати відповідно до цього документу ядерну енергію з мирною метою, зокрема для їх економічного розвитку та соціального прогресу.

Вибухи у мирних цілях

Стаття 18

1. Договірні Сторони можуть здійснювати вибухи ядерних пристроїв у мирних цілях, включаючи вибухи пристроїв, аналогічних тим, що використовуються в ядерній зброї, або надавати допомогу третім сторонам з тією ж метою за умови, що це не суперечить положенням цієї статті та іншим положенням Договору, зокрема положенням статей 1 .

2. Договірні сторони, які мають намір здійснити або співпрацювати у здійсненні такого вибуху, повідомляють Агентство та Міжнародне агентство з атомної енергії настільки заздалегідь, наскільки того вимагають обставини, про дату вибуху та одночасно надають таку інформацію:

- а) Характер ядерного устрою та його походження;
- б) Місце та мета планованого вибуху;
- с) процедури, яких необхідно дотримуватись для дотримання пункту 3 цієї статті;

е. Найбільш повні дані про можливі радіоактивні опади внаслідок вибуху(ів) та заходи, які необхідно вжити для запобігання ризикам для населення, флори, фауни та територій однієї або кількох інших Сторін.

3. Генеральний секретар і технічний персонал, призначений Радою, а також персонал Міжнародного агентства з атомної енергії можуть спостерігати за всіма підготовчими роботами, включаючи вибух пристрою, і мають необмежений доступ до будь-якої зони, прилеглої до місця вибуху, для забезпечення того, щоб пристрій, а також процедури, що застосовуються під час вибуху, відповідали положень цього Договору.

4. Договірні Сторони можуть запросити допомогу третіх сторін для цілей, зазначених у пункті 1 цієї статті, відповідно до положень пунктів 2 та 3 цієї статті.

Відносини з МАГАТЕ

Стаття 19

Агентство може укладати такі угоди з Міжнародним агентством з атомної енергії, які можуть бути дозволені Генеральною конференцією і які вважає

необхідними для сприяння ефективному функціонуванню Системи контролю, створеної цим Договором.

Відносини з іншими міжнародними організаціями

Стаття 20

1. Агентство може також вступати у відносини з будь-якою міжнародною організацією чи органом, особливо з тими, які можуть бути створені в майбутньому для спостереження за заходами щодо роззброєння або контролю над озброєннями у будь-якій частині світу.

2. Договірні Сторони, коли вважають це за доцільне, можуть запитувати консультації у Міжамериканської комісії з ядерної енергії з усіх технічних питань, пов'язаних із застосуванням цього Договору, за умови, що повноваження, надані зазначеною Комісією її Статутом, дозволяють це.

Заходи у разі порушення Договору

Стаття 21

1. Генеральна конференція приймає до відома всі випадки, у яких, на її думку, якась із Договірних Сторін не виконує своїх зобов'язань за цим Договором, доводить їх до відома відповідної Сторони та дає такі рекомендації, які вона вважає за доцільне.

2. Якщо Генеральна конференція визнає, що розглянуте недотримання є порушенням цього Договору, яке може поставити під загрозу мир і безпеку, вона одночасно інформує про це Раду Безпеки та Генеральну Асамблею Організації Об'єднаних Націй через Генерального секретаря цієї Організації, а також Раду Організації американських держав. Генеральна конференція також інформує Міжнародне агентство з атомної енергії для цілей, що відповідають його Статуту.

Організація Об'єднаних Націй та Організація американських держав

Стаття 22

Ніщо в цьому Договорі не повинно тлумачитися як заподіяння шкоди правам та зобов'язанням Сторін відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй або, у разі держав-членів Організації американських держав, відповідно до існуючих регіональних договорів.

Привілеї та імунітети

Стаття 23

1. Агентство користується на території кожної з Договірних Сторін правоздатністю, а також привілеями та імунітетами, необхідними для здійснення його функцій та досягнення його цілей.

2. Представники Договірних Сторін, акредитовані при Агентстві, та його посадові особи також користуються привілеями та імунітетами, необхідними для виконання ними своїх функцій.

3. Агентство може укласти угоди з Договірними Сторонами з метою визначення деталей застосування пунктів 1 та 2 цієї статті.

Повідомлення про інші угоди

Стаття 24

Після набрання чинності цим Договором будь-яка міжнародна угода, укладена будь-якою Договірною Стороною з питань, що її стосується, негайно надсилається до Секретаріату для реєстрації та повідомлення інших Договірних Сторін.

Вирішення спорів

Стаття 25

Якщо заінтересовані Сторони не домовляться про будь-які інші засоби мирного врегулювання, будь-які питання чи розбіжності щодо тлумачення або застосування цього Договору, які не були врегульовані, можуть за згодою Сторін у спори бути передані до Міжнародного Суду.

Дійсність та денонсація

Стаття 31

1. Цей Договір має постійний характер і діє протягом невизначеного строку, але може бути денонсований будь-яким із Учасників шляхом повідомлення Генерального секретаря Агентства, якщо, на думку держави, що денонсує, відбулися або можуть відбутися обставини, пов'язані із змістом цього Договору або додаткових протоколів I та Додаткових протоколів I та Додаткових протоколів I та Додаткових протоколів I кількох учасників.

2. Денонсація набирає чинності через три місяці після надіслання повідомлення урядом відповідної держави, яка підписала Договір, Генеральному секретареві Організації. Останній, у свою чергу, негайно надсилає це повідомлення іншим Договірним Сторонам, а також Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй для інформування Ради Безпеки та Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. Він також надсилає це повідомлення Генеральному секретареві Організації американських держав.

Прочитайте Документ 2 та дайте відповідь на питання:

1. Які мета та завдання укладання зазначаються в угоді?
2. Охарактеризуйте інституційну структуру Андського співтовариства.

Документ 2. Угода про андську субрегіональну інтеграцію

(Картахенська угода, 1969 р.)

Переконані, що доля народів потрібна для забезпечення консолідації та майбутнього розвитку процесу глобальної інтеграції країн Андського субрегіону;

Усвідомлюючи, що важливо створити засоби спільних дій для утвердження принципів, цінностей та цілей, що відотожнюються з ефективним здійсненням демократії;

Враховуючи, що включення національних законодавчих органів до роботи регіональної інтеграції, яка розпочалася із заснування Латиноамериканського парламенту, вимагає існування громадських, представницьких та обов'язкових органів для таких органів; та Відповідно до Кітоської декларації від 11 серпня 1979 року, якою було погоджено конституцію "Андського парламенту", з метою сприяння удосконаленню механізмів та процесів субрегіональної інтеграції;

ПОГОДЖУЮТЬСЯ, через своїх повноважних представників, відзначати наступне:

"ДОГОВІР ПРО ЗАСНОВАННЯ АНДСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ"

Розділ I

Про створення, склад та штаб-квартиру Парламенту

Стаття 1. Андський парламент створюється як спільний зрадливий орган процесу субрегіональної інтеграції, зі складом, організацією, цілями та функціями, встановленими у цьому Договорі.

Стаття 2. Андський парламент складається з представників народів кожної з Договірних Сторін, обраних загальним та прямим виборчим правом, відповідно до процедури, яку держави-члени приймають через Додатковий протокол, що включає відповідні критерії національного представництва, що погоджені Сторонами.

Стаття 3. До набрання чинності Додатковим протоколом, згаданим у попередній статті, Андський парламент складається з п'яти представників,

обраних відповідними законодавчими органами Договірних Сторін з числа їх членів, відповідно до процедури, яку кожна з них приймає для цього.

Стаття 4. Андський парламент та його представники діють відповідно до спільних цілей та інтересів Договірних Сторін.

Стаття 5. Андський парламент проводитиме щорічну сесію без попереднього повідомлення. Місце проведення, дата та тривалість щорічного засідання визначаються протягом попереднього року з ротацією складу.

Андський парламент може збиратися на позачергові сесії для розгляду термінових та конкретних питань, якщо про це запитує щонайменше одна третина Договірних Сторін.

Розділ II

Організація Парламенту

Стаття 6. Представники обираються на дворічний термін і можуть бути переобрані.

Представники залишаються членами Андського парламенту до їх юридичної заміни відповідно до статей 2 або 3 цього Договору, залежно від обставин.

Стаття 7. Кожний представник має першого та іншого заступників, які замінюють його або її, по черзі, у випадках тимчасової або постійної відсутності.

Заступники обираються в ті ж дати таким самим чином і на термін, що дорівнює терміну повноважень постійних представників.

Стаття 8. Андський парламент обирає зі свого складу свого Голову та віцепрезидентів, встановлених його Регламентом, які обіймають посаду протягом одного року.

Стаття 9. Андський парламент матиме тимчасовий секретаріат при Президії. Його склад та функції визначаються у Регламенті.

Стаття 10. Андський парламент має міжнародну правосуб'єктність та правоздатність здійснювати цю правосуб'єктність.

Стаття 11. Представники громадянства Договірної Сторони, яка приймає відповідну сесію, користуються імунітетами, які останній надає своїм парламентам. Інші представники користуються на території країни, яка приймає сесію, імунітетами, визнаними Віденською конвенцією про дипломатичні зносини, залежно від обставин щодо недоторканності їх архівів та офіційного листування, а також з усіх питань, що стосуються цивільної та кримінальної юрисдикції, за винятками, встановленими у статті 31 вище.

Договірні Сторони надають Андському парламенту необхідні імунітети для забезпечення його вільного функціонування.

Розділ III

Цілі та функції Парламенту

Стаття 12. Цілями Андського парламенту є:

- а) Сприяти просуванню та керівництву процесом Андської субрегіональної інтеграції;
- б) Підтримувати в Андському субрегіоні повне панування свободи, соціальної справедливості та демократії у їхньому найширшому співпраці;
- с) Забезпечувати уваження прав людини в рамках чинних міжнародних документів з цього питання для всіх Договірних Сторін;
- д) Сприяти участі народів як учасників процесу Андської інтеграції;
- е) Сприяти розвитку андської спільнотної свідомості;
- ф) Сприяти серед народів Андського субрегіону освіченості та найширшому поширенню принципів і норм, якими керується встановлення нового міжнародного порядку;
- г) Сприяти розвитку та інтеграції латиноамериканської спільноти; та,
- h) Сприяти зміцненню міжнародного світу та справедливості.

Стаття 13. Повноваження Андського парламенту:

- а) Вивчати хід процесу субрегіональної інтеграції через щорічні звіти органів Андських конвенцій та угод та будь-яку інформацію, яку він вважає за доцільне запитувати від них;
- б) підтримувати відносини співробітництва з парламентами Договірних Сторін або інших країн з питань, що охоплюються цим Договором; та с) пропонувати заходи та пропозиції, що сприяють зближенню законодавств Договірних Сторін.

Стаття 14. Андський парламент видає рекомендації щодо питань, що містяться у статтях 12 та 13 цього Договору.

Стаття 15. Андський парламент приймає свої рекомендації більшістю у дві третини голосів.

Стаття 16. Андський парламент видає свої правила процедури.

Стаття 17. Голова Андського парламенту готує попередню повестку щорічної сесії, консультуючись з іншими представниками.

Стаття 18. Протоколи Андського парламенту публікуються в порядку, визначеному його Правилами процедури.

Розділ IV

Підписання, приєднання, чинність та денонсація

Стаття 19. Цей Договір не може бути підписаний із застереженнями, а також застереження не допускаються під час ратифікації чи приєднання. Лише держави-члени Картахенської угоди або ті, що стануть такими, можуть стати Сторонами цього Договору.

Стаття 20. Цей Договір підлягає ратифікації державами, що його підписали. Він набуває чинності через 30 днів після того, як усі вони його ратифікують.

Ратифікаційні документи будуть здані на зберігання до Міністерства закордонних справ та культу Болівії, яке повідомити інші держави-підписанти про зазначені будинки.

Стаття 21. Цей Договір залишається чинним, поки діє Картахенська угода, і не може бути денонсований незалежно від неї. Денонсація Картахенської угоди тягне за собою денонсацію цього Договору.

Перехідне положення. Додатковий протокол, передбачений статтею 2, розглядатиметься лише через 10 років з дати набрання чинності цим Договором. Цей Додатковий протокол підлягає таким самим процедурам підписання та ратифікації, як і цей Договір.

На посвідчення чого Повноважні представники, депонувавши свої повні повноваження, які були визнані такими, що мають належну форму, підписують цей Договір від імені своїх відповідних урядів.

Вчинено у місті Ла-Пас двадцять п'ятого жовтня тисяча дев'яtsel сімдесят дев'ятого року в п'яти оригінальних копіях, кожен з яких є рівно автентичним.

Завдання для самоконтролю знань

1. Заповніть таблицю «Особливості розвитку країн Латинської Америки у другій половині XX – початку XXI ст.»:

Сфера	Особливості розвитку
Політика	
Економіка	
Соціальна сфера	
Культура	

2. Дайте відповіді на наступні питання:

- Які особливості зовнішньої політики країн регіону можна виокремити у післявоєнні роки?
- Назвіть причини та перебіг подій Кубинської революції.
- Назвіть ідеологів Кубинської революції.
- Розкрийте особливості політичного розвитку Венесуели у післявоєнні роки.
- Охарактеризуйте головні причини та передумови падіння військово-диктаторських режимів у країнах Латинської Америки.
- В чому полягав політичний курс Чилі за часів правління А Піночета?

3. Заповніть таблицю «Диктаторські режими у країнах Латинської Америки»:

Країна	Період існування	Лідер	Характеристика політичного та економічного розвитку
Бразилія			
Венесуела			
Куба			
Чилі			

Рекомендовані джерела інформації до теми 8.

Використані джерела

1. The Treaty of Tlatelolco (1968). United Nations – Treaty Series. 1968. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20634/volume-634-I-9068-English.pdf>
2. Agreement on Andean Sub-regional Integration (The Cartagena Agreement), 1969. Andean Community TRT/ASIACA/001. 1969. 49 p. URL: <https://wits.worldbank.org/GPTAD/PDF/archive/Cartagena.pdf>

Література

3. Видобора В. Інституційні основи економічної політики Латиноамериканських країн. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 54. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2768/2688>
4. Видобора В. Державна політика стимулювання економічного росту нових індустріальних країн Латинської Америки. *Причорноморські економічні студії*. 2023. Вип. 83. С. 7-11.
5. Видобора В. Економічний розвиток нових індустріальних країн Латинської Америки: історичний аспект. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2023. Вип. 4. С. 7-14.
6. Видобора В. Тенденції економічного зростання нових індустріальних країн Латинської Америки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2023. Вип. 49. С. 11-14.
7. Видобора В. Факторний аналіз політики економічного ривка в Латиноамериканських країнах. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. № 3 (83). С. 7-15.
8. Дугінець Г. Політика «економічного прориву»: досвід Чилі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. № 4. С. 35-46.
9. Зверяков М.І. Економічний розвиток в епоху становлення «цифрового капіталізму». *Економіка України*. 2020. № 8. С. 3–23.
10. Зовнішня політика країн Латинської Америки: навчальний посібник / Н. В. Гаврилова (ред.), М. В. Булик, О. Л. Гільченко, Ю. В. Константинова. Маріуполь: МДУ, 2020. 397 с.
11. Касаткіна К. А. Політика США щодо Куби в умовах розрядки міжнародних відносин (1969 – 1979 рр.). *Zaporizhzhia Historical Review*. 2020. № 2 (54). С. 76- 81.
12. Касаткіна К. А. Особливості міграційної політики США щодо кубинських біженців у 1960-х рр. Україна і світ: теоретичні та практичні аспекти діяльності у сфері міжнародних відносин: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Київ, 8–9 квітня 2020 р.). Київ, 2020. С. 228-232.
13. Касаткіна К. А. Кубинська політика США: історична ретоспектива 1950-х – 1970-х рр. Актуальні проблеми міжнародних відносин та міжнародного права: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової онлайн-конференції за міжнародною участю (29 жовтня 2020 р.). Київ, 2020. С.47-49.

14. Огорокова В. В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): Навчальний посібник (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія»). Одеса: Ун-т Ушинського, 2022. 238 с.

15. Ткач А. О. Політичні та економічні виклики країн Латинської Америки за адміністрації Б. Обами в США. *Політологічний вісник*. 2025. Вип. 95. С. 261-273.

16. Hofman A.A. The economic development of Latin America in the Twentieth century. Edward Elgar Cheltenham. UK: Northampton, MA. USA, 2000.

17. Zhdanova L. Institutions for development in socio-economic system of modern Ukraine. *Economic innovations*. 2020. Vol. 22. Issue 1 (74). Pp. 72–79.

18. Zhdanova L. Innovative Development In The Conditions Of Export-Oriented And Import-Substituting Models Of Industrialization. *Economic innovations*. 2021. Vol. 3 (80). Pp. 117–126.

Навчальне видання

ОКОРОКОВА Віра Вікторівна

**НОВІТНЯ ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ, АФРИКИ ТА ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ
(з 1945 року – початок ХХІ століття)**

Навчальний посібник

(Друкується в авторській редакції)

Формат 60 x 84 1/16. Наклад 150 пр.

Обсяг навчального посібника – 11,3 авторських арк.

Віддруковано з готового оригінал-макета в друкарні «ОФСЕТІК».

Канатний провулок, 5, м. Одеса, 65012.

Тел. 38048 728 6252, 737-44-90.